

Załącznik B
do Raportu z wykonywania wyroków
Europejskiego Trybunału
Praw Człowieka przez Polskę za 2018 r.

Spis treści

1) Informacja nt. realizacji środków generalnych dotyczących wykonania wyroków w sprawach <i>Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce</i> nr 1, przekazana w dniu 30 marca 2018 r.	4
2) Informacja nt. realizacji środków generalnych dotyczących wykonania wyroków w sprawach <i>Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce</i> nr 2, przekazana w dniu 9 maja 2018 r.	4
3) Zaktualizowany plan działań dotyczący wykonania wyroków w sprawach <i>Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce</i> , przekazany w dniu 21 czerwca 2018 r.	6
4) Informacja nt. realizacji środków indywidualnych dotyczących wykonania wyroków w sprawach <i>Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce</i> nr 3, przekazana w dniu 31 sierpnia 2018 r.	47
5) Zaktualizowany plan działań dotyczący wykonania wyroków z grupy <i>Bqk p. Polsce, Majewski p. Polsce</i> oraz <i>Rutkowski i Inni p. Polsce</i> , przekazany w dniu 11 października r.	47
6) Zaktualizowany plan działań dotyczący wykonania grupy wyroków <i>Beller p. Polsce</i> , przekazany w dniu 23 października 2018 r.	70
7) Raport z wykonania wyroku <i>Budnik p. Polsce</i> , przekazany w dniu 5 marca 2018 r.	87
8) Raport z wykonania wyroku <i>Bujak p. Polsce</i> , przekazany w dniu 6 lutego 2018 r.	89
9) Raport z wykonania wyroku <i>Chojnacki p. Polsce</i> , przekazany w dniu 6 lutego 2018 r.	93
10) Raport z wykonania wyroku <i>Dejnek p. Polsce</i> , przekazany w dniu 26 lutego 2018 r.	96
11) Zaktualizowany plan działań dotyczący wykonania wyroku <i>Frasik p. Polsce</i> , przekazany w dniu 21 maja 2018 r.	98
12) Informacja nt. realizacji środków generalnych dotyczących wykonania wyroku <i>Grabowski p. Polsce</i> , przekazana w dniu 21 grudnia 2018 r.	103
13) Raport z wykonania wyroku <i>Kącki p. Polsce</i> , przekazany w dniu 4 kwietnia 2018 r.	104
14) Raport z wykonania wyroków <i>Kędzior p. Polsce</i> i <i>K.C. p. Polsce</i> , przekazany w dniu 27 marca 2018 r.,	106
15) Informacja nt. realizacji środków indywidualnych dotyczących wykonania wyroków <i>Kędzior p. Polsce</i> i <i>K.C. p. Polsce</i> , przekazany w dniu 6 kwietnia 2018 r.	113
16) Informacja nt. realizacji środków indywidualnych dotyczących wykonania wyroków <i>Kędzior p. Polsce</i> i <i>K.C. p. Polsce</i> , przekazany w dniu 23 maja 2018 r.	115
17) Zaktualizowany raport z wykonania wyroków <i>Kędzior p. Polsce</i> i <i>K.C. p. Polsce</i> , przekazany w dniu 24 maja 2018 r.	115
18) Raport z wykonania wyroku <i>Michał Korgul p. Polsce</i> , przekazany w dniu 25 stycznia 2018 r. ...	124
19) Raport z wykonania wyroku <i>Korzeniak p. Polsce</i> , przekazany w dniu 10 stycznia 2018 r.	127
20) Zaktualizowany raport z wykonania wyroku <i>Korzeniak p. Polsce</i> , przestany w dniu 29 sierpnia 2018 r.	129
21) Raport z wykonania wyroku <i>Kość p. Polsce</i> , przekazany w dniu 27 lutego 2018 r.	131
22) Raport z wykonania wyroku <i>Kuchta p. Polsce</i> , przekazany w dniu 31 października 2018 r.	132
23) Raport z wykonania wyroku <i>Małek p. Polsce</i> , przekazany w dniu 16 lutego 2018 r.	135
24) Raport z wykonania wyroku <i>Nawrot p. Polsce</i> , przekazany w dniu 10 lipca 2018 r.	137
25) Raport z wykonania wyroku <i>Kacper Nowakowski p. Polsce</i> , przekazany w dniu 5 stycznia 2018 r.	139
26) Raport z wykonania wyroku <i>Artur Pawlak p. Polsce</i> , przekazany w dniu 6 kwietnia 2018 r.	144

27) Informacja nt. realizacji środków generalnych dotyczących wyroku <i>P. i S. p. Polsce</i> , przekazana w dniu 22 czerwca 2018 r.	147
28) Informacja nt. realizacji środków generalnych dotyczących wyroku <i>P. i S. p. Polsce</i> , przekazana w dniu 21 grudnia 2018 r.	156
29) Raport z wykonania wyroku <i>Porowski p. Polsce</i> , przekazany w dniu 30 stycznia 2018 r.....	165
30) Raport z wykonania wyroku <i>Sępczyński p. Polsce</i> , przekazany w dniu 29 października 2018 r..	171
31) Zaktualizowany raport z wykonania wyroku <i>Stowarzyszenie Wietnamczyków w Polsce „Solidarność i Przyjaźń” p. Polsce</i> , przekazany w dniu 11 września 2018 r.....	173
32) Raport z wykonania wyroku <i>Wizerkaniuk p. Polsce</i> , przekazany w dniu 27 marca 2018 r.....	177

1) Informacja nt. realizacji środków generalnych dotyczących wykonania wyroków w sprawach *Al Nashiri p. Polsce* i *Abu Zubaydah p. Polsce* nr 1, przekazana w dniu 30 marca 2018 r.

W odniesieniu do procesu wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach *Al Nashiri p. Polsce* i *Abu Zubaydah p. Polsce*, rząd chciałby przedstawić następujące informacje na temat postępów w zakresie demokratycznego nadzoru nad służbami specjalnymi.

Rząd chciałby poinformować, że nadal trwają intensywne prace w zakresie opracowania aktów prawnych, których celem jest wprowadzenie zmian o charakterze systemowym w odniesieniu do funkcjonowania służb specjalnych. Wprowadzenie w życie takich zmian wymaga również ustanowienia odpowiednich mechanizmów zapobiegających naruszeniom praw człowieka, zarówno w aspekcie materialnym, jak i proceduralnym. Niestety, prowadzenie tak złożonych prac, uwzględniających wypracowane przez Trybunał standardy, jest procesem długotrwałym.

Dodatkowo, należy podkreślić, że polskie służby specjalne wykonują swoje ustawowe zadania w ramach podstawowej, konstytucyjnej normy, jaką jest zasada praworządności, która nakazuje, aby organy władzy publicznej działały na podstawie i w granicach prawa (art. 7 Konstytucji). Polskie służby specjalne przestrzegają również innych konstytucyjnych norm zakazujących stosowania tortur, okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania i karania. Powyższe obejmuje także stosowanie zasad użycia i wykorzystania środków przymusu bezpośredniego oraz dokumentowania jego użycia. Szczegółowe przepisy w tym zakresie zostały zawarte w ustawie z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej. Ustawa ta wprowadza ponadto zasadę adekwatności użycia środków przymusu bezpośredniego.

Rząd zobowiązuje się do informowania Komitetu Ministrów na temat dalszych postępów we wskazanej wyżej sprawie, w szczególności odnośnie do konkretnych wyników trwających prac koncepcyjnych.

2) Informacja nt. realizacji środków generalnych dotyczących wykonania wyroków w sprawach *Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce* nr 2, przekazana w dniu 9 maja 2018 r.

W odniesieniu do procesu wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach *Al Nashiri p. Polsce* i *Abu Zubaydah p. Polsce*, rząd chciałby przedstawić następujące informacje na temat ostatnich postępów w zakresie wykonywania środków generalnych oraz aktualnej sytuacji skarżących.

Środki generalne

Rząd chciałby poinformować, że w styczniu 2018 r. Doradczy Komitet Prawny przy Ministrze Spraw Zagranicznych przygotował opinię prawną dotyczącą zmian krajowych procedur gwarantujących niezakłóconą komunikację i wymianę dokumentów z Europejskim Trybunałem Praw Człowieka. Opinia ta została przyjęta w dniu 8 lutego 2018 r.

W międzyczasie, w dniu 6 lutego 2018 r., Kanclerz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przesłał państwom-stronom *Raport dotyczący postępowania z niejawnymi dokumentami*, przygotowany przez Stały Komitet ds. Regulaminu Trybunału. Jednakże rząd chciałby podkreślić, że Raport Trybunału nie mógł zostać uwzględniony w opinii Doradczego Komitetu Prawnego, z racji jego przesłania już po przygotowaniu opinii. Oba dokumenty [opinia DKP i Raport Trybunału] zostały przesłane do właściwych władz w Polsce.

W dniu 27 marca 2018 r. odbyło się posiedzenie grupy roboczej międzyresortowego Zespołu ds. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, poświęcone wykonaniu wskazanych wyżej wyroków, a w szczególności kwestiom związanym z naruszeniem art. 38 Konwencji. W spotkaniu tym uczestniczyli przedstawiciele Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwa Obrony Narodowej, Prokuratury Krajowej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Ministra Koordynatora Służb Specjalnych. Uczestnicy dyskutowali na temat kwestii podniesionych w opinii prawnej Doradczego Komitetu Prawnego przy Ministrze Spraw Zagranicznych, odnieśli się też do rozwiązań zaprezentowanych w *Raporcie dotyczącym postępowania z niejawnymi dokumentami*. Ustalono, że Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego powinna rozważyć wprowadzenie zmian do *ustawy o ochronie informacji niejawnych*. Ponadto, w odniesieniu do Raportu Trybunału, uczestnicy spotkania zostali poproszeni o przedstawienie swoich uwag, które zostały następnie uwzględnione w uwagach rządu do Raportu Trybunału, przesłanych Kanclerzowi Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w dniu 9 kwietnia 2018 r.

Aktualna sytuacja skarżących

Informacje otrzymane przez rząd po przesłaniu zaktualizowanego planu działań z dnia 28 września 2017 r.

1. Abu Zubaydah

W odniesieniu do pana Abu Zubaydah brak jest nowych informacji dotyczących ewentualnego procesu czy zmiany statusu skarżącego.

2. Abd al-Rahim al-Nashiri

- W dniu 6 października 2017 r. adwokaci skarżącego Richard Krammer (adwokat z doświadczeniem w sprawach dotyczących kary śmierci), Rose Eliades i Mary Spears złożyli wniosek o odsunięcie ich od reprezentowania skarżącego. Pan Al Nashiri był reprezentowany przez nich od dnia 23 grudnia 2008 r. Złożenie wniosku o rezygnację z reprezentowania skarżącego motywowali niemożnością wywiązania się z ich zobowiązań wynikających z modelowych zasad wykonywania zawodu (*Model Rules of Professional Conduct*), z uwagi na sposób działania rządu i zasad działania komisji wojskowych.
- W dniu 11 października 2017 r. Główny obrońca (*Chief Defense Counsel*) poinformował Komisję, że po analizie jawnych i niejawnych materiałów oraz opinii specjalistów ds. etyki uznał wniosek za zasadny i odsunął powyższych obrońców od sprawy.

- W dniu 13 października 2017 r. jedyny pozostały obrońca oskarżonego, pan Alaric Piette, złożył wniosek o zawieszenie procesu w związku z brakiem obrońców oskarżonego wykwalifikowanych w sprawach zagrożonych karą śmierci.
- W dniu 16 października 2017 r. Komisja Wojskowa uznała, że nie ma uzasadnienia dla odsunięcia obrońców od sprawy i nakazała im stawienie się na procesie. W związku z tym Komisja poinformowała, że dotychczasowi obrońcy formalnie nadal pełnią swoją funkcję i proces będzie kontynuowany.
- Wypełniając decyzję Komisji (nr AE 3890), obrona regularnie informowała ją o procesie wyboru nowych, doświadczonych w sprawach zagrożonych karą śmierci, obrońców. Od połowy listopada do dnia 19 grudnia obrona informowała Komisję, że Organizacja Obrońców w postępowaniach przed Komisjami Wojskowymi (Military Commission Defence Organization) zebrała liczne zgłoszenia i prowadzi z kandydatami rozmowy osobiste oraz przez telefon.
- W marcu 2018 r. Ambasada Polski w Waszyngtonie została poinformowana przez Biuro Spraw Prawnych w Departamencie Stanu, że „w dniu 16 lutego sędzia przewodniczący zawiesił sprawę na czas nieokreślony. W chwili obecnej postępowanie pozostaje zawieszone, a kwestia obrońcy jest odpowiednio wypracowywana w ramach systemu komisji wojskowych”.

3) Zaktualizowany plan działań dotyczący wykonania wyroków w sprawach *Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce*, przekazany w dniu 21 czerwca 2018 r.

Sprawy

Al Nashiri, skarga nr 28761/11, wyrok 24/07/2014, ostateczny 16/02/2015.

Abu Zubaydah, skarga nr 7511/13, wyrok 24/07/2014, ostateczny 16/02/2015.

Opis spraw

Sprawy dotyczą zarzutów tortur, nieludzkiego lub poniżającego traktowania oraz tajnego przetrzymywania dwóch mężczyzn podejrzanych o dokonanie aktów terroryzmu. Skarżący twierdzili, że byli przetrzymywani w „czarnym punkcie” Centralnej Agencji Wywiadowczej (dalej CIA) na terytorium pozwanego państwa.

Skarżącymi w tych sprawach są Abd Al Rahim Hussayn Muhammad Al Nashiri, obywatel Arabii Saudyjskiej jemeńskiego pochodzenia urodzony w 1965 r. i Zayn Al-Abidin Muhammad Husayn, znany jako Abu Zubaydah, palestyński bezpaństwowiec, urodzony w 1971 r. w Arabii Saudyjskiej. Obydwaj mężczyźni są obecnie przetrzymywani w obiekcie internowania (*internment facility*) znajdującym się w bazie marynarki Stanów Zjednoczonych (dalej USA) w Zatoce Guantanamo na Kubie.

Pan Al Nashiri był podejrzany o atak terrorystyczny na okręt U.S. Navy „USS Cole” w porcie w Adenie w Jemenie w październiku 2000 r. Był również podejrzany o to, że odgrywał rolę w ataku na francuski tankowiec MV Limburg w Zatoce Adeńskiej w październiku 2002 r.

W czasie schwytania, pan Husayn był uważany przez władze USA za jednego z kluczowych terrorystów Al-Kaidy, który rzekomo odgrywał rolę w kilku terrorystycznych operacjach, włącznie z planowaniem ataków z 11 września 2001 r. Od chwili schwytania w marcu 2002 r.

nie postawiono mu zarzutów i pozostaje on w „nieokreślonym areszcie” w Guantanamo. Jedyna rewizja jego aresztu była dokonana w marcu 2007 r. przez panel urzędników sądu wojskowego USA, którzy stwierdzili, że skarżący musi pozostać w areszcie.

Obydwaj skarżący twierdzili, że byli ofiarami „wydania w trybie nadzwyczajnym” przez amerykańską CIA, tzn. pojęcia i przeniesienia bez udziału sądu do tajnego ośrodka detencyjnego w Polsce za wiedzą władz polskich w celu przesłuchań, podczas których byli torturowani. Obydwaj mężczyźni stwierdzili, że w grudniu 2002 r. zostali przetransportowani do Polski na pokładzie tego samego specjalnego samolotu.

Pan Al Nashiri przedłożył, że został pojmany w Dubaju, w Zjednoczonych Emiratach Arabskich, w październiku 2002 r., a następnie przeniesiony do tajnych ośrodków detencyjnych w Afganistanie i Tajlandii. Do Polski został przewieziony 5 grudnia 2002 r. Został umieszczony w tajnym ośrodku CIA i był tam przetrzymywany do 6 czerwca 2003 r., kiedy został potajemnie przetransportowany na pokładzie specjalnego samolotu – przy wsparciu polskich władz – do Maroka, a we wrześniu 2003 r. do bazy wojskowej USA w Guantanamo Bay. Następnie został przetransportowany do dwóch innych miejsc zanim powrócił do bazy Guantanamo Bay.

Według pana Al Nashiri, doświadczył on tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania podczas pobytu w niepotwierdzonym ośrodku detencji w Polsce. W szczególności, miał zostać poddany tzw. „wzmocnionym technikom przesłuchań” (EIT). Skarżący twierdzi także, że były wobec niego zastosowane „niedozwolone metody przesłuchań”.

Pan Al Nashiri utrzymuje, że podczas wywożenia go z Polski nie było żadnej próby ze strony polskiego rządu starania się o dyplomatyczne zapewnienia ze strony Stanów Zjednoczonych, że podczas pozostawania w rękach władz tego kraju nie będzie on poddawany dalszym torturom, przetrzymywany bez kontaktu ze światem zewnętrznym, będzie miał zagwarantowany rzetelny proces karny i nie zostanie orzeczona wobec niego kara śmierci. Rząd USA wniósł zarzuty przeciwko panu Al Nashiri w czerwcu 2008 r. Sprawa została postawiona przed Komisją Wojskową, ale do tej pory nie został on skazany i pozostaje w areszcie w Guantanamo Bay. Postępowanie przeciwko skarżącemu rozpoczęło się, a dokumenty związane z postępowaniem są dostępne na stronie Komisji Wojskowej: <http://www.mc.mil/CASES/Militarycommissions.aspx>.

Pan Husayn przedłożył, że został schwyty w Pakistanie w marcu 2002 r., a następnie przetransportowany do tajnego ośrodka CIA w Tajlandii. Został przywieziony do Polski 5 grudnia 2002 r., gdzie był przetrzymywany w tajnym ośrodku CIA do 22 września 2003 r. Później został przetransportowany do Guantanamo Bay, a następnie do kilku tajnych ośrodków w różnych państwach zanim został z powrotem przewieziony do Guantanamo Bay.

Pan Husayn stwierdził, że był poddany różnym formom nadużyć oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania podczas przetrzymywania w Polsce. Według prawników pana Husayna komunikowanie się z nim jest skrajnie ograniczone, co uniemożliwia przekazywanie informacji, czy dowodów bezpośrednio od niego do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Prezentowanie jego sprawy bazuje głównie na publicznie dostępnych źródłach.

Panowie Al Nashiri i Husayn wskazali, by podeprzeć swoją linię obrony, że okoliczności związane z ich wydaniem w trybie nadzwyczajnym były przedmiotem wielu raportów i dochodzeń, w tym raportów przygotowanych przez szwajcarskiego senatora Dicka Marty'ego w 2006, 2007 i 2011 r., sprawozdawcy dochodzenia prowadzonego przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy dotyczące zarzutów istnienia tajnych ośrodków detencji CIA w państwach członkowskich Rady Europy („Raporty Marty'ego”). Raporty Marty'ego wyszczególniają zawiłą siatkę ośrodków CIA i transferów w pewnych państwach członkowskich Rady Europy. Raporty wskazują, między innymi, tajny ośrodek detencji w Polsce zlokalizowany w bazie szkoleniowej polskiego wywiadu w Starych Kiejkutach niedaleko miasta Szczytno w Północnej Polsce.

Twierdzenia panów Al Nashiri i Husayna bazowały również na różnych dokumentach CIA ujawnionych opinii publicznej. W szczególności, skarżący oparli się na raporcie przygotowanym przez Generalnego Inspektora CIA w 2004 r. - pt. *Specjalny przegląd antyterrorystycznych działań przetrzymywania i przesłuchań, wrzesień 2001 - październik 2003*. Raport, początkowo sklasyfikowany, jako „ściśle tajny” został opublikowany przez władze USA w sierpniu 2009 r., ze znacznymi częściami zaczerpionymi. Pokazuje on, że panowie Al Nashiri i Husayn podpadali pod kategorię „szczególnie ważnych więźniów” (HVD) – podejrzanych o terroryzm mogących dostarczyć informacje o aktualnych zagrożeniach terrorystycznych wymierzonych w USA – przeciwko którym stosowano „wzmocnione techniki przesłuchań” (EIT).

Skarżący odnieśli się również do raportu Międzynarodowego Czerwonego Krzyża o traktowaniu „szczególnie ważnych więźniów” przetrzymywanych przez CIA, opartego na wywiadach z 14 zatrzymanymi, w tym z panami Al Nashiri i Husayn, którzy opisali sposób w jaki byli traktowani podczas zatrzymania przez CIA.

Śledztwo w Polsce prowadzone przeciwko nieznanym osobom, dotyczące tajnych więzień CIA na terytorium Polski wszczęto w marcu 2008 r. Było ono przedłużane kilkakrotnie i nadal się toczy.

Po rozważeniu dowodów, Trybunał doszedł do wniosku, że wspomniane wyżej zarzuty skarżących były wystarczająco przekonywujące.

Trybunał stwierdził, że pozwane państwo współpracowało w przygotowaniu i przeprowadzeniu wydania więźniów przez CIA, tajnych ośrodków detencji oraz przesłuchań na swoim terytorium i powinno mieć świadomość, że umożliwienie CIA zatrzymania skarżących na swoim terytorium było narażeniem ich na poważne ryzyko traktowania w sposób niezgodny z Konwencją.

Dlatego Trybunał uznał, że w obydwu sprawach doszło do:

- naruszenia art. 3 Konwencji (zakaz tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania), w aspekcie materialnym i proceduralnym;
- naruszenia art. 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego);
- naruszenia art. 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego);
- naruszenia art. 13 (prawo do skutecznego środka odwoławczego) i
- naruszenia art. 6 ust. 1 (prawo do rzetelnego procesu sądowego).

W stosunku do pana Al Nashiri, Trybunał stwierdził, że w jego sprawie doszło także do naruszenia art. 2 (prawo do życia) oraz art. 3 Konwencji w zw. z art. 1 Protokołu nr 6 (zakaz kary śmierci).

Trybunał uznał także, że pozwane państwo nie zrealizowało próśb Trybunału o dostarczenie dowodów i w konsekwencji nie wypełniło zobowiązań wynikających z art. 38 Konwencji – udzielenia Trybunałowi wszelkich niezbędnych ułatwień dla efektywnego przeprowadzenia dochodzenia.

I. Środki indywidualne

1. Pilne środki indywidualne dotyczące naruszenia art. 2 i 3 Konwencji w zw. z art. 1 Protokołu nr 6 do Konwencji w sprawie Al Nashiri oraz naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji w obydwu sprawach.

A. Rozmowy z przedstawicielami władz USA

Polski rząd przedsięwziął szybkie środki indywidualne w związku z wyrokiem Trybunału w sprawie *Al Nashiri p. Polsce* jeszcze zanim wyrok ten stał się ostateczny.

Działając zgodnie z art. 46 Konwencji i na podstawie paragrafu 589 wyroku Trybunału w powyższej sprawie, kwestia zagwarantowania przez rząd USA, że Pan Al Nashiri nie będzie poddany karze śmierci została podniesiona podczas spotkania Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: MSZ), pana Artura Nowaka-Far i Głównego Zastępcy Radcy Prawnego Biura Porad Prawnych Departamentu Stanu USA, pani Mary McLeod, które odbyło się w dniu 9 października 2014 r.

Następnie, w dniu 6 marca 2015 r., kiedy polskie MSZ przedłożyło notę dyplomatyczną Ambasadzie USA w Warszawie, reprezentant władz USA zapewnił władze polskie, że prośba wyrażona w nocie zostanie rozpatrzona.

W dniu 13 maja 2015 r. podczas spotkania, na którym nota dyplomatyczna została przedłożona przez polskie MSZ Ambasadzie USA (proszę zobaczyć poniżej), Zastępca Agenta polskiego rządu, pani Aleksandra Mężykowska w rozmowach z Zastępcą Szefa Misji USA w Polsce, panem Douglasem Greene, podkreśliła znaczenie wykonania wyroków Trybunału w obydwu sprawach zwłaszcza w odniesieniu do pilnych środków indywidualnych.

Polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych czyni starania, by włączać kwestię gwarancji dyplomatycznych dla skarżących i ich sytuacji w agendy każdego odpowiedniego spotkania z partnerami amerykańskimi.

B. Noty dyplomatyczne

Wkrótce po tym jak wyroki Trybunału stały się ostateczne, polski rząd podjął natychmiast dalsze środki mające na celu wykonanie zobowiązań wynikających z wyroków Trybunału.

W dniu 6 marca 2015 r., polskie MSZ, poprzez notę dyplomatyczną przedłożoną Ambasadzie USA w Warszawie, zwróciło się do Departamentu Stanu USA o zapewnienie, iż kara śmierci nie zostanie nałożona, ani wykonana na skarżącym panu Al Nashiri, który znajduje się pod jurysdykcją USA.

W dniu 2 kwietnia 2015 r. Ambasada USA w Warszawie poprzez notę dyplomatyczną wysłaną do polskiego MSZ potwierdziła, że prośba Polski z dnia 6 marca 2015 r. została przekazana odpowiednim władzom USA.

W dniu 13 maja 2015 r., polskie MSZ przedłożyło Ambasadzie USA w Warszawie kolejną notę dyplomatyczną. W tej nocy MSZ poprosiło odpowiednie władze USA, by zapewniły gwarancje, że kara śmierci nie zostanie orzeczona, ani wykonana na skarżącym panu Al Nashiri, który znajduje się pod jurysdykcją USA. MSZ przypomniało także, że kwestia dostarczenia gwarancji przez władze USA była przedmiotem poprzedniej noty dyplomatycznej (nota nr DPOPC 432.390.2013 z dnia 6 marca 2015 r.) i została podniesiona podczas bilateralnych konsultacji.

Ponadto MSZ zwróciło się do odpowiednich władz USA by zagwarantowały, że skarżący pan Al Nashiri oraz pan Abu Zubaydah, którzy znajdują się na terytorium USA, nie zostali pozbawieni prawa do rzetelnego procesu.

Działania podjęte przez polskie władze po przedstawieniu planu działań z dnia 13 sierpnia 2015 r.:

C. List do Ambasadora Stanów Zjednoczonych w Warszawie

W dniu 14 października 2015 r. Podsekretarz Stanu w polskim MSZ, pan Artur Nowak-Far wysłał list do Ambasadora Stanów Zjednoczonych w Warszawie, pana Paula W. Jonesa, w sprawie wykonania pilnych środków indywidualnych wynikających z powyższych wyroków.

W liście tym polski minister przypomniał Ambasadorowi USA o dwóch notach dyplomatycznych, które zostały przedłożone Ambasadzie USA odpowiednio w marcu i w maju 2015 r. Poinformował również Ambasadora, że Komitet Ministrów Rady Europy przyjął już trzy decyzje o stanie egzekucji pilnych środków indywidualnych w grupie spraw Al Nashiri.

W swoim liście polski minister podkreślił, że w swojej najnowszej decyzji Komitet Ministrów wyraził poważne zaniepokojenie brakiem odpowiedzi na te prośby ze strony amerykańskiej i wezwał polskie władze do kontynuowania wysiłków w celu uzyskania niezbędnych gwarancji, podjęcia wszelkich możliwych kroków w tym względzie i informowania Komitetu Ministrów o jakimkolwiek rozwoju sytuacji. Komitet zwrócił się również do Sekretarza Generalnego Rady Europy o przekazanie jego decyzji do Stałego Przedstawiciela Państwa Obserwatora – Stanów Zjednoczonych przy Radzie Europy.

Ponadto polski minister poinformował amerykańskiego Ambasadora o dacie kolejnego posiedzenia DH, które ma się odbyć w grudniu 2015 r. i zwrócił się do niego o spowodowanie

zapewnienia współpracy władz amerykańskich z polskimi władzami w celu wykonania powyższych wyroków zgodnie z decyzjami Komitetu.

Wreszcie polski minister ponownie zwrócił się do amerykańskiego Ambasadora o spowodowanie działania właściwych władz amerykańskich, by zagwarantowały, że w stosunku do skarżącego – pana Al Nashiri nie zostanie orzeczona, ani wykonana kara śmierci oraz że skarżący - pan Al Nashiri i pan Abu Zubaydah, którzy znajdują się w jurysdykcji USA nie zostaną pozbawieni prawa do rzetelnego procesu.

Informacje otrzymane przez rząd po przedłożeniu zaktualizowanego planu działań z dnia 17 listopada 2015 r.

D. Odpowiedź od władz USA

W odpowiedzi na powyższy list władze USA potwierdziły, że nie można przychylić się do prośby polskich władz o udzielenie gwarancji dyplomatycznych w związku z wyrokiem Europejskiego Trybunału (*the request cannot be supported*). Według władz USA Europejska Konwencja Praw Człowieka i decyzje Europejskiego Trybunału Praw Człowieka niekoniecznie odzwierciedlają zobowiązania Stanów Zjednoczonych wynikające z prawa międzynarodowego.

Ponadto władze USA poinformowały, że według nich zarówno komisje wojskowe jak i sądy federalne są właściwe do zajęcia się sprawami osadzonych w Zatoce Guantanamo w sposób zgodny ze wszystkimi mającymi zastosowanie przepisami prawa międzynarodowego i krajowego.

Ponadto postępowanie przed komisją wojskową w Zatoce Guantanamo obejmuje fundamentalne gwarancje proceduralne, które są zgodne z gwarancjami rzetelnego procesu wymaganymi przez art. 3 i art. 15 Konwencji przeciwko Torturom i innymi mającymi zastosowanie przepisami, w tym z przepisami II Protokołu Dodatkowego do konwencji genewskich z 1949 r., a nawet wykraczają poza nie.

Ponadto Ustawa o Komisjach Wojskowych z 2009 r. (UKW) zawiera pewną liczbę gwarancji obejmujących: domniemanie niewinności, standard wymagający od oskarżenia udowodnienia oskarżonemu winy ponad uzasadnioną wątpliwość (*the beyond-a-reasonable-doubt burden of proof standard*), prawo do obrońcy na koszt państwa, prawo do obrońcy przygotowanego w zakresie prawa i praktyki dotyczących kary śmierci, w przypadku, gdy komisja wojskowa jest uprawniona do orzekania kary śmierci, prawo do zaskarżenia ostatecznych orzeczeń komisji wojskowej do Sądu Rewizyjnego Komisji Wojskowych USA (*U.S. Court of Military Commissions Review*), (SRKW). Oskarżony ma również prawo do zaskarżenia orzeczenia SRKW do Sądu Odwoławczego okręgu Dystryktu Columbia i wreszcie może starać się o zrewidowanie orzeczenia przez Sąd Najwyższy USA. UKW zakazuje wykorzystywania zeznań uzyskanych w wyniku tortur, czy innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania (10 U.S.C. § 948r (a)).

Ponadto prawo międzynarodowe nie zakazuje kary śmierci, gdy jest ona orzeczona i wykonana w sposób zgodny ze zobowiązaniami międzynarodowymi państwa.

Władze USA poinformowały również, że w Stanach Zjednoczonych istnieje wiele dodatkowych gwarancji ochrony proceduralnej dla jednostek, którym grozi kara śmierci.

Ponadto władze USA przypomniały, że USA na podstawie prawa wojennego, zgodnie z prawem USA oraz mającym zastosowanie prawem międzynarodowym, są uprawnione do zatrzymywania osób będących członkami Al-Kaidy, Talibanu, powiązanych z nimi sił, czy zasadniczo je wspierających, do końca działań wojennych.

Ponadto osadzeni mają prawo do podważenia legalności ich osadzenia w sądzie amerykańskim poprzez wniosek o wydanie nakazu zwolnienia.

Polski rząd mając na względzie powyższe informacje przekazane przez władze USA, jak również wyroki w sprawach *Al Nashiri* i *Abu Zubaydah p. Polsce*, deklaruje swoją gotowość do powtórzenia swoich wniosków do rządu USA.

E. List do Zastępcy Sekretarza Stanu Stanów Zjednoczonych Ameryki

Zgodnie z decyzjami Komitetu Ministrów przyjętymi w marcu i w czerwcu 2016 r., jak również zgodnie ze zobowiązaniem polskiego rządu wyrażonym w planie działań z dnia 13 maja 2016 r. polskie władze ponowiły swój wniosek do strony amerykańskiej, o udzielenie skarżącemu gwarancji dyplomatycznych, z zaangażowaniem Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, a zatem na najwyższym możliwym szczeblu politycznym.

W swoim liście Sekretarz Stanu Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Minister Krzysztof Szczerski, poinformował Zastępcę Sekretarza Stanu Stanów Zjednoczonych Ameryki, pana Antony'ego J. Blinkena, że Polska jest związana powyższymi wyrokami Europejskiego Trybunału na mocy art. 46 *Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*.

Ponadto polski Sekretarz Stanu przypomniawszy wcześniejsze starania polskiej strony, takie jak noty dyplomatyczne i list na szczeblu ministerialnym, w którym poinformowano Ambasadę Stanów Zjednoczonych w Warszawie o treści wyroków Trybunału, jak również o wynikających z nich dla polskich władz zobowiązaniach.

Sekretarz Stanu przypomniawszy również stronie amerykańskiej o polskich wnioskach o udzielenie gwarancji, że wobec skarżącego, pana Al Nashiri'ego nie zostanie orzeczona, ani wykonana kara śmierci, a obaj skarżący, pan Al Nashiri i pan Abu Zubaydah nie zostaną pozbawieni prawa do rzetelnego procesu.

Ponadto polski Sekretarz Stanu poinformował swojego amerykańskiego odpowiednika o decyzjach przyjętych przez Komitet Ministrów w sprawie obu wyroków wzywających polskie władze do podjęcia konkretnych i pilnych środków mających na celu uzyskanie od władz Stanów Zjednoczonych właściwych gwarancji dyplomatycznych i do informowania Komitetu o jakichkolwiek postępkach dotyczących sprawy.

Polska strona przypomniała również, że Komitet wezwał Sekretarza Generalnego i przedstawicieli państw członkowskich Rady Europy do podnoszenia kwestii gwarancji dyplomatycznych w swoich kontaktach z władzami Stanów Zjednoczonych. W swojej decyzji z dnia 10 marca 2016 r., Komitet przypomniał również, że Stany Zjednoczone mają status obserwatora przy Radzie Europy i jako obserwator dzielą jej ideały i wartości.

Polska strona podkreśliła również, że Komitet uznał, że status Stanów Zjednoczonych, jako obserwatora zachęca do współpracy i wezwał władze Stanów Zjednoczonych do ponownego rozważenia ich odpowiedzi do polskich władz w kontekście jakiegokolwiek przyszłego wniosku o gwarancje.

Wreszcie polska strona zwróciła się o wsparcie Stanów Zjednoczonych dla polskiego rządu w procesie wykonywania jego zobowiązań międzynarodowych wynikających z art. 46 Konwencji w odniesieniu do wyroków Trybunału przez spowodowanie, by właściwe władze Stanów Zjednoczonych udzieliły gwarancji dyplomatycznych, że kara śmierci nie zostanie orzeczona, ani wykonana w odniesieniu do skarżącego, pana Al Nashiri'ego. Jednocześnie zwróciły się o spowodowanie, by właściwe władze Stanów Zjednoczonych udzieliły gwarancji dyplomatycznych, by skarżący, pan Al Nashiri i pan Abu Zubaydah, którzy znajdują się w jurysdykcji Stanów Zjednoczonych, nie zostali pozbawieni prawa do rzetelnego procesu.

Wreszcie polski Sekretarz Stanu ponowił wniosek o udzielenie gwarancji dyplomatycznych dla obu skarżących we wspomnianym wyżej zakresie.

Ambasada Stanów Zjednoczonych w Warszawie notą dyplomatyczną z dnia 1 sierpnia 2016 r. formalnie potwierdziła otrzymanie listu Ministra Krzysztofa Szczerskiego i odwołała się do swojej wcześniejszej noty dyplomatycznej z grudnia 2015 r. zawierającej odpowiedź na list Podsekretarza Stanu polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych z października 2015 r. Nota ta, zawierająca amerykańską odpowiedź, została szczegółowo opisana w planie działań przedstawionym przez polskie władze w dniu 19 lutego 2016 r.

Pomimo powyższej informacji zawartej w amerykańskiej notce z dnia 1 sierpnia 2016 r. polska strona oczekuje na merytoryczną odpowiedź od adresata listu, tj. Zastępcy Sekretarza Stanu Stanów Zjednoczonych Ameryki.

W przypadku nieotrzymania takiej odpowiedzi w najbliższej przyszłości polska strona rozważa ponowienie swojego wniosku o gwarancje dyplomatyczne dla obu skarżących we wspomnianym wyżej zakresie.

F. List do Asystenta Sekretarza w Biurze do spraw Europejskich i Euroazjatyckich w Departamencie Stanu Stanów Zjednoczonych Ameryki

Zgodnie ze zobowiązaniem polskiego rządu wyrażonym w ostatnim planie działań z 20 października 2016 r., jak również zgodnie par. 2 decyzji Komitetu Ministrów przyjętej we wrześniu 2016 r., polskie władze ponowiły swój wniosek do strony amerykańskiej, w liście z dnia 1 grudnia 2016 r. pani Renaty Szczęch, Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych do pani Victorii Nuland, Asystenta Sekretarza w Biurze do spraw Europejskich i Euroazjatyckich w Departamencie Stanu Stanów Zjednoczonych Ameryki.

W wyżej wymienionym liście pani Minister ponowiła wniosek polskich władz, o udzielenie skarżącym gwarancji dyplomatycznych, w zakresie jaki został już przedstawiony w treści listu z dnia 14 lipca 2016 r. Sekretarza Stanu w Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, pana Krzysztofa Szczerskiego, do Zastępcy Sekretarza Stanu Stanów Zjednoczonych Ameryki, pana Antonyego J. Blinkena. Zawartość tego listu została przedstawiona w szczegółach w planie działań z dnia 20 października 2016 r. (DH-DD(2016)1164).

Ambasada USA w Warszawie odpowiedziała na list pani Minister Renaty Szczęch notą dyplomatyczną z dnia 12 stycznia 2017 r. W nocy tej Ambasada USA formalnie potwierdziła otrzymanie listu od władz polskich i odwołała się do swojej noty dyplomatycznej z dnia 4 grudnia 2015 r., która przedstawiała stanowisko rządu Stanów Zjednoczonych Ameryki odnośnie kwestii podniesionych w liście polskiego Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Nota ta została w szczegółach przedstawiona w szczegółach w planie działań z dnia 19 lutego 2016 r. (DH-DD(2016)191).

Jak wynika z wyżej przedstawionej informacji, oficjalne stanowisko rządu Stanów Zjednoczonych Ameryki jest niezmiennie niezależnie od poziomu władz polskich, z którego wysłano każdy z listów. Wszystkie odpowiedzi zostały wysłane przez Ambasadę USA, a nie przez poszczególnych adresatów każdego z listów. Z tego powodu jakiegokolwiek dalsze działania powinny być dokładnie przemyślane a refleksja nad konstruktywnymi rozwiązaniami w tak trudnej sytuacji wymaga czasu, szczególnie w kontekście zamian zachodzących w administracji USA po 20 stycznia 2017 r.

W związku z powyższym rząd Polski docenia zaangażowanie Sekretarza Generalnego Rady Europy w sprawę uzyskania dyplomatycznych gwarancji dla skarżących i oczekuje na odpowiedź władz amerykańskich na jego list z dnia 4 stycznia 2017 r.

Polski rząd wierzy, że stałe starania różnych polskich władz, mające na celu uzyskanie gwarancji dyplomatycznych od strony amerykańskiej, wystarczająco udowadniają ich determinację w zakresie pełnej implementacji tych skomplikowanych wyroków Europejskiego Trybunału dotyczących bardzo skomplikowanej i delikatnej kwestii.

Zgodnie z decyzją Komitetu Ministrów przyjętą podczas marcowego posiedzenia DH dalsze informacje dotyczące pilnych środków indywidualnych zostaną przedstawione w odpowiednim czasie przed rozpowszechnieniem projektu porządku obrad 1288 posiedzenia DH (czerwiec).

G. Spotkanie Ambasadora RP w Stanach Zjednoczonych, pana Piotra Wilczka z Zastępcą Doradcy Prawnego w Departamencie Stanu Stanów Zjednoczonych Ameryki, panem Joshua L. Dorosinem

Zgodnie ze zobowiązaniem polskiego rządu wyrażonym w ostatnim planie działań z 23 marca 2017 r., jak również zgodnie par. 4 decyzji Komitetu Ministrów przyjętej w marcu 2017 r., polska Ambasada w Waszyngtonie zorganizowała w dniu 15 maja 2017 r. spotkanie Ambasadora RP w Stanach Zjednoczonych Ameryki, pana Piotra Wilczka z panem Joshua L. Dorosinem zastępcą doradcy prawnego (Deputy Legal Advisor), odpowiedzialnym za

przedmiotową problematykę. panu Dorosinowi towarzyszyli pan Ian McKay (ds. kontaktów z *Periodic Review Board*) i pani Amanda Wall (ekspert do spraw praw człowieka) z Biura Doradcy Prawnego oraz pan Paul S. Veidenheimer i pani Sarah K. Becker z Biura ds. Europejskich i Euroazjatyckich. Zdaniem rządu fakt, iż panu Joshua Dorosinowi towarzyszyło 4 ekspertów dowodzi, że władze amerykańskie poważnie potraktowało prośbę o spotkanie.

Polski Ambasador poinformował pana Dorosina, że powyżej wymienione wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka są wiążące dla Polski na podstawie art. 46 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz, że wykonanie tych wyroków jest nadzorowane przez Komitet Ministrów Rady Europy. Ambasador przypomniał, że w procesie wykonywania tych wyroków Ministerstwo Spraw Zagranicznych w dyplomatycznych notach z 6 marca i 13 maja 2015 r. przekazanych do Ambasady Stanów Zjednoczonych Ameryki w Warszawie, zwróciło się z prośbą o zapewnienie gwarancji, że wobec skarżącego, pana Al Nashiri'ego, który pozostaje pod jurysdykcją USA, nie zostanie orzeczona, ani wykonana kara śmierci, a obaj skarżący, pan Al Nashiri i pan Abu Zubaydah, pozostający pod jurysdykcją USA nie zostaną pozbawieni prawa do rzetelnego procesu. Podobne prośby o udzielenie gwarancji dyplomatycznych dla obojga skarżących były również wyrażone w trzech listach wysłanych przez dwóch Podsekretarzy Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych (w dniu 14 października 2015 r. oraz 1 grudnia 2016 r.) jak również w liście Sekretarza Stanu Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (w dniu 14 lipca 2016 r.).

Dodatkowo Ambasador podkreślił, istotną rolę jaką Komitet Ministrów Rady Europy i niektóre państwa członkowskie Rady Europy przywiązują do tej kwestii. Zaznaczył możliwość powrotu do tych kwestii przez władze polskie na wyższym szczeblu politycznym. Zwrócił się również z prośbą do władz amerykańskich do przedstawienia, najszybciej jak to możliwe, odpowiedzi w kwestiach przez niego poruszonych włączając w to informację na temat aktualnej sytuacji skarżących.

Pan Joshua L. Dorosin podkreślił, że Departament Stanu zdaje sobie sprawę, że Polska zobowiązana jest do regularnego monitorowania kwestii oraz podnoszenia jej w relacjach ze stroną amerykańską. Jednakże zaznaczył, że w obu sprawach dochodzi do różnicy w zakresach zobowiązań międzynarodowych, gdyż USA nie są stroną Europejskiej Konwencji, a w Stanach Zjednoczonych nie ma zakazu kary śmierci w przypadku postępowań przed sądami wojskowymi. Sytuacja w tej mierze nie uległa zmianie od lat, niemniej nie oznacza to, że ten problem jest mniej istotny dla USA. Poinformował, że wniosek o uzyskanie gwarancji dyplomatycznych, o których przedłożenie zwróciliśmy się, nie może być zrealizowany.

W jego opinii skarżący nie są pozbawieni prawa do rzetelnego procesu bowiem postępowania przed sądami wojskowymi w USA prowadzone są zgodnie ze standardami obowiązującymi w USA, w tym art. 3 *Konwencji Genewskiej o traktowaniu jeńców wojennych* oraz *Konwencją w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania*. Wskazał również choć Stany Zjednoczone nie są stroną *II. Protokołu Fakultatywnego do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych* to do pewnego stopnia USA wykraczają poza podstawowe standardy, które obowiązują w tej mierze. Dlatego zdaniem Departamentu Stanu nic nie wskazuje że prawa skarżących są naruszane.

J. Dorosin dodał, że amerykański wymiar sprawiedliwości jest świadomy wagi toczących się przed Trybunałem w Strasburgu spraw. W związku z orzecznictwem Sądu Najwyższego (sprawy *Boumediene et al vs. Bush, Hamdi vs. Rumsfeld, Rasul vs. Bush* oraz *Hamdan vs. Rumsfeld*) praktyka i standardy dotyczące traktowania osób osadzonych w bazie Guantanamo uległy poprawie, bowiem mogą one obecnie dochodzić swoich praw odnośnie do warunków detencji przed sądami federalnymi, z których to możliwości korzystają. Ograniczenie liczby skazanych w trybie przekazywania ich do krajów trzecich również potwierdza, że USA traktują postępowania przed trybunałem wojskowym, jako rozwiązanie szczególne.

Na zakończenie pan Joshua L. Dorosin poprosił, aby strona polska również dzieliła się z Departamentem Stanu informacjami o krokach podejmowanych w przedmiotowym zakresie przez Radę Europy.

H. Spotkanie Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, pani Renaty Szczęch z Zastępcą Asystenta Sekretarza Stanu ds. Europejskich i Euroazjatyckich, panem Johnem A. Heffernem

Zgodnie ze zobowiązaniem polskiego rządu wyrażonym w ostatniej komunikacji z 17 maja 2017 r., jak również zgodnie par. 2 decyzji Komitetu Ministrów przyjętej w czerwcu 2017 r., polskie władze zorganizowały w dniu 5 czerwca 2017 r., spotkanie Podsekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, pani Renaty Szczęch z Zastępcą Asystenta Sekretarza Stanu ds. Europejskich i Euroazjatyckich, panem Johnem A. Heffernem, któremu towarzyszyła pani Sarah K. Becker z Biura ds. Europejskich i Euroazjatyckich. Spotkanie głównie dotyczyło możliwości uzyskania przez Polskę gwarancji dyplomatycznych. Polska Podsekretarz Stanu zwróciła się z prośbą do władz amerykańskich do udzielenie gwarancji, że wobec skarżącego, pana Al Nashiri'ego, który pozostaje pod jurysdykcją USA, nie zostanie orzeczona, ani wykonana kara śmierci, a obaj skarżący, pan Al Nashiri i pan Abu Zubaydah, pozostający pod jurysdykcją USA nie zostaną pozbawieni prawa do rzetelnego procesu.

Pan John A. Heffern podkreślił, że zgodnie ze stanowiskiem pionu prawnego w Departamencie Stanu, postępowania przed sądami wojskowymi prowadzone są zgodnie ze standardami i zasadami prawa międzynarodowego. Więźniowie mają możliwość wszczynania postępowań w trybie *Habeas Corpus* – np. w związku z potencjalnymi nieodpowiednimi warunkami osadzenia. Ponadto pan John A. Heffern zaznaczył, że stanowisko UE dotyczące kary śmierci jest dobrze znane stronie amerykańskiej. Niemniej jednak zdaniem władz amerykańskich kara śmierci nie jest zakazana w prawie międzynarodowym i może być wykonywana pod pewnymi warunkami. Ponadto poinformował, że nota dyplomatyczna odnosząca się do poprzedniego spotkania z reprezentantami Departamentu Stanu jest przygotowywana w Departamencie Stanu.

I. Druga odpowiedź od władz USA

W odpowiedzi na stanowisko rządu polskiego przedstawione przez Ambasadora RP w Stanach Zjednoczonych Ameryki, pana Piotra Wilczka, w dniu 15 maja 2017 r. oraz przez Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, panią Renatę Szczęch w dniu

5 czerwca 2017 r., wadze amerykańskie notą dyplomatyczną z dnia 22 czerwca 2017 r. odniosły się do swojej noty dyplomatycznej z 4 grudnia 2015 r. i potwierdziły, że wniosek Rzeczypospolitej Polskiej o udzielenie gwarancji dyplomatycznych w odniesieniu do wyżej wymienionych wyroków nie może być zrealizowany. Dodatkowo władze amerykańskie powtórzyły, że Europejski Konwencja Praw Człowieka oraz orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka niekoniecznie odzwierciedlają zobowiązania Stanów Zjednoczonych wynikające z prawa międzynarodowego.

Władze USA poinformowały, że według nich zarówno komisje wojskowe jak i sądy federalne są właściwe do zajęcia się sprawami osadzonych w Zatoce Guantanamo w sposób zgodny ze wszystkimi mającymi zastosowanie przepisami prawa międzynarodowego i krajowego.

Ponadto postępowanie przed komisją wojskową w Zatoce Guantanamo obejmuje fundamentalne gwarancje proceduralne, które są zgodne z gwarancjami rzetelnego procesu wymaganymi przez art. 3 i art. 15 Konwencji przeciwko Torturom i innymi mającymi zastosowanie przepisami, w tym z przepisami II Protokołu Dodatkowego do konwencji genewskich z 1949 r., a nawet wykraczają poza nie.

Ponadto Ustawa o Komisjach Wojskowych z 2009 r. (UKW) zawiera pewną liczbę gwarancji obejmujących: domniemanie niewinności, standard wymagający od oskarżenia udowodnienia oskarżonemu winy ponad uzasadnioną wątpliwość (*the beyond-a-reasonable-doubt burden of proof standard*), prawo do obrońcy na koszt państwa, prawo do obrońcy przygotowanego w zakresie prawa i praktyki dotyczących kary śmierci, w przypadku, gdy komisja wojskowa jest uprawniona do orzekania kary śmierci, prawo do zaskarżenia ostatecznych orzeczeń komisji wojskowej do Sądu Rewizyjnego Komisji Wojskowych USA (*U.S. Court of Military Commissions Review*), (SRKW). Oskarżony ma również prawo do zaskarżenia orzeczenia SRKW do Sądu Odwoławczego okręgu Dystryktu Columbia i wreszcie może starać się o zrewidowanie orzeczenia przez Sąd Najwyższy USA. UKW zakazuje wykorzystywania zeznań uzyskanych w wyniku tortur, czy innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania.

Ponadto prawo międzynarodowe nie zakazuje kary śmierci, gdy jest ona orzeczona i wykonana w sposób zgodny ze zobowiązaniami międzynarodowymi państwa.

Władze USA poinformowały również, że w Stanach Zjednoczonych istnieje wiele dodatkowych gwarancji ochrony proceduralnej dla jednostek, którym grozi kara śmierci.

Ponadto władze USA przypomniały, że USA na podstawie prawa wojennego, zgodnie z prawem USA oraz mającym zastosowanie prawem międzynarodowym, są uprawnione do zatrzymywania osób będących członkami Al-Kaidy, Talibanu, powiązanych z nimi sił, czy zasadniczo je wspierających, do końca działań wojennych.

Ponadto osadzeni mają prawo do podważenia legalności ich osadzenia w sądzie amerykańskim poprzez wniosek o wydanie nakazu zwolnienia.

Dodatkowo, poza wyżej wymienionymi informacjami, które stanowiły powtórzenie noty dyplomatycznej z dnia 4 grudnia 2015 r., władze amerykańskie przedstawiły informację dotyczącą statusu właściwych postępowań.

Władze USA poinformowały, że Abd al-Rahim Hussein Muhammed Abdul al-Nashiri został oskarżony przed Komisją Wojskową zwołaną zgodnie z UKW. Został oskarżony o wiarołomstwo, morderstwo z pogwałceniem prawa wojennego, usiłowanie zabójstwa z naruszeniem prawa wojny, terroryzmu, konspiracji, umyślnego spowodowania ciężkiego uszkodzenia ciała, ataku cywili, ataku na obiekty cywilne i zagrożenia statku.

Ponadto władze amerykańskie poinformowały, że zarzuty te powstały w związku z domniemaną rolą skarżącego w próbie zamachu na USS THE SULLIVANS w styczniu 2000 r., ataku na USS COLE w październiku 2000 r. oraz ataku na MV Limburg w październiku 2002 r. Sprawa znajduje się obecnie w fazie postępowania przedprocesowego, obejmowała obszerne działania przedprocesowe i zgromadzenie dowodów.

Władze USA podkreśliły, że chociaż panu Al Nashiriemu grozi kara śmierci, jeśli zostanie skazany, będzie miał możliwość przedstawienia dowodów zmniejszających wymiar kary, a kara będzie pozostawała w kompetencji Komisji Wojskowej, z zastrzeżeniem ograniczeń prawnych. Po zakończeniu procesu, jeśli zostanie skazany, pan Al Nashiri będzie miał prawo do odwołania, najpierw do Sądu Odwoławczego od Komisji Wojskowej Stanów Zjednoczonych (*United States Court of Military Commission Review*) (pośredni sąd odwoławczy), a następnie do Sądu Apelacyjnego w Dystrykcie Kolumbii.

Odnosnie sytuacji pana Zayna Al-Ibidina Muhammeda Husayna władze USA poinformowały, że skarżący jest zatrzymany zgodnie z prawem przez Stany Zjednoczone w ramach upoważnienia do użycia siły militarnej, zgodnie z prawem wojennym, w toczącym się konflikcie z al-Qa'ida, talibami i powiązаныmi siłami.

Ponadto zgodnie z prawem amerykańskim może on podważyć legalności osadzenia w sądzie amerykańskim poprzez wniosek o wydanie nakazu zwolnienia.

Dodatkowo, pan Husayn jest uprawniony do rewizji [swojej sprawy] przez Okresową Komisję Rewizyjną (OKR) (*Periodic Review Board*), która jest uznaniowym, międzyagencyjnym procesem administracyjnym mającym na celu sprawdzenie, czy dalsze areszt poszczególnych osób przetrzymywanych w Zatoce Guantanamo jest nadal konieczne w celu ochrony przed ciągłym poważnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych.

Zgodnie z informacjami przekazanymi przez władze amerykańskie OKR przesłuchało pana Husayna 23 sierpnia 2016 r. i w dniu 22 września 2016 r. uznało, że z uwagi na prawo wojenne konieczny jest dalszy areszt. Dodatkowo OKR przeprowadziło analizę akt sprawy pana Husayna i 28 kwietnia 2017 r. i ustaliło, że brak jest wątpliwości co do zasadności dalszego aresztu .

OKR przeprowadza pełną rewizję spraw osób zatrzymanych, którzy są do tego uprawnieni oraz pomiędzy rewizjami przeprowadza co sześć miesięcy analizę akt.

Władze amerykańskie podkreśliły, że OKR nie opiera się na informacjach uzyskanych w wyniku tortur lub okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania w celu ustalenia zasadności dalszego aresztu wojennego, zgodnie ze zobowiązaniami USA wynikającymi z *Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur*.

Władze amerykańskie poinformowały, że informacje na temat sprawy pana Al Nashiriego, w tym kopie wniosków i zarządzeń, są publicznie dostępne na stronie www.mc.mil, a informacje na temat OKR, w tym niesklasyfikowane podsumowania decyzji komisji, są publicznie dostępne na stronie internetowej www.prs.mil.

Jak wynika z wyżej przedstawionej informacji, oficjalne stanowisko rządu Stanów Zjednoczonych Ameryki jest niezmiennie niezależnie od sposobu w jaki władze polskie starają się skontaktować z władzami amerykańskimi. Niemniej jednak rząd polski będzie kontynuował starania, aby znaleźć sposób na zagwarantowanie praw skarżących.

Polski rząd wierzy, że stałe starania różnych polskich władz, mające na celu uzyskanie gwarancji dyplomatycznych od strony amerykańskiej, wystarczająco udowadniają ich determinację w zakresie pełnej implementacji tych skomplikowanych wyroków Europejskiego Trybunału dotyczących bardzo skomplikowanej i delikatnej kwestii.

2. Naruszenie art. 3 Konwencji w aspekcie materialnym, jak również naruszenie art. 5 i art. 8 Konwencji

A. Aktualna sytuacja skarżących

1) Informacje otrzymane przez rząd dnia 2 kwietnia 2015 r. są następujące:

- w odniesieniu do pana Abu Zubaydah: Sąd ds. Statusu Kombatantów - *Combatant Status Review Tribunal* (dalej: CSRT) zdecydował, że skarżący spełnia kryteria „wrogiu bojownika”. W tym kontekście powinno być podkreślone, że to decyzja natury administracyjnej, a nie wyrok sądu,
- od czasu zatrzymania skarżącego żadne postępowanie przed sądem nie zostało przeprowadzone, nie wniesiono przeciwko niemu żadnych zarzutów, nie przyznano mu żadnej wojskowej pomocy prawnej,
- pan Al Nashiri został zatrzymany w 2002 r. i przetransportowany do Guantanamo w 2006 r. Postawiono mu zarzuty: oszustwa, umyślnego zabójstwa 17 żołnierzy USA, terroryzmu, spiskowania na rzecz terroryzmu i zabójstwa, umyślnego ciężkiego uszkodzenia ciała, ataku na ludność cywilną, ataku na cele cywilne, uprowadzenia statku lub samolotu,
- zgodnie z regulacjami USA cywilni, jak i wojskowi prawnicy byli przyznani skarżącemu i co najmniej jeden z nich jest wykwalifikowanym prawnikiem w sprawach, w których oskarżonemu grozi kara śmierci,
- skarżącemu doręczono akt oskarżenia w języku angielskim i arabskim,
- postępowanie przeciwko skarżącemu jest kontynuowane, a wszystkie dokumenty związane z postępowaniem są dostępne na stronie Komisji Wojskowej: <http://www.mc.mil/CASES/Militarycommissions.aspx>.
- przesłuchania są jawne i transmitowane na żywo dla: mediów i ofiar oraz ich rodzin w dwóch miejscach na terytorium USA.

2) Informacje otrzymane przez rząd w dniu 30 października 2015 są następujące:

W styczniu 2015 r. władze amerykańskie zmieniły zasady dotyczące utajniania postępowań znajdujących się na agendzie komisji wojskowych. Zgodnie z nowymi zasadami informacje o torturach, którym poddani zostali więźniowie CIA, nie podlegają utajnieniu. Wg rzecznika Pentagonu, informacje nt. technik przeprowadzenia przesłuchań byłych więźniów CIA, jak i warunki ich przetrzymywania przestają być przedmiotem decyzji sędziego komisji wojskowej (*military commission judges' protective orders*). Przyznał, że nie wszystkie dzienniki więźniów będą odtajniane jednocześnie. Wymagać to będzie każdorazowo wniosku prawników. Według obrońców więźniów znajdujących się w bazie Guantanamo, odtajnienie dzienników ich klientów jest kluczowe dla właściwego przygotowania sprawy, w tym wystąpienie o ekspertyzy czy też o świadków.

W kwietniu 2015 r. sędzia prowadzący sprawę Al Nashiriego, płk. Vance Spath zarządził przeprowadzenie badania mózgu więźnia rezonansem magnetycznym. Nie wskazał jednak daty badania. Jest to o tyle istotne, że w bazie w Guantanamo brak odpowiedniego sprzętu. Według prawników Pana Al Nashiri w efekcie kilku lat przebywania w więzieniu CIA, nastąpił u niego poważny uraz mózgu. Jego udowodnienie - zdaniem jednego z prawników skarżącego - może wykluczyć – w razie zasądzenia kary śmierci – możliwość jej wykonania w warunkach wojskowych.

W dniu 15 kwietnia 2015 r. władze USA poinformowały komisję wojskową o możliwości przeprowadzenia przez pana Al Nashiri kwartalnych rozmów z członkami rodziny przy użyciu systemu *Direct Interactive Communication Experience* (DICE). Po raz pierwszy skorzystał on z tej możliwości w dniu 18 stycznia 2015 r. podczas 30 minutowej rozmowy z rodzicami i trzema innymi członkami rodziny. Jednakże nie skorzystał z możliwości udziału w kolejnych kwartalnych rozmowach, które zostały mu zaoferowane.

Jeśli chodzi o pana Abu Zubaydah to zgodnie z informacjami uzyskanymi przez polskie władze, jak zostało to już przedstawione powyżej, od czasu zatrzymania skarżącego nie toczyło się przeciwko niemu żadne postępowanie sądowe, nie przedstawiono mu żadnych zarzutów, nie przyznano mu żadnego prawnika wojskowego w ramach pomocy prawnej.

3) Informacje otrzymane przez rząd w dniu 9 lutego 2016 r. są następujące:

W odniesieniu do pana Abu Zubaydah

- od czasu osadzenia skarżącego nie przeprowadzono postępowania sądowego, nie przedstawiono mu zarzutów, nie ustanowiono dla niego wojskowego obrońcy;

W odniesieniu do pana Al Nashiri

- w dniu 9 kwietnia 2015 r., jak przedstawiono wyżej, Komisja Wojskowa zarządziła Convening Authority (dalej CA), tj. władzom więzienia, przeprowadzenie u pana Al Nashiri'ego rezonansu magnetycznego (dalej RM) jego mózgu;

- w dniu 18 września 2015 r. obrońca skarżącego zwrócił się do komisji o spowodowanie, by Convening Authority przeprowadziło zarządzone wcześniej RM mózgu skarżącego, spełniając następujące warunki:
 - MR zostanie przeprowadzony w obecności obrońcy skarżącego i jedynie po odbyciu spotkania obrońcy i dr Sondry S. Crosby ze skarżącym, by przygotować do badania RM,
 - CA wskaże technikowi MR, by stosował się do konkretnych, zasugerowanych przez obronę metod i technik badań RM, wymienionych w memorandum skierowanym do CA,
 - CA ograniczy dystrybucję wyników MR jedynie do obrony;
- w dniu 2 października 2015 r. rząd USA zwrócił się do Komisji, by odmówiła przyjęcia wniosku obrońcy, jako przedwczesnego, ponieważ wnosząc o powołanie biegłych, czy konkretnych środków, obrona musi się zwrócić o nie do CA; jeśli CA odmówi, obrona może ponowić wniosek, kierując go do sędziego wojskowego, jeśli Komisja uzna wniosek za zasadny, sędzia wojskowy może nakazać CA zapewnienie wnioskowanego biegłego, czy środków; jednakże w niniejszej sprawie CA nie odmówiły konstruktywnemu wnioskowi obrony dotyczącemu konkretnych środków, a zatem kwestia ta nie jest gotowa do rozpatrzenia przez Komisję, ponadto w opinii Komisji wniosek obrońcy, by ograniczyć dystrybucję wyników RM do obrony, jest dyskusyjny;
- w dniu 20 stycznia 2016 r. obrońca przedstawił pismo, w którym zakwestionował prawo do prowadzenia postępowania przeciwko panu Al Nashiri’emu przez Komisję Wojskową na podstawie UKW; obrońca dowodził, że zarzucane skarżącemu przestępstwo miało miejsce przed 9 września 2001 r.; powyższy dokument nie odnosi się do osadzenia pana Al Nashiri’ego w bazie w Guantanamo, ale do miejsca i organu, który jest właściwy do orzekania w sprawie skarżącego; wniosek ten poparły dwa pisma: 1) od 14 emerytowanych generałów i admirałów Armii USA oraz 2) od pana Davida Glaziera – profesora prawa i komentatora komisji wojskowych.

4) Informacje otrzymane przez rząd po przedstawieniu zaktualizowanego planu działań z dnia 19 lutego 2016 r.

W odniesieniu do pana Abu Zubaydah

- od czasu osadzenia skarżącego nie przeprowadzono postępowania sądowego, nie przedstawiono mu zarzutów, nie ustanowiono dla niego wojskowego obrońcy;

W odniesieniu do pana Al Nashiri

- sytuacja skarżącego w postępowaniu przed Komisją Wojskową nie uległa zmianie od lutego 2016 r.;
- w dniu 17 lutego 2016 trzech sędziów sądu Okręgowego Dystryktu Columbia badało kwestię, czy postępowanie przeciwko panu Al Nashiri powinno być kontynuowane przed komisją wojskową, czy przed sądem federalnym. W trakcie posiedzenia sędziowie wysłuchali ustnych argumentów na korzyść przeniesienia postępowania do sądu federalnego. Wskazano na inne przypadki postępowań dotyczących terrorystów, które toczyły się przed sądami federalnymi. Prezentowano argumenty, iż w czasie

ataków terrorystycznych, których sprawa dotyczy USA nie były w stanie wojny. Sędziowie zwrócili się do strony rządowej o podanie podstaw prowadzenia postępowania przed komisją wojskową. Do maja nie podjęto żadnej decyzji w tej kwestii.

5) Informacja otrzymana przez rząd po przedstawieniu zaktualizowanego planu działań w dniu 13 maja 2016 r.

Rząd pragnie poinformować, że stale monitoruje sytuację skarżących.

Jeśli chodzi o pana Abu Zubaydah, w dniu 23 sierpnia 2016 r. przed *Periodic Review Board* odbyła się wstępna rozprawa dotycząca wniosku skarżącego o zwolnienie z bazy w Guantanamo. Rozprawa miała na celu ustalenie, czy skarżący nadal stwarzałyby zagrożenie w razie zwolnienia. Była to pierwsza publiczna rozprawa w sprawie skarżącego od czasu pozbawienia go wolności. Część rozprawy została udostępniona dla dziennikarzy i organizacji ochrony praw człowieka. Na prośbę skarżącego protokół z części rozprawy toczącej się za zamkniętymi drzwiami nie został upubliczniony.

Decyzja dotycząca wniosku skarżącego o zwolnienie, która była spodziewana w ciągu 30 dni od rozprawy nie została jeszcze ogłoszona.

Jeśli chodzi o pana Al Nashiri'ego warto odnotować decyzję sądu Okręgowego Dystryktu Columbia z dnia 30 sierpnia 2016 r. Decyzją tą sąd odroczył rozpatrzenie kwestii, czy sprawą skarżącego powinna się zająć Komisja Wojskowa, czy sąd federalny, do czasu rozpoczęcia postępowania i orzeczenia wojskowego organu odwoławczego.

Ponadto w dniu 9 czerwca 2016 r. Sąd Wojskowej Komisji Odwoławczej (*the U.S. Court of Military Commission Review*) zdecydował o podtrzymaniu zarzutów wobec pana Al Nashiri'ego dotyczących jego udziału w ataku na tankowiec MV Limburg.

Rząd podejmuje się starania o dalsze informacje dotyczące sytuacji skarżących i przekazywania ich do Komitetu Ministrów.

6) Informacja otrzymana przez rząd po przedstawieniu zaktualizowanego planu działań w dniu 20 października 2016 r.

W odniesieniu do pana Abu Zubaydah

- od czasu osadzenia skarżącego nie przeprowadzono postępowania sądowego, nie przedstawiono mu zarzutów, nie ustanowiono dla niego wojskowego obrońcy;

W odniesieniu do pana Al Nashiri

- 1 grudnia 2016 r. sędzia Komisji Wojskowej odrzucił wniosek obrony o oddalenie noty intencyjnej (*notice of intent*) Prokuratury o wnioskowanie o wyrok kary śmierci na podstawie Zasad Komisji Wojskowej 1004(c)(2).(6),(8) i (11), powołujący się na zasady *Ex Post Facto* oraz *Due Process Clause*;

- w dniach 12 i 13 grudnia skarżący został przesłuchany przez Komisję Wojskową;
- w dniu 3 stycznia 2017 r. sędzia Komisji Wojskowej zatwierdził wniosek obrony o przyznanie dodatkowych środków na prawnika Bernarda Kleinmana. We wniosku tym obrona stwierdziła, że asysta pana Bernarda Kleinmana podczas przesłuchania dwóch świadków, którzy podlegają specjalnym środkom administracyjnym w więzieniu Florence (USP Florence ADX) była niezbędna aby zapewnić efektywność obrony.

7) Informacja otrzymana przez rząd po przedstawieniu zaktualizowanego planu działań w dniu 23 marca 2017 r.

W odniesieniu do pana Abu Zubaydah

Rząd nie posiada informacji dotyczących możliwego procesu lub zmiany statusu skarżącego.

W odniesieniu do pana Al Nashiri

- w dniu 8 lutego 2017 r. obrońcy skarżącego złożyli wniosek o ujawnienie informacji o wykorzystaniu danych dotyczących stanu zdrowia psychicznego w przypadku zeznań pozasądowych (wymuszonych). Dane medyczne niekompletne i nieuporządkowane skłoniły obrońców skarżącej do złożenia wniosku. Wniosek został odrzucony;
- w dniu 6 marca skarżący został poinformowany przez sędziego, że ma prawo do obecności na każdym przesłuchaniu przed Komisją Wojskową, ale nie był do tego zobowiązany, co mogłoby mieć negatywny wpływ na działania podejmowane przez jego obrońców. Dodatkowo sędzia zapytał pana Al Nashiri, czy podtrzymuje deklarację, że nie spodziewa się zaplanowanych przerw w sesjach modlitewnych, co pan Al Nashiri potwierdził;
- w dniu 15 marca pan Al Nashiri nie pojawił się na przesłuchaniu;
- w dniu 17 marca wyznaczono daty dalszych przesłuchań w 2017 r.: 31.07-04.08, 11-29.09, 6-17.11;
- w dniu 29 marca sędzia odrzucił wniosek obrońców, w którym stwierdzono, że „śmierć nie jest karą dopuszczalną za zbrodnie polegające jedynie na umyślnym morderstwie lub aktach ewidentnie lekceważących ludzkie życie”. Obrona argumentowała, że „w czasie, w którym oskarżony miał popełnić zarzucane mu przestępstwa, sądy wojskowe nie były upoważnione do orzekania kary śmierci za umyślne zabójstwo lub śmierć wynikającą z działań ze swej natury niebezpiecznych”. W uzasadnieniu sędzia podkreślił, że skarżący jest oskarżony o zbrodnie wojenne oraz że „Komisja uznaje, że śmierć była dopuszczalną karą za zbrodnie wojenne i poważne naruszenia Konwencji Genewskich przed działaniami zarzucanymi w oskarżeniu”;
- w dniu 11 kwietnia Komisja Wojskowa wyznaczyła daty przesłuchań w 2018 r.: 16-26.01, 12-23.02, 5-23.03, 18.06-27.07, 13-31.08, 1.10-2.11;
- w dniu 7 czerwca sędzia odrzucił kilka wniosków obrony o częściowe odrzucenie zarzutów z powodu przedawnienia;
- w dniu 7 lipca sąd nakazał zawiesić wszystkie przesłuchania z powodu nowej polityki Połączonych Sił Operacyjnych w Guantanamo (*Joint Task Force Guantanamo*). Zgodnie z nową polityką sędziowie i ich asystenci są zobowiązani podróżować jednym samolotem z innymi zainteresowanymi stronami: ofiarami członków rodziny,

organizacjami pozarządowymi i świadkami. Sąd uznał nowe regulacje za zagrożenie dla niezależności władzy sądowej;

- w dniu 17 lipca wniosek prokuratora o ponowne rozpatrzenie postanowienia sądu z 7 lipca został wydany i postępowanie zostało wznowione.

8) Informacje otrzymane przez rząd po przesłaniu zaktualizowanego planu działań z dnia 28 września 2017 r.

W odniesieniu do pana Abu Zubaydah

W odniesieniu do pana Abu Zubaydah brak jest nowych informacji dotyczących ewentualnego procesu czy zmiany statusu skarżącego.

W odniesieniu do pana Al Nashiri

- w dniu 6 października 2017 r. adwokaci skarżącego Richard Krammer (adwokat z doświadczeniem w sprawach dotyczących kary śmierci), Rose Eliades i Mary Spears złożyli wniosek o odsunięcie ich od reprezentowania skarżącego. Pan Al Nashiri był reprezentowany przez nich od dnia 23 grudnia 2008 r. Złożenie wniosku o rezygnację z reprezentowania skarżącego motywowali niemożnością wywiązania się z ich zobowiązań wynikających z modelowych zasad wykonywania zawodu (*Model Rules of Professional Conduct*), z uwagi na sposób działania rządu i zasad działania komisji wojskowych;
- w dniu 11 października 2017 r. Główny obrońca (*Chief Defense Counsel*) poinformował Komisję, że po analizie jawnych i niejawnych materiałów oraz opinii specjalistów ds. etyki uznał wniosek za zasadny i odsunął powyższych obrońców od sprawy;
- w dniu 13 października 2017 r. jedyny pozostały obrońca oskarżonego, pan Alaric Piette, złożył wniosek o zawieszenie procesu w związku z brakiem obrońców oskarżonego wykwalifikowanych w sprawach zagrożonych karą śmierci;
- w dniu 16 października 2017 r. Komisja Wojskowa uznała, że nie ma uzasadnienia dla odsunięcia obrońców od sprawy i nakazała im stawienie się na procesie. W związku z tym Komisja poinformowała, że dotychczasowi obrońcy formalnie nadal pełnią swoją funkcję i proces będzie kontynuowany;
- wypełniając decyzję Komisji (nr AE 3890), obrona regularnie informowała ją o procesie wyboru nowych, doświadczonych w sprawach zagrożonych karą śmierci, obrońców. Od połowy listopada do dnia 19 grudnia obrona informowała Komisję, że Organizacja Obrońców w postępowaniach przed Komisjami Wojskowymi (*Military Commission Defence Organization*) zebrała liczne zgłoszenia i prowadzi z kandydatami rozmowy osobiste oraz przez telefon;
- w marcu 2018 r. Ambasada Polski w Waszyngtonie została poinformowana przez Biuro Spraw Prawnych w Departamencie Stanu, że „w dniu 16 lutego sędzia przewodniczący zawiesił sprawę na czas nieokreślony. W chwili obecnej postępowanie pozostaje zawieszone, a kwestia obrońcy jest odpowiednio wypracowywana w ramach systemu komisji wojskowych”.

3. Naruszenie art. 13 Konwencji na skutek braku efektywnego środka odwoławczego na wniesienie skargi przez skarżących z art. 3, 5 i 8 Konwencji

Trybunał zasądził na rzecz skarżących słuszne zadośćuczynienie w znaczących kwotach.

Ponadto polskie władze wszczęły dochodzenie, które jeszcze się toczy, między innymi, z powodu złożoności sprawy i problemów w uzyskiwaniu dowodów. Ta kwestia będzie rozwinięta w części dotyczącej skutecznego śledztwa, poniżej.

4. Naruszenie art. 3 Konwencji w aspekcie proceduralnym.

Krajowe postępowanie karne

a) Informacje na temat działań już podjętych i działań zaplanowanych na przyszłość

W czasie trwania krajowego śledztwa, odpowiednie organy prokuratury podjęły ostatnio szereg działań, z których część jest opisana poniżej.

Pozyskano, zlecane sukcesywnie tłumaczenia licznych dokumentów, w szczególności dostępnych wersji Raportu sporządzonego przez Komisję do spraw służb specjalnych Senatu USA na temat programu nadzwyczajnych zatrzymań i przesłuchań prowadzonego przez CIA (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program*), tzw. raportu mniejszości senackiej (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program – Minority and Additional Minority Views*) oraz opracowania CIA (*CIA Comments on the Senate Select Committee on Intelligence Report on the Rendition, Detention and Interrogation Program*), a także dokumentów w języku angielskim i francuskim pozyskanych od strony włoskiej w drodze międzynarodowej pomocy prawnej.

Ponadto, uzyskano i przetworzono procesowo materiały medialne, które mogą mieć znaczenie dla prawidłowego ukierunkowania postępowania, celem przygotowania się do kolejnych czynności procesowych, które zaplanowano na sierpień i wrzesień.

Kontynuowano prace związane z zasięgnięciem opinii biegłych różnych specjalności (m.in. informatycznych).

Utrzymywano kontakt i wymieniano korespondencję z licznymi instytucjami i organami.

Podkreślenia wymaga okoliczność, że wymienione powyżej cztery elementy nie odzwierciedlają całokształtu wysiłków zmierzających do zgromadzenia w sprawie pełnego materiału dowodowego, który umożliwi podjęcie decyzji o przesunięciu procesu karnego na następny etap. W szczególności nie jest możliwe wskazanie czynności o charakterze niejawnym.

Ponadto informowanie o planowanych czynnościach ze wskazaniem ich terminu i charakteru nie jest możliwe z uwagi na dobro postępowania, względy taktyczne oraz konieczność

zachowania dyskrecjonalności (np. osoby, które będą przesłuchiwane winny powziąć taką informację, jako pierwsze).

Nie mniej jednak możliwym jest podanie, iż w miesiącach sierpniu i wrześniu 2015 r. planowane są następujące czynności procesowe:

- dalsze przesłuchania świadków, w tym funkcjonariuszy publicznych,
- pozyskiwanie opinii biegłych różnych specjalności,
- skierowanie kolejnych wniosków o międzynarodową pomoc prawną,
- przypominanie odpowiednim władzom zagranicznym o złożonych wnioskach o międzynarodową pomoc prawną,
- przypominanie odpowiednim jednostkom o tłumaczeniach ważnych dla śledztwa dokumentów.

Tak jak zostało stwierdzone we wstępnej informacji złożonej Komitetowi Ministrów w dniu 15 maja 2015 r., asystent prokuratora rozpoczął już pracę. Jego wsparcie z pewnością zwiększy efektywność śledztwa.

- Informacja wg stanu na początek listopada 2015 r.:

Pomiędzy sierpniem i listopadem 2015 r. przesłuchano dwóch kolejnych świadków z udziałem pełnomocników skarżących.

Kontynuowano konsultowanie ekspertów z różnych dziedzin, w tym z dziedziny informatyki. Pozyskano pewne dane od Policji i operatorów telefonii komórkowej.

Pozyskano dalsze tłumaczenia dokumentów.

Organy prokuratury pozostawały w kontakcie i wymieniały korespondencję z licznymi instytucjami i ciałami.

- Informacje dostępne do dnia 26 stycznia 2016 r.:

- współpraca z pełnomocnikami skarżących była kontynuowana między innymi w odniesieniu do rozpatrzenia kolejnego wniosku dowodowego przedstawionego przez pełnomocnika pana Al Nashiri'ego w dniu 10 grudnia 2015 r.;
- w styczniu 2016 r. prokuratura zwróciła się do właściwych władz o przedstawienie pełnej dokumentacji dotyczącej spotkań na wysokim szczeblu pomiędzy przedstawicielami USA i Polski, które miały miejsce w latach 2001-2003;
- organy prokuratury pozostawały w kontakcie z licznymi instytucjami i organami, np. przedstawiły odpowiedź na list Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 7 grudnia 2015 r.;
- organy prokuratury zajmowały się oceną przedłożonych im materiałów w zakresie ich użyteczności dla celów śledztwa, ponadto w dniach 7 i 20 stycznia 2016 r. odpowiedziała osobom na ich listy zawierające informacje związane z przedmiotem postępowania;
- organy prokuratury przeprowadziły wszechstronną analizę wniosków dowodowych przedłożonych przez pełnomocników skarżących w celu ich ostatecznej ewaluacji;

- organy prokuratury rozpoczęły przygotowania do przedstawienia właściwym władzom USA kolejnego wszechstronnego wniosku o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej;
 - organy prokuratury kontynuowały działania mające na celu uzyskanie odpowiedzi na wnioski o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej skierowane do Rumunii;
 - organy prokuratury podjęły kroki mające na celu wykonanie obcego wniosku o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej, który wiąże się z przedmiotem postępowania.
- Informacje dostępne do dnia 26 kwietnia 2016 r.:

Pomiędzy 22 stycznia i 26 kwietnia 2016 r. organy prokuratury prowadziły między innymi następujące czynności:

Organy prokuratury pozostawały w kontakcie i wymieniały korespondencję z instytucjami i organizacjami zainteresowanymi monitorowaniem toku postępowania, w tym z polską filią Amnesty International.

Organy prokuratury przekazały wniosek do Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o dostarczenie dalszych dokumentów dotyczących stosunków międzynarodowych i współpracy w okresie związanym z przedmiotem postępowania. Wniosek ten doprowadził do wyselekcjonowania kolejnej grupy materiałów. Aktualnie prowadzone są czynności dotyczące sposobu i czasu proceduralnego wykorzystania tych materiałów.

Śledztwo aktualnie toczy się w Prokuraturze Regionalnej w Krakowie, która zgodnie z ustawą z dnia 28 stycznia 2016 r. *Prawo o prokuraturze* (Dziennik Ustaw z 2016 r., poz. 177) zmieniającą strukturę jednostek organizacyjnych prokuratury zastąpiła dawną Prokuraturę Apelacyjną w Krakowie. Śledztwo zostało przedłużone do 11 października 2016 r.

Zgodnie z informacjami otrzymanymi z prokuratury czynione są starania w celu prowadzenia śledztwa w sposób rzetelny, nieopieszający i skuteczny pomimo trudności związanych z bezprecedensowym charakterem przedmiotu śledztwa, jak również dotychczasowej odmowy współpracy z strony amerykańskiej.

Konkretne osiągnięcia śledztwa, do których odnosi się decyzja Komitetu Ministrów przyjęta podczas posiedzenia DH, które odbyło się w dniach 8-10 marca 2016 r. zależą od rezultatów przedstawionych powyżej czynności prokuratury, jak również od innych działań zaplanowanych na dalszy tok postępowania.

- Informacje dostępne do dnia 12 października 2016 r.:

W przeciągu ostatnich kilku miesięcy śledztwo koncentrowało się na czynnościach proceduralnych o charakterze niejawnym. Z tego powodu wyniki tych czynności nie mogą zostać upublicznione. Czynności te obejmowały rozpatrywanie zebranego materiału niejawnego, jak również przesłuchania osób zobowiązanych prawem do zachowania tajemnicy.

Również czynności zaplanowane na przyszłość, które będą miały wpływ na dalszy tok postępowania, w tym na jego zakończenie, koncentrują się na niejawnych źródłach dowodów.

Aktualnie Krakowska Prokuratura Regionalna oczekuje na zgodę właściwych władz na przesłuchanie świadków, którzy zobowiązani są przez prawo do zachowania tajemnicy państwowej.

Więcej informacji na temat środków indywidualnych można znaleźć w odpowiedziach rządu na komunikacje składane do Komitetu Ministrów przez *the Open Society Justice Initiative* oraz *Human Rights in Practice* (DD(2015)585 and DD(2015)586).

- Informacje dostępne do dnia 20 marca 2017 r.:

Prokuratura w dalszym ciągu prowadzi czynności o charakterze niejawnym, które z tego powodu nie mogą zostać ujawnione w niniejszym piśmie. Czynności te obejmują między innymi przesłuchania w charakterze świadków osób, które zobowiązane są do zachowania tajemnicy - dodatkowo takie przesłuchania wymagają uzyskania zgody właściwych organów. Dotyczyło to trzech świadków, przy czym w stosunku do dwóch świadków decyzje jeszcze nie zapadły.

Do czasu zakończenia zaplanowanych przesłuchań - które nie mogą być przeprowadzone bez zgód właściwych organów Państwa, niemożliwe jest określenie, choćby w przybliżeniu, przewidywanego terminu zakończenia śledztwa.

Charakter zaplanowanych czynności - dotyczących informacji niejawnych, nie pozwala na przedstawienie bardziej szczegółowych informacji.

Ponadto rząd pragnie przedstawić informację, że następujące działania zostały ostatnio podjęte:

- przesłuchanie byłego Dowódcy Operacyjnego Sił Zbrojnych RP w charakterze świadka,
- przesłuchanie byłego szefa gabinetu Szefa Urzędu Ochrony Państwa w charakterze świadka,
- uzyskanie tłumaczenia dowodowych dokumentów z języka angielskiego na język polski,
- przeszukiwanie zasobów archiwalnych Urzędu Rady Ministrów,
- wznowienie kwerendy informacji internetowych na temat biegu zagranicznych postępowań skarżących.

Z uwagi na odmowę udzielenia pomocy prawnej przez stronę amerykańską prokuratura zbada alternatywne sposoby przeprowadzenia wnioskowanych przez nich czynności procesowych wskazane przez pełnomocników skarżących.

- Informacje dostępne do dnia 6 czerwca 2017 r.:

Prokuratura w dalszym ciągu prowadzi czynności o charakterze niejawnym, które z tego powodu nie mogą zostać ujawnione w niniejszym piśmie. Czynności te obejmują między innymi przesłuchania w charakterze świadków osób, które zobowiązane są do zachowania

tajemnicy - dodatkowo takie przesłuchania wymagają uzyskania zgody właściwych organów. Obecnie pozostaje do wykonania przesłuchanie jednej osoby, wysokiej rangi funkcjonariusza publicznego.

Przeszukiwanie zasobów archiwalnych Urzędu Rady Ministrów zostało zakończone i wyodrębniona grupa dokumentów przekazano prokuratorowi.

- Informacje dostępne do dnia 20 września 2017 r.:

Śledztwo jest kontynuowane i decyzją prokuratury zostało przedłużone do 11 lutego 2018 r.

Rząd musi powtórzyć, że prokuratura w dalszym ciągu prowadzi czynności o charakterze niejawnym, które z tego powodu nie mogą zostać ujawnione w niniejszym piśmie, ponieważ ich ujawnienie mogłoby wpłynąć na prawidłowość ustaleń śledztwa.

Z uwagi na odmowę organów państwowych, odpowiedzialnych za ochronę informacji niejawniej, nie mogą zostać przesłuchani były Prezydent oraz były Prezes Rady Ministrów.

Jednak po uzyskaniu stosownej zgody, trwają przesłuchania wysokiego ranga oficera Agencji Wywiadu. Wyniki tych przesłuchań są kluczowe dla dalszego postępowania dotyczącego zakresu odpowiedzialności polskich funkcjonariuszy Agencji Wywiadu.

Prokurator Regionalny w Krakowie nie wyraził zgody, z uwagi na dobro śledztwa, na upublicznienie tzw. „mapy drogowej” dotyczącej działań, które należy podjąć. Jednocześnie oświadczył, że „mapa drogowa” jest opracowana i jest sukcesywnie realizowana.

Prokuratura zapoznała się z niejawnymi dokumentami archiwalnymi Urzędu Rady Ministrów. W rezultacie w lipcu 2017 r. kopie wybranych dokumentów zostały przekazane do Prokuratury Regionalnej w Krakowie w celu wykorzystania w śledztwie. Obecnie materiały są analizowane.

Prokuratura kontynuuje kwerendę informacji internetowych na temat biegu zagranicznych postępowań skarżących. W ostatnim czasie uzyskano przysięgłe tłumaczenia wybranych publikacji, mających znaczenie dla ustalenia aktualnej sytuacji skarżących i włączono je do akt sprawy.

Do czasu zakończenia czynności o charakterze niejawnym i uzyskania opinii biegłego w zakresie prawa międzynarodowego nie można określić przybliżonej daty zakończenia śledztwa.

- **Informacje dostępne do dnia 11 czerwca 2018 r.:**

Śledztwo jest kontynuowane i decyzją prokuratury zostało przedłużone do 11 sierpnia 2018 r.

Prokuratura podtrzymuje stanowisko, iż mając na uwadze obowiązujące przepisy

proceduralne oraz dobro prowadzonego postępowania, przekazywane informacje nie mogą obejmować oceny wyników przeprowadzonych czynności o charakterze niejawnym, ani też wskazywać szczegółowo planowanych czynności. Tym samym nadal nie jest możliwe upublicznienie tzw. „mapy drogowej” dotyczącej przedmiotowego śledztwa.

W dniu 23 maja 2018 roku w Prokuratura Regionalna w Krakowie otrzymała uzupełniającą opinię z zakresu prawa międzynarodowego publicznego, przygotowaną przez biegłych prof. Jana Sandorskiego i dr Annę Zbaraszewską. Opinia ta, opracowana po zapoznaniu się z materiałami śledztwa i informacjami dostępnymi w przestrzeni publicznej, liczy ponad 800 stron i składa się z dwóch części, z których jedna została zakwalifikowana jako materiał niejawnym i nadano jej klauzulę „ściśle tajne”. Obecnie opinia jest analizowana przez prowadzących śledztwo w celu oceny jej jasności i kompletności. Wobec jej istotnego znaczenia dowodowego, przewidziano udostępnienie jej treści stronom postępowania. Obecnie trwają uzgodnienia dotyczące terminów zapoznania się z jej treścią przez strony, które zadeklarowały chęć zapoznania się z tym dokumentem, zarówno w części jawnej jak i klauzulowanej. Ponadto, na lipiec 2018 r. zaplanowano przesłuchanie biegłych z udziałem stron, w celu wyjaśnienia wszelkich potencjalnych wątpliwości dotyczących tematyki objętej opiniowaniem.

W związku z tym, iż strona amerykańska odmówiła udzielenia międzynarodowej pomocy prawnej, co powoduje, iż szereg istotnych materiałów dowodowych jest niedostępnych dla polskich organów ścigania, aktualnie rozważane jest wykorzystanie dowodowe publikacji zawierającej relację jednej z osób współpracujących z CIA na temat stosowania tzw. wzmocnionych technik przesłuchań. Nadal prowadzona jest na bieżąco kwerenda informacji internetowych na temat biegu zagranicznych postępowań, dotyczących osób występujących w śledztwie w charakterze pokrzywdzonych (prokuratura uzyskała tak m.in. informację na temat wydania przez Europejski Trybunał Praw Człowieka wyroków dotyczących tych samych skarżących).

Na koniec należy podkreślić, że dostęp opinii publicznej do informacji o sprawie jest realizowany za pośrednictwem Rzecznika Prasowego Prokuratury Regionalnej w Krakowie, który w odpowiedzi na aktywność konkretnych przedstawicieli mediów, w możliwie szerokim zakresie udziela odpowiedzi na kierowane w tej sprawie pytania.

b) Trudności w otrzymywaniu pomocy prawnej.

Prokuratorzy złożyli liczne wnioski o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej do następujących stron:

1. Włochy - wniosek o udzielenie pomocy prawnej skierowano 5 lutego 2014 r., a dotyczył on przesłuchania świadka (C. Fava) i zabezpieczenia dokumentów; czynność przeprowadzono w dniu 18 listopada 2014 r. i część materiałów zostało bezpośrednio przekazanych stronie polskiej, a pozostałe oczekiwane dokumenty wpłynęły do prokuratury prowadzącej śledztwo w dniu 7 kwietnia 2015 r., za pośrednictwem organów centralnych włoskich i polskich (ponaglenia kierowano za pośrednictwem organów centralnych - zapytanie o wykonanie czynności w dniu 23 kwietnia 2014 r. oraz 1 lipca 2014 r., a już po wykonaniu czynności, pocztą elektroniczną - monit dotyczący dokumentów w lutym 2015 r.).

2. Litwa - wniosek o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej dotyczący powiadomienia o ustaleniach tamtejszego śledztwa o analogicznym, jak polskie przedmiocie, skierowano w styczniu 2014 r.; odpowiedź uzyskano 10 marca 2014 r., przy czym wymianę informacji pogłębiono w czasie spotkania w dniu 16 kwietnia 2015 r.

3. Rumunia - w styczniu 2014 r. analogiczny (jak do strony litewskiej) wniosek skierowano także do władz rumuńskich; do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi, ostatni monit w tej sprawie skierowano w lipcu 2015 r.

4. Szwajcaria - wnioskiem z dnia 26 marca 2014 r. zwrócono się do władz szwajcarskich m.in. o przesłuchanie w charakterze świadka Dicka Marty'ego. W dniu 14 lipca 2014 r. do Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie wpłynęła odpowiedź, zgodnie z którą Dick Marty skorzystał z immunitetu przyznanego na mocy art. 14 *Porozumienia Ogólnego w sprawie przywilejów i immunitetów Rady Europy z dnia 2 września 1949 roku*; w dniu 12 listopada 2014 r. wniosek ponowiono, uzupełniając jego treść m.in. o możliwe interpretacje dotyczące immunitetu parlamentarzystów Rady Europy oraz argumentując słuszne intencje strony polskiej w sposób wyraźny i konkretny - efektem tak ukształtowanego wniosku była negatywna, identyczna wręcz w treści odpowiedź państwa wezwanego, która wpłynęła w dniu 18 marca 2015 r.

5. Stany Zjednoczone - do USA skierowano szereg wskazanych poniżej wniosków o pomoc prawną:

- wniosek z dnia 18 marca 2009 r. zawierający pytania związane ze spółkami obsługującymi loty do Polski, będące w kręgu zainteresowania śledztwa – strona wezwana udzieliła odpowiedzi odmownej pismem z dnia 7 października 2009 r.;
- wniosek z dnia 9 marca 2011 r. dotyczący przesłuchania w charakterze świadków pokrzywdzonych Abu Zubaydah'y oraz Al Nashiri'ego - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi;
- wniosek z dnia 24 maja 2013 r. dotyczący przesłuchania osób, co do których zachodzi podejrzenie, iż przebywały na terenie Polski oraz udostępnienia dokumentów - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi;
- wniosek z dnia 27 maja 2013 r. zawierający prośbę o przekazanie dokumentów i udzielenie informacji umożliwiających wstępne uwierzytelnienie dokumentów dostępnych w Internecie - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi;
- wniosek z dnia 2 września 2014 r. dotyczący kwestii podstawowych, związanych z przedmiotem prowadzonego śledztwa - do chwili obecnej nic uzyskano na niego odpowiedzi;
- wniosek z dnia 22 grudnia 2014 r. o udostępnienie dla potrzeb śledztwa oryginalnej, a więc pełnej i nieocenzurowanej wersji Raportu sporządzonego przez Komisję do spraw służb specjalnych Senatu USA na temat programu nadzwyczajnych zatrzymań i przesłuchań prowadzonego przez CIA (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program*), a także stanowiących reakcję na niego - tzw. raportu mniejszości senackiej (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program - Minority and Additional Minority Views*) oraz opracowania CIA (*CIA Comments on the Senate Select Committee on Intelligence*

Report on the Rendition, Detention and Interrogation Program) - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi.

W ślad za ww. wnioskami do strony amerykańskiej skierowano następujące monity:

- pisma z dnia 25 lipca 2012 r. oraz 11 października 2012 r. dotyczące wniosku z dnia 9 marca 2011 r. o międzynarodową pomoc prawną; sprawę omówiono ponadto w trakcie konsultacji polsko-amerykańskich w dniach 7-8 listopada 2012 r. i pozyskano wiedzę, iż postępowanie w zakresie wniosku się toczy;
 - kolejne ponaglenia zostały wysłane w dniach: 30 stycznia 2013 r., 28 maja 2013 r., 5 grudnia 2013 r., 14 października 2014 r. – pisma te pozostały bez odpowiedzi;
 - sprawę wniosków strony polskiej omówiono w czasie dwustronnych konsultacji w dniach 14-15 stycznia 2014 r. z udziałem prawników Departamentów Sprawiedliwości i Stanu USA, uzyskując zapewnienie, iż postępowanie w przedmiocie rozpoznania wniosku strony polskiej nadal się toczy;
 - kolejne ponaglenia zostały wysłane w dniu 9 czerwca 2014 r. i dotyczyły realizacji trzeciego wniosku z dnia 24 maja 2013 r. i czwartego z dnia 27 maja 2013 r.;
 - sprawę wniosków po raz kolejny omówiono w czasie dwustronnych konsultacji w dniach 2-3 grudnia 2014 r. i uzyskano zapewnienie, iż postępowanie z wniosków strony polskiej toczy się „na najwyższym szczeblu”;
 - po raz kolejny Prokuratura Generalna zwróciła się o ponaglenie realizacji pięciu wniosków rekwizycyjnych (od drugiego do szóstego) pismem z dnia 24 marca 2015 r.;
 - kwestia realizacji wszystkich wniosków poruszona została w trakcie wideokonferencji ze stroną amerykańską w dniu 23 kwietnia 2015 r.;
 - pismem z dnia 22 czerwca 2015 r. Prokuratura Generalna wystosowała kolejne ponaglenie dotyczące realizacji pięciu wniosków (od drugiego do szóstego).
- Informacje wg stanu na początek listopada 2015 r.:

Polska Prokuratura otrzymała odpowiedź od strony amerykańskiej na swoje wszystkie wnioski ws. międzynarodowej pomocy prawnej. Odpowiedź była negatywna.

- Informacje dostępne do końca kwietnia 2016 r.:

Organy prokuratury przedstawiły kolejny wyczerpujący wniosek o międzynarodową pomoc prawną do właściwych władz USA. Wniosek ten obejmuje również w miarę możliwości, wnioski dowodowe pełnomocników skarżących. Wniosek ten ma również na celu szeroką weryfikację danych na temat prowadzenia programu USA - HVD poza stanami Zjednoczonymi w przestrzeni publicznej. Wniosek ten zawiera również postulat włączenia do działań, oprócz polskich prokuratorów, także pełnomocników skarżących.

Organy prokuratury prowadziły działania mające na celu uzyskanie od władz rumuńskich odpowiedzi na wniosek o międzynarodową pomoc prawną.

W związku z wykonaniem wniosku o międzynarodową pomoc prawną skierowanym do Wielkiej Brytanii (dalej UK), Szkocji, przesłuchano dwóch świadków. Przesłuchania dotyczyły funkcjonowania lotniska Szymany. Zaplanowano już dalsze przesłuchania w tej kwestii.

Ponadto opracowano już dwa kolejne, nowe wnioski o międzynarodową pomoc prawną. Są one adresowane do UK oraz do władz Zjednoczonych Emiratów Arabskich. Wnioski te dotyczyły przesłuchań świadków, którzy mogli dysponować informacjami ważnymi dla sprawy, w szczególności dotyczących amerykańskich samolotów, co do których ustalono, że korzystały z lotniska Szymany w okresie objętym śledztwem.

- Informacje dostępne do dnia 12 października 2016 r.:

Powyższy wyczerpujący wniosek o międzynarodową pomoc prawną skierowany do właściwych władz USA, przedłożony kilka miesięcy temu przez organy polskiej prokuratury, został, podobnie, jak inne takie wnioski, odrzucony..

Ponadto strona amerykańska odpowiedziała na polski wniosek, informując, że jakkolwiek przyszły wniosek dotyczący rzekomych miejsc detencji CIA dla osób podejrzewanych o działalność terrorystyczną nie będzie procedowany.

Mając na względzie powyższe, należy podkreślić, że wdrożenie większości wniosków dowodowych przedłożonych przez pełnomocników skarżących zależy od współpracy z właściwymi władzami Stanów Zjednoczonych. Dlatego też polska prokuratura planuje zwrócić się do pełnomocników skarżących o dostosowanie ich wniosków dowodowych do aktualnej sytuacji, czy też zaproponowanie alternatywnych sposobów przeprowadzenia czynności, będących przedmiotem tych wniosków.

- Informacje dostępne do dnia 20 marca 2017 r.:

Polskie władze wykonały wniosek o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej pochodzący ze Szkocji.

Polskie wnioski o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej skierowane do Rumunii, Wielkiej Brytanii oraz Zjednoczonych Emiratów Arabskich nie zostały jeszcze wykonane przez władze w tych krajach.

Ponadto w celu wyjaśnienia bardzo skomplikowanej sytuacji prawnej i faktycznej, prokuratura zleciła uzupełnienie opinii z zakresu prawa międzynarodowego.

- Informacje dostępne do dnia 6 czerwca 2017 r.:

Materiały ze śledztwa, w tym materiały niejawne, są stopniowo przekazywane biegłemu. Według niego przygotowanie pisemnej opinii zajmie kilka miesięcy.

- Informacje dostępne do dnia 20 września 2017 r.:

Prokuratura poinformowała, że w celu przyspieszenia prac nad opinią biegłego, poszerzono zespół opiniujący i zakończenie prac biegłych jest spodziewane w październiku bieżącego roku.

Pomimo podejmowanych przez prokuratorów wysiłków nadal pozostają niezrealizowane wnioski o międzynarodową pomoc prawną skierowane do Rumunii, Wielkiej Brytanii oraz Zjednoczonych Emiratów Arabskich.

Polska prokuratura nawiązała współpracę z pełnomocnikami skarżących w zakresie alternatywnych możliwości przeprowadzenia czynności, które były przedmiotem wniosków o międzynarodową pomoc prawną przedkładanych właściwym organom USA. Ostatnio jeden z pełnomocników skarżących złożył wniosek o przygotowanie przez prokuraturę pisemnego oświadczenia potwierdzającego fakt prowadzenia śledztwa. Aktualnie prokuratura dokonuje oceny prawnej możliwości sporządzenia tego dokumentu.

- **Informacje dostępne do dnia 11 czerwca 2018 r.**

Nadal niezrealizowane pozostają wnioski o międzynarodowa pomoc prawną skierowane do właściwych władz Rumunii, Zjednoczonych Emiratów Arabskich i Wielkiej Brytanii. W przypadku tego ostatniego wniosku, strona polska w styczniu 2018 roku, uzyskała oficjalne pismo z Home Office, w którym zwrócono się do Prokuratury Regionalnej w Krakowie o ustalenie adresu świadka, który był objęty wnioskiem o przesłuchanie. Miało to zostać ustalone z wykorzystaniem „kanałów policyjnych”. Zlokalizowanie miejsca pobytu świadka na terenie Wielkiej Brytanii przez stronę polską we własnym zakresie miało dopiero umożliwić odpowiednie rozpatrzenie wniosku o pomoc prawną. Podjęta za pośrednictwem Centralnego Biura Śledczego Policji Zarządu w Krakowie próba ustalenia adresu świadka przez policję brytyjską zakończyła się niepowodzeniem, z uwagi na deklarowany brak możliwości prawnych. Stąd też strona polska nie skierowała ponownego wniosku, albowiem nie dysponowała danymi wymaganymi przez stronę brytyjską do jego zrealizowania.

- c) Informacje dotyczące zapoznania się pełnomocników skarżących z aktami sprawy

Rząd chciałby podkreślić, że współpraca z pełnomocnikami skarżących jest kontynuowana.

Akta jawne pozostają do ich dyspozycji, zaś niejawne udostępniane są sukcesywnie. Ostatnie (maj-czerwiec 2015 roku) spotkania połączone z udostępnieniem materiałów miały miejsce w następujących terminach:

- 6 maja 2015 r. – pełnomocnik pana Abu Zubaydah’y mec. Bartłomiej Jankowski i pełnomocnik substytucyjny apl. adw. Edyta Zalewska,
- 3 czerwca 2015 r. - adw. Bartłomiej Jankowski i apl. adw. Edyta Zalewska oraz pełnomocnik pana Al Nashiri'ego adw. Mikołaj Pietrzak i pełnomocnik substytucyjny adw. Paweł Osik (zapoznanie dotyczyło także materiałów niejawnych),
- 30 czerwca 2015 r. - adw. Bartłomiej Jankowski z apl. adw. Edytą Zalewską (zapoznanie dotyczyło także materiałów niejawnych),
- następnie spotkanie jest zaplanowane na dzień 6 sierpnia 2015 r. dla adw. Mikołaja Pietrzaka,
- ponadto na dzień 11 sierpnia 2015 r. zaplanowana jest czynność procesowa z udziałem pełnomocników pokrzywdzonych.

- Informacja wg stanu na początek listopada 2015 r.:

Współpraca prokuratury z pełnomocnikami skarżących była kontynuowana:

- na spotkaniu w dniu 6 sierpnia 2015 r. – pełnomocnicy pana Al Nashiri, pan Mikołaj Pietrzak i substytut, pan Paweł Osik zapoznali się z aktami sprawy, w tym z pewnymi częściami obejmującymi materiały niejawne,
- pełnomocnicy skarżących nie przyszli na spotkanie zaplanowane na dzień 11 sierpnia 2015 r.,
- w dniu 18 sierpnia 2015 r. pełnomocnik pana Abu Zubaydah, pan Bartłomiej Jankowski zapoznali się z aktami sprawy, w tym z pewnymi częściami obejmującymi materiały niejawne,
- w odpowiedzi na wniosek pełnomocnika pana Al Nashiri’ego z dnia 2 października 2015 r. Prokuratura skopiowała i przesłała mu 7541 stron dokumentów, które stanowią prawie całą jawną część akt,
- w dniu 28 października 2015 r. przesłano pełnomocnikom skarżących kopie protokołu przesłuchania jednego ze świadków.

- Informacje dostępne do końca kwietnia 2016 r.:

Kontynuowano współpracę z pełnomocnikami skarżących. W dniach 18 lutego i 15 kwietnia 2016 r. pełnomocnikom udostępniono dalsze części niejawnych akt sprawy. Ponadto organy prokuratury procedowały również proceduralne i formalne wnioski pełnomocników skarżących.

- Informacje dostępne do dnia 12 października 2016 r.:

Po raz kolejny należy podkreślić, że pełnomocnicy skarżących mają dostęp do akt śledztwa, w tym do ich niejawnej części.

Ponadto pełnomocnicy skarżących są za każdym razem informowani o dacie planowanych czynności procesowych, o które wnioskowali i mają możliwość uczestniczenia w nich.

- Informacje dostępne do dnia 20 marca 2017 r.:

Należy podkreślić, że pełnomocnicy skarżących (w tym jeden zastępca) mają zapewniony dostęp do całości zebranych materiałów, zarówno w części jawnej, jak również - po wcześniejszym uzgodnieniu terminu - do dokumentacji zgromadzonej w Kancelarii Tajnej Prokuratury Regionalnej (poprzednio Prokuratury Apelacyjnej) w Krakowie.

W tym kontekście należy zaznaczyć, że pełnomocnicy skarżących mają pełną wiedzę o prowadzonym postępowaniu. Uzyskują oni odpowiednio oznaczone kopie materiałów z akt sprawy, a także są informowani o planowanych czynnościach, o które wcześniej wnioskowali. W przypadku stawiennictwa — pełnomocnicy są dopuszczani do aktywnego udziału w czynnościach, np. poprzez możliwość kierowania pytań do świadków.

Udostępnianie materiałów niniejszego postępowania pełnomocnikom skarżących uwzględnia potrzebę ochrony informacji zebranych w jego toku i jest ograniczone określonymi rygorami,

aby zapobiec ewentualnemu ujawnieniu szczególnie chronionych informacji osobom nieuprawnionym.

Realizowana w ten sposób konieczność zapewnienia prawidłowego przebiegu śledztwa związana z ochroną informacji, których upublicznienie mogłoby spowodować zakłócenie toku postępowania.

- Informacje dostępne do dnia 20 września 2017 r.:

Pełnomocnicy skarżących mają zapewniony stały dostęp do materiałów śledztwa i mogą robić fotokopie wybranych materiałów.

Zostały przeprowadzone konsultacyjne z pełnomocnikami skarżących, ustalające dalszy tryb procedowania, po wydaniu opinii w dziedzinie prawa międzynarodowego na piśmie. Pełnomocnicy skarżących nie przedłożyli dodatkowych pytań uzupełniających do biegłych, ale zastrzegli sobie prawo do złożenia wniosku o przesłuchanie po zapoznaniu się z ostatecznymi ustaleniami.

- **Informacje dostępne do dnia 11 czerwca 2018 r.**

Pełnomocnicy skarżących nadal mają zapewniony dostęp do całości materiałów śledztwa, zarówno w części jawnej, jak również sklasyfikowanej jako niejawna (w tym drugim przypadku po wcześniejszym uzgodnieniu terminu z Kancelarią Tajną Prokuratury Regionalnej w Krakowie).

Nadmienić należy, iż udostępnianie materiałów śledztwa pełnomocnikom skarżących uwzględnia potrzebę ochrony informacji zebranych w jego toku i obarczone jest ściśle określonymi rygorami, aby zapobiec ewentualnemu ujawnieniu szczególnie chronionych informacji osobom nieuprawnionym. Realizowana w ten sposób konieczność zapewnienia prawidłowego przebiegu śledztwa związana z ochroną okoliczności, których upublicznienie mogłoby spowodować zakłócenie jego toku.

d) Plany dotyczące informowania polskiego społeczeństwa o śledztwie

W odpowiedzi na decyzję Komitetu Ministrów przyjętą w grudniu 2015 r. polski rząd pragnie poinformować, że w dniu 28 stycznia 2016 r. przyjęto nowe *Prawo o prokuraturze*.

Zgodnie z art. 12 § 2 nowej ustawy Prokurator Generalny i kierujący poszczególnymi jednostkami organizacyjnymi prokuratury, czy też inni uprawnieni przez nich prokuratorzy mogą przedstawiać mediom informacje na temat toczącego się postępowania, czy informacje dotyczące działań prokuratury, wyłączając informacje niejawne, mając na względzie ważny interes publiczny.

Powyższa ustawa wejdzie w życie w dniu 4 marca 2016 r.

Z uwagi na przedmiot śledztwa oraz jego zakres podmiotowy dostęp przedstawicieli mediów oraz społeczeństwa do informacji z przedmiotowego postępowania warunkowany jest

ściłymi rygorami. W przypadku zapytań kierowanych przez przedstawicieli mediów lub organizacje pozarządowe udzielane są odpowiedzi na temat stanu śledztwa w zakresie umożliwiającym ujawnienie jego wyników, określonym z jednej strony koniecznością zapewnienia efektywności przedmiotowego postępowania, z drugiej zaś – potrzebą zachowania jego transparentności. Za każdym razem należy mieć też na uwadze, iż niektóre informacje dotyczące śledztwa należą do sfery bezpieczeństwa państwa i jako takie nie powinny być upubliczniane.

W odniesieniu do decyzji Komitetu Ministrów przyjętej w grudniu 2016 r. prokuratura pragnie poinformować, że biorąc pod uwagę charakter sprawy - konieczność skoncentrowania, się na obecnym etapie śledztwa na czynnościach niejawnych, które są konieczne do przeprowadzenia prawidłowych ustaleń faktycznych - brak jest obaw co do efektywności prowadzonego postępowania.

Ponadto należy podkreślić, że Prokuratura Regionalna w Krakowie ma stale na uwadze wyjątkowy charakter naruszeń prawa, które są badane w toku śledztwa krajowego.

Na końcu prokuratura pragnie poinformować, że postanowieniem Prokuratora Generalnego śledztwo zostało przedłużone do dnia 11 września 2017 r.

5. Wypłata zadośćuczynienia

A. Wewnętrzne konsultacje dotyczące wypłaty słusznego zadośćuczynienia panu Abu Zubaydah

W dniu 3 marca 2015 r. w polskim MSZ miało miejsce spotkanie mające na celu wyjaśnienie wątpliwości związanych z dokonaniem płatności na rzecz pana Aby Zubaydah. Zgodnie z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ 1333 (2000) skarżący został wpisany na listę powiązanych z Al-Kaidą, Osamą bin Ladenem lub Talibami za „udział w finansowaniu, planowaniu, ułatwianiu, przygotowywaniu lub przeprowadzaniu działań lub aktywności wspólnie z, w imieniu lub we wsparciu”, „zaopatrywanie, sprzedaż lub transfer broni i pokrewnych materiałów” lub „w inny sposób wspierający aktywność” Al-Kaidy (QE.A.4.01) i Osamy bin Ladena. Decyzje podjęte przez ciała ONZ zostały implementowane przez Unię Europejską w rozporządzeniu Rady nr 881/2002 z dnia 27 maja 2002 r. Narzucają one pewne restrykcyjne środki wymierzone przeciwko osobom i grupom powiązanych z siecią Al-Kaidy. W świetle powyższych informacji należy założyć, że pan Aby Zubaydah został wpisany na listę sankcji, co uniemożliwia mu otrzymanie pieniędzy zasądzonych przez Trybunał.

W związku z powyższym Agent Rządu zapytał panią Geneviève Mayer, Dyrektora Departamentu Wykonywania Wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, czy istnieje możliwość złożenia zasądzonego przez Trybunał słusznego zadośćuczynienia na wyznaczonym rachunku Rady Europy.

20 marca 2015 r. rząd otrzymał odpowiedź z Departamentu Wykonywania Wyroków zawierającą rady dotyczące możliwych form płatności zasądzonej kwoty skarżącemu bez otwierania określonego rachunku Rady Europy.

B. Szczegóły płatności

Rząd wypełnił swoje zobowiązania dotyczące płatności kwot zasądzonych przez Trybunał w ww. wyrokach.

Al Nashiri

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	100 000 euro	-	100 000 euro
Termin płatności: 16/05/2015		Wyplacono: 11/05/2015	

Abu Zubaydah

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	100 000 euro	30 000 euro	130 000 euro
Termin płatności: 16/05/2015		Wyplacono: 11/05/2015 (koszty i wydatki) 11/01/2018 (słuszne zadośćuczynienie)	

Kwota **30 000 euro** zasądzona, jako koszty i wydatki została wypłacona w dniu 11 maja 2015 r. pełnomocnikowi skarżącemu.

W stosunku do pozostałej kwoty **100 000 euro** zasądzonej przez Trybunał jako szkoda niemajątkowa, w dniu **13 maja 2015 r.** Polski MSZ złożył wniosek do odpowiedniego krajowego sądu, by ten otworzył rachunek depozytowy na powyższą sumę, ponieważ krajowe regulacje nie pozwalają przekazać pieniędzy skarżącemu, który znajduje się na liście sankcji ONZ i UE zgodnie z paragrafem 8(c) Rezolucji 1333(2000) jako powiązany z Al-Kaidą, Osamą bin Ladenem lub Talibami za „udział w finansowaniu, planowaniu, ułatwianiu, przygotowywaniu lub przeprowadzaniu działań lub aktywności przez, wspólnie z, w imieniu lub we wsparciu”, „zaopatrywanie, sprzedaż lub transfer broni i pokrewnych materiałów” lub „w inny sposób wspierających działania lub aktywność” Al-Kaidy (QE.A.4.01) i Osamy bin Ladena. Decyzje podjęte przez ciała ONZ zostały implementowane w Unii Europejskiej w rozporządzeniu Rady nr 881/2002 z dnia 27 maja 2002 r. Narzucają one pewne restrykcyjne środki wymierzone przeciwko osobom i grupom powiązanych z siecią Al-Kaidy. W dniu **12 października 2015 r.** Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia przychylił się do wniosku MSZ, wydając w drodze postanowienia zgodę na wpłacenie zadośćuczynienia zasądzonego skarżącemu przez Trybunał do depozytu sądowego. Jednakże warunkiem koniecznym, by to postanowienie stało się prawomocne, jest doręczenie tego postanowienia uczestnikowi postępowania – tj. panu Abu Zubaydah w języku, który rozumie. Dlatego też postanowienie sądu zostało przetłumaczone na język angielski. Następnie sąd krajowy rozpoczął starania mające na celu doręczenie postanowienia panu Abu Zubaydah. Z powodu niezwykłego statusu miejsca przebywania skarżącego – Baza Marynarki wojennej USA w Zatoce Guantanamo na Kubie, sąd krajowy musiał ustalić właściwy sposób doręczenia postanowienia skarżącemu. Z tego powodu sąd krajowy poprzez polską Ambasadę w Waszyngtonie starał się uzyskać odpowiedź w tej kwestii od właściwych władz USA. Ambada polska w Waszyngtonie skontaktowała się z władzami USA drogą dyplomatyczną, a następnie poprzez wysłanie dwóch not dyplomatycznych odpowiednio w dniach 4 lutego i 15 marca 2016 r. W odpowiedzi na

powyższe noty dyplomatyczne w dniu 6 kwietnia 2016 r. Departament Stanu USA poinformował polską Ambasadę, że strona amerykańska nie jest uprawniona do przekazania takich dokumentów skarżącemu. Strona amerykańska doradziła też, by postanowienie polskiego sądu doręczyć pełnomocnikowi skarżącego i wskazała, że w postępowaniu przed europejskim Trybunałem pełnomocnikiem skarżącego była pani Helen Duffy. Polskie MSZ natychmiast przekazało dane kontaktowe ww. prawnika do właściwego sądu krajowego. Jednakże prawnik ten nie reprezentuje skarżącego we właściwym postępowaniu krajowym. Dlatego też polskie MSZ przedłożyło również sądowi dane kontaktowe amerykańskiego prawnika, który najprawdopodobniej jest w kontakcie ze skarżącym – pana Josepha Marguliesa. Polski prawnik, który reprezentował skarżącego w postępowaniu przed Europejskim Trybunałem posiada pełnomocnictwo od pana J. Marguliesa, jednakże nie był w stanie uzyskać pełnomocnictwa wystawionego przez skarżącego dla pana J. Marguliesa, ponieważ pozostaje ono zdeponowane w swego rodzaju kancelarii tajnej w Stanach Zjednoczonych. Z powodu tych trudności sąd krajowy zdecydował o doręczeniu postanowienia skarżącemu zgodnie z *Konwencją o doręczaniu za granicą dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych sporządzoną w Hadze dnia 15 listopada 1965 r.* W ramach postępowania w oparciu o ww. Konwencję, w dniu 28 lipca 2017 r. sąd krajowy wyznaczył kuratora dla nieobecnego skarżącego, ponieważ wymienione wyżej postanowienie z dnia 12 października 2015 r., wyrażające zgodę na wpłacenie kwoty słusznego zadośćuczynienia do depozytu, nie mogło zostać doręczone skarżącemu zgodnie z Konwencją Haską. Po uprawomocnieniu się postanowienia z dnia 28 lipca 2017 r. o wyznaczeniu kuratora, zostało ono przekazane do akt sprawy o ustanowienie depozytu, w celu doręczenia kuratorowi postanowienia z dnia 12 października 2015 r. **Po doręczeniu kuratorowi postanowienia Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia z dnia 12 października 2015 r. wyrażającego zgodę na złożenie kwoty słusznego zadośćuczynienia do depozytu sądowego, stało się ono prawomocne. W dniu 10 stycznia 2018 r. MSZ otrzymało odpis tego postanowienia z klauzulą prawomocności, zaś 11 stycznia 2018 r. dokonało wpłaty kwoty słusznego zadośćuczynienia przyznanego panu Abu Zubaydah na konto depozytowe.**

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 2 i 3 Konwencji wraz z art. 1 Protokołu nr 6 do Konwencji w sprawie Al Nashiri oraz naruszenie art. 6 ust. 1 w obydwu sprawach.

Środki prawne

Biorąc pod uwagę decyzję Komitetu Ministrów przyjętą podczas jego 1243. posiedzenia, które odbyło się w dniach 8-9 grudnia 2015 r., która w par. 5 stanowi, że:

„jeśli chodzi o środki generalne, uznaje, że większość środków przedstawionych w planie działań nie odnosi się do przyczyn problemów zidentyfikowanych w wyrokach Trybunału, a mianowicie jawne lekceważenie przepisów regulujących działania funkcjonariuszy państwa i wezwał władze do zajęcia się tymi kwestiami;”

Rząd chciałby przedstawić następujące informacje.

Demokratyczna kontrola nad polskimi służbami specjalnymi jest wykonywana przez Komisję do spraw Służb Specjalnych Sejm, tj. niższej izby polskiego parlamentu, jak również przez krajowe sądy i prokuratury.

- **Kontrola parlamentarna**

Odwołując się do Art. 95 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej ustawy pragmatyczne w art. 3.3 ustawy z dnia 24 maja 2002 r. *o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i o Agencji Wywiadu* (dalej: ustawa o ABW i AW), art. 3.3 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. *o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego* (dalej: ustawa o SKW) oraz art. 5.2a ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. *o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym* (dalej: ustawa o CBA), stanowią, że działalność szefów służb specjalnych – odpowiednio – Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (dalej: ABW), Agencji Wywiadu (dalej: AW), Służby Kontrwywiadu Wojskowego (dalej: SKW) i Centralnego Biura Antykorupcyjnego (dalej: CBA) podlega kontroli Sejmu.

Sejm sprawuje tę kontrolę za pośrednictwem Komisji do spraw Służb Specjalnych (dalej: KSS). KSS ma między innymi następujące uprawnienia kontrolne:

- zapoznawanie się z informacjami o szczególnie ważnych wydarzeniach z działalności służb specjalnych, w tym dotyczących podejrzeń występowania nieprawidłowości oraz podejrzeń naruszenia prawa przez służby specjalne,
- opiniowanie projektów aktów prawnych dotyczących służb specjalnych,
- opiniowanie kierunków działań służb specjalnych,
- rozpatrywanie raportów rocznych szefów służb specjalnych.

- **Kontrola sądowa i prokuratorska**

Kontrola sądowa i prokuratorska nad służbami specjalnymi jest gwarantowana przez prawo. Jej celem jest dbanie, by w obszarze działalności służb ograniczającym prawa i wolności obywatelskie nie dochodziło do nadużyć.

W tym kontekście należy wskazać, że w dniu 15 stycznia 2016 r. Sejm uchwalił zmianą ustawy o Policji i niektórych innych ustaw. Zmiana ta została przyjęta zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 czerwca 2014 r. W wyroku tym Trybunał Konstytucyjny orzekł, że niektóre przepisy regulujące zbieranie informacji o jednostkach w związku z działaniami operacyjnymi organów ścigania są niekonstytucyjne.

Przepisy tej ustawy wprowadziły wzmocniony nadzór prokuratorski i sądowy nad prowadzeniem kontroli operacyjnej przez uprawnione służby i zwiększyły ochronę praw jednostek. Zgodnie z nowymi przepisami nadzór ten sprawowany jest od początkowej fazy uzyskiwania zgody na prowadzenie kontroli operacyjnej. Taka kontrola operacyjna może być zarządzona lub przedłużona przez sąd po uzyskaniu uprzedniej zgody prokuratora. Taki nadzór wykonywany jest przez obowiązek informowania właściwego prokuratora o przebiegu i rezultatach kontroli. Istnieje również obowiązek informowania o kontroli obu izb parlamentu.

Ponadto nowe przepisy doprecyzowały katalog przestępstw uzasadniających zarządzenie kontroli operacyjnej i określiły maksymalny czas trwania takiej kontroli. W celu wykonania wyroku Trybunału Konstytucyjnego nowelizacja doprecyzowała również przepisy regulujące niszczenie danych telekomunikacyjnych i pocztowych niemających znaczenia dla prowadzonego postępowania i wprowadzono ujednoczone dla wszystkich służb procedury postępowania z takimi danymi.

W zakresie dostępu do danych telekomunikacyjnych przez uprawnione podmioty wprowadzono kontrolę sądową ich uzyskiwania. Na uprawnione formacje został nałożony obowiązek przekazywania sądowi raz na sześć miesięcy sprawozdań zawierających następujące informacje:

- liczba przypadków pozyskania w okresie sprawozdawczym danych telekomunikacyjnych, pocztowych lub internetowych,
- rodzaj takich danych,
- rodzaj przestępstw uzasadniających wystąpienie o takie dane,
- liczba i rodzaj spraw uzasadniających wystąpienie o dostęp do takich danych.

W ramach takiej kontroli bezstronny sąd może się zapoznać z materiałami uzasadniającymi dostęp do takich danych (kontrola sądowa obejmuje również dane pocztowe i internetowe).

Ponadto zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego do poszczególnych ustaw pragmatycznych wprowadzono zasady postępowania z materiałami, (które mogą zawierać informacje objęte tajemnicą zawodową), uzyskanymi w ramach czynności operacyjno-rozpoznawczych. Nowe przepisy stanowią, że w przypadku, w którym będzie zachodzić przypuszczenie, że materiały uzyskane w wyniku kontroli operacyjnej mogą zawierać informacje stanowiące tajemnice związane z wykonywaniem zawodu lub funkcji, to sąd zdecyduje o możliwości ich dalszego wykorzystania lub o ich zniszczeniu.

W opinii rządu powyższa zmiana prawa znacząco podnosi standardy niezależnej kontroli działalności służb specjalnych.

Ponadto warto wspomnieć o funkcji Koordynatora Służb Specjalnych, którym jest Minister – członek Rady Ministrów. Jednym z podstawowych zadań, a zarazem uprawnień Koordynatora jest sprawowanie nadzoru i kontroli nad służbami specjalnymi. Koordynator jest uprawniony do analizowania i oceniania wykonywania przez służby specjalne ich uprawnienia do ingerencji w prawa i wolności obywatelskie w szczególności w ramach prowadzenia czynności operacyjnych.

Ponadto Koordynator, który objął swój urząd w dniu 18 listopada 2015 r. zarządził szefom służb specjalnych przeprowadzenie audytu ich działalności również pod względem przestrzegania praw człowieka i podstawowych wolności. Wyniki tego audytu zostaną przeanalizowane i analiza ta będzie podstawą do podjęcia dalszych prac w celu zwiększenia realnej kontroli nad działalnością służb specjalnych.

Zgodnie z najnowszymi informacjami (otrzymanymi w dniu 12 października 2016 r.) audyt służb jeszcze się nie zakończył. Jednakże rozpoczęto już pewne prace analityczne. Rozpoczęto też pewne wstępne prace kodyfikacyjne mające na celu wprowadzenie

rozwiązań gwarantujących niezbędną ochronę wolności i praw człowieka i obywatela przy jednoczesnym zapewnieniu najwyższych standardów funkcjonowania służb specjalnych i niezakłóconej możliwości wykonywania ich zadań w sferze bezpieczeństwa państwa.

Rząd dostrzega pewne niedostatki w funkcjonowaniu aktualnego systemu służb specjalnych i zamierza wprowadzić w najbliższej przyszłości pewne usprawnienia tego systemu. Jednakże w chwili obecnej rząd nie może jeszcze określić zakresu planowanych korekt, w szczególności, czy zmiany te będą prowadziły do ustanowienia niezależnego ciała eksperckiego nadzorującego proces decyzyjny w zakresie działalności służb specjalnych.

Niemniej jednak rząd zamierza wzmocnić i rozszerzyć kompetencje kontrolne i nadzór nad działalnością służb specjalnych. W tym kontekście należy odnotować, że analizowana jest także możliwość doprecyzowania istniejących przepisów dotyczących zasad nawiązywania współpracy przez służby specjalne z właściwymi organami i służbami innych państw w szczególności przez uzupełnienie zasad współpracy ze służbami innych państw o ustawowy wymóg zawierania takich umów na piśmie.

Rząd podtrzymuje powyższe oświadczenia i pragnie dodać, że dostrzegł pewne niedostatki w funkcjonowaniu systemu nadzoru nad służbami specjalnymi i pragnie w niedalekiej przyszłości (prawdopodobnie w ciągu roku) wprowadzić poprawki do tego systemu.

Jednak z uwagi na obecny etap zaawansowania prac koncepcyjnych, w tym opracowania założeń projektu ustawy, jak również analizy obecnych rozwiązań prawnych i doświadczeń oraz zakresu planowanych zmian w kontekście zapobiegania podobnym naruszeniom w przyszłości obecnie rząd nie jest w stanie określić wszystkich istotnych szczegółów planowanych zmian i daty ich przyjęcia.

Ponadto rząd chciałby poinformować, że wyżej wymienione intensywne prace koncepcyjne mają na celu wypracowanie optymalnych rozwiązań w zakresie służb specjalnych. W szczególności planowane jest wzmocnienie i udoskonalenie uprawnień kontrolnych i nadzorczych najwyższych organów w ramach rządu bezpośrednio nadzorujących działalność służb specjalnych. Zmiany te będą prowadzone w taki sposób aby zapewnić bardziej realistyczną ochronę praw i wolności człowieka, przy jednoczesnym zapewnieniu najwyższych standardów funkcjonowania służb specjalnych.

Rząd chciałby podkreślić, że z jednej strony funkcjonowanie służb specjalnych jest ściśle związane z zapewnieniem bezpieczeństwa społeczeństwu, a z drugiej strony z koniecznością poszanowania praw człowieka, w szczególności tych o fundamentalnym charakterze, wynikających z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Dlatego wszelkie zmiany w tym zakresie wymagają szczegółowej analizy, która powinna determinować, czy proponowane rozwiązania będą służyć zakładanym celom, przy jednoczesnym poszanowaniu praw człowieka.

Wdrażanie zmian systemowych w służbach specjalnych wymaga również ustanowienia odpowiednich mechanizmów zapobiegających naruszeniom praw człowieka, zarówno pod względem materialnym, jak i proceduralnym. Oczywiście jest, że prowadzenie tak złożonych prac, biorąc pod uwagę standardy praw człowieka opracowane przez Trybunał, jest

procesem długotrwałym. W związku z tym rząd chciałby opracować i przedstawić konkretne rozwiązania legislacyjne w ciągu roku, jak przedstawiono w informacjach przekazanych w marcu 2017 r.

Niemniej jednak rząd chciałby poinformować, że refleksja nad środkami wymaganymi do wzmocnienia nadzoru służb specjalnych powinna być uznana za zakończoną. **Obecnie trwają intensywne prace w zakresie opracowania aktów prawnych, których celem jest wprowadzenie zmian o charakterze systemowym w odniesieniu do funkcjonowania służb specjalnych. Wprowadzenie w życie takich zmian wymaga również ustanowienia odpowiednich mechanizmów zapobiegających naruszeniom praw człowieka, zarówno w aspekcie materialnym, jak i proceduralnym. Niestety, prowadzenie tak złożonych prac, uwzględniających wypracowane przez Trybunał standardy, jest procesem długotrwałym.**

Dodatkowo, należy podkreślić, że polskie służby specjalne wykonują swoje ustawowe zadania w ramach podstawowej, konstytucyjnej normy, jaką jest zasada praworządności, która nakazuje, aby organy władzy publicznej działały na podstawie i w granicach prawa (art. 7 Konstytucji). Polskie służby specjalne przestrzegają również innych konstytucyjnych norm zakazujących stosowania tortur, okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania i karania. Powyższe obejmuje także stosowanie zasad użycia i wykorzystania środków przymusu bezpośredniego oraz dokumentowania jego użycia. Szczegółowe przepisy w tym zakresie zostały zawarte w ustawie z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej. Ustawa ta wprowadza ponadto zasadę adekwatności użycia środków przymusu bezpośredniego.

Rząd zobowiązuje się do informowania Komitetu Ministrów na temat dalszych postępów we wskazanej wyżej sprawie, w szczególności odnośnie do konkretnych wyników trwających prac koncepcyjnych.

Inne środki

W celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione poprzez:

- stronę internetową Ministerstwa Spraw Zagranicznych

http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/europejski_trybunal_praw_czlowieka/wybrane_orzeczenia_eptcz/tlumaczenie_na_jezyk_polski_wyrokow_w_sprawach_husayn_abu_zubaydah_oraz_al_nashiri_p_polsce;

- stronę internetową Ministerstwa Sprawiedliwości

[http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/index.html?ComplainantName=Al.%20Nashiri&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence,](http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/index.html?ComplainantName=Al.%20Nashiri&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence)
[http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/index.html?ComplainantName=Husayn%20\(Abu%20Zubaydah\)&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence.](http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/index.html?ComplainantName=Husayn%20(Abu%20Zubaydah)&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence)

2. Naruszenie art. 3 Konwencji w materialnym aspekcie, jak również naruszenie art. 5 i art. 8 Konwencji

W celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione przez strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwa Sprawiedliwości pod wspomnianymi powyżej linkami.

3. Naruszenie art. 3 Konwencji w proceduralnym aspekcie.

Rząd chciałby poinformować, że wszystkie środki generalne podjęte, w celu uniknięcia podobnych naruszeń art. 3 Konwencji w proceduralnym aspekcie zaprezentowane w planach działań dotyczących spraw z grup *Kudła* i *Dzwonkowski* są relewantne również w sprawach z grupy *Al Nashiri*.

W celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione przez strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwa Sprawiedliwości pod wspomnianymi wyżej linkami.

4. Naruszenie art. 38 Konwencji

W celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione przez strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwa Sprawiedliwości pod wspomnianymi wyżej linkami.

Ponadto z tego powodu, iż wyrok Europejskiego Trybunału stanowi, że art. 38 zakłada wprowadzenie wszelkich procedur niezbędnych do niezakłóconej komunikacji i wymiany dokumentów z Trybunałem, rząd rozpoczął refleksję nad możliwym rozwiązaniem tego problemu.

Wstępne wyniki wspomnianej wyżej refleksji są następujące.

Rząd analizuje możliwość zmiany *Kodeksu postępowania karnego* (dalej k.p.k.). Aktualnie k.p.k. zawiera przepisy regulujące współpracę Rzeczypospolitej Polskiej z Międzynarodowym Trybunałem Karnym (dalej MTK). Przepisy te regulują postępowanie w przypadku, gdy implementacja wniosku MTK byłaby niezgodna z polskim porządkiem prawnym (art. 611 m k.p.k.).

Ponadto przepisy te regulują przypadki, gdy wniosek MTK dotyczy dostępu do dokumentów, czy dowodów zawierających informacje niejawne, których ujawnienie mogłoby zagrazać bezpieczeństwu Rzeczypospolitej Polskiej (art. 611 o k.p.k.).

Pierwsza analiza podjęta przez Ministerstwo Sprawiedliwości pokazała, że biorąc pod uwagę różnice pomiędzy postępowaniem przed MTK i Europejskim Trybunałem, jakiegokolwiek możliwe zmiany k.p.k. nie doprowadziłyby do wykonania niniejszych wyroków.

Ponadto rząd pragnie przypomnieć, że w postępowaniu przed Europejskim Trybunałem w sprawach skarżących *Al Nashiri* i *Abu Zubaydah* problemy z dostępem do dokumentów nie

wynikły z powodu regulacji zawartych w k.p.k. (mając na uwadze, że właściwy prokurator wydał postanowienie zezwalające sędziom Europejskiego Trybunału na zapoznanie się z aktami), ale z powodu sposobu możliwego dalszego udostępniania informacji niejawnych zawartych w tych dokumentach i możliwego procedowania ich przez Europejski Trybunał. W opinii polskich władz warunki procedowania informacji niejawnych przez Europejski Trybunał nie dawały gwarancji, że materiały nie zostaną ujawnione stronom trzecim.

Z tego powodu, iż nie istnieje jasna procedura regulująca dostęp do informacji niejawnych i obchodzenie się z takimi informacjami przez Europejski Trybunał, zachodziło ryzyko naruszenia przepisów polskiego prawa krajowego o ochronie informacji niejawnych i w konsekwencji poniesienia odpowiedzialności karnej przez osoby zaangażowane w postępowanie. W świetle powyższych informacji rząd podejmuje się dalszej analizy możliwości wprowadzenia niezbędnych zmian właściwych przepisów prawnych, w tym powyższej *ustawy o ochronie informacji niejawnych*.

Wydaje się też racjonalne, by jednocześnie przeprowadzić refleksję pod auspicjami Komitetu Ministrów nad przepisami regulującymi postępowanie z informacjami niejawnymi państw członkowskich przez Europejski Trybunał. Gdyż jedynie taka wszechstronna regulacja byłaby skuteczna w praktyce.

W związku z powyższym rząd pragnie zwrócić uwagę Komitetu Ministrów na fakt, iż zgodnie z konkluzjami spotkania Kancelarii Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z Agentami rządowymi, które miało miejsce 5 grudnia 2016 r., Komitet Regulaminowy został poproszony do zbadania kwestii przepisów, regulujących postępowanie przez Trybunał z informacjami niejawnymi państw członkowskich. Dodatkowo Komitet regulaminowy został poproszony o przygotowanie poprawek do Regulaminu Trybunału w tym zakresie.

Agenci rządowi na wyżej wspomnianym spotkaniu podkreślili troskę o to, aby postępowanie przed Trybunałem było skuteczne. Ich zdaniem istnieje potrzeba pogodzenia imperatywu poufności i prawa do postępowania kontradyktoryjnego.

W związku z tym Komitet regulaminowy będzie badać zasady i praktykę sądów UE oraz inne właściwe materiały, aby stwierdzić, w jaki sposób kwestia ta została rozwiązana w innych instytucjach. W odpowiednim czasie zostaną przeprowadzone konsultacje z państwami (nowa Zasada 111). Kwestia ta została potraktowana priorytetowo przez Trybunał.

Podczas wyżej wymienionego spotkania przedstawiciel Trybunału poinformował, że Trybunał był świadomy istnienia luk, którą należy wypełnić, miejmy nadzieję, że w 2017 r.

W związku z tym w opinii rządu wydaje się zasadne, aby poczekać, aż odpowiednia procedura zostanie ustalona za pomocą Komisji regulaminowej, a następnie dostosować do niej procedurę wewnętrzną. Taka sekwencja postępowania jest właściwa z punktu widzenia potrzeby dostosowania procedury krajowej do przewidywanej procedury Trybunału.

We wrześniu 2017 r. rząd skierował do Doradczego Komitetu Prawnego przy Ministrze Spraw Zagranicznych (który jest stałym zespołem ekspertów, w tym wybitnych przedstawicieli prawa, w szczególności prawa międzynarodowego) prośbę o przygotowanie opinii prawnej

dotyczącą zmiany krajowych procedur gwarantujących swobodną komunikację i wymianę dokumentów z Trybunałem.

Dodatkowo po przygotowaniu opinii prawnej rząd planuje zorganizować spotkanie grupy roboczej w celu rozważenia najbardziej odpowiedniego uregulowania tej kwestii. W skład grupy roboczej powinni wchodzić przedstawiciele Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwa Obrony Narodowej, Prokuratury Krajowej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Koordynatora Służb Specjalnych.

W styczniu 2018 r. Doradczy Komitet Prawny przy Ministrze Spraw Zagranicznych przygotował opinię prawną dotyczącą zmian krajowych procedur gwarantujących niezakłóconą komunikację i wymianę dokumentów z Europejskim Trybunałem Praw Człowieka. Opinia ta została przyjęta w dniu 8 lutego 2018 r. W międzyczasie, w dniu 6 lutego 2018 r., Kanclerz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przesłał państwowym stronom *Raport dotyczący postępowania z niejawnymi dokumentami*, przygotowany przez Stały Komitet ds. Regulaminu Trybunału. Jednakże rząd chciałby podkreślić, że Raport Trybunału nie mógł zostać uwzględniony w opinii Doradczego Komitetu Prawnego, z racji jego przesłania już po przygotowaniu opinii. Oba dokumenty [opinia DKP i Raport Trybunału] zostały przesłane do właściwych władz w Polsce.

W dniu 27 marca 2018 r. odbyło się posiedzenie grupy roboczej międzyresortowego Zespołu ds. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, poświęcone wykonaniu wskazanych wyżej wyroków, a w szczególności kwestiom związanym z naruszeniem art. 38 Konwencji. W spotkaniu tym uczestniczyli przedstawiciele Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwa Obrony Narodowej, Prokuratury Krajowej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Ministra Koordynatora Służb Specjalnych. Uczestnicy dyskutowali na temat kwestii podniesionych w opinii prawnej Doradczego Komitetu Prawnego przy Ministrze Spraw Zagranicznych, odnieśli się też do rozwiązań zaprezentowanych w *Raporcie dotyczącym postępowania z niejawnymi dokumentami*. Ustalono, że Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego powinna rozważyć wprowadzenie zmian do *ustawy o ochronie informacji niejawnych*. Ponadto, w odniesieniu do Raportu Trybunału, uczestnicy spotkania zostali poproszeni o przedstawienie swoich uwag, które zostały następnie uwzględnione w uwagach rządu do Raportu Trybunału, przesłanych Kanclerzowi Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w dniu 9 kwietnia 2018 r.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd podejmuje się informowania Komitetu Ministrów o postępach w zakresie realizacji środków indywidualnych i generalnych.

4) Informacja nt. realizacji środków indywidualnych dotyczących wykonania wyroków w sprawach *Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce* nr 3, przekazana w dniu 31 sierpnia 2018 r.

W odniesieniu do 1324 posiedzenia KM-DH (wrzesień 2018) oraz procesu wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 24 lipca 2014 r. w sprawach *Al Nashiri p. Polsce* i *Abu Zubaydah p. Polsce*, rząd chciałby przedstawić następujące informacje, otrzymane z Prokuratury Krajowej, na temat ostatnich postępów w przedmiocie krajowego śledztwa.

Od czerwca 2018 r. śledztwo jest skoncentrowane na analizie uzupełniającej opinii biegłych z zakresu prawa międzynarodowego publicznego – dokumentu liczącego ponad 800 stron, sporządzonego przez prof. Jana Sandorskiego i dr Annę Zbaraszewską, a także na udostępnianiu jego treści stronom postępowania. Uznano także za celowe wykorzystanie dowodowe publikacji zawierającej relację jednej z osób współpracujących z CIA na temat tzw. „wzmocnionych technik przesłuchań”. Dotychczas, przetłumaczona została pierwsza część tej publikacji.

Zakres podmiotowy śledztwa nie uległ zmianie, natomiast w związku z treścią uzupełniającej opinii biegłych rozszerzeniu uległ jego zakres przedmiotowy i spostrzeżenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka zostały wzięte pod uwagę. Przedmiotowa zmiana zakresu ma związek z powzięciem uzasadnionego podejrzenia stosowania wobec osób objętych amerykańskim programem „wysokiej rangi zatrzymanych” tzw. „wzmocnionych technik przesłuchań” które oceniono z perspektywy praw człowieka, jako tortury oraz okrutne i nieludzkie traktowanie. Dlatego uzasadnione stało się zakwalifikowanie czynu głównego także z art. 123 § 2 Kodeksu karnego, który ma następujące brzmienie:

Kto, naruszając prawo międzynarodowe, powoduje u osób wymienionych w § 1 ciężki uszczerbek na zdrowiu, poddaje te osoby torturom, okrutnemu lub nieludzkiemu traktowaniu, dokonuje na nich, nawet za ich zgodą, eksperymentów poznawczych, używa ich do ochrania swą obecnością określonego terenu lub obiektu przed działaniami zbrojnymi albo własnych oddziałów lub zatrzymuje jako zakładników, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności.

Tym samym należy podkreślić, że stwierdzone przez ETPCz naruszenia art. 3 Konwencji w przedmiotowych sprawach są w sposób wyraźny objęte przedmiotem krajowego śledztwa.

Śledztwo zostało przedłużone do dnia 11 lutego 2019 r.

5) Zaktualizowany plan działań dotyczący wykonania wyroków z grupy *Bąk p. Polsce, Majewski p. Polsce* oraz *Rutkowski i Inni p. Polsce*, przekazany w dniu 11 października r.

Opis spraw

Wszystkie sprawy dotyczą nadmiernej długości postępowań w sprawach karnych oraz cywilnych (naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji). Szereg spraw, w tym wszystkie objęte

procedurą wyroku pilotażowego (*Rutkowski i inni*) dotyczy również braku skutecznego środka odwoławczego w tym zakresie (naruszenie art. 13 Konwencji).

I. Środki indywidualne

W odniesieniu do wszystkich spraw zakomunikowanych w ramach procedury wyroku pilotażowego *Rutkowski i inni p. Polsce* (591 spraw), w tym wszystkich spraw objętych tą procedurą, które zostały już zakończone decyzjami Europejskiego Trybunału Praw Człowieka: z dnia 22 lipca 2017 r. w sprawie *Załuska, Rogalska i inni p. Polsce* (400 skarg), z dnia 12 grudnia 2017 r. w sprawie *Różnicki i inni p. Polsce* (29 skarg) oraz w sprawie *Długosz i inni p. Polsce* (60 skarg), z dnia 10 lipca 2018 r. w sprawie *Siwińska i inni p. Polsce* (29 skarg) oraz w sprawie *Dec i inni p. Polsce* (32 skargi), a także w sprawach, które nie zostały jeszcze zakończone, Ministerstwo Sprawiedliwości podjęło szereg działań nadzorczych z zakresu zewnętrznego nadzoru administracyjnego, w celu wykonania środków indywidualnych w tych sprawach.

W każdej sprawie objętej procedurą pilotażową, w której postępowanie sądowe było ciągle w toku w momencie zakomunikowania tych spraw rządowi w lipcu 2015 r. (łącznie 114 postępowań sądowych), Ministerstwo Sprawiedliwości zwróciło się do prezesów właściwych sądów apelacyjnych z prośbą o przedstawienie oceny sprawowanego w nich wewnętrznego nadzoru administracyjnego, zwłaszcza w zakresie potrzeby wydania stosownych zarządzeń nadzorczych zmierzających do zapewnienia sprawności postępowania w tych sprawach. Po uzyskaniu informacji od prezesów właściwych sądów apelacyjnych w razie potrzeby kierowano pisma nadzorcze, w których zwracano m.in. uwagę na zasadność rozważenia podjęcia działań nadzorczych, zmierzających między innymi do zwiększenia częstotliwości wyznaczania terminów rozpraw. Wszystkie te sprawy są monitorowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości aż do czasu ich prawomocnego zakończenia.

Obecnie nadzór administracyjny nadal jest prowadzony w **60 sprawach**, zaś w 54 sprawach postępowanie zostało już prawomocnie zakończone (tabela z wykazem spraw w załączeniu¹). W kilku przypadkach, na prośbę Ministerstwa Sprawiedliwości, nastąpiło przyspieszenie wyznaczenia rozprawy odwoławczej. W jednym przypadku, w efekcie podjętych działań nadzorczych, rzecznik dyscyplinarny przy jednym z sądów okręgowych wszczął postępowanie dyscyplinarne przeciwko sędziemu referentowi o dopuszczenie się przewinienia dyscyplinarnego w związku z przewlekłością postępowania. Ponadto prezesi wydawali w tych sprawach polecenia: niezwłocznego spowodowania rozpoznania wniosków stron o podjęcie zawieszono postępowania, niezwłocznego sporządzenia uzasadnienia przez sędziego referenta, przyspieszenia rozpoznania środków odwoławczych.

¹ Załączniki do planu działań z dnia 11 października 2018 r. w grupie spraw *Bqk, Majewski* oraz *Rutkowski i inni* z wykazem spraw objętych procedurą pilotażową, w których postępowania zakończyły się lub nadal są w toku, nie zostały dołączone do niniejszego Raportu i można je znaleźć w planie działań umieszczonym na stronie internetowej Komitetu Ministrów Rady Europy oraz w bazie HUDOC-EXEC: [http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD\(2018\)998E](http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD(2018)998E).

II. Środki generalne

Praktyka niezgodna z Konwencją oraz zastosowane i planowane środki o charakterze ogólnym:

A. W odniesieniu do art. 6 ust. 1 Konwencji

W swoich orzeczeniach Trybunał podkreślał, że przewlekłość postępowań w pozwanych państwach jest problemem wielowymiarowym, który może być powodowany przez szereg czynników natury prawnej, administracyjnej czy logistycznej.

Te zasadnicze czynniki najczęściej obejmują:

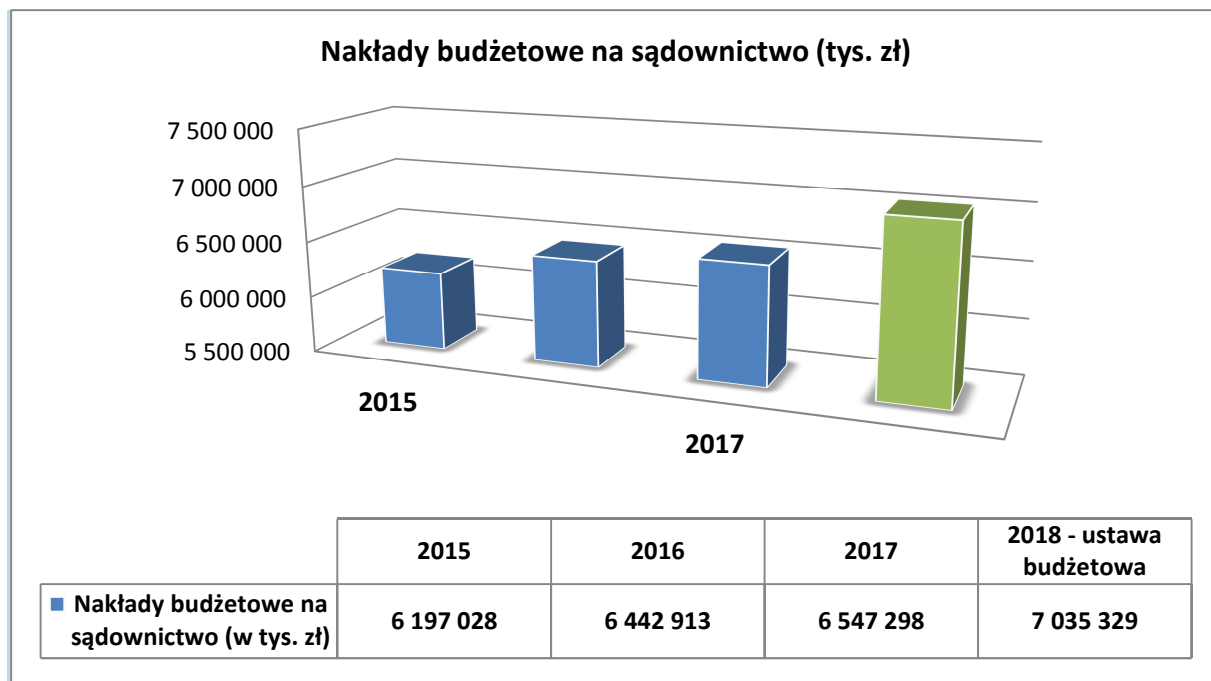
- nieodpowiednie warunki lokalowe sądów,
- niewystarczającą liczbę sędziów i personelu administracyjnego,
- brak właściwego zarządzania sprawami,
- brak odpowiedniej organizacji procesu, w tym wadliwy system doręczeń i nadmierną długość przerw między rozprawami,
- luki w procedurze, umożliwiające nieuzasadnione odroczenia,
- nadmiernie skomplikowane i uciążliwe procedury,
- powtarzające się przekazywanie spraw do ponownego rozpoznania na skutek składania środków odwoławczych,
- opóźnienia w składaniu sprawozdań biegłych,
- niewydajność w zbieraniu dowodów z opinii biegłych.

Od czasu stwierdzenia przez Trybunał istnienia w Polsce problemu przewlekłości postępowań sądowych, rząd polski kontynuuje działania w celu wyeliminowania wymienionych wyżej problemów oraz zapobieżenia podobnym naruszeniom art. 6 Konwencji w przyszłości. Liczne działania podejmowane przez rząd zostały przedstawione we wcześniej przekazanych planach działań: DD(2011)1074, DD(2013)787, DD(2015)618, DD(2015)1146 oraz w najnowszym DD(2017)1102. Zaktualizowana informacja o niektórych z tych działań zostały zaprezentowane poniżej.

1. Rozwiązywanie problemu niewystarczających warunków lokalowych w sądach poprzez inwestycje i działania strukturalne

a) Nakłady budżetowe na sądownictwo

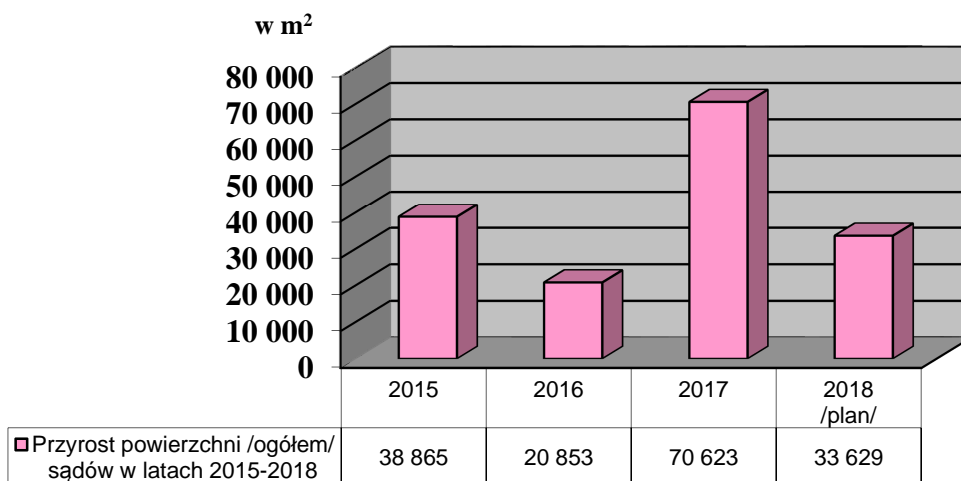
Pomiędzy 2010 a 2017 r. roczne nakłady budżetowe na sądownictwo wzrosły z 5,5 mld zł do 6,55 mld zł (łącznie o 16%). Ta pozytywna tendencja będzie kontynuowana – zaplanowane na 2018 r. wydatki to ponad 7 mld zł (wzrost o 7,4%).

b) Przyrost powierzchni sądów dzięki wzrostowi wydatków na inwestycje

W 2017 r. nastąpił istotny przyrost powierzchni sądów, o 70 623 m² (tj. ponad 3-krotny w stosunku do 2016 r.). W tym 56 962 m² (80%) to budowa nowych obiektów.

Przyrost powierzchni /ogółem/ w sądach w wyniku działalności inwestycyjnej resortu sprawiedliwości w latach 2015-2018

2. Rozwiązywanie problemu niewystarczającej liczby sędziów lub personelu administracyjnego

W latach 2010-2016 zatrudnienie w jednostkach sądownictwa powszechnego w zasadzie utrzymywało się na podobnym poziomie w większości grup zawodowych, z wyjątkiem znaczącego wzrostu zatrudnienia w grupie „asystent sędziego” (o 894 etaty, tj. 33,4 %). W samym 2016 r. liczba asystentów sędziego wzrosła o 293 etaty (9%). W 2018 r. zaplanowano dalszy wzrost zatrudnienia o 356 etatów (10%).

W latach 2015-2016 wzrosła także o 82 etaty (4,5%) liczba referendarzy sądowych, a w 2017 r. o 86 etatów (4,6%). Plan na 2018 r. zakłada istotny wzrost liczby etatów referendarskich – o 356 etatów (19%). Dodatkowo, do kognicji referendarzy sądowych przekazano szereg czynności procesowych zwłaszcza w procedurze cywilnej, odciążając tym samym sędziów, którzy mogli skoncentrować się na rozstrzyganiu meritum skomplikowanych spraw, co w połączeniu ze stałym wzrostem zatrudnienia miało wpływ na poprawę ogólnych wyników statystycznych w 2017 r.

W 2018 r. planowane jest zwiększenie liczby etatów sędziowskich o 396 etatów (4%), do 10 115. Nadto zaplanowano powołanie 368 asesorów sądowych – do dnia 30 czerwca 2018 r. plan ten został wykonany w 84% (309 etatów zostało obsadzonych).

	2016 – przeciętne zatrudnienie	2017 – przeciętne zatrudnienie	2018 – plan	2018 – przeciętne zatrudnienie na dzień 30.06.2018
sędziowie	9 920	9 719	10 115	9 455
asystenci sędziego	3 572	3 553	3 909	3 529
referendarze	1 862	1 948	2 669	1 893
kuratorzy	4 978	4 970	5 212	4 970
asesorzy	-	68	368	309
inni pracownicy	30 504	30 915	33 307	30 55

3. Rozwiązywanie problemu braku właściwego zarządzania sądami, braku odpowiedniej organizacji procesu, w tym wadliwego systemu doręczeń i nadmiernej długości przerw między rozprawami poprzez nadzór i środki upowszechniające

Do informacji w zakresie nadzoru administracyjnego Ministra Sprawiedliwości, przedstawionych w planie działań z dnia 28 września 2017 r. (DD(2017)1102), rząd chciałby dodać następujące informacje.

a) Działania nadzorcze Ministra Sprawiedliwości

W ramach nadzoru zewnętrznego Ministra Sprawiedliwości nad działalnością administracyjną sądów dokonano analizy informacji rocznych o działalności sądów działających na obszarze poszczególnych apelacji, sporządzonych przez prezesów sądów apelacyjnych za 2017 r. Analiza obejmowała zagadnienia czasu trwania postępowań sądowych, liczby skarg na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu

sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki oraz nieprawidłowości stwierdzonych w wyniku rozpatrzenia skarg oraz wyników podjętych czynności nadzorczych, ze szczególnym uwzględnieniem podejmowanych przez prezesów sądów działań w celu zapewnienia właściwego toku urzędowania sądów.

Po rozpatrzeniu informacji rocznych oraz analizie danych, w przypadku stwierdzenia uchybień między innymi w zakresie sprawności postępowań sądowych, kierowano do prezesów sądów apelacyjnych pisma nadzorcze wskazujące na zaistniałe nieprawidłowości i potrzebę podjęcia działań w ramach wewnętrznego nadzoru administracyjnego zmierzających do zapewnienia właściwego toku urzędowania sądów przy rozpoznawaniu spraw.

Podobnie jak w 2017 r., w ogólnych kierunkach wewnętrznego nadzoru administracyjnego w 2018 r. uwzględniono problematykę sprawności postępowań sądowych, w tym zagadnienia dotyczące:

- zmniejszenia zaległości w wybranych kategoriach spraw, pozostających ponad 3 i ponad 5 lat od wpływu do sądu,
- prawidłowości przydziału sędziów i referendarzy do poszczególnych pionów i wydziałów,
- racjonalizacji wykorzystania kadry urzędniczej i asystentów sędziów w celu zagwarantowania sprawności postępowania sądowego,
- sprawności i terminowości podejmowania czynności w wybranych rodzajach postępowań,
- wzmożenie nadzoru nad postępowaniami, w których orzeczeniem ETPCz stwierdzono naruszenie prawa do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie oraz w sprawach, w których ETPCz zakomunikował Rządowi Polskiemu wniesienie skargi dotyczącej przewlekłości postępowania.

Ponadto, do Ministerstwa Sprawiedliwości wpływały skargi na działalność sądów, których przedmiotem był między innymi długi czas trwania postępowań. Skargi te przekazywano właściwym do ich rozpatrzenia organom. W przypadkach ujawnienia okoliczności wskazujących na wystąpienie opóźnień w toczących się sprawach, służba nadzoru Ministra Sprawiedliwości podejmowała działania nadzorcze w postaci żądania wyjaśnień z zakresu sprawowanego przez prezesów sądów nadzoru wewnętrznego.

- Sprawy karne

Celem zmniejszenia zaległości w sprawach pozostających powyżej 3 lat od daty wpływu do sądu, prowadzona jest kontrola racjonalności przydziału sędziów i referendarzy sądowych do poszczególnych pionów i wydziałów w celu: zapewnienia równomiernego rozłożenia obowiązków; opanowania wpływu i likwidacji zaległości – w szczególności w tych jednostkach, w których ma miejsce stały i systematyczny wzrost wpływu spraw do wybranych pionów, wskaźniki pozostałości przekraczają wartości ustalone w ogólnych kierunkach nadzoru, a na przestrzeni lat 2016-2017 występowała dysproporcja w stopniu opanowania wpływu pomiędzy pionami orzecznymi; oraz w celu kontynuowania działań mających na celu racjonalizację wykorzystania kadry urzędniczej oraz asystentów sędziów w aspekcie zagwarantowania sprawności postępowania sądowego.

Ponadto kontynuowane są trzy zadania stałe, związane z monitorowaniem sprawności postępowania:

- w sprawach, w których tymczasowe aresztowanie przekracza 2 lata,
 - w sprawach, których przedmiotem są czyny zagrożone przedawnieniem karalności w roku bieżącym i w dwóch kolejnych latach,
 - terminowość sporządzania pisemnych uzasadnień wyroków i zasadność przedłużania terminów do ich sporządzania.
- Sprawy cywilne (gospodarcze, rejestracyjne i wieczystoksięgowe)

W ramach ogólnych kierunków wewnętrznego nadzoru administracyjnego w 2018 r., dotyczących sądów gospodarczych, rejestrowych i wieczystoksięgowych, podejmowane są następujące działania:

- zmniejszenie zaległości w sprawach gospodarczych pozostających powyżej 3 lat od daty wpływu do sądu oraz powyżej 5 lat w sprawach dotyczących ogłoszenia upadłości oraz monitorowanie przebiegu postępowań i terminowości podejmowania w tych sprawach poszczególnych czynności;
- kontrola racjonalności przydziału sędziów i referendarzy sądowych do poszczególnych pionów i wydziałów, w celu zapewnienia równomiernego rozłożenia obowiązków, opanowania wpływu i likwidacji zaległości, w szczególności w tych jednostkach, w których ma miejsce stały i systematyczny wzrost wpływu spraw do wybranych pionów, wskaźniki pozostałości przekraczają wartości ustalone w ogólnych kierunkach nadzoru, a na przestrzeni lat 2016-2017 występowała dysproporcja w stopniu opanowania wpływu pomiędzy pionami orzecznymi;
- kontrola prawidłowości przydziału sędziów do wydziałów ksiąg wieczystych w świetle ustawowych przesłanek dopuszczalności przydzielenia sędziów do tych wydziałów (art. 22a § 2 ustawy *Prawo o ustroju sądów powszechnych*), a także zakresu orzekania sędziów w wydziałach gospodarczych Krajowego Rejestru Sądowego;
- działania mające na celu racjonalizację wykorzystania kadry urzędniczej oraz asystentów sędziów w aspekcie zagwarantowania sprawności postępowania sądowego.

W odniesieniu do poszczególnych kategorii postępowań pod uwagę brane są następujące kwestie:

- stan zaległości w sprawach gospodarczych (GC) oraz działania nadzorcze, organizacyjne i kadrowe badane na tle wyników pracy i sytuacji kadrowej innych wydziałów w tych jednostkach;
- realizacja obowiązku wszczynania przez sądy rejestrowe postępowań przymuszających na podstawie art. 24 ust 1 *ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym*, oraz obowiązku wszczynania postępowań o rozwiązanie podmiotu wpisanego do rejestru bez przeprowadzania postępowania likwidacyjnego, wynikającego z art. 25a tej ustawy oraz sprawność tych postępowań;
- sprawność postępowań o wpis do rejestru przedsiębiorców, w których od daty wpływu wniosku do sądu upłynęły ponad 3 tygodnie;
- terminowość czynności podejmowanych w związku z wpływem zażaleń, podlegających rozpoznaniu przez sądy upadłościowe i restrukturyzacyjne;

- działania organizacyjne i kadrowe mające na celu zapewnienie właściwego toku urzędowania sądów rejonowych przy rozpoznawaniu spraw upadłościowych osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej - wobec stałego i systematycznego wzrostu wpływu tych spraw;
- wzmożenie nadzoru nad postępowaniem, w których orzeczeniem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka stwierdzono naruszenie prawa do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie oraz w sprawach, w których Europejski Trybunał Praw Człowieka zakomunikował rządowi wniesienie skargi dotyczącej przewlekłości postępowania;
- sprawność postępowań w sprawach wieczystoksięgowych, w których ilość pozostałości przewyższała ustalony wskaźnik.

b) Działania upowszechniające

- Wizyty studyjne

W latach 2016-2017 Ministerstwo Sprawiedliwości zorganizowało łącznie 4 wizyty studyjne dla sędziów sądów powszechnych – dwie wizyty dla prezesów sądów okręgowych oraz dwie dla sędziów wszystkich szczebli sądownictwa powszechnego. Wizyty zostały sfinansowane z funduszy norweskich. W wizytach łącznie wzięło udział 88 sędziów. Podczas wizyt uczestnicy mieli okazję spotkać się z przedstawicielami Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz z pracownikami jednostek organizacyjnych Rady Europy (takich jak Europejska Komisja na rzecz Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości czy Biuro Komisarza Praw Człowieka).

- Szkolenia dla sędziów

W listopadzie 2017 r. Ministerstwo Sprawiedliwości wystosowało pismo do Dyrektora Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury dotyczące konieczności kontynuowania zajęć obejmujących problematykę Europejską Konwencji Praw Człowieka i orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, ze szczególnym naciskiem na problem przewlekłości postępowań i skuteczności krajowego środka odwoławczego.

Efektem współpracy z KSSiP było zorganizowanie 11 szkoleń z przewlekłości postępowań sądowych, odrębnie dla sędziów cywilnych i karnych z każdej z 11 apelacji. Szkolenia prowadzone były przez doświadczonych sędziów delegowanych do pracy w Ministerstwie Sprawiedliwości. Do tej pory odbyło się 11 szkoleń dla sędziów cywilnych (w dniu 23 marca 2018 r. w Białymstoku, w dniu 9 kwietnia 2018 r. w Katowicach, w dniu 16 kwietnia 2018 r. w Krakowie, w dniu 27 kwietnia 2018 r. w Gdańsku, w dniu 9 maja 2018 r. w Rzeszowie, w dniu 6 czerwca 2018 r. w Szczecinie, w dniu 8 czerwca 2018 r. w Warszawie, w dniu 15 czerwca 2018 r. w Poznaniu, w dniu 29 czerwca 2018 r. w Lublinie oraz w dniu 29 września 2018 r. w Łodzi) oraz 4 szkolenia dla sędziów karnych (w dniu 17 września 2018 r. w Katowicach, w dniu 18 września 2018 r. we Wrocławiu, w dniu 19 września 2018 r. w Warszawie oraz w dniu 3 października 2018 r. w Łodzi oraz w dniu 4 października 2018 r. w Poznaniu). Realizacja pozostałych szkoleń dla karnistów planowana jest do końca listopada 2018 r.

4. Rozwiązywanie problemu luk proceduralnych prowadzących do nieuzasadnionego odraczania, zbyt złożonych lub uciążliwych procedur oraz problemu powtarzającego się przekazywania spraw do ponownego rozpoznania na skutek składania środków odwoławczych poprzez działania legislacyjne zmierzające do zwiększenia szybkości i sprawności postępowań sądowych

Kwestia sprawności postępowań jest na bieżąco monitorowana, co pozwala na szybkie zainicjowanie procesu legislacyjnego w razie rozpoznania potrzeby wprowadzenia środka przyspieszającego postępowania.

a) Postępowanie cywilne

Przyjęte zmiany:

- Ustawa z dnia 26 stycznia 2018 roku o wykonywaniu niektórych czynności organu centralnego w sprawach rodzinnych z zakresu obrotu prawnego na podstawie prawa Unii Europejskiej i umów międzynarodowych (weszła w życie w dniu 27 sierpnia 2018 r.). Ustawa reguluje m.in. następujące kwestie:
 - powierzenie rozpoznawania spraw dot. bezprawnego uprowadzenia lub zatrzymania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, prowadzonych na podstawie konwencji haskiej z 1980 r. *dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę* jednemu sądowi okręgowemu z obszaru danej apelacji jako sądowi I instancji i Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie jako sądowi odwoławczemu, co przyspieszy tego rodzaju postępowania,
 - przyznanie Prokuratorowi Generalnemu, Rzecznikowi Praw Obywatelskich oraz Rzecznikowi Praw Dziecka uprawnienia do wniesienia skargi kasacyjnej w tych sprawach,
 - przyznanie sądowi prawa do zarządzenia przeszukania pomieszczeń i innych miejsc przez Policję w celu ustalenia miejsca pobytu dziecka podlegającego przymusowemu odebraniu.

- Ustawa z dnia 7 kwietnia 2017 roku o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia dochodzenia wierzytelności (weszła w życie w dniu 1 czerwca 2017 r.). Ustawa rozszerzyła zakres stosowania jednego z postępowań odrębnych tj. postępowania uproszczonego. Zgodnie z nowym brzmieniem art. 505¹ pkt 1 Kodeksu postępowania cywilnego, postępowanie uproszczone jest stosowane w sprawach o roszczenia wynikające z umów, jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przekracza dwudziestu tysięcy złotych, a w sprawach o roszczenia wynikające z rękojmi, gwarancji jakości lub z niezgodności rzeczy sprzedanej konsumentowi z umową, jeżeli wartość przedmiotu umowy nie przekracza tej kwoty.

Ministerstwo Sprawiedliwości kontynuuje prace legislacyjne nad dalszymi udoskonaleniami oraz sposobami przyspieszenia postępowań cywilnych.

Projektowane zmiany:

- Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (nr UD309), przygotowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości. W dniu 20 września 2018 r. projekt został skierowany do rozpatrzenia przez Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów
Przedmiotowy projekt zakłada zwolnienie z sądowych opłat mniej zamożnych osób, a także pracowników, którzy dochodzą swoich praw od pracodawców oraz niższe opłaty za powództwa w sprawach konsumenckich poprzedzonych mediacją. Reforma wprowadza szereg rewolucyjnych rozwiązań, które mają służyć rozstrzygnięciu znacznej części spraw już na pierwszej rozprawie. Sprawy z zasady mają się toczyć w pobliżu miejsca zamieszkania. Projekt wprowadza gwarancję obiektywizmu postępowań, dając możliwość wyłączenia automatycznie sędziów i całe sądy w sytuacjach, gdy ich bezstronność może być kwestionowana. W mniej skomplikowanych sprawach cywilnych ma być tylko jedna rozprawa, na której ma zapadnąć wyrok. Wprowadzony zostanie obowiązek pisemnej odpowiedzi na pozew oraz instytucja posiedzenia przygotowawczego. Zmiany mają prowadzić do wyeliminowania praktyk polegających na składaniu przez strony oczywiście niezasadnych zażaleń w tych samych sprawach (mimo że są one przez sąd odrzucane). Ponawiane zażalenia w już rozstrzygniętych sprawach będą włączane do akt bez wydawania przez ten sam sąd ponownych decyzji. Takie rozwiązanie nie ogranicza jednocześnie praw stron procesu, gdyż nieuwzględnione zażalenie pozostaje w aktach i może być dla stron powodem podważenia wyroku w drugiej instancji. Tak samo będą traktowane inne wnioski procesowe składane wyłącznie w celu przewlekania postępowania, np. o wykładnię, sprostowanie czy uzupełnienie orzeczenia albo ponawiane wielokrotnie wnioski o wyłączenie sędziego. W przypadkach celowego przewlekania postępowań, np. o zwrot należności za wadliwy towar lub źle wykonaną usługę, będzie można zasądzić wobec strony stosującej wybiegi prawne nawet dwukrotnie wyższe odsetki od zasądzonej kwoty i podwojone koszty procesu. Co więcej, w celu skrócenia procedury, apelacje od wyroków będą sprawdzane pod względem formalnym jedynie w sądach drugiej instancji.
- Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (nr UD392).
Projektowana zmiana polega na usprawnieniu postępowania alimentacyjnego poprzez wprowadzenie alternatywnej, obok już istniejącej, drogi dochodzenia świadczenia alimentacyjnego poprzez nakaz alimentacyjny, którym ustalane byłyby alimenty w ustandaryzowanej wysokości. Dodany zostanie również nowy dział w Kodeksie postępowania cywilnego pt. *Postępowanie nakazowe alimentacyjne*. Projekt jest na etapie uzgodnień zewnętrznych.
- Projekt ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (nr UD180).
Projekt ma na celu określenie zasad i trybu postępowania z informacjami niejawnymi w postępowaniu cywilnym oraz doprecyzowanie przepisów regulujących przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka oraz zwalniania z tajemnicy służbowej

i zawodowej. Obejmuje również stworzenie skutecznego, jednorodnego i nowoczesnego elektronicznego systemu ogłoszeń sądowych. Projekt jest na etapie uzgodnień zewnętrznych.

- Projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe oraz niektórych innych ustaw (nr UD357).

Projekt ma na celu usprawnienie obecnych i wprowadzenie nowych rozwiązań w ramach procedur służących oddłużeniu osób nieprowadzących działalności gospodarczej, które znalazły się w stanie niewypłacalności oraz ułatwienie oddłużanie osób fizycznych będących przedsiębiorcami, wobec których ogłoszono upadłość. Projekt zawiera przepisy umożliwiające zawarcie układu z wierzycielami, przy wykorzystaniu procedury o zatwierdzenie układu, która obecnie zarezerwowana jest wyłącznie dla przedsiębiorców. Projekt przewiduje, że sąd będzie mógł wstrzymać na okres 5 miesięcy rozpoznanie wniosku o ogłoszenie upadłości do czasu ustalenia, czy nie jest możliwe zawarcie układu z wierzycielami. Rozwiązanie to powinno pozwolić dłużnikowi zachować składniki swojego majątku, pominąć egzekucję indywidualną lub upadłościową i zrestrukturyzować swe długi przy współpracy z doradcą restrukturyzacyjnym i po zatwierdzeniu układu przez sąd. Jeśli zawarcie układu okaże się niemożliwe, pozostanie droga upadłości konsumenckiej. Ma to być rozwiązanie dedykowane wszystkim osobom, które posiadając dochody na poziomie średniej krajowej lub większe, popadły w stan zadłużenia uniemożliwiający normalne funkcjonowanie. Projekt jest po uzgodnieniach zewnętrznych.

- Projekt ustawy o zmianie ustawy Kodeks cywilny, Kodeks postępowania cywilnego i innych ustaw. Projekt ma na celu usprawnienie obioru przesyłek sądowych.

b) Postępowanie karne

Rząd kontynuuje prace legislacyjne nad dalszymi udoskonaleniami oraz sposobami przyspieszenia postępowań karnych.

Projektowane zmiany:

- Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks wykroczeń oraz niektórych innych ustaw. Nowelizacja zakłada rozszerzenie zakresu stosowania postępowania mandatowego jako trybu najczęściej stosowanego w postępowaniu w sprawach o wykroczenia, co ma posłużyć ograniczeniu liczby spraw wpływających do sądów. W noweli proponuje się nadto modyfikację nieefektywnego parametrycznego systemu przepoławiania przy czynach karalnych przeciwko mieniu. Wprowadzono także rejestr dla sprawców wykroczeń przeciwko mieniu.
- Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks Karny Skarbowy zmierza do usprawnienia postępowania sądowego w sprawach karno-skarbowych.
- Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeksu postępowania karnego. Projekt zakłada usprawnienie, uproszczenie i przyspieszenie postępowań przed sądem. Przy zachowaniu pełnych gwarancji stron postępowania nastąpi odejście od

zbędnych procedur (np. ogłaszanie wyroków i postanowień na posiedzeniu, na które nikt się nie stawił, a które po wejściu w życie zmian będzie można uznać za ogłoszone). Uzasadnienia wyroków będą sporządzane na specjalnych formularzach, według ściśle określonych zasad. Sędziowie nie będą musieli wymieniać na rozprawach wszystkich protokołów i dokumentów będących dowodami, do czego obecnie są zobowiązani. Nowe przepisy zakładają, że z chwilą zamknięcia przewodu sądowego wszystkie protokoły i dokumenty będące dowodami uznaje się za ujawnione bez odczytywania. Bez względu na przyczynę nieobecności stron będzie można przesłuchać świadków i przeprowadzić inne dowody zaplanowane na dany termin rozprawy. Rezygnacja z obowiązku przesłuchiwania wszystkich pokrzywdzonych z pewnością przyczyni się do usprawnienia i przyspieszenia postępowań przygotowawczych, a także zapobiegnie zbędnemu przesłuchiwaniu wszystkich pokrzywdzonych. Osoby niepełnosprawne i obłożnie chore będą mogły upoważnić dowolną osobę do odbioru korespondencji sądowej na poczcie.

Ponadto, w Ministerstwie Sprawiedliwości trwają prace nad koncepcją projektu zmian w procedurze karnej. Proponowane zmiany obejmują m.in. możliwość późniejszego niż obecnie cofnięcia przez pokrzywdzonego wniosku o ściganie, uznanie nieusprawiedliwionej nieobecności oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego i jego pełnomocnika za odstąpienie od oskarżenia, możliwość warunkowego przeprowadzenia dowodu w wypadku niestawiennictwa niektórych stron, możliwość oddalenia spóźnionych wniosków dowodowych, odstąpienie od podania ustnie najważniejszych powodów wyroku w wypadku niestawiennictwa na rozprawę, czy wprowadzenie uproszczeń w sporządzaniu uzasadnień wyroków.

Aktualnie projekt został skierowany do Kancelarii Prezesa Rady Ministrów z wnioskiem o wpisanie do wykazu prac legislacyjnych.

5. Strategia skierowana na wyeliminowanie przewlekłości postępowania

a) Strategia

Szereg środków powziętych przez polskie władze w celu skrócenia czasu trwania postępowań karnych i cywilnych, pokazujących wyraźne zaangażowanie władz w wyeliminowanie problemu przewlekłości postępowań, został opisany w planach działań DD(2011)074, DD(2013)787, DD(2015)618, DD(2015)1146 oraz ostatnio w DD(2017)1102.

W opinii rządu wszystkie działania podjęte w ostatnich latach przynoszą skutki w obszarze implementacji wyroków Trybunału w zakresie naruszenia art. 6. Jednakże należy mieć na uwadze, że przewlekłość postępowań jest złożonym problemem, którego ostateczne rozwiązanie wymaga czasu.

W celu oceny skutków podejmowanych działań, polskie władze na bieżąco monitorują ich wdrażanie. Dane zgromadzone w ten sposób są gromadzone i przekazywane do Komitetu Ministrów w kolejnych aktualizowanych planach działań, zaś najnowsze dane zaprezentowane są poniżej.

b) Dane statystyczne:

W odniesieniu do powyższego, Rząd chciałby przedstawić dane statystyczne, które obrazują efekty ukierunkowanych działań podjętych przez polskie władze w minionych latach.

W 2017 r. wpływ spraw do sądów powszechnych wyniósł 15,7 mln i był większy o 5,8% niż w 2016 r. (14,9 mln), i aż o 11% w porównaniu z 2012 r. (14 mln). W szczególności odnotować należy wzrost wpływu spraw cywilnych – do 9,75 mln w 2017 r., w porównaniu do 9 mln w 2016 r. (wzrost o blisko 8%), a także spraw gospodarczych – 1,97 mln w 2017 r., w porównaniu z 1,73 mln w 2016 r. (wzrost o 13,4 %). Jednocześnie spadła liczba spraw karnych z 2,53 mln w 2016 r. do 2,45 mln w 2017 r. (spadek o 3,1%, 79 tysięcy w liczbach bezwzględnych).

Liczba spraw załatwionych w sądach powszechnych rosła od 2012 do 2015 r. Jednak w 2016 r. wyniosła ona 14,2 mln i była mniejsza o 6,0% w porównaniu z 2015 r. (15,1 mln załatwionych spraw). Natomiast **w 2017 r. liczba spraw załatwionych znacznie wzrosła – do poziomu 15,8 mln (wzrost o 11,5% w porównaniu do 2016 r.)**. W szczególności odnotować należy wzrost załatwień w sprawach cywilnych o 1,5 mln (18%) – z 8,4 mln w 2016 r. do 9,9 mln 2017 r. Wzrósł także poziom załatwień w sprawach gospodarczych – o 0,31 mln (18,5%).

Pozostałość spraw niezadowolonych zmalała z poziomu 3 mln w 2016 r. do 2,95 mln w 2017 r. (spadek o 1,8%). W szczególności, zmniejszeniu o 5% uległa pozostałość spraw cywilnych (z 1,96 mln w 2016 r. do 1,86 mln w 2017 r.). Należy podkreślić, iż wyniki za pierwsze półrocze 2018 r. potwierdzają, że poziom pozostałości zasadniczo nie uległ zmianie w porównaniu do 2017 r., spadek o 3,3% został odnotowany tylko w sprawach gospodarczych.

TABL. I. EWIDENCJA SPRAW WEDŁUG DZIAŁÓW PRAWA W SĄDACH POWSZECHNYCH w 2016 i 2017 r.

RODZAJE SPRAW WEDŁUG DZIAŁÓW PRAWA I RODZAJÓW SĄDÓW	WPŁYW			ZAŁATWIENIA					POZOSTAŁOŚĆ		
	razem	razem	2016=100	razem	w tym merytoryczne*	razem	w tym merytoryczne*	2016=100	2016	2017	
	2016	2017		2016		2017					
	w liczbach bezwzględnych		poprz. okres=100	w liczbach bezwzględnych					poprz. okres=100	w liczbach bezwzględnych	
OGÓŁEM	14 910 925	15 782 479	105,8	14 192 092	11 205 257	15 835 982	12 022 803	111,6	3 018 336	2 964 859	98,2
SPRAWY KARNE^{a)}	2 537 327	2 458 013	96,9	2 581 763	2 477 582	2 465 136	2 360 566	95,5	502	390 382	98,2
W sądach:											
- apelacyjnych	32 063 354	34 736 368	108,3	32 310 352	31 630	34 448 366	33 628	106,6	2 430 37	2 718 39	111,9
- okręgowych	002	815	104,2	597	337 779	690	349 225	104,0	728	854	105,6
- rejonowych	2 151 262	2 054 462	95,5	2 196 856	2 108 173	2 063 998	1 977 713	94,0	357 344	347 810	97,3
SPRAWY CYWILNE	9 042 667	9 757 085	107,9	8 356 363	6 786 777	9 857 731	7 515 407	118,0	1 963 200	1 862 568	94,9

W sądach:											
-										13	15
- apelacyjnych ^{b)}	44 167	46 061	104,3	42 190	34 533	44 371	33 430	105,2	764	452	112,3
	349	350		341		339			136	147	
- okręgowych ^{b)}	788	215	100,1	590	269 355	473	267 575	99,4	546	291	107,9
	8 648	9 360		7 972		9 473			1 812	1 699	
- rejonowych ^{c)}	712	809	108,2	583	6 482 889	887	7 214 402	118,8	890	825	93,8
SPRAWY	1 335	1 369		1 352		1 348			171	192	
RODZINNE	755	950	102,6	012	573 428	887	580 888	99,8	725	789	112,3
W sądach:											
- okręgowych ^{d)}	93 573	92 229	98,6	92 465	72 881	90 207	71 595	97,6	580	602	104,1
	1 335	1 369		1 352		1 348			171	192	
- rejonowych	755	950	102,6	012	573 428	887	580 888	99,8	725	789	112,3
SPRAWY Z											
ZAKRESU											
PRAWA PRACY	82 102	71 911	87,6	88 129	52 714	74 622	46 715	84,7	396	685	92,1
W sądach:											
- apelacyjnych	994	955	96,1	937	701	948	737	101,2	357	364	102,0
- okręgowych	13 635	11 997	88,0	13 871	11 009	12 146	10 056	87,6	3 701	3 552	96,0
									30	27	
- rejonowych ^{c)}	67 473	58 959	87,4	73 321	41 004	61 528	35 922	83,9	338	769	91,5
SPRAWY Z											
ZAKRESU											
UBEZPIECZEŃ	175	154		191		165			98	87	
SPOŁECZNYCH	751	588	88,0	278	122 345	587	105 812	86,6	254	255	88,8
W sądach:											
- apelacyjnych	23 700	21 362	90,1	24 948	21 731	21 815	19 155	87,4	089	636	97,0
	117	100		127		108			60	52	
- okręgowych	083	302	85,7	492	74 973	309	64 239	85,0	233	226	86,7
									22	20	
- rejonowych	34 968	32 924	94,2	38 838	25 641	35 463	22 418	91,3	932	393	88,9
SPRAWY	1 737	1 970		1 622		1 924			353	400	
GOSPODARCZE	323	932	113,4	547	1 192 411	019	1 413 415	118,6	259	180	113,3
W sądach:											
- apelacyjnych	11 504	11 479	99,8	12 434	10 617	15 117	8 133	121,6	3 722	84	2,3
									25	26	
- okręgowych	65 571	67 963	103,6	63 011	50 120	66 894	53 654	106,2	321	391	104,2
	1 657	1 890		1 544		1 840			321	371	
- rejonowych ^{c)}	691	363	114,0	698	1 130 082	084	1 350 387	119,1	590	876	115,6
- w Sądzie Ochrony Konkurencji i Konsumentów	2 327	938	40,3	2 181	1 442	1 734	1 114	79,5	2 541	1 745	68,7
- w Sądzie Unijnych Znaków Towarowych i Wzorów Wspólnotowych	230	189	82,2	223	150	190	127	85,2	85	84	98,8

a) W sądach rejonowych łącznie ze sprawami wykroczeniowymi.

b) W liczbie spraw cywilnych zawarte są informacje o sprawach rodzinnych o rozwód i separację.

c) W liczbie spraw cywilnych, z zakresu prawa pracy oraz gospodarczych w sądach rejonowych zawarte są dane statystyczne o ewidencji spraw z zakresu Elektronicznego Postępowania Upominawczego EPU.

d) Sprawy o rozwód i separację wykazywane w sprawozdaniach cywilnych sądów okręgowych.

B. W odniesieniu do art. 13 Konwencji

W swoich poprzednich rozstrzygnięciach Trybunał zauważył pozytywny efekt wprowadzenia ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz.U. 2004, nr 179, poz. 1843 z poprawkami), dalej: „ustawa z 2004 r.”. Odnotował również, że, tak jak utrzymywał rząd, nowelizacja z 2009 r. zlikwidowała pewne niedociągnięcia w stosowaniu ustawy z 2004 r.

Jednakże w wyroku pilotażowym w sprawie *Rutkowski i inni p. Polsce*, wydanym w dniu 7 lipca 2015 r, Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 ust. 1 oraz art. 13 Konwencji, mające swoje korzenie w dwóch problemach natury systemowej, tzn. przewlekłości postępowań sądowych w Polsce oraz niewłaściwym funkcjonowaniu środka kompensacyjnego za przewlekłość postępowań przewidzianego ustawą z 2004 r.

W odniesieniu do nieprawidłowego funkcjonowania skargi z ustawy z 2004 r. w jej aspekcie kompensacyjnym, Trybunał wskazał na dwie współzależne przyczyny leżące u podstaw naruszenia art. 13 w sprawie *Rutkowski i inni*.

Pierwszą z nich było niestosowanie się przez polskie sądy do linii orzeczniczej Trybunału w zakresie oceny rozsądnej długości postępowania, w szczególności wyroków Trybunału wskazujących, że czas trwania postępowania, który należy brać pod uwagę, to całość postępowania. Natomiast polskie sądy, rozpoznając skargi wniesione na podstawie ustawy z 2004 r., stosowały praktykę zwaną „fragmentacją postępowań”, dokonując jedynie fragmentarycznej oceny długości trwania postępowania, ograniczonego do ich aktualnego etapu.

Drugą przyczyną, połączoną i częściowo wynikającą z praktyki „fragmentacji” było niestosowanie się przez polskie sądy do standardów „wystarczającego zadośćuczynienia”, które może zostać zasądzone na rzecz strony przez sąd krajowy z tytułu naruszenia prawa do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie. W konsekwencji, poziom zasądzanych rekompensat na poziomie krajowym był znacznie poniżej kwot ustalonych przez Trybunał w wyroku *Scordino nr 1 (Scordino p. Włochom (nr 1) [GC]*, skarga nr 36813/97, §§ 268-272, ECHR 2006-V). W rezultacie Trybunał stwierdził, że „zasadniczym problemem państwa w zakresie wykonania przedmiotowego wyroku jest zagwarantowanie, by skarga wniesiona na podstawie ustawy z 2004 roku w aspekcie kompensacyjnym nie była tylko dostępna z mocy prawa, lecz także w pełni skuteczna w praktyce”.

a) Nowelizacja ustawy z 2004 r.

W celu zapobieżenia podobnym naruszeniom art. 13 Konwencji w przyszłości, rząd podjął szereg działań, które zostały przedstawione we wcześniejszych planach, zaś najważniejszym jest nowelizacja ustawy z 2004 r. z dnia 30 listopada 2016 r. (zmiana ustawy *Prawo o ustroju sądów powszechnych* – zmiany do ustawy z 2004 r. zawarte zostały w art. 6 ustawy nowelizującej), która weszła w życie w dniu 6 stycznia 2017 r. Szczegółowe informacje na temat tych najnowszych zmian do ustawy z 2004 r. zostały przedstawione w planie działań z dnia 28 września 2017 r. (DD(2017)1102) i nie będą powtórzone tutaj. Podsumowując jednak najważniejsze zmiany, rząd chciałby przywołać wprowadzenie dyrektywy interpretacyjnej, w myśl której przepisy ustawy z 2004 r. stosuje się zgodnie ze standardami wynikającymi z Konwencji, a także wprowadzenie zakazu fragmentacji (w nowelizacji zostało podkreślone, że sądy muszą brać pod uwagę łączny czas postępowania od jego wszczęcia do chwili rozpoznania skargi) oraz mechanizmu gwarantującego adekwatną rekompensatę za stwierdzoną przewlekłość (zryczałtowane minimum za każdy rok trwania przewlekłego postępowania – co najmniej 500 zł/rok). Nowelizacja wprowadziła też możliwość ponownego wniesienia przez skarżącego, którego skarga została odrzucona z przyczyn formalnych, kolejnej skargi przed upływem 12 miesięcy od wystąpienia z wcześniejszą.

b) Pozostałe działania w zakresie wykonania środków o charakterze generalnym w wyroku *Rutkowski i inni*

Wyznaczenie koordynatorów ds. współpracy międzynarodowej i praw człowieka w sprawach cywilnych i karnych

Ustawa z dnia 12 lipca 2017 r. o zmianie ustawy - *Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw* (art. 16b i 16d), która weszła w życie w dniu 8 sierpnia 2017 r., powołała koordynatorów ds. współpracy międzynarodowej i praw człowieka w sprawach cywilnych i karnych w każdym okręgu sądowym. Podstawowym zadaniem osoby sprawującej tę funkcję jest udzielanie sędziom, asesorom sądowym, referendarzom sądowym i asystentom sędziów wsparcia na temat sposobu uzyskania informacji o treści standardów wynikających z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Jednocześnie koordynator jest uprawniony do poinformowania prezesa właściwego sądu o celowości zorganizowania narady sędziów, asesorów sądowych i referendarzy sądowych, w szczególności w celu zapewnienia przestrzegania standardów wynikających z Konwencji (art. 16b (d) par. 2 pkt 3). Łącznie zostało powołanych **po 45 koordynatorów cywilnych i karnych**.

W dniach od 16 do 18 maja 2018 r., przy współpracy z Krajową Szkołą Sądownictwa i Prokuratury, przeprowadzone zostało 3-dniowe szkolenie dla wszystkich koordynatorów do spraw współpracy międzynarodowej i praw człowieka w sprawach cywilnych i karnych. Szkolenie przeprowadzili sędziowie i prokuratorzy delegowani do Ministerstwa Sprawiedliwości. Podczas szkolenia zostały omówione standardy konwencyjne w sprawach naruszeń podstawowych praw i wolności, w których najczęściej Trybunał wydaje orzeczenia przeciwko Polsce. Szczególny nacisk został położony na problematykę przewlekłości postępowań sądowych oraz skuteczności krajowego środka ochrony w postaci skargi na przewlekłość (wykonanie wyroku pilotażowego). Koordynatorzy zostali poinformowani o praktycznych źródłach wiedzy o standardach konwencyjnych (np. strona internetowa

Ministerstwa Sprawiedliwości), otrzymali materiały szkoleniowe/dydaktyczne do wykorzystania w trakcie realizowania ich ustawowych obowiązków (upowszechniania wiedzy o treści standardów strasburskich). Ponadto, zostali pouczeni o konieczności aktywnego wykorzystywania przyznanych im uprawnień, w szczególności o rozważeniu poinformowania właściwych prezesów sądów okręgowych (lub przewodniczących wydziałów) o celowości zorganizowania narad z orzecznikami, celem ich zapoznania ze standardami konwencyjnymi.

Ministerstwo Sprawiedliwości planuje w 2018 r. rozesłać do wszystkich koordynatorów pisma wskazujące na problemy ze stosowaniem ustawy z 2004 r., zidentyfikowane na podstawie analizy orzecznictwa sądów powszechnych, aby koordynatorzy mogli zapoznać ze standardem konwencyjnym personel orzekający w ich sądach.

c) Dane statystyczne dotyczące skargi na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie

• Wpływ skarg na przewlekłość

Od 2010 do 2015 r. liczba skarg zarejestrowanych w sądach wzrosła o blisko 300% - z 5,3 tys. do 18,1 tys. Największy procentowy wzrost odnotowano w kategorii skarg na postępowanie gospodarcze – o 560%, oraz skarg na postępowanie cywilne – o 530%, natomiast w analizowanym okresie spadek wpływu dotyczył postępowanie z zakresu prawa pracy – o 4%. Największy wzrost w liczbach bezwzględnych zarejestrowano w skargach na postępowanie cywilne - z 2,7 tys. spraw w 2010 r. do 14,4 tys. spraw w 2015 r.

W 2016 r. odnotowano 9% spadek ogólnej liczby wnoszonych skarg w stosunku do 2015 r. (z 18,1 tys. do 16,5 tys.).

Dane za 2017 r. wskazują na 4,5% wzrost liczby skarg - łącznie 17 259 tys. skarg. Największy procentowo udział mają skargi dotyczące postępowania cywilnego – 82% (14 128 skarg), następnie postępowania karnego – 13% (2 223 skarg) oraz postępowania gospodarczego – 3,4% (579 skarg).

W pierwszej połowie 2018 r. do sądów wniesiono 9 544 skargi (w przypadku prawdopodobnego podwojenia tej liczby w drugim półroczu można spodziewać się łącznego wpływu na poziomie około 19 tys. skarg, co oznaczałoby utrzymanie tendencji wzrostu liczby skarg). Struktura rodzajowa skarg nie uległa zmianie: 80,5% stanowią skargi dotyczące postępowania cywilnego (7 689 skarg), 13,2% - postępowania karnego (1 257 skarg) oraz 3,7% - postępowania gospodarczego (351 skarg).

• Struktura rodzajów załatwień skarg

W 2012 r. skargi najczęściej były przez sądy oddalane (32,4%) i odrzucane (35,4%). Od 2013 r. odsetek oddaleń zmalał do poziomu 25% w 2016 r., natomiast odsetek skarg odrzuconych wzrósł do 53,5%. **W 2017 r. odsetek oddaleń zmniejszył się do poziomu 18,2 %, natomiast wzrósł odsetek odrzuceń do 59,3%.**

W prezentowanym okresie zmalał odsetek skarg uwzględnionych do liczby spraw załatwionych z 18% do 9% w 2017 r. Bezwzględna liczba skarg uwzględnionych wrosła w okresie od 2012 r. do 2016 r. z 1 522 skarg do 1 838 skarg, po czym uległa zmniejszeniu w 2017 r. do poziomu 1 546 skarg.

W pierwszej połowie 2018 r. należy odnotować pozytywną tendencję wzrostu odsetka skarg uwzględnionych – do 10,7% (996 skarg), tj blisko o 2% więcej w stosunku do 2017 r., co w przypadku prawdopodobnego podwojenia tej liczby na koniec roku dałoby wynik ok. 2 000 skarg uwzględnionych rocznie (najwięcej w dotychczasowej historii stosowania ustawy z 2004 r.).

Pozytywny jest również trend zmniejszenia odsetka skarg oddalonych – 16,4% (1528 skarg), tj. o blisko 2%, przy utrzymaniu poziomu skarg odrzucanych – 59,7% (5 582 skarg).

- **Poziom przyznawanych sum pieniężnych**

Ogólna kwota przyznanych sum pieniężnych w 2010 r. wyniosła 3,0 mln zł, a w 2016 r. - 5,7 mln zł. (wzrost o 2,7 mln zł), następnie w 2017 r. kwota ta uległa zmniejszeniu do poziomu 4,5 mln zł, w związku ze zmniejszeniem ogólnej liczby uwzględnionych skarg. Jednocześnie **w pierwszym półroczu 2018 r. wydatki na ten cel wyniosły blisko 2,9 mln zł**, co w przypadku powtórzenia takiego wyniku w drugim półroczu powinno skutkować wydatkami na poziomie 5,8-6 mln zł w skali roku.

Średnia zasądzana kwota rekompensaty w latach 2016-2017 oscyluje na poziomie 3 000-3 200 zł. Poziom ten utrzymał się w pierwszej połowie 2018 r. (ok. 3 000 zł), zasadniczo z uwagi na wysokości kwot przyznawanych w sprawach ze skarg na przewlekłość postępowań cywilnych, z których większość dotyczy postępowań relatywnie krótkotrwałych, tj. do 3 lat.

Należy odnotować, że od czasu wydania wyroku pilotażowego w sprawie *Rutkowski i inni*, widać stałą tendencję - zdynamizowaną po wejściu w życie nowelizacji ustawy z 2004 r. – do **wzrostu średniej wysokości sumy pieniężnej zasądzonej przez sądy rozpoznające skargi na przewlekłość postępowań karnych** (w tym miejscu należy zauważyć, że większość skarg przeciwko Polsce do ETPCz dotyczących naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu przewlekłości postępowań dotyczy postępowań karnych). W 2015 r. średnia kwota przyznawana przez sądy za przewlekłość postępowań karnych wyniosła 3 207 zł, w 2016 r. - 3 588 zł (wzrost o 9%), w 2017 r. - 3 870 zł (wzrost o 8%), natomiast w pierwszej połowie 2018 roku – aż 4 707 zł (wzrost o 18%). **Łącznie w okresie od 2015 r. do 30 czerwca 2018 r. średnia kwota przyznawana przez sądy za przewlekłość postępowań karnych wzrosła nominalnie o 1 500 zł, tj. 46%.**

Uwidoczniała się zwłaszcza tendencja do dynamicznego zwiększania wysokości zasądzanych sum pieniężnych przez sądy apelacyjne: w sprawach karnych w 2017 r. zasądzały one średnio 5 723 zł, a w pierwszej połowie 2018 r. – 8 572 zł (wzrost o 33%), natomiast w sprawach cywilnych w 2017 r. zasądzały średnio 2 868 zł, zaś w pierwszej połowie 2018 r. – 3 554 zł (wzrost o 20%).

W zakresie orzecznictwa sądów okręgowych odnotowano tendencję wzrostową w sprawach karnych o 4,5% (3 236 zł w 2017 r. i 3 391 zł w pierwszej połowie 2018 r.), natomiast w sprawach cywilnych poziom zasądzonej kwoty zasadniczo nie uległ zmianie i wynosił 2 705 zł. Dokonując oceny wysokości tej kwoty wskazać należy, iż w wyroku pilotażowym w odniesieniu do postępowań cywilnych niewymagających szczególnej staranności w zakresie sprawności ze strony organu prowadzącego postępowanie, i zarazem w układzie modelowym, tj. bez przyczynienia się skarżącego do przewlekłości (bardzo rzadkim w praktyce), Trybunał uznał za wystarczającą na poziomie krajowym wysokość rekompensaty w kwocie ok. 1 000 zł za każdy rok trwania postępowania (por. *Grabowska p. Polsce*, § 74 wyroku pilotażowego). W efekcie średnia kwota na poziomie 2700 zł odpowiada przewlekłemu postępowaniu cywilnemu, w którym skarżący w żaden sposób nie przyczynił się do wydłużenia jego biegu (choćby przez składanie dotkniętych brakami formalnymi pism procesowych), które trwa przeciętnie co najmniej 2 lata i 9 miesięcy.

Za konkluzją, że większość skarg zarzucających przewlekłość postępowań cywilnych dotyczy spraw trwających relatywnie krótko (tj. do 3 lat w pierwszej instancji) przemawiają dane dotyczące średniego czasu trwania postępowań sądowych tej kategorii spraw w I instancji za 2017 r., które wskazują, że 99,3% wszystkich spraw w sądach rejonowych kończonych jest w terminie do 3 lat. Analogicznie sytuacja wygląda w odniesieniu do postępowań karnych, gdzie 99,7% wszystkich spraw w sądach rejonowych kończonych jest do 3 lat

W tym miejscu trzeba podkreślić, iż po wejściu w życie nowelizacji ustawy z 2004 r. z 2016 r. nie budzi żadnych wątpliwości interpretacyjnych, że sądy okręgowe mogą dokonywać całościowej oceny skargi na przewlekłość postępowania wyłącznie w odniesieniu do postępowań, które toczyły się przed pierwszą instancją – sądami rejonowymi – w sprawach jednoetapowych, bez nawet wпадkowego rozpoznawania sprawy przez sąd okręgowy (art. 4 ust. 1 i ust. 1a ustawy w zw. z art. 2 ust. 2 i art. 1 ust. 3). W konsekwencji zazwyczaj są to postępowania, których średni czas trwania nie jest nadmierny.

Z kolei wzrost wysokości sum pieniężnych zasądzonych przez sądy apelacyjne uzasadniony jest całościową oceną sprawności postępowań wieloetapowych, z udziałem sądu rejonowego i sądu okręgowego oraz sądu okręgowego i sądu apelacyjnego (por. art. 4 ust. 1 b ustawy) oraz przyznawaniem adekwatnej rekompensaty z uwzględnieniem standardów strasburskich.

Ewidencja spraw z wykazu skargi S z tytułu przewlekłości spraw rozpatrywanych w sądach powszechnych latach 2015–2017 oraz I półroczu 2018 r.

Wyszczególnienie	Wpłynęło	Załatwiono									Pozostało	Ogólna kwota zasądzonych odszkodowań (PLN)	Średnia zasądzona kwota odszkodowań w sprawie (PLN)
		ogółem	w tym					w inny sposób					
			uwzględniono w całości lub części			oddalono			odrzucono				
			razem		w tym przez zasądzenie kwoty pieniężnej	w			w				
			w liczbach bezwzględnych	% do liczby załatwień		w liczbach bezwzględnych	% do liczby załatwień		w liczbach bezwzględnych	% do liczby załatwień			
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
2015													
Ogółem spraw	18 105	17 955	1 791	10,0%	1 698	3 622	20,2%	9 177	51,1%	3 367	1 327	4 991 099	2 939
Karnych i wykroczeniowych	2 473	2 492	381	15,3%	353	883	35,4%	390	15,7%	840	188	1 132 200	3 207
Cywilnych	14 406	14 310	1 179	8,2%	1 124	2 316	16,2%	8 413	58,8%	2 402	957	3 233 300	2 877
Ubezpieczeniowych	181	180	28	15,6%	26	83	46,1%	61	33,9%	8	17	71 000	2 731
Pracy	160	159	34	21,4%	32	78	49,1%	40	25,2%	7	15	108 300	3 384
Gospodarczych	885	814	169	20,8%	163	262	32,2%	273	33,5%	110	150	446 299	2 738
2016													
Ogółem spraw	16 466	16 508	1 838	11,1%	1 765	4 122	25,0%	8 827	53,5%	1 726	1 285	5 714 121	3 237
Karnych i wykroczeniowych	2 300	2 283	429	18,8%	407	787	34,5%	327	14,3%	745	205	1 460 500	3 588
Cywilnych	12 343	12 315	1 178	9,6%	1 142	2 306	18,7%	7 914	64,3%	917	985	3 566 621	3 123
Ubezpieczeniowych	180	186	34	18,3%	32	94	50,5%	50	26,9%	8	11	106 000	3 313
Pracy	181	175	36	20,6%	29	70	40,0%	63	36,0%	6	21	115 000	3 966
Gospodarczych	1 462	1 549	161	10,4%	155	865	55,8%	473	30,5%	50	63	466 000	3 006
2017													
Ogółem spraw	17 259	16 892	1 546	9,2%	1 495	3 146	18,6%	10 237	60,6%	1 966	1 652	4 495 300	3 007
Karnych i wykroczeniowych	2 223	2 237	307	13,7%	290	674	30,1%	265	11,8%	994	191	1 122 500	3 871
Cywilnych	14 128	13 753	1 069	7,8%	1 038	2 078	15,1%	9 697	70,5%	909	1 360	2 907 800	2 801
Ubezpieczeniowych	184	173	20	11,6%	19	84	48,6%	56	32,4%	13	22	58 500	3 079
Pracy	145	150	19	12,7%	18	73	48,7%	51	34,0%	7	16	49 500	2 750
Gospodarczych	579	579	131	22,6%	130	237	40,9%	168	29,0%	43	63	357 000	2 746
I półrocze 2018													

Ogółem spraw	9 544	9 338	996	10,7%	962	1 528	16,4%	5 582	59,8%	1 235	1 857	2 865 010	2 978
Karnych i wykroczeniowych	1 257	1 169	143	12,2%	130	278	23,8%	117	10,0%	634	278	611 900	4 707
Cywilnych	7 689	7 595	708	9,3%	691	1 061	14,0%	5 318	70,0%	508	1 454	1 929 270	2 792
Ubezpieczeniowych	176	171	15	8,8%	13	47	27,5%	47	27,5%	62	27	34 240	2 634
Pracy	71	71	5	7,0%	5	27	38,0%	25	35,2%	14	16	13 000	2 600
Gospodarczych	351	332	125	37,7%	123	115	34,6%	75	22,6%	17	82	276 600	2 249

C. Informacja na temat kwestii podniesionych w decyzji Komitetu Ministrów RE z grudnia 2017 r. w grupie spraw *Bąk, Majewski* oraz *Rutkowski i inni*

Na zakończenie przedstawionej wyżej informacji, rząd chciałby przedstawić dodatkowe wyjaśnienia w zakresie kwestii, które zostały podniesione przez Komitet Ministrów w punktach 1-3 swojej ostatniej decyzji w grupie spraw *Bąk, Majewski* oraz *Rutkowski i inni*, przyjętej podczas 1302 posiedzenia w grudniu 2017 r.

- 1. *[Delegaci do KM] odnotowali z zainteresowaniem przyjęcie przez władze reformy legislacyjnej, jak również środków organizacyjnych w celu zwiększenia efektywności systemu sądowiczego; odnotowali jednak, że sytuacja dotycząca przewlekłości postępowań pozostaje różnicowana i zachęcili władze do przedstawienia Komitetowi analizy przyczyn tej sytuacji i trudności zaobserwowanych w 2016 r. w odniesieniu do niektórych kategorii spraw oraz, w stosownych przypadkach, środków mających rozwiązać te trudności;*
- 2. *[Delegaci do KM] zachęcili władze do przedstawienia Komitetowi informacji, w tym statystyk, pozwalających na ocenę wpływu przyjętych lub planowanych ostatnio środków, a zwłaszcza zmian kodeksów postępowania, rekrutacji nowych sędziów i przekazania kompetencji innym prawnikom.*

Należy wskazać, iż zaobserwowane w 2016 r. trudności dotyczyły przede wszystkim spraw z tzw. pionu cywilnego. Jedną z przyczyn pogorszenia wyników statystycznych ujętych w ewidencji spraw w sądach powszechnych za 2016 r. w zakresie spraw cywilnych i gospodarczych był utrzymujący się wysoki wpływ spraw:

- w sprawach cywilnych: w 2016 r. wpływ spraw ogółem wzrósł z 8 971 895 w 2015 r. do 9 042 666 (wzrost o 0,8%), a w 2017 r. w sprawach cywilnych odnotowano dalszy wzrost wpływu w relacji do 2016 r., z 9 042 667 do 9 757 085 (wzrost o 7,9%). W I półroczu 2018 r. wpływ spraw ogółem w stosunku do I półrocza 2017 r. wzrósł z 4 800 566 do 4 843 497 (o 0,9%);
- w sprawach gospodarczych: w 2016 r. wpływ spraw ogółem wzrósł z 1 729 953 w 2015 r. do 1 737 323 (wzrost o 0,4%). W 2017 r. wpływ spraw ogółem wzrósł z 1 737 323 do 1 970 932 (wzrost o 13,4%). W I półroczu 2018 r. odnotowano spadek wpływu spraw gospodarczych ogółem z 972 211 do 847 151 (spadek o 12,9%) – jest to związane głównie ze zmniejszeniem spraw z elektronicznego postępowania upominawczego (o 42,4%) oraz z zakresu Krajowego Rejestru Sądowego (o 17,1%).

Ten ostatni jest efektem zmian ustawowych z dnia 26 stycznia 2018 r., które wprowadziły pozasądową drogę do zgłaszania sprawozdań finansowych do rejestru;

- w zakresie spraw wieczystoksięgowych: w 2016 r. wzrost z 3 363 422 w 2015 r. do 3 577 541 (wzrost o 6,4%), w 2017 r. wzrost z 3 577 541 w 2016 r. do 3 677 456 (wzrost o 2,8%), w I półroczu 2018 r. wzrost z 1 804 001 w I półroczu 2017 r. do 1 867 392 (wzrost o 3,5%).

Sprawy z tzw. pionu cywilnego (sprawy cywilne, sprawy rodzinne, sprawy z zakresu pracy i ubezpieczeń, sprawy gospodarcze) stanowiły łącznie ok. 85% ogólnego wpływu w 2017 r. (13 324 466 spraw przy ogólnym wpływie 15 782 479). Pozostałe 15 % stanowiły sprawy karne (2 537 327 spraw).

Wysoki wpływ spraw oraz braki kadrowe w grupie orzeczników, a co za tym idzie rosnące obciążenia orzeczników, są podstawowymi czynnikami rzutującymi na wyniki pracy sądów.

W odniesieniu do spraw cywilnych należy dodać, że zmiany przepisów prawa, które weszły w życie w 2015 r. i w 2016 r. spowodowały przejściowe trudności w wydawaniu nakazów zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym. Konieczność dostosowania systemu teleinformatycznego do obowiązujących przepisów prawa skutkowało opóźnieniem w załatwianiu tych spraw. Miało to znaczący wpływ m.in. na wskaźnik opanowania wpływu spraw cywilnych w sądach rejonowych w 2016 r. Nie można również pominąć takich okoliczności jak: rosnący stopień skomplikowania spraw, niewystarczająca liczba biegłych sądowych i długotrwałe oczekiwanie na sporządzenie opinii, czynności procesowe stron zmierzające do przedłużania postępowań, przepisy proceduralne sprzyjające obstrukcji procesowej, wadliwość dokonywanych doręczeń, nierównomierne obciążenie sędziów sprawami, a także konieczność wykonywania przez nich szeregu czynności o charakterze administracyjnym z uwagi na zbyt małą liczbę etatów referendarzy sądowych i asystentów sędziów, fluktuacja kadry urzędniczej i asystenckiej, zbyt rozbudowana kognicja sądów powszechnych, jak również trudności lokalowe sądów.

Jednak, jak wynika z danych przedstawionych w niniejszym planie – w 2017 r. zauważyć można było pozytywny trend (większa załatwialność, mniejsza pozostałość). Również w sprawach cywilnych i gospodarczych wzrosła liczba spraw załatwionych (odpowiednio o 18% w sprawach cywilnych, z 8 356 363 spraw w 2016 r. do 9 857 731 spraw w 2017 r. oraz o 18,6% w sprawach gospodarczych, z 1 622 547 spraw w 2016 r. do 1 924 019 w 2017 r.), natomiast pozostałość w sprawach cywilnych zmniejszyła się w 2017 r. o 5,1%, z 1 963 200 spraw na koniec 2016 r. do 1 862 568 na koniec 2017 r.

Należy odnotować zwłaszcza podejmowane w Ministerstwie Sprawiedliwości działania w celu wyrównywania obciążenia pracą pomiędzy sądami powszechnymi wszystkich szczebli. Działania te polegają na przenoszeniu zwalnianych etatów sędziowskich z sądów mniej obciążonych do sądów bardziej obciążonych. Zarówno w wyniku analiz informacji rocznych, jak i na skutek doraźnych analiz wyników pracy sądów, kierowane były pisma nadzorcze do prezesów sądów apelacyjnych. Dodatkowo, w 2016 r. wystosowano również do prezesów sądów apelacyjnych zarządzenia nadzorcze na podstawie art. 37g § 1 pkt 3 ustawy *Prawo o ustroju sądów powszechnych*.

Na końcu wypada również zwrócić uwagę na wejście w życie w 2016 r. dwóch istotnych nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego mających na celu usprawnienie postępowań cywilnych (przedmiotowe zmiany zostały szczegółowo opisane w planie działań z dnia 28 września 2017 r.), oraz że Ministerstwo Sprawiedliwości prowadzi stale analizy zasadności wprowadzania dalszych zmian legislacyjnych.

- 3. *[Delegaci do KM] z zadowoleniem przyjęli poprawki do ustawy z 2004 r., które weszły w życie w 2017 r., mające na celu wyeliminowanie problemów odnotowanych przez Europejski Trybunał w odniesieniu do stosowania tego środka; zwrócili się do władz o przekazanie informacji na temat stosowania przez sądy krajowe nowych ram prawnych, w szczególności w zakresie wysokości przyznanych odszkodowań oraz zgodności z orzecznictwem Europejskiego Trybunału*

Dane statystyczne dotyczące funkcjonowania skargi na przewlekłość zostały przedstawione w pkt B (c) niniejszego dokumentu. Należy podkreślić pozytywną tendencję wzrostową dotyczącą średniej wysokości rekompensaty przyznawanej na podstawie znowelizowanych przepisów ustawy z 2004 r. w sprawach karnych. Jednocześnie prawdopodobną przyczyną utrzymania średniej wysokości zasądzanych sum pieniężnych w sprawach cywilnych jest względnie krótki czas trwania postępowań na dzień rozpoznania skarg (w przeważającej części do 3 lat). Zdecydowana większość postępowań zakwestionowanych skargą na przewlekłość dotyczy spraw cywilnych (87% wszystkich skarg), a średnia wysokość zasądzanej rekompensaty w sprawach cywilnych wynosi 2 801 zł, podczas gdy w sprawach karnych (13% wszystkich skarg) – jest to kwota 3 870 zł.

Ponadto, zdecydowana większość skarg uwzględnionych w 2017 r. dotyczy skarg rozpoznawanych przez sądy okręgowe (gdzie badana jest sprawność jednoetapowego postępowania przed sądem rejonowym) – 86% (1 286 skarg z 1 495 uwzględnionych skarg, w których zasądzono rekompensatę), a średnia kwota rekompensaty to 2 862 zł. Natomiast odsetek skarg uwzględnionych przez sądy apelacyjne, które badają najczęściej sprawność postępowań wieloetapowych, wyniósł 14 % (209 skarg z 1 495), przy średniej kwocie rekompensaty 3 898 zł.

Stąd też średnia kwota zasądzanej rekompensaty (3 007 zł w 2017 r.) jest efektem przede wszystkim przeważającej liczby zasadnych skarg na postępowania cywilne, toczące się przed sądem rejonowym w I instancji, zaś ze statystyk Ministerstwa Sprawiedliwości wynika, iż na tym etapie sądy powszechne kończą 99,4% spraw w terminie do 3 lat. Nadto, w ramach prowadzonego przez to Ministerstwo bieżącego monitoringu orzecznictwa sądów powszechnych w sprawach ze skarg na przewlekłość, w zakresie postępowań cywilnych w 2017 r. poddano analizie 69 rozpoznanych skarg, z których w 80% (54 sprawach) standardy strasburskie w zakresie całościowej oceny postępowania oraz adekwatnej rekompensaty zostały zastosowane.

Podsumowując, należy pamiętać, że zmiana praktyki orzecniczej sądów krajowych, celem jej dostosowania do standardów konwencyjnych w oparciu o przepisy ustawy z 2004 r., wymaga czasu i ciągłych wysiłków na rzecz upowszechnienia wytycznych zawartych w wyroku pilotażowym w sprawie *Rutkowski i inni*. Takie wysiłki są podejmowane przez Ministerstwo

Sprawiedliwości. Nie można jednak przy tym zapominać, iż sądy powszechne są niezależne, zaś sędziowie niezawisli w stosowaniu prawa krajowego, którego Konwencja jest częścią.

Na koniec, odnosząc się do problemu fragmentacji, rząd chciałby wskazać na zaprezentowane dane statystyczne, z których wynika, że w pierwszych trzech kwartałach 2017 r. procent oddalonych skarg z dokonaniem fragmentacji postępowania kształtował się na poziomie 6,4% wszystkich oddalonych skarg i zarazem 1,1 % wszystkich rozpoznanych skarg. To prowadzi do wniosku, że sądy krajowe przy rozpoznaniu skarg na przewlekłość co do zasady uwzględniają wynikający z art. 2 ust. 2 znowelizowanej ustawy z 2004 r. oraz standardów strasburskich zakaz fragmentacji postępowania.

III. Wnioski pozwanego państwa oraz dalsze działania

Polski rząd jest przekonany, że przedstawione powyżej działania wskazują na jego determinację oraz ciągłe starania podejmowane w celu skrócenia długości postępowań krajowych oraz usprawnienia skuteczności środka na przewlekłość postępowania. Rząd będzie kontynuował działania niezbędne w tym zakresie oraz będzie na bieżąco informował Komitet Ministrów o wszystkich nowych inicjatywach, a w szczególności o realizacji przyjętych środków w praktyce.

6) Zaktualizowany plan działań dotyczący wykonania grupy wyroków *Beller p. Polsce*, przekazany w dniu 23 października 2018 r.

I. Opis spraw

Niniejsza grupa spraw dotyczy nadmiernej długości postępowań dotyczących praw i obowiązków obywatelskich przed organami i sądami administracyjnymi (naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji).

II. Wstęp

W pierwszej kolejności należy wyjaśnić, że w wyrokach z niniejszej grupy spraw Europejski Trybunał traktował postępowanie administracyjne jako całość, podczas gdy w rzeczywistości składa się ono z dwóch etapów: postępowania przed organami administracyjnymi i postępowania przed sądami administracyjnymi. Oba etapy mogą być powiązane, gdyż decyzje organów administracyjnych mogą być zaskarżane przed sądami administracyjnymi.

Należy podkreślić, że główną przyczyną nadmiernej długości postępowań administracyjnych w tej grupie spraw był fakt, że decyzje organów administracyjnych były uchylane przez sądy administracyjne i/lub Naczelny Sąd Administracyjny, i w konsekwencji sprawy te przekazywane były do ponownego rozpatrzenia przez organy administracyjne - czasami kilkakrotnie w ramach tego samego postępowania. Zjawisko to związane było między innymi z tym, że w niektórych przypadkach organy nie brały pod uwagę wskazań sądów administracyjnych zawartych w orzeczeniach uchylających decyzje administracyjne. Co więcej, w czasie zaistnienia zdarzeń faktycznych spraw z niniejszej grupy spraw, sądy administracyjne nie były uprawnione do wydawania orzeczeń co do meritum w trakcie

rozpoznawania skarg od decyzji organów i nie dysponowały instrumentami prawnymi pozwalającymi skutecznie wymagać od organów administracji publicznej przestrzegania wyroków wydawanych w poszczególnych sprawach.

1. Postępowania przed organami administracyjnymi

Jeśli chodzi o postępowanie przed organami administracyjnymi, to jest ono uregulowane w *Kodeksie postępowania administracyjnego* (dalej k.p.a.). Postępowania są rozproszone i mogą być prowadzone przez organy administracji centralnej i lokalnej, w tym samorządowej. Nie wszystkie sprawy, którymi zajmują się organy administracyjne dotyczą praw i obowiązków cywilnych objętych zakresem art. 6 Konwencji.

Organy administracyjne mają prawny obowiązek działania wnikliwie i szybko, posługując się możliwie najprostszymi środkami prowadzącymi do załatwienia sprawy (art. 12 § 1 k.p.a.). Art. 35 § 1 k.p.a. stanowi, że organy administracji publicznej obowiązane są załatwiać sprawy bez zbędnej zwłoki. To oznacza, że sprawa powinna zostać załatwiona w najkrótszym możliwym terminie, nie dłuższym niż miesiąc w przypadku spraw wymagających przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego, a w sprawach szczególnie skomplikowanych - nie później niż w ciągu dwóch miesięcy. W sytuacji, w której sprawa nie może zostać załatwiona we wskazanych wyżej terminach, organ administracji publicznej zobowiązany jest powiadomić o tym strony, podać przyczyny zwłoki i wskazać nowy termin załatwienia sprawy (art. 36 § 1 k.p.a.).

Jeżeli sprawa nie zostanie załatwiona w przedstawionych wyżej ramach czasowych, bezczynność organu administracji lub nadmierna długość postępowania może być zaskarżona do organu wyższego stopnia lub sądu administracyjnego (zob. informacje nt. środków generalnych poniżej).

2. Postępowania przed sądami administracyjnymi

Co do zasady, ostateczne decyzje organów administracyjnych mogą być zaskarżone do sądów administracyjnych.

Organizacja i funkcjonowanie sądów administracyjnych, jak również zakres ich kompetencji są uregulowane w ustawach z 2002 r. *Prawo o ustroju sądów administracyjnych* i *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, które weszły w życie w dniu 1 stycznia 2004 r. Powyższe ustawy wprowadziły dwuinstancyjny system sądownictwa administracyjnego, na który składa się 16 wojewódzkich sądów administracyjnych, działających jako sądy pierwszej instancji oraz Naczelny Sąd Administracyjny, który sprawuje nadzór nad działalnością wojewódzkich sądów administracyjnych poprzez kasację i inne rodzaje środków zaskarżenia wnoszonych przeciwko ich orzeczeniom.

III. Środki wdrożone przez władze

1. Środki indywidualne

Większość spraw wchodzących w skład grupy *Beller* (dawniej *Fuchs*), tj. łącznie 53 sprawy,

zostało już zakończonych. Informacja na temat aktualnego stanu postępowań krajowych w tych sprawach znajduje się w załączniku.

2. Środki generalne

W celu rozwiązania problemu nadmiernej długości postępowań administracyjnych rząd polski podjął liczne działania, które zostały szczegółowo zaprezentowane w poprzednich planach działań: DD(2011)1073, DD(2014)102, DD(2015)493 oraz w ostatnim DD(2016)1160. Informacje przedstawione w tych dokumentach nie będą tutaj powielane, a w niniejszym planie wskazane zostały tylko te zmiany legislacyjne i inne środki, które zostały przyjęte po 2016 r. W związku z tym, dane statystyczne przedstawione w niniejszym planie odnoszą się jedynie do okresu 2016-2017 lub 2018, jeśli dane za ten rok są już dostępne.

Dlatego też szczegółowe informacje na temat pewnych środków generalnych, takich jak nowelizacja ustawy *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi* z 2015 r. (nowelizacja z dnia 9 kwietnia 2015 r., która weszła w życie w dniu 16 sierpnia 2015 r.), która wprowadziła ważne środki mające na celu przyspieszenie postępowań, w szczególności dzięki rozszerzeniu kompetencji sądów administracyjnych oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego do wydawania orzeczeń merytorycznych (art. 145a i 149 oraz 188 wspomnianej ustawy), są dostępne w planie działań z dnia 20 października 2016 r. (DD(2016)1160).

2.1. Postępowania administracyjne

2.1.1. Zmiany prawa

Kodeks postępowania administracyjnego

Mając na uwadze, że od nowoczesnej administracji publicznej oczekuje się sprawnego załatwiania spraw, rząd podjął szereg działań skierowanych na zmianę procedury administracyjnej w celu skrócenia długości postępowań administracyjnych. W tym zakresie przyjęte zostały trzy nowelizacje Kodeksu postępowania administracyjnego (dalej: k.p.a.) w latach 2010-2018.

- a) Pierwsza nowelizacja została wprowadzona ustawą z dnia 3 grudnia 2010 r., która weszła w życie w dniu 11 kwietnia 2011 r. Celem było wprowadzenie rozwiązań, które umożliwiłyby zaktywizowanie stron do czynnego udziału w postępowaniu, w szczególności do wyjaśnienia stanu faktycznego sprawy oraz które dawałyby im możliwości skarżenia przewlekłości postępowania. Przed tą zmianą jedynie bezczynność organu mogła być zaskarżona, co prowadziło do nieefektywnego procedowania spraw, gdyż organy, aby nie zostać uznane za bezczynne, wykonywały szereg czynności w dużym odstępie czasu, nie było więc podstaw do skargi. Wprowadzenie możliwości zakwestionowania czasu trwania postępowania (zmiana art. 37 k.p.a.) wyeliminowało lukę prawną w tym zakresie, wzmocniło pozycję strony postępowania względem organu i prawidłowo ukształtowało relacje pomiędzy obywatelami a administracją publiczną. Więcej informacji na temat nowelizacji z 2010 r. znajduje się w planach działań DD(2011)1073, DD(2014)102 i, bardziej

szczegółowo, w planie DD(2015)493.

- b) Druga, najważniejsza i najbardziej kompleksowa nowelizacja k.p.a., została wprowadzona w dniu 7 kwietnia 2017 r. i weszła w życie w dniu 1 czerwca 2017 r.** Nowelizacja ta w istotny sposób zmieniła kształt szeregu elementów postępowań administracyjnych (np. regulacje dotyczące terminów, doręczeń, decyzji i odwołań), wprowadziła również nowe zasady ogólne postępowania administracyjnego i nowe instytucje (np. milczące załatwienie sprawy, zrzeczenie się odwołania, postępowanie uproszczone, mediacja, administracyjne kary pieniężne). Głównymi celami tej nowelizacji było przyspieszenie postępowań administracyjnych, wprowadzenie bardziej partnerskich relacji między administracją i obywatelami oraz zapewnienie adekwatności administracyjnych kar pieniężnych do przypadków naruszenia prawa.

Ogólnie rzecz ujmując, **wiele z nowych rozwiązań wprowadzonych w 2017 r. do Kodeksu postępowania administracyjnego zmierza do uproszczenia i przyspieszenia postępowań**, w szczególności milczące załatwienie sprawy (art. 122a-122g k.p.a.) oraz postępowanie uproszczone (art. 163b-163g k.p.a.). Co więcej, zmiana k.p.a. objęła **wprowadzenie prawnej definicji beczynności** (bezczynność została określona w art. 37 § 1 pkt 1 jako niezałatwienie sprawy w terminach wskazanych w art. 35 i art. 36 § 1 k.p.a.) **oraz przewlekłości** (przewlekłość została określona w art. 37 § 1 pkt 2 jako prowadzenie sprawy dłużej niż jest to niezbędne do jej załatwienia). Dodatkowo, **zażalenie na niezałatwienie sprawy w terminie z art. 37 k.p.a. zostało zastąpione nowym środkiem – ponagleniem**. Zgodnie ze zmienionym przepisem, organ wyższego stopnia jest zobowiązany rozpatrzyć ponaglenie w terminie 7 dni.

Należy podkreślić, że powyższe zmiany weszły w życie stosunkowo niedawno, w dniu 1 czerwca 2017 r., a ponadto dotyczą wyłącznie postępowań wszczętych po tej dacie. Dlatego też, aby w pełni zrealizować cele nowelizacji i ocenić ich wpływ na wydajność postępowań administracyjnych, w szczególności w dłuższej perspektywie czasowej, potrzeba jest więcej czasu. Polski rząd zobowiązuje się informować Komitet Ministrów na temat praktycznej implementacji przyjętych zmian.

Ponadto, w 2020 r. nastąpi ocena funkcjonowania znowelizowanych przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego. Ocena ta będzie dotyczyć uwzględniania przez organy administracyjne dyrektyw w nakładaniu kar administracyjnych oraz sprawdzenia czy rozpatrywanie spraw administracyjnych jest szybsze i sprawniejsze, czy zmniejszyła się liczba przypadków beczynności ze strony organów, czy zmniejszyła się liczba decyzji kasatoryjnych, oceniony zostanie także stopień wykorzystania mediacji.

Nowelizacja k.p.a. z 2017 r. wprowadziła, między innymi, następujące zmiany:

- **Ponaglenie**

Jedną z zasadniczych zmian zmierzających do usprawnienia postępowań administracyjnych stanowiło wprowadzenie w art. 37 k.p.a. nowego środka zaskarżenia beczynności i przewlekłości – ponaglenia, które zastąpiło funkcjonujące

uprzednio zażalenie. Ponaglenie wnoszone jest do organu wyższego stopnia za pośrednictwem organu prowadzącego postępowanie, który będzie zobowiązany przekazać ponaglenie organowi wyższego stopnia bez zbędnej zwłoki, nie później niż w terminie 7 dni od dnia otrzymania ponaglenia.

W celu zapewnienia jak najszybszego rozpoznania ponaglenia wprowadzony został również **7-dniowy termin na jego rozpatrzenie** przez właściwy organ. Przed upływem tego terminu organ ten wskazuje, czy organ prowadzący postępowanie dopuścił się beczynności lub przewlekłego prowadzenia postępowania, stwierdzając jednocześnie, czy miało ono miejsce z rażącym naruszeniem prawa. **W razie stwierdzenia przez właściwy organ beczynności lub przewlekłości:**

- **zobowiązuje organ do zakończenia postępowania w określonym terminie, jeżeli postępowanie to nadal się toczy,**
- **zarządza wyjaśnienie przyczyn i ustalenie osób winnych beczynności lub przewlekłości, a w razie potrzeby także podjęcie środków zapobiegających temu w przyszłości.**

W przypadku gdy ponaglenie zostało wniesione do organu prowadzącego postępowanie (z uwagi na brak organu wyższego stopnia, np. w przypadku decyzji wydawanych w pierwszej instancji przez ministra albo samorządowe kolegium odwoławcze), organ ten, w przypadku stwierdzenia beczynności lub przewlekłości, niezwłocznie załatwia sprawę oraz zarządza wyjaśnienie przyczyn i ustalenie osób winnych beczynności lub przewlekłości, a w razie potrzeby także podjęcie środków zapobiegających temu w przyszłości.

Ponaglenie nie ma charakteru środka zaskarżenia w postępowaniu administracyjnym w ścisłym znaczeniu tego słowa. Służy ono jedynie zakwestionowaniu przekroczenia terminu na załatwienie sprawy. Stanowisko organu wyższego stopnia wyrażone w trybie art. 37 § 1 k.p.a. ma charakter incydentalny i nie rozstrzyga sprawy co do istoty, a także nie kończy postępowania w sprawie. Złożenie ponaglenia stanowi wyłącznie warunek formalny do wniesienia przez osobę zainteresowaną skargi do sądu administracyjnego na beczynność organu lub przewlekłe prowadzenie postępowania. Złożenie takiego ponaglenia wywiera więc skutek wyczerpania przez stronę przysługujących jej środków zaskarżenia. Skargę na beczynność lub przewlekłe prowadzenie postępowania przez organ administracji publicznej można zaś wnieść w każdym czasie po wniesieniu przez stronę ponaglenia zgodnie z art. 37 k.p.a.

To nowe rozwiązanie stanowi istotny krok w kierunku usprawnienia postępowań administracyjnych oraz zwalczania przewlekłego ich prowadzenia. W porównaniu z poprzednio funkcjonującymi środkami zaskarżenia beczynności lub przewlekłego prowadzenia postępowania (zażalenie, wezwanie do usunięcia naruszenia prawa), rozpatrzenie ponaglenia nie stanowi formalnej przeszkody do wniesienia skargi do sądu administracyjnego na beczynność lub przewlekłość. Ponaglenie stanowi sygnał dla organu administracyjnego, że w ocenie strony sprawa nie została załatwiona w terminie lub jest załatwiana dłużej niż jest to konieczne. Wynika to z założenia, że celem środków służących zaskarżeniu beczynności i przewlekłości jest

doprowadzenie do załatwienia sprawy przez organ w jak najkrótszym czasie. Organ zatem, w przypadku uznania, że ponaglenie było uzasadnione, zobowiąże właściwy organ do załatwienia sprawy. **Strona jednak nie będzie zobowiązana oczekiwać na rozstrzygnięcie organu, lecz w chwili wniesienia ponaglenia będzie mogła wnieść skargę do sądu administracyjnego. Możliwości takiej nie było przed nowelizacją,** gdyż wniesienie skargi na bezczynność organu administracji publicznej uzależnione było od rozpatrzenia zażalenia w terminie nie późniejszym niż 30 dni od daty złożenia skargi do sądu administracyjnego.

Dlatego też, nowy środek wprowadzony do k.p.a. w postaci ponaglenia gwarantuje lepszą ochronę stron postępowania administracyjnego przed bezczynnością organu lub przewlekłym prowadzeniem sprawy.

- **Ograniczenie liczby przekazania do ponownego rozpoznania przez organy I instancji**

Kolejną istotną zmianą, której celem było skrócenie czasu trwania postępowań administracyjnych przez usunięcie występujących uprzednio dysfunkcji, było ograniczenie liczby zapadających rozstrzygnięć kasatoryjnych. Podstawę tej zmiany stanowiło założenie, że wydawanie tego typu decyzji powinno stanowić wyjątek, a zasadą powinno być wydawanie przez organ II instancji decyzji merytorycznych.

W celu ograniczenia problemu przekazywania do ponownego rozpoznania, który przyczyniał się do przewlekłości postępowań administracyjnych, nowelizacja k.p.a z 2017 r. wprowadziła rozwiązanie, zgodnie z którym strona może zażądać, aby organ odwoławczy przeprowadził dodatkowe postępowanie w celu uzupełnienia dowodów i materiałów w sprawie albo zlecił przeprowadzenie tego postępowania organowi, który wydał decyzję. Tylko w przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego co do okoliczności mających istotny wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, organ odwoławczy będzie zobowiązany do uchylecia decyzji organu I instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Organ odwoławczy będzie mógł również odmówić przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego w dodatkowym zakresie, koniecznym do wydania decyzji rozstrzygającej istotę sprawy, tj. w zakresie wykraczającym poza uzupełniające postępowanie wyjaśniające, jeśli byłoby to nadmiernie utrudnione.

Dzięki powyższej zmianie, strona zyska większy wpływ na zakres, w jakim stopniu okoliczności jej sprawy zostaną rozpoznane dwukrotnie co do meritum. Ma to na celu ograniczenie sytuacji, w których organy odwoławcze, pomimo możliwości merytorycznego załatwienia sprawy, przekazują ją do ponownego rozpoznania.

- **Sprzeciw od decyzji kasatoryjnej**

Nowelizacja k.p.a. wprowadziła także nową instytucję – sprzeciw od decyzji organu wyższej instancji o skierowaniu sprawy do ponownego rozpatrzenia przez organ I instancji (tzw. sprzeciw od decyzji kasatoryjnej), która zastąpiła uprzednio funkcjonującą skargę na taką decyzję.

Sprzeciw jest środkiem zaskarżenia, którym strona może zainicjować swoiste postępowanie o charakterze wpadkowym, ograniczone przedmiotowo do kwestii natury formalnej. Instytucja ta ma służyć skontrolowaniu, czy decyzja kasatoryjna organu II instancji, która powinna być wyjątkiem od zasady merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy, została wydana prawidłowo i oparta na jednej z podstaw wymienionych w art. 138 § 2 k.p.a.

Sprzeciw od decyzji kasatoryjnej, w przeciwieństwie do skargi, jest rozpoznawany w szczególnej, skróconej procedurze sądowno-administracyjnej. Jej przedmiotem jest jedynie ocena, czy w danej sprawie zaistniały przesłanki do uchylecia decyzji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania organowi I instancji. Procedura wniesienia i rozpoznania sprzeciwu różni się od obowiązującej w przypadku skargi.

Strona może wnieść sprzeciw za pośrednictwem organu, którego decyzja jest przedmiotem sprzeciwu w terminie 14 dni od doręczenia jej decyzji kasatoryjnej. **Organ, którego decyzję zaskarżono, może uwzględnić sprzeciw w terminie 14 dni od jego otrzymania, uchylając zaskarżoną decyzję i wydając nową.** W innym przypadku zobowiązany będzie przekazać sprzeciw wraz z aktami sprawy, w tym samym terminie, sądowi. **Sąd powinien rozpoznać sprzeciw w terminie 30 dni od dnia jego wpływu. Uwzględniając sprzeciw, sąd uchyla decyzję kasatoryjną, a ponadto może orzec - z urzędu lub na wniosek strony - grzywnę.**

Instytucja ta stanowi zatem środek przeciwdziałający przewlekłości załatwienia sprawy, tak samo jak skarga na bezczynność lub przewlekłość postępowania.

W przypadku oddalenia sprzeciwu przez sąd administracyjny może być wniesiona skarga kasacyjna do Naczelnego Sądu Administracyjnego. NSA powinien rozpatrzyć skargę na posiedzeniu niejawnym w terminie 30 dni. W związku z ograniczonym zakresem przedmiotowym skarg dotyczących sprzeciwu, termin ten jest wystarczający do rozpoznania skargi kasacyjnej w omawianym typie spraw, a jednocześnie konieczny aby zapewnić odpowiednio szybkie zakończenie postępowania sądowno-administracyjnego.

Instytucja sprzeciwu powinna przyczynić się do zmniejszenia liczby decyzji kasatoryjnych wydawanych przez organ odwoławczy zbyt pochopnie, mimo obiektywnej możliwości załatwienia sprawy merytorycznie. Sprzeciw od decyzji kasatoryjnej powinien mobilizować organ odwoławczy do wykonania ustawowej funkcji i rozpatrzenia sprawy merytorycznie, a nie wyłącznie kontrolnej.

- **Wprowadzenie „fakultatywności” wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy – w przypadku decyzji wydawanych przez ministrów lub samorządowe kolegia odwoławcze**

Dzięki temu strona niezadowolona z rozstrzygnięcia ministra lub samorządowego kolegium odwoławczego nie musi występować już z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy, lecz od razu wnieść skargę do sądu administracyjnego.

- **Zniesienie konieczności wzywania do usunięcia naruszenia prawa w przypadku, gdy strona zamierza złożyć skargę do sądu administracyjnego**

Przed 2017 r. wezwanie do usunięcia naruszenia prawa było etapem warunkującym możliwość złożenia skargi do sądu administracyjnego na tzw. inne akty i czynności (np. indywidualne interpretacje podatkowe) oraz akty prawa miejscowego (np. uchwały gminy). Termin na złożenie skargi na indywidualne interpretacje podatkowe wynosi obecnie 30 dni od dnia doręczenia skarżącemu rozstrzygnięcia, skargę zaś na akty prawa miejscowego można wnieść w każdym czasie.

- **Zrzeczenie się odwołania**

W celu przyspieszenia uzyskania ostatecznej decyzji (zwłaszcza wtedy, gdy decyzja wydana przez organ I instancji jest zgodna z wnioskiem), strona może zrzec się prawa do wniesienia odwołania od takiej decyzji. Z dniem doręczenia organowi oświadczenia o zrzeczeniu się odwołania, decyzja staje się ostateczna.

- **Wprowadzenie możliwości zawiadomienia o wydaniu decyzji i innych czynnościach poprzez tzw. zawiadomienie publiczne w przypadku, gdy w postępowaniu występuje więcej niż 20 stron**

Rozwiązanie to powinno usprawnić przebieg postępowań z udziałem znacznej liczby podmiotów.

- **Wprowadzenie instytucji milczącego załatwienia sprawy oraz postępowania uproszczonego**

Celem milczącego załatwienia sprawy, tj. załatwienia sprawy zgodnie z żądaniem strony w określonych kategoriach spraw przez upływ czasu lub niezgłoszenie sprzeciwu przez organ, jest przyspieszenie i uproszczenie postępowań. Stanowi ono alternatywę dla tradycyjnego załatwienia sprawy poprzez wydanie decyzji. Instytucja ta oznacza, że „milczenie” organu, tj. brak wydania decyzji w określonym terminie do załatwienia sprawy, uznane zostanie za rozstrzygnięcie sprawy w pełni zgodnie z żądaniem strony.

Głównym celem postępowania uproszczonego jest skrócenie czasu rozpatrywania spraw o nieskomplikowanym charakterze w zakresie ich okoliczności faktycznych i prawnych oraz spraw standardowych. Postępowanie to charakteryzuje się ograniczonym formalizmem w podejmowaniu czynności (np. ograniczone postępowanie dowodowe, ograniczone pisemne uzasadnienie decyzji, użycie ustandaryzowanych formularzy). Postępowanie uproszczone ma zastosowanie tylko wtedy, gdy taką możliwość przewidują przepisy prawa. Dodatkowo, jako zasada przepisy o milczącym załatwieniu sprawy będą miały zastosowanie do spraw rozpatrywanych w trybie uproszczonym.

- c) Najnowsza zmiana k.p.a. została wprowadzona ustawą z dnia 6 marca 2018 r.

Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo przedsiębiorców oraz inne ustawy dotyczące działalności gospodarczej i weszła w życie w dniu 30 kwietnia 2018 r. Wskazana ustawa wprowadziła dwie zmiany do k.p.a., modyfikując zasadę pisemności postępowania administracyjnego oraz dodając nową zasadę ogólną postępowania administracyjnego (art. 14a).

Pierwsza z tych zmian, zmieniająca art. 14 § 2 k.p.a., miała na celu ograniczenie formalizmu postępowania administracyjnego, przyspieszenie postępowań i ułatwienie dostępu do administracji publicznej dzięki lepszemu wykorzystaniu nowych środków komunikacji. Dodała nowe wyjątki do zasady pisemności postępowania administracyjnego, wymieniając, że „sprawy mogą być załatwiane ustnie, telefonicznie, za pomocą środków komunikacji elektronicznej (...) lub za pomocą innych środków łączności, gdy przemawia za tym interes strony, a przepis prawny nie stoi temu na przeszkodzie” – przed nowelizacją jedynym wyjątkiem była możliwość ustnego załatwienia sprawy.

Druga zmiana polegała na wprowadzeniu nowej zasady ogólnej postępowania administracyjnego, zgodnie z którą „organy administracji publicznej umożliwiają stronom ocenę działania urzędów kierowanych przez te organy, w tym pracowników tych urzędów”. Nowa zasada wynika z obowiązku działania instytucji publicznych w sposób rzetelny i sprawny. Powinny także zmierzać do ciągłej poprawy jakości własnego funkcjonowania, a obywatele powinni mieć duży wkład w tym procesie poprzez wskazywanie istniejących problemów i przedkładania propozycji nowych rozwiązań.

Przykłady zmian legislacyjnych zmierzających do uproszczenia poszczególnych typów postępowań – Postępowanie budowlane

W odniesieniu do poszczególnych typów postępowań administracyjnych, należy wspomnieć o zmianach w *Prawie budowlanym*, zmierzających do zwiększenia wydajności postępowania budowlanego, z uwagi na fakt, że część spraw z grupy *Beller* (dawniej *Fuchs*) dotyczy właśnie tego typu postępowania.

W dniu 16 grudnia 2016 r. zostały wprowadzone zmiany do *Prawa budowlanego*, których celem było uproszczenie i usprawnienie spraw budowlanych. Zmiany te obejmowały m.in.:

- zwolnienie pewnych typów konstrukcji z przeprowadzania procedury budowlanej przed organami administracji architektoniczno-budowlanej: budowy parterowych budynków gospodarczych o powierzchni zabudowy do 35m² (dotychczas wymagała ona zgłoszenia), budowy zjazdów z dróg powiatowych i gminnych oraz zatok parkingowych na tych drogach (dotychczas wymagane było zgłoszenie), budowy instalacji wewnątrz użytkowanych budynków (dotychczas wymagane było pozwolenie na budowę), przebudowy budynków (z pewnymi wyjątkami), których budowa wymagała pozwolenia na budowę (dotychczas do przebudowy również wymagane było pozwolenie);
- skrócenie terminów na wniesienie sprzeciwu do zgłoszeń budowy – z 30 do 21 dni i wprowadzenie możliwości wydawania zaświadczeń o niewnoszeniu sprzeciwu przed

- upływem terminu (zmiana zapewnia możliwość wcześniejszego rozpoczęcia inwestycji);
- doprecyzowanie instytucji istotnego odstąpienia od zatwierdzonego projektu budowlanego poprzez wyjaśnienie w szczególności, że zmiana wysokości, szerokości lub długości obiektu budowlanego nieprzekraczająca 2% nie jest istotnym odstąpieniem od projektu;
 - umożliwienie inwestorom tymczasowych obiektów budowlanych uzyskanie decyzji o pozwoleniu na budowę takiego obiektu, w skutek czego po upływie terminu określonego w zgłoszeniu w dalszym ciągu będą mogli użytkować ten obiekt (dotychczas po upływie terminu obiekt musiał być rozebrany);
 - uchylenie wymogu rozpoczęcia postępowania legalizacyjnego pod warunkiem zgodności inwestycji z decyzją o warunkach zabudowy (był to warunek niemożliwy do spełnienia).

2.1.2. Inne środki

Analiza funkcjonowania postępowań administracyjnych

Należy zaznaczyć, że w ramach reformy Kodeksu postępowania administracyjnego z 2017 r., ministrowie kierujący działami administracji rządowej są odpowiedzialni za dokonanie przeglądu aktów prawnych regulujących postępowania administracyjne w zakresie ich właściwości. Celem tego przeglądu jest ocena dwuinstancyjności poszczególnych postępowań oraz, na podstawie analizy przesłanek przemawiających za utrzymaniem systemu dwuinstancyjnego, sporządzenie zestawienia postępowań administracyjnych, w których zachodzi konieczność zachowania dwuinstancyjności oraz tych, w których procedura jednoinstancyjna byłaby wystarczająca. Ministrowie mają przedstawić wyniki przeglądu ministrowi właściwemu do spraw gospodarki oraz ministrowi właściwemu do spraw administracji publicznej do dnia 1 czerwca 2019 r.

Po dokonaniu powyższego przeglądu, koordynujący ministrowie (minister właściwy do spraw gospodarki w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw administracji publicznej) mają do końca 2019 r. przedstawić Radzie Ministrów raport dotyczący dwuinstancyjności postępowań administracyjnych wskazujący na obszary, w których celowe będzie odstąpienie od dwuinstancyjności postępowań z równoczesnym przeniesieniem kontroli rozstrzygnięć administracyjnych w obszar wyłącznej właściwości sądów administracyjnych.

Modernizacja systemu Rejestr wniosków o pozwolenie na budowę i decyzji o pozwoleniu na budowę oraz rejestr zgłoszeń dotyczących budowy

Tak jak to zostało wskazane w planie działań z dnia 20 października 2016 r. (DD(2016)1160), na podstawie art. 82b *Prawa budowlanego* Główny Inspektor Nadzoru Budowlanego prowadzi elektroniczny rejestr wniosków dotyczących pozwoleń na budowę, decyzji wydawanych w tym zakresie oraz rejestr zgłoszeń dotyczących budowy. Podstawowym celem tego rejestru jest nadzorowanie poziomu sprawności w wydawaniu decyzji dotyczących pozwoleń na budowę. Rejestr został zmodernizowany na podstawie nowelizacji *Prawa budowlanego* z dnia 20 lutego 2015 r. poprzez jego rozbudowę o dodatkowy zakres danych, a dane w nim zawarte są jawne i publikowane na stronie internetowej Głównego

Urzędu Nadzoru Budowlanego. Tym samym, całościowa informacja na temat decyzji i pozwoleń na budowę jest natychmiastowo dostępna dla każdego zainteresowanego.

Działania upowszechniające w odniesieniu do postępowania budowlanego

- Pismem z dnia 30 stycznia 2017 r. Główny Inspektor Nadzoru Budowlanego przypomniał wojewódzkim inspektorom nadzoru budowlanego, że przekazanie sprawy do ponownego rozpatrzenia może mieć miejsce jedynie w wyjątkowych i uzasadnionych sytuacjach. Ponadto, pismem z dnia 5 marca 2018 r. Główny Inspektor wystąpił do wszystkich wojewodów i wojewódzkich inspektorów nadzoru budowlanego z przypomnieniem o obowiązującej zasadzie praworządności, zgodnie z którą organy administracji architektoniczno-budowlanej i nadzoru budowlanego zobowiązane są do wskazywania inwestorom podstawy prawnej swojego działania oraz zgodnie z którą nie mogą żądać przedłożenia dokumentów (takich jak opinii, pozwoleń, sprawdzeń), które nie wynikają wprost z przepisów prawa;
- w okresie od września 2017 r. do maja 2018 r. Główny Inspektor Nadzoru Budowlanego, wspólnie z Ministerstwem Inwestycji i Rozwoju, przeprowadzili serię szkoleń dla pracowników organów administracji architektoniczno-budowlanej oraz nadzoru budowlanego (przeszkolonych zostało łącznie 2 387 pracowników), których celem była zmiana praktyki tych organów i wyeliminowanie rozbieżności interpretacyjnych przepisów *Prawa budowlanego*.

2.1.3. Dane statystyczne

Ze względu na fakt, że postępowanie administracyjne jest krańcowo rozproszone i jest prowadzone przez szeroki wachlarz organów administracyjnych, w tym samorządowych, nie ma zestawień statystycznych obejmujących wszystkie typy postępowań. Takie dane są zbierane w odniesieniu do niektórych typów postępowań, np. w zakresie postępowań budowlanych.

Dane na temat długości postępowań o wydanie pozwolenia na budowę

Opisany wyżej elektroniczny rejestr wniosków dotyczących pozwoleń na budowę, decyzji o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszeń dotyczących budowy pozwala wygenerować dane statystyczne dotyczące średniego czasu trwania postępowania, od daty złożenia wniosku o pozwolenie na budowę do daty wydania decyzji w tej sprawie.

- W 2016 r. średni czas takiego postępowania wynosił 40 dni;
- w 2017 r. - również 40 dni;
- w pierwszej połowie 2018 r. – 38 dni.

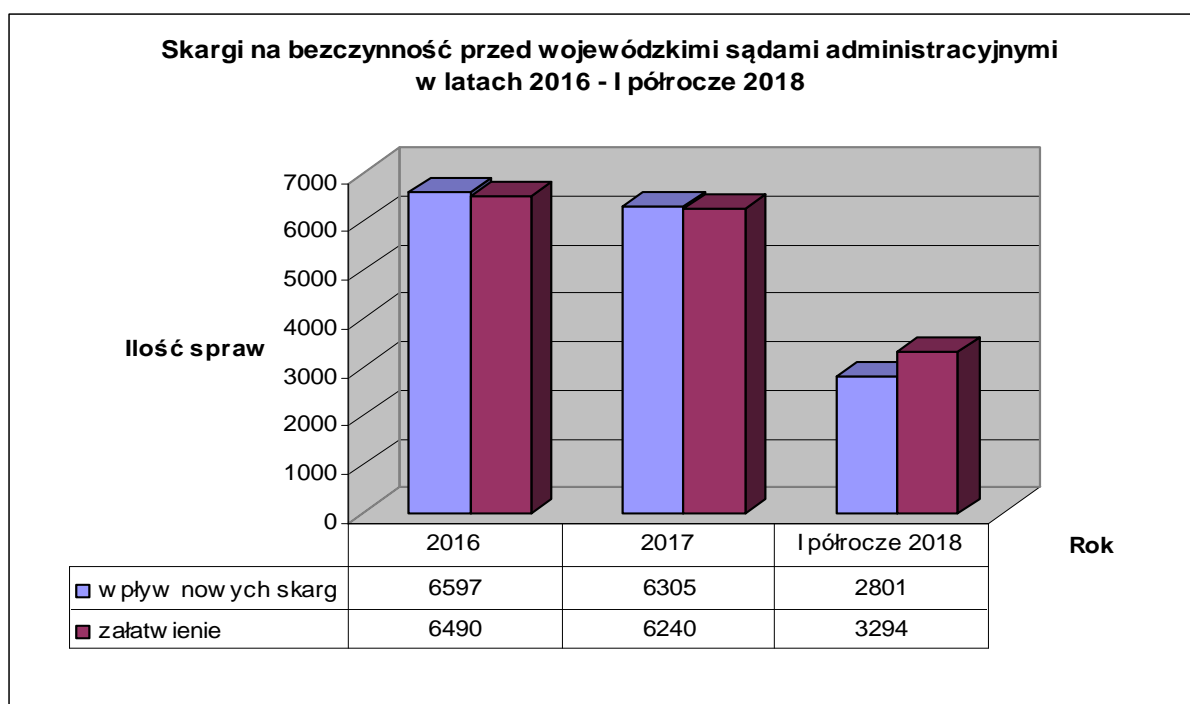
Dane na temat liczby skarg na przewlekłość i beczynność organów administracji architektoniczno-budowlanej oraz nadzoru budowlanego (tabela nr 1)

Dane przedstawione w poniższej tabeli pozwalają na poczynienie konkluzji, że liczba skarg na przewlekłość (beczynność) tych organów stale maleje.

	Skargi na przewlekłość (beczynność) organów	Skargi uznane za zasadne	Skargi na przewlekłość (beczynność) organów	Skargi uznane za zasadne
--	---	--------------------------	---	--------------------------

	administracji architektoniczno-budowlanej		nadzoru budowlanego	
2016	11	1	113	14
2017	14	2	108	28
2018 (I połowa)	4	1	45	13
RAZEM	29	4	266	65

Wykres 1. Skargi na bezczynność i przewlekłość postępowań przed organami administracyjnymi, wniesione do wojewódzkich sądów administracyjnych

2.2. Postępowania przed sądami administracyjnymi

2.2.1. Wpływ zmian z 2015 r. w *Prawie o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*

Mimo relatywnie krótkiego okresu od wejścia w życie nowelizacji *Prawa o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, należy zauważyć pozytywne efekty tej zmiany i poprawę efektywności sądów administracyjnych. Poza wskazaną nowelizacją, także nadzór Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego nad terminowością rozpatrywania spraw przez sądy administracyjne został wzmocniony (informacja na temat nadzoru Prezesa NSA znajduje się w planie działań z dnia 20 października 2016 r. (DD(2016)1160). Jak wynika z przedstawionych niżej w punkcie 2.2.4. danych statystycznych (np. tabela nr 3), w okresie obejmującym dwa lata po wejściu w życie noweli z 2015 r. proporcja między wpływem nowych skarg a liczbą spraw załatwionych zmieniła się w ten sposób, że wzrosła liczba spraw załatwionych.

Nowe rozwiązania wprowadzone w 2015 r. mają znaczący wpływ na rozwiązywanie problemu nadmiernej długości postępowań przed sądami administracyjnymi. W odniesieniu do Naczelnego Sądu Administracyjnego, w szczególności rozszerzenie możliwości reformatoryjnego orzekania oraz zwiększenie rozpatrywania spraw na posiedzeniach niejawnych, realnie przyczyniają się do przyspieszenia postępowań.

2.2.2. Działania upowszechniające

Naczelny Sąd Administracyjny stale prowadzi działania mające na celu promowanie i zapewnienie stosowania standardów wynikających z Konwencji w odniesieniu do problemu długości postępowań administracyjnych. W tym zakresie, NSA przygotował:

- studium pt. *Stosowanie Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej przez sądy administracyjne* (2016), które prezentuje sposoby powoływania się przez sądy administracyjne na Konwencję, przygotowane na podstawie orzeczeń NSA oraz wojewódzkich sądów administracyjnych;
- studium pt. *Standardy wynikające z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i orzecznictwa ETPCz w zakresie rozsądnego czasu trwania procesu*, przygotowane w kwietniu 2015 r. na potrzeby konferencji dla prezesów sądów administracyjnych, poświęconej nadzorowi nad wojewódzkimi sądami administracyjnymi. Publikacja ta poświęcona jest standardowi konwencyjnemu i orzecznictwu Trybunału dotyczącym długości postępowań sądowych oraz obowiązkowi wprowadzenia środka odwoławczego na przewlekłość postępowań.

Ponadto, w 2017 r. Naczelny Sąd Administracyjny przeprowadził szkolenia dla sędziów sądów administracyjnych i ich asystentów zatytułowane *Postępowania administracyjne i sądowno-administracyjne w świetle standardów Rady Europy i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*. Głównym celem tych szkoleń było usystematyzowanie wiedzy na temat ogólnych zasad i standardów ochrony praw człowieka w celu rozszerzenia zakresu ich stosowania w orzecznictwie sądów administracyjnych.

2.2.3. Budżet sądów administracyjnych i poziom zatrudnienia

Tabela 2. Dane dotyczące zatrudnienia w sądach administracyjnych

	Sędziowie		Asesorzy	Referendarze sądowi	Pracownicy
	Naczelny Sąd Administracyjny	wojewódzkie sądy administracyjne			
2016 (31 grudnia)	110	504	-	77	1739
2017 (31 grudnia)	108	503	16	77	1779
2018 (30 czerwca)	105	489	19	74	1759

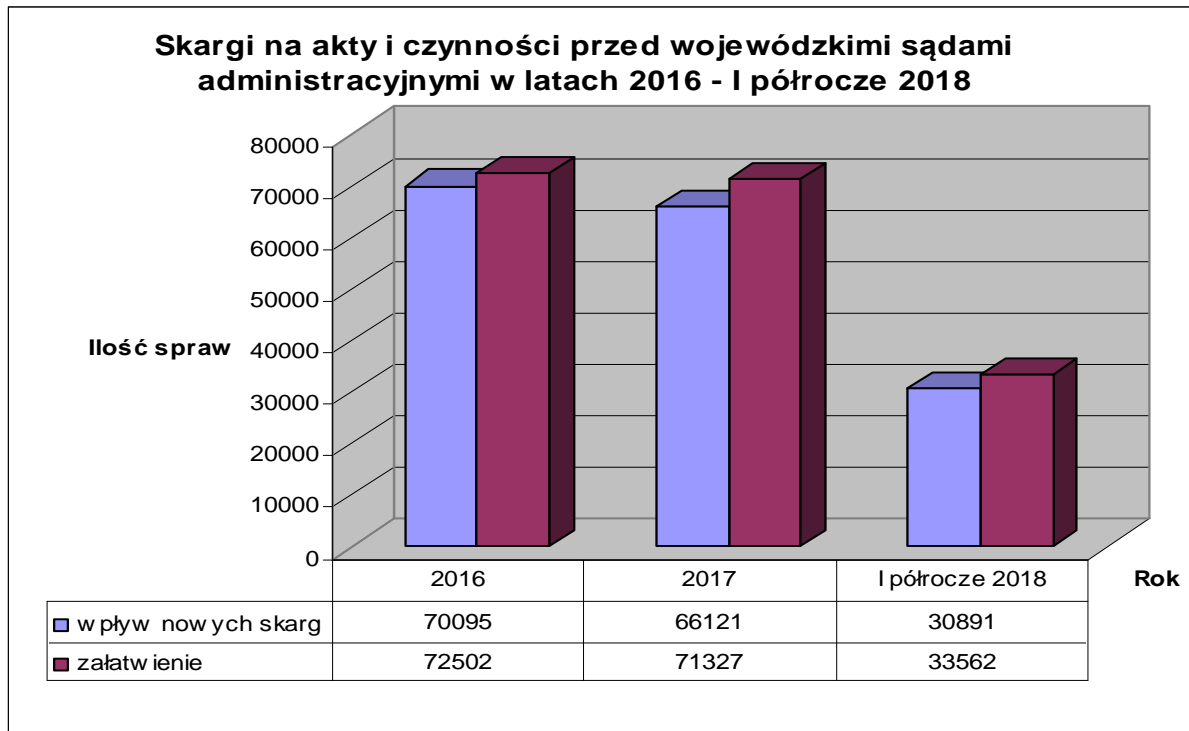
Tabela 3. Budżet sądów administracyjnych

Rok	Budżet (in thousands PLN)
2016	441.805
2017	463.938*
2018	504.926*

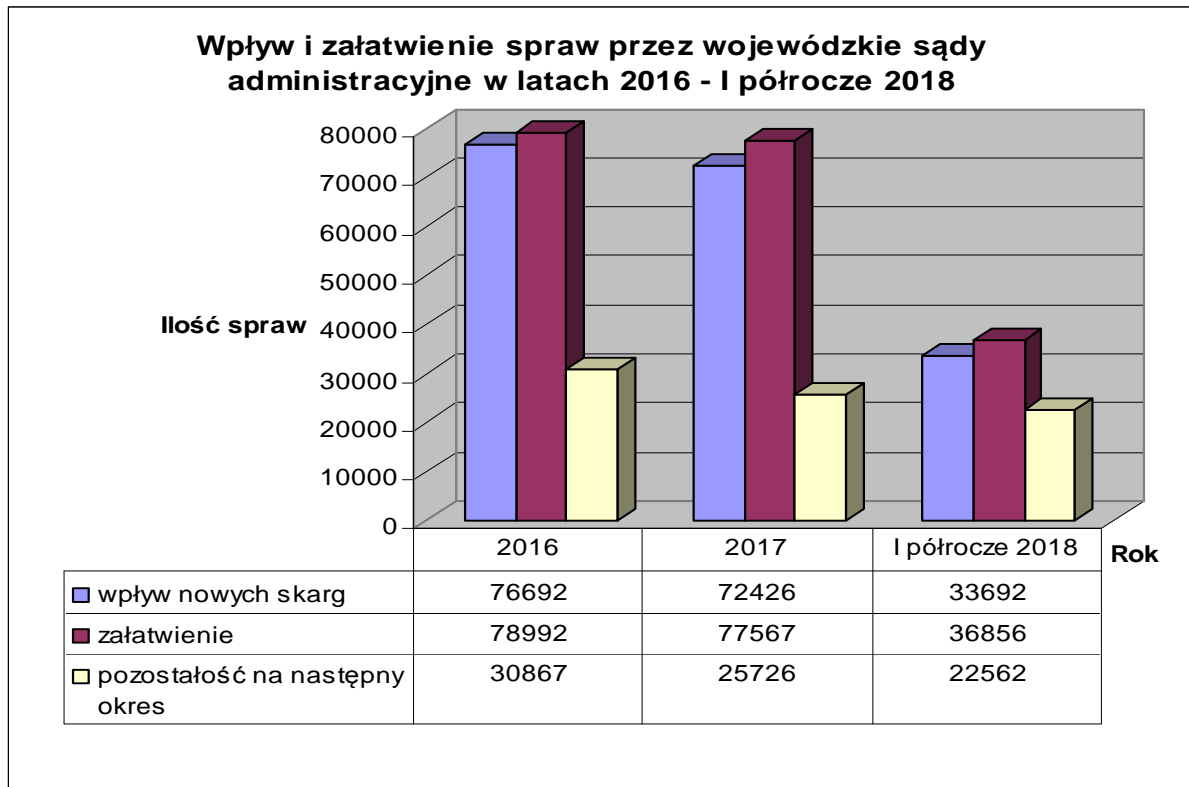
* Wzrost budżetu sądownictwa administracyjnego w latach 2017 i 2018 wynika głównie z konieczności zapewnienia odpowiednich środków finansowych na przewidywaną zwiększoną liczbę sędziów przechodzących w stan spoczynku.

2.2.3. Dane statystyczne

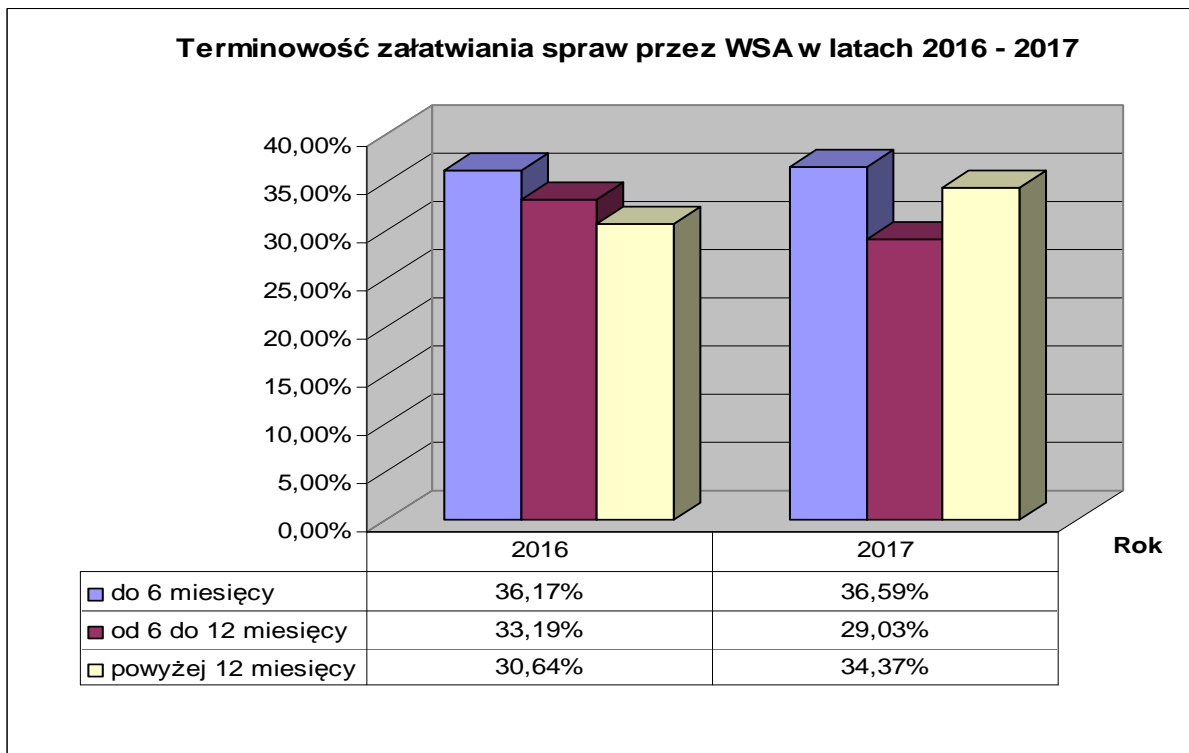
Wykres 2. Skargi na akty i czynności organu administracyjnego przed wojewódzkimi sądami administracyjnymi

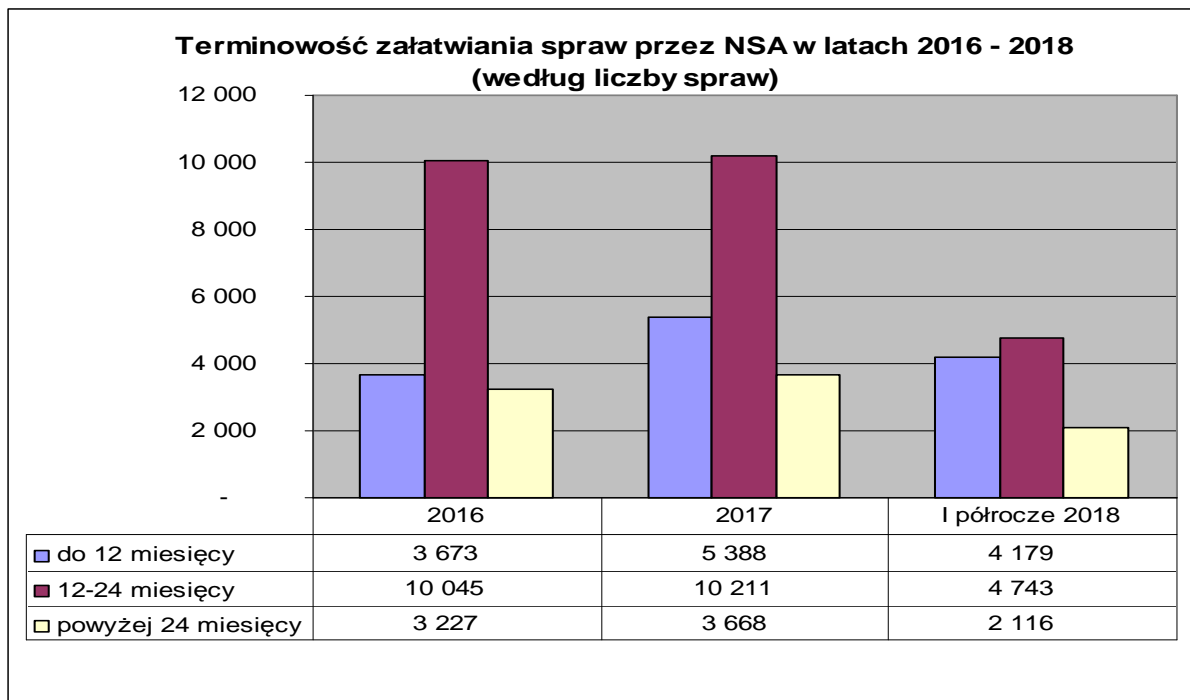
Wykres 3. Dane dotyczące wpływu i załatwienia spraw przez wojewódzkie sądy administracyjne

Wykres 4. Terminowość załatwienia spraw przez wojewódzkie sądy administracyjne

Wykres 5. Terminowość załatwiania spraw przez Naczelnny Sąd Administracyjny

Wykres 6. Dane dotyczące wpływu i załatwiania skarg kasacyjnych przez Naczelnny Sąd Administracyjny

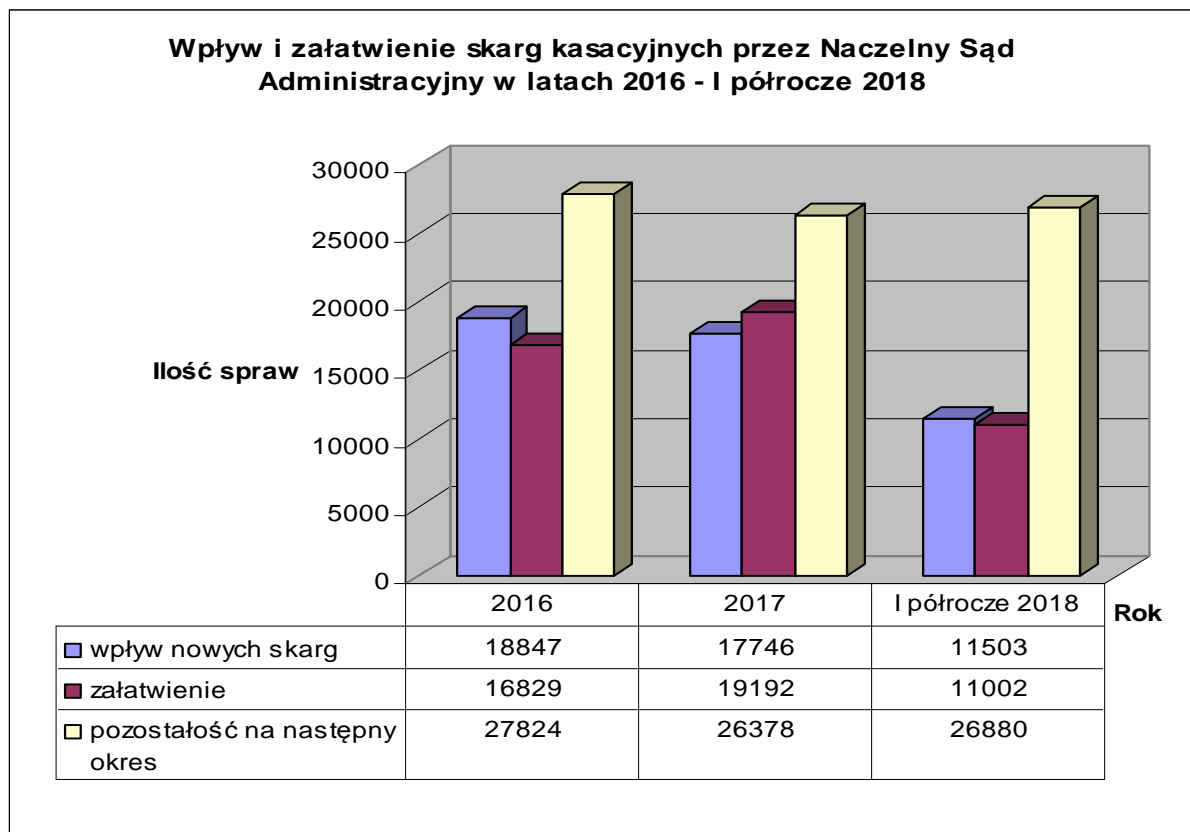

Tabela 4. Skargi na przewlekłość postępowań przed wojewódzkimi sądami administracyjnymi i Naczelnym Sądem Administracyjnym w latach 2016-2018 (I połowa)

Rok	Rodzaj sądu	Pozostało z poprzedniego okresu	Wpłynęło	Z A Ł A T W I O N O					Pozostało na następny okres
				łącznie /suma rubryk 6,8,9/	Uwzględniono		Oddalono	w inny sposób	
					ogółem	przyznano sumę pieniężną (PLN)			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2016	NSA	0	19	17	1	3 000	15	1	2
	WSA	10	138	136	3	6 000	67	66	12
2017	NSA	2	51	47	0	0	7	40	6
	WSA	12	168	175	8	60 000	69	98	5
2018	NSA	6	30	28	0	0	6	22	8
	WSA	5	133	113	1	2 000	29	83	25

Z przedstawionych wyżej danych statystycznych można wywnioskować, że:

- w pierwszej połowie 2018 r. wpłynęło łącznie 30 skarg do Naczelnego Sądu Administracyjnego i 133 do wojewódzkich sądów administracyjnych. Sądy te przyznały sumę pieniężną na kwotę 2 000 zł;
- w 2017 r. wpłynęło łącznie 51 skarg do Naczelnego Sądu Administracyjnego i 168 do wojewódzkich sądów administracyjnych. Sądy te przyznały sumy pieniężne na łączną kwotę 60 000 zł. Powodem oddalenia części skarg było uznanie przez sądy, że prawo strony postępowania do rozpatrzenia jej bez nieuzasadnionej zwłoki nie zostało naruszone. Przyczyną odrzucenia części skarg było w szczególności nieopłacenie opłaty sądowej, wniesienie skargi po prawomocnym zakończeniu postępowania lub przed upływem roku czasu od rozpoznania poprzedniej skargi;
- w 2016 r. wpłynęło łącznie 19 skarg do Naczelnego Sądu Administracyjnego i 138 do wojewódzkich sądów administracyjnych. Jedna skarga została uwzględniona przez NSA i zasądzono w niej kwotę 3 000 zł. Wojewódzkie sądy administracyjne przyznały łącznie kwotę 6 000 zł.

IV. Wnioski pozwanego państwa

Polski rząd jest przekonany, że przedstawione powyżej działania wskazują na jego determinację oraz ciągłe starania, podjęte w celu skrócenia długości postępowań krajowych. Rząd będzie kontynuował niezbędne działania w tym zakresie oraz będzie na bieżąco informował Komitet Ministrów o ewentualnych nowych inicjatywach oraz rezultatach przyjętych środków.

7) Raport z wykonania wyroku *Budnik p. Polsce*, przekazany w dniu 5 marca 2018 r.

Sprawa

Budnik p. Polsce, skarga nr 61928/13, wyrok z dnia 07/09/2017, ostateczny w dniu 07/12/2017.

Opis sprawy

Skarżący zarzucił, że był poddany nieludzkiemu i poniżającemu traktowaniu. W czasie pobytu w Zakładzie Karnym w Łowiczu, od 27 stycznia 2007 r. do 19 kwietnia 2009 r., okresowo przebywał w celach, w których powierzchnia na jedną osobę wynosiła poniżej ustawowej normy, tj. poniżej 3 m². Ponadto, skarżący zarzucił, że został ukarany karą dyscyplinarną umieszczenia na 14 dni w celi izolacyjnej, w której toaleta nie była oddzielona od przestrzeni mieszkalnej.

Sądy krajowe uwzględniły w części powództwo cywilne skarżącego i stwierdziły naruszenie jego dóbr osobistych z powodu umieszczenia go w celi o nieodpowiednich warunkach i zasądziły na jego rzecz rekompensatę w wysokości 7000 zł.

W skardze do Trybunału skarżący podniósł, że przeludnienie i warunki sanitarne w zakładzie karnym, w którym przebywał prawie 2 lata i 3 miesiące, miały niekorzystny wpływ na jego zdrowie i stanowiły nieludzkie i poniżające traktowanie w rozumieniu art.3 Konwencji.

Trybunał, rozważając kwestie dopuszczalności skargi, podkreślił, że art. 3 wyraża jedną z najbardziej podstawowych wartości społeczeństw demokratycznych, a osoby przebywające w więzieniu znajdują się w niepewnej pozycji i władze mają obowiązek je chronić. Trybunał zaakceptował przyznanie przez rząd naruszenia Konwencji i stwierdził, że wykorzystany przez skarżącego środek krajowy jest środkiem skutecznym. Jednak uwzględniając orzecznictwo Trybunału w sprawach dotyczących warunków w więzieniach, wskazał, że rekompensata przyznana skarżącemu przez władze krajowe jest niewystarczająca.

Trybunał ustalił, że skarżący odbywał karę pozbawienia wolności w warunkach przeludnienia przez 802 dni, nawet po tym, jak systemowy problem przeludnienia został uznany za rozwiązany. W konkluzji Trybunał stwierdził, że cierpienia i trudności doznane przez skarżącego przewyższyły nieunikniony poziom cierpienia i dolegliwości nieodłącznie związanych z pozbawieniem wolności, co jest równoznaczne z naruszeniem art. 3 Konwencji.

W związku ze stwierdzonym naruszeniem art. 3 Konwencji, Trybunał przyznał skarżącemu kwotę 3700 euro słusznego zadośćuczynienia.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	3 700 euro	-	3 700 euro

2. Środki indywidualne

Obecnie skarżącemu nie przysługują żadne dodatkowe środki w tej sprawie.

Skarżący został zwolniony z Aresztu Śledczego w Warszawie-Służewcu w dniu 20 grudnia 2013 r.

W tych okolicznościach dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Wyrok został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Ponadto, orzeczenie w języku polskim dostępne jest także na stronie internetowej Trybunału.

Informacja o wyroku została wysłana do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej i bezpośrednio do prezesów sądów, w których rozpoznawano sprawę skarżącego o naruszenie jego dóbr osobistych z powodu nieodpowiednich warunków sanitarnych w czasie jego osadzenia, tj. prezesów Sądu Apelacyjnego w Łodzi i Sądu Okręgowego w Łodzi.

Środki generalne przyjęte przez rząd w zakresie przeludnienia zostały przedstawione w raporcie z wykonania wyroków z grupy *Orchowski i Sikorski p. Polsce*. Dodatkowo do informacji zawartych w tym raporcie, należy zwrócić uwagę, że zgodnie z informacją z dnia 2 lutego 2018 r., jednostki penitencjarne zaludnione są ogółem w 89,2%, zaś oddziały mieszkalne w 90,1 %, a w żadnej jednostce penitencjarnej liczba osadzonych nie przekroczyła liczby miejsc w celach.

Środki generalne przyjęte przez rząd w zakresie warunków sanitarnych w izolatkach, w których toalety nie były oddzielone od części mieszkalnej, zostały zaprezentowane w raporcie z wykonania wyroku *Szafrański p. Polsce*. Dodatkowo do informacji zawartych w tym raporcie, należy zauważyć, że w 2017 r. zostało zabudowanych 429 kącików sanitarnych. W 2018 r. Służba Więzienna planuje wydzielenie celowych środków finansowych na realizację zabudowy kącików sanitarnych w 276 celach mieszkalnych. W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 15 grudnia 2016 r. *o ustanowieniu „Programu modernizacji Służby Więziennej w latach 2017-2020”* (Dz.U. z dnia 28 grudnia 2016 r., poz. 2176), nie jest wykluczona modernizacja większej liczby kącików sanitarnych w 2018 r. w ramach planowanych zadań remontowych i inwestycyjnych.

W tych okolicznościach dodatkowe środki ogólne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd jest zdania, że dalsze środki o charakterze indywidualnym i generalnym nie są konieczne w tej sprawie, a przyjęte dotychczas środki są wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

8) Raport z wykonania wyroku *Bujak p. Polsce*, przekazany w dniu 6 lutego 2018 r.

Opis sprawy

Bujak p. Polsce, skarga nr 686/12, wyrok z dnia 21/03/2017, ostateczny w dniu 21/06/2017.

Skarga dotyczyła nieadekwatnej opieki medycznej w areszcie śledczym, w związku z neurologicznymi i ortopedycznymi schorzeniami, jakich skarżący doznał w wypadku komunikacyjnym w 1999 r.

W 2010 r., w następstwie ekstradycji skarżący został przetransportowany z Nowej Zelandii do Polski. W 1999 r. skarżący był podejrzany o popełnienie szeregu przestępstw przeciwko mieniu.

Dnia 13 marca 2010 r. Sąd Rejonowy w Kielcach postanowił o zastosowaniu wobec skarżącego tymczasowego aresztowania na 3 miesiące. Stosowanie tego środka było kilkakrotnie przedłużane. W uzasadnieniach postanowień sądy wskazywały na zagrożenie zarzuconych skarżącemu przestępstw surową karą gdyby został skazany oraz na uzasadnioną obawę, że skarżący może utrudniać postępowanie albo ukrywać się.

Skarżący odwoływał się od postanowień przedłużających jego areszt powołując się na kwestie stanu zdrowia. Sądy odwoławcze stwierdzały, że może on być leczony w warunkach aresztu śledczego i następnie odrzuciły jego odwołania. W październiku 2011 r. lekarze uznali, że skarżący potrzebuje operacji, która może być przeprowadzona tylko na oddziale neurologicznym, a miesiąc później neurolog stwierdził, że dalszy pobyt skarżącego w areszcie i pozbawienie go możliwości leczenia neurologicznego może stwarzać zagrożenie dla jego zdrowia, a nawet życia. Z tego względu dnia 8 grudnia 2011 r. skarżący zostało zwolniony z aresztu.

Od początku zatrzymania, skarżący był regularnie konsultowany przez różnych lekarzy. Zalecono mu spanie na twardym materacu, używanie kul, a następnie wózka inwalidzkiego. Skarżący zarzucił, że nigdy nie otrzymał materaca, że używanie wózka inwalidzkiego stanowiło zagrożenie oraz że Areszt Śledczy w Kielcach, w którym był osadzony od marca 2010 do lutego 2011 r., a następnie od kwietnia do grudnia 2011 r. nie był przystosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych. Skarżący stwierdził, że w szczególności nieodpowiednia opieka medyczna oraz upokorzenie wynikające z faktu, że w celu udania się i powrotu na spacer musiał za każdym razem prosić o pomoc współosadzonych – stanowiły poniżające traktowanie, sprzeczne z art. 3 Konwencji.

Opierając się na art. 5 ust. 3 Konwencji skarżący zarzucił także, że jego tymczasowe aresztowanie, trwające rok i 9 miesięcy, było nadmiernie długie.

Trybunał stwierdził, że skarżący został zwolniony w celu przeprowadzenia operacji po 7 tygodniach od wydania pierwszej opinii medycznej wskazującej, że dalsze osadzenie

skarżącego może być szkodliwe dla jego zdrowia, oraz że stan zdrowia skarżącego pogorszył się podczas jego pobytu w areszcie. Trybunał stwierdził w szczególności, że z uwagi na brak właściwej opieki medycznej w Areszcie Śledczym w Kielcach i pozostawanie skarżącego w pozycji zależności w stosunku do zdrowych współosadzonych, sytuacja w której skarżący się znajdował podważała jego godność oraz spowodowała cierpienia przekraczającego te, które są nieodłącznie związane z pozbawieniem wolności.

W konkluzji Trybunał stwierdził, że dalsze osadzenie skarżącego bez właściwego leczenia i pomocy stanowiło nieludzkie i poniżające traktowanie równoznaczne z naruszeniem art. 3 Konwencji.

Trybunał stwierdził, że nie doszło do naruszenia art. 5 ust. 3 Konwencji, ponieważ nic nie wskazuje na brak „szczególnej staranności” w przebiegu postępowania. Ponadto zarzut naruszenia art. 5 ust. 3 Konwencji jest zasadniczo oparty na pogorszeniu stanu zdrowia skarżącego podczas jego pobytu w Areszcie Śledczym w Kielcach. Dodatkowo fakt braku natychmiastowego zwolnienia skarżącego po wydaniu opinii, w której stwierdzono zagrożenie dla jego zdrowia lub życia, została już uwzględniona poprzez stwierdzenie naruszenia art. 3 Konwencji.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki indywidualne

1. Szczegóły dotyczące słusznego zadośćuczynienia przyznanego przez Trybunał

Szkody materialne	Szkody niematerialne	Koszty i wydatki	Suma
	5 000 euro	4 218 euro	9 428 euro
Termin płatności: 21/09/2017			Wypłacono: 31/07/2017

2. Środki indywidualne

Skarżący w dniu 8 grudnia 2011 r. został zwolniony z więzienia.

W tych okolicznościach dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

W wyroku Trybunał zidentyfikował problem wynikający z nieadekwatnej opieki medycznej udzielonej skarżącemu w jednostce penitencjarnej. Trybunał uznał, że sytuacja, w której skarżący się znajdował - w szczególności pozostawanie przez skarżącego w zależności od zdrowych osadzonych oraz brak natychmiastowego zwolnienia skarżącego z aresztu po wydaniu opinii, w której stwierdzono zagrożenie dla jego zdrowia lub życia - podważała jego godność oraz spowodowała poważne trudności, które przyczyniły się do cierpienia przekraczającego te, które są nieodłącznie związane z pozbawieniem wolności.

Wyrok został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości. Jest także dostępny w języku polskim na stronie internetowej Trybunału.

Informacja o wyroku została przesłana Dyrektorowi Generalnemu Służby Więziennej.

Środki generalne podjęte przez rząd dotyczące leczenia w więzieniach i aresztach zostały omówione w raporcie z wykonania wyroków w sprawach z tzw. grupy *Kaprykowski przeciwko Polsce*, przekazanym w dniu 21 czerwca 2016 r. Komitetowi Ministrów Rady Europy. W uzupełnieniu przedstawionych tam informacji należy wskazać, co następuje:

- Zasadą jest udzielanie świadczeń osadzonym przede wszystkim w podmiotach leczniczych zakładów karnych lub aresztów śledczych. Kodeks karny wykonawczy wymienia przesłanki kiedy konieczne jest udzielanie świadczeń w poza więziennych placówkach medycznych (dotyczy to w szczególności świadczeń wysokospecjalistycznych lub sytuacji nagłego zagrożenia zdrowia lub życia). W zakresie świadczeń z dziedziny neurologii i ortopedii w więziennych podmiotach leczniczych udzielane są tylko świadczenia ambulatoryjne, zaś wszystkie procedury szpitalne wykonywane są w poza więziennych podmiotach leczniczych.
- W każdej jednostce penitencjarnej funkcjonują podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności. Są nimi: ambulatoria z izbami chorych (we wszystkich 154 jednostkach) oraz szpitale więzienne (wykaz w załączeniu). W ramach tych podmiotów działają oddziały szpitalne, gabinety lekarskie, pracownie diagnostyczne, gabinety stomatologiczne, pracownie rehabilitacji i fizykoterapii oraz apteki zakładowe.
- Opiekę zdrowotną osadzonym zapewnia ok. 1000 lekarzy, ok. 172 stomatologów, ok. 1000 pielęgniarek oraz ok. 200 osób innego personelu (farmaceuci, technicy).
- W 2016 r. w oddziałach szpitali więziennych przebywało 8362 pacjentów, w poza więziennych podmiotach leczniczych hospitalizowano 2804 pacjentów. W podmiotach więziennych w trybie ambulatoryjnym miało miejsce 1343903 wizyt u lekarza podstawowej opieki zdrowotnej oraz konsultacji specjalistycznych, w poza więziennych podmiotach leczniczych udzielono jedynie 30714 takich świadczeń.
- Z uwagi na finansowanie z budżetu państwa świadczenia zdrowotne dla osadzonych nie podlegają limitowaniu.
- W przypadkach uzasadnionych stanem zdrowia lekarz może ustalać adekwatne wyżywienie (diety lecznicze) lub wnioskować o wyjątki od zasad określonych w regulaminach wykonania kary pozbawienia wolności i wykonania tymczasowego aresztowania.
- W 2016 r. w budżecie więziennictwa przewidziano wydatkowanie:
 - a) 21.489.937 zł na leki dla osadzonych
 - b) 33.424.816 zł na świadczenia medyczne
 - c) 2.497. 091 zł na zakupy inwestycyjne (sprzęt medyczny).

Osadzeni niepełnosprawni

Pomimo barier wynikających z zastarzałej sytuacji architektonicznej w jednostkach penitencjarnych funkcjonują wyodrębnione cele dla osób niepełnosprawnych, w tym poruszających się na wózkach inwalidzkich. Każdorazowo w trakcie modernizacji podmiotów leczniczych funkcjonujących w jednostkach penitencjarnych uwzględniane są potrzeby dostosowania pomieszczeń szpitali, ambulatoriów i izb chorych dla potrzeb osób niepełnosprawnych, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012

r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności (Dz. U. 2012, poz. 808 z późn. zm.) oraz innych przepisów.

Poza dostosowaniem więziennych podmiotów leczniczych, dla potrzeb osób niepełnosprawnych dostosowywane są także cele mieszkalne. Od 2015 r. na terenie 57 jednostek penitencjarnych funkcjonuje 100 cel przystosowanych dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim, dysponujących 307 miejscami zakwaterowania.

Corocznie zbierane są dane dotyczące niepełnosprawnych ruchowo korzystających z kul łokciowych i poruszających się na wózku inwalidzkim w zakresie ich rozmieszczenia i zapewnienia dostępu do innych pomieszczeń np. sali widzeń, łazni, ambulatorium. Według danych z dnia 7 sierpnia 2017 r., w jednostkach penitencjarnych przebywało 88 osadzonych poruszających się na wózku inwalidzkim i 495 osadzonych korzystających na stałe z kul łokciowych.

Więzienna służba zdrowia udzieliła w 2016 r. 65572 świadczeń rehabilitacyjnych w ramach swoich podmiotów leczniczych i jedynie 42 w poza więziennej służbie zdrowia.

W ramach więziennictwa funkcjonuje Oddział Rehabilitacji Narządu Ruchu w Zakładzie Karnym Nr 2 w Łodzi, w 2016 r. hospitalizowano tam 131 pacjentów i Oddział dla Przewlekłe Chorych w Zakładzie Karnym w Czarnem, w 2016 r. hospitalizowano tam 38 pacjentów. Kierowani tam są osadzeni wymagający zabiegów w trybie szpitalnym lub wymagający długotrwałej hospitalizacji z powodu ogólnego stanu zdrowia lub niepełnosprawności. Na przełomie lat 2016/2017 zakończono inwestycję w Zakładzie Karnym w Czarnem, w wyniku której całkowicie dostosowano obiekt do obowiązujących przepisów i zwiększono liczbę łóżek dla przewlekłe chorych.

Zgodnie z przepisami wynikającymi z Kodeksu karnego wykonawczego i aktów wydanych na jego podstawie przy rozmieszczeniu osadzonych nie tylko niepełnosprawność, musi zostać wzięta pod uwagę inne okoliczności, między innymi:

1. klasyfikacja (skazany, tymczasowo aresztowany) oraz typ zakładu karnego (zamknięty, półotwarty) lub areszt śledczy;
2. konieczność zapewnienia osadzonemu całodobowej opieki lekarskiej (zaplecze szpitalne) z przyczyn innych niż niepełnosprawność;
3. umożliwienie kontaktu z rodziną;
4. uwzględnienie miejsca zamieszkania osadzonego, co ma szczególne znaczenie w przypadku zbliżającego się końca kary i zaistnieniem konieczności transportu osadzonego do miejsca zamieszkania, po zwolnieniu z jednostki penitencjarnej.
5. wykonanie poleceń organów dysponujących związanymi z realizacją czynności procesowych.
6. konieczność zapewnienia osadzonym bezpieczeństwa osobistego.

Powyższy sposób rozmieszczania osadzonych jest niezbędny w celu uniknięcia ewentualnych roszczeń wynikających z nieuwzględnienia przy rozmieszczeniu wszystkich wymogów prawnych, w tym przede wszystkim - realizacji praw osadzonego.

Osadzeni niepełnosprawni są w miarę możliwości przemieszczani, (uwzględnieniem obowiązujących przepisów), do pomieszczeń dostosowanych do ich potrzeb, które nie ograniczają ich uprawnień.

W razie potrzeby w Zakładzie Karnym Bydgoszcz Fordon organizowane są w miarę istniejących potrzeb kursy orientacji przestrzennej dla osadzonych z niepełnosprawnością narządu wzroku. W 2016 r. zorganizowano 3 kursy dla 3 osób pozbawionych wolności.

Zgodnie z ustawą z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się - Służba Więzienna dysponuje stroną internetową (www.sw.gov.pl) - za jej pośrednictwem istnieje możliwość komunikowania się w celu uzyskania potrzebnych informacji za pośrednictwem formularza kontaktowego.

Osoba trwale niepełnosprawna, wymaga opieki i pomocy osób drugih przy zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych. W przypadku osób niepełnosprawnych zadanie to spoczywa na najbliższych oraz na całym społeczeństwie. W przypadku pobytu osadzonych niepełnosprawnych nieuniknione jest okresowe korzystanie z pomocy innych osadzonych, ponieważ stała obecność w celi personelu służby zdrowia nie jest możliwa do realizacji. Więzienna służba zdrowia dostrzega problematykę wynikającą z wydłużenia życia społeczeństwa i tym samym rosnącego problemu ilości osób niepełnosprawnych, także w jednostkach penitencjarnych. Pomoc w codziennym funkcjonowaniu może być świadczona przez więźniów, którzy ukończyli kurs opiekuna osób starszych i niepełnosprawnych i są zatrudniani przez Służbę Więzienną do takich czynności - jest to praktyka bardzo cenna i wymagająca popularyzacji.

Podmioty lecznicze, które nie spełniają wymogów w/w rozporządzenia z dnia 5 lipca 2012 r., w tym przepisów dotyczących osób niepełnosprawnych powinny zostać, w miarę możliwości budżetowych, dostosowane do tych wymogów, do końca 2017 r. Szacunkowy koszt dostosowania więziennych podmiotów leczniczych do tych wymogów według danych Służby Więziennej z 2017 r, to minimum 36 milionów złotych.

W tych okolicznościach dodatkowe środki ogólne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki o charakterze indywidualnym nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz, że przyjęte środki o charakterze ogólnym będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

9) Raport z wykonania wyroku *Chojnacki p. Polsce*, przekazany w dniu 6 lutego 2018 r.

Opis sprawy

Chojnacki p. Polsce, skarga nr 62076/11, wyrok z dnia 20/07/2017, ostateczny w dniu 20/10/2017.

Sprawa dotyczyła długotrwałości tymczasowego aresztowania skarżącego i naruszenia domniemania niewinności w stosunku do skarżącego.

Skarżący, pan Łukasz Chojnacki, został oskarżony o popełnienie przestępstwa handlu narkotykami i udział w zorganizowanej grupie przestępczej. W dniu 20 kwietnia 2011 r. został tymczasowo aresztowany. Jego areszt został przedłużony postanowieniem z dnia 14 lipca 2011 r. Skarżący złożył na to postanowienie zażalenie, w którym podniósł, że tymczasowe aresztowanie pociągnęło za sobą wyjątkowo ciężkie skutki dla jego rodziny, a szczególnie dla cierpiącego na autyzm syna. Zażalenie skarżącego zostało oddalone postanowieniem Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 18 sierpnia 2011 r., który w uzasadnieniu swojego postanowienia wskazał m.in.: „(...) to nikt inny jak sam Łukasz Chojnacki (...) podjął decyzję o popełnieniu przestępstw, co skutkuje jego obecną izolacją. Rozłąka i tęsknota [za skarżącym] dzieci, choć trudna do zaakceptowania, jest tylko wynikiem (...) postępowania skarżącego”. W dniu 19 czerwca 2013 r. tymczasowe aresztowanie zostało zamienione na inny, wolnościowy środek zapobiegawczy.

W skardze do Trybunału skarżący zarzucił przewlekłość stosowania tymczasowego aresztowania i naruszenie jego prawa do domniemania niewinności z powodu stwierdzeń zawartych w uzasadnieniu postanowienia Sądu Apelacyjnego w Poznaniu odrzucającego jego zażalenie na przedłużenie tymczasowego aresztowania. Skarżący zarzucił też, że przedłużające się tymczasowe aresztowanie naruszało jego prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego.

Odnosnie do zarzutu naruszenia art. 5 ust. 3 Konwencji (nadmierna długość tymczasowego aresztu) Trybunał zaakceptował warunki deklaracji jednostronnej rządu (przyznanie naruszenie i zobowiązanie wypłaty 4 000 zł słusznego zadośćuczynienia) i skreślił tę część skargi z listy spraw.

Odnosnie do zarzutu naruszenia art. 8 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Trybunał uznał go za oczywiście bezzasadny i, w konsekwencji, za niedopuszczalny.

Odnosnie do naruszenia art. 6 ust. 2 Konwencji (domniemanie niewinności) Trybunał przychylił się do zarzutu skarżącego i podkreślił znaczenie doboru sformułowań przez przedstawicieli państwa w orzeczeniach, które formułują, zanim dana osoba zostanie osądzana i uznana za winną popełnienia przestępstwa. Z uwagi na treść i kontekst wypowiedzi Sądu Apelacyjnego w Poznaniu, która w okolicznościach sprawy mogła zostać uznana za stwierdzenie, że mimo braku ostatecznego skazania skarżący popełnił zarzucane mu przestępstwo, Trybunał uznał, że doszło do naruszenia art. 6 ust. 2 Konwencji. Równocześnie jednak wskazał, że samo stwierdzenie naruszenia stanowi wystarczające słusne zadośćuczynienie za szkodę niemajątkową poniesioną przez skarżącego.

IV. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki o charakterze indywidualnym

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	4 000 zł	-	4 000 zł

Wobec zapłaty zadośćuczynienia, które uregulowało roszczenia skarżącego w zakresie art. 5 ust. 3 Konwencji i zamiany tymczasowego aresztowania na nie izolacyjny środek zapobiegawczy oraz mając na względzie niezasądzenie przez Trybunał zadośćuczynienia z tytułu naruszenia art. 6 ust. 2 Konwencji i jednorazowy charakter tego naruszenia, podejmowanie dodatkowych środków indywidualnych nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Środki generalne w zakresie dotyczącym długotrwałości tymczasowych aresztowań zostały w sposób wyczerpujący omówione w raporcie z wykonania wyroku w sprawie *Porowski p. Polsce* (skarga nr 34458/03, wyrok z dnia 21/03/2017, ostateczny w dniu 21/06/2017). Poniżej przedstawiono środki generalne w pozostałym zakresie.

1. Upowszechnienie wyroku

Wyrok w sprawie *Chojnacki* został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Dodatkowo, informacje o przedmiotowym wyroku zamieszczono w redagowanym przez Ministerstwo Sprawiedliwości newsletterze, który jest rozsyłany do wszystkich sądów, prokuratur oraz jednostek organizacyjnych służby więziennej.

Nadto pismo informujące o wydaniu przez Trybunał wyroku w niniejszej sprawie wysłano w dniu 8 sierpnia 2017 r. do Prezesa Sądu Apelacyjnego w Poznaniu i Prezesa Sądu Okręgowego w Koninie.

2. Inne środki generalne

Zasada domniemania niewinności została wyrażona w art. 42 ust. 3 Konstytucji, który stanowi:

Każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu.

Została ona również wyrażona w art. 5 § 1 Kodeksu postępowania karnego, który brzmi:

Oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki wina jego nie zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem.

Powyższe przepisy nakładają na wszystkich, w tym w szczególności organy wymiaru sprawiedliwości, obowiązek przestrzegania zasady domniemania niewinności.

3. Działania szkoleniowe

Od 2014 r. sędziowie delegowani do Ministerstwa Sprawiedliwości przeprowadzili 40 szkoleń dla około 1,5 tysiąca sędziów w całej Polsce. Szkolenia odbywały się w siedzibach Sądów Apelacyjnych i Sądów Okręgowych. W ich trakcie poruszano m.in. kwestie związane z zasadą domniemania niewinności i bezwzględną koniecznością jej przestrzegania, także w uzasadnieniach wydawanych orzeczeń. Podczas prowadzonych warsztatów omawiane było

m.in. orzeczenie Trybunału w sprawie *Finster p. Polsce*, które dotyczy zbliżonego stanu faktycznego.

W 2017 r. Ministerstwo Sprawiedliwości we współpracy z Norweskim Mechanizmem Finansowym przygotowało publikację pt. „Uzasadnianie orzeczeń sądów a Europejski Trybunał Praw Człowieka – jak unikać wyroków stwierdzających naruszenie Konwencji”. Cała publikacja ma charakter bardzo praktyczny – podkreśla wiele zasad ogólnych płynących z orzecznictwa Trybunału, wyjaśnia terminologię oraz pojęcia z Konwencji i orzecznictwa Trybunału, wylicza kryteria oraz kwestie, które powinny być zbadane przez sądy krajowe i przypomina typowe błędy. Wyjaśnia strukturę wyroków Trybunału i informuje na temat zasad jego cytowania. Przedstawia też minimalne wymagania dotyczące uzasadniania orzeczeń krajowych w kontekście m.in. prawa do rzetelnego procesu sądowego. Podaje przykłady niedociągnięć w uzasadnieniach orzeczeń. Publikacja została przygotowana w ramach cyklu seminariów międzynarodowych zorganizowanych w latach 2015-2016 pod nazwą „Uzasadnienie orzeczeń sądowych w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka jako integralna część metodyki pracy sędziego”. Powyższa publikacja dostępna jest obecnie jedynie w formie papierowej, jednakże w najbliższym czasie planowane jest jej udostępnienie również w wersji elektronicznej na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte, opisane powyżej środki o charakterze generalnym, tj. obowiązujące przepisy oraz tłumaczenie, publikacja i upowszechnienie wyroku Trybunału, a także działania szkoleniowe, są wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

10) Raport z wykonania wyroku *Dejneq p. Polsce*, przekazany w dniu 26 lutego 2018 r.

Sprawa

Dejneq p. Polsce, skarga nr 9635/13, wyrok z dnia 01/06/2017, ostateczny w dniu 01/09/2017.

Opis sprawy

Niniejsza sprawa dotyczyła skargi na kontrole osobiste, którym poddany był skarżący.

Artur Dejnek podniósł w skardze, że w trakcie pobytu w Zakładzie Karnym w Lublinie był wielokrotnie poddawany kontrolom osobistym, co było poniżające i upokarzające. Skarżącemu nakazywano rozbierać się do naga, pomimo dotkliwego bólu kręgosłupa. Ponadto, w czasie objętym skargą, skarżący nie był zaklasyfikowany jako „więzień niebezpieczny”. Skarżący zarzucił, że kontrole osobiste stanowiły poniżające i niehumanitarne traktowanie sprzeczne z art. 3 Konwencji.

Trybunał nie stwierdził naruszenia art. 3 Konwencji ponieważ działanie funkcjonariuszy Służby Więziennej nie osiągnęło minimalnego poziomu dolegliwości, niezbędnego do zastosowania tego artykułu.

Trybunał stwierdził naruszenie art. 8 Konwencji. Uznał, że w okolicznościach niniejszej sprawy kontrole osobiste były zgodne z prawem i służyły prawnie uzasadnionemu celowi, ale były nieproporcjonalne. Okoliczności wskazane jako uzasadnienie kontroli wystąpiły na kilka miesięcy przed jej zastosowaniem i nie stanowiły przekonującego uzasadnienia dla tak surowego i potencjalnie upokarzającego środka. Trybunał stwierdził zatem, że w niniejszej sprawie kontrole osobiste nie były uzasadnione.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	3 000 euro	-	3 000 euro
Termin płatności: 01/12/2017		Wyłacono: 17/10/2017	

2. Środki indywidualne

W dniu 24 kwietnia 2015 r. skarżący wrócił do Aresztu Śledczego w Lublinie po udzielonej mu 12 września 2013 r. przerwie w odbywaniu kary pozbawienia wolności. W dniu 26 lipca 2013 r. ponownie udzielono mu przerwy w odbywaniu kary. W dniu 16 lutego 2017 r. skarżący ponownie wrócił do Aresztu Śledczego w Lublinie po przerwie, gdzie do tej pory odbywa karę pozbawienia wolności.

Jednostki penitencjarne nie prowadzą ewidencji przeprowadzonych kontroli osobistych, natomiast ewidencjonowane są skargi osadzonych na sposób przeprowadzenia tych kontroli. Skarżący nie składał skarg w tym przedmiocie po dacie wyroku Trybunału w jego sprawie.

II. Środki generalne

W wyroku Trybunał wskazał na problem wynikający ze stosowania przepisu art. 116 § 2 *Kodeksu karnego wykonawczego*, zgodnie z którym osoba osadzona ma obowiązek poddanie się kontroli osobistej w przypadkach uzasadnionych względami porządku lub bezpieczeństwa.

Wyrok został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości. Informacje o wyroku zamieszczono w „aktualnościach” na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl) oraz w newsletterze, który jest rozsyłany do wszystkich sądów, prokuratur oraz jednostek organizacyjnych Służby Więziennej.

Informacja o wyroku została również wysłana do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej oraz do prezesów wszystkich sądów okręgowych, z prośbą o jej upowszechnienie wśród sędziów penitencjarnych.

Odnośnie do uwag Trybunału dotyczących sposobu przeprowadzania kontroli osobistych osadzonych, środki generalne podjęte przez rząd zostały omówione w raporcie z wykonania w sprawie *Milka p. Polsce*.

W tych okolicznościach dodatkowe środki ogólne nie wydają się konieczne

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki o charakterze indywidualnym nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz, że przyjęte środki o charakterze ogólnym będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

11) Zaktualizowany plan działań dotyczący wykonania wyroku *Frasik p. Polsce*, przekazany w dniu 21 maja 2018 r.

Sprawa

Frasik p. Polsce, skarga nr 22933/02, wyrok z dnia 5/01/2010, ostateczny w dniu 05/04/2010.

Opis sprawy

Skarżący Rafał Frasik przebywał w areszcie tymczasowym, jako podejrzany o gwałt i groźby kierowane pod adresem swojej wieloletniej partnerki. W kwietniu 2001 r. skarżący zwrócił się do właściwych władz, aby te wyraziły zgodę na zawarcie przez niego związku małżeńskiego w jednostce penitencjarnej.

W 2001 r. w odpowiedzi na wniosek skarżącego Frasika sąd nie wyraził zgody na zawarcie małżeństwa z uwagi na dobro postępowania. W opinii sądu wniosek ten miał na celu skorzystanie przez narzeczoną skarżącego z prawa do odmowy składania zeznań przeciwko niemu.

Europejski Trybunał uznał, że w tej sprawie nie udało się znaleźć równowagi między różnymi interesami społecznymi i indywidualnymi w sposób zgodny z Konwencją. W rezultacie, zastosowane środki naruszyły istotę prawa skarżącego do zawarcia związku małżeńskiego.

W opinii Trybunału naruszenie Konwencji spowodowane zostało raczej brakiem powściągliwości odpowiednich władz krajowych w wykonywaniu władzy dyskrecjonalnej, jak również tym, że nie znaleziono równowagi między różnymi interesami społecznymi i indywidualnymi w sposób zgodny z Konwencją niż brakiem szczegółowych zasad dotyczących zawierania związku małżeńskiego w areszcie. Nawet jeśli działanie sądu nakierowane było na zapewnienie odpowiedniego przebiegu postępowania, to nie uwzględniono zachowania odpowiedniej równowagi celem poszanowania podstawowych praw skarżącego wynikających z Konwencji (naruszenie art. 12 Konwencji).

Sprawa pana Frasika dotyczy ponadto braku skutecznego środka odwoławczego, tj. braku było odpowiedniej procedury, która umożliwiłaby skarżącemu odwołanie się lub podważenie w inny sposób decyzji o odmowie przyznania mu prawa do zawarcia małżeństwa w areszcie. (naruszenie art. 13 Konwencji).

W sprawie skarżącego Frasika Trybunał stwierdził również nadmierne wydłużenie i opóźnienie rozpoznania jego zażalenia dotyczącego jego tymczasowego aresztowania (naruszenie art. 5 ust. 4 Konwencji).

I. Zapłata słusznego zadośćuczynienia i środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Frasik

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	5 000 euro	1 500 euro	6 500 euro
Termin płatności: 05/07/2010		Wyłacono: 15/07/2010	
Zwłoka została spowodowana brakiem kontaktu ze skarżącym. Kwota zadośćuczynienia została przekazana do komórki prawnej MSZ w celu ustanowienia depozytu sądowego, a następnie pieniądze przekazano pełnomocnikowi skarżącego.			

2. Środki indywidualne

W dniu 7 maja 2002 r. skarżący Frasik został skazany na 3 lata pozbawienia wolności, a zatem przestał podlegać ograniczeniom związanym ze statusem tymczasowo aresztowanego.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 12 Konwencji

A. Ramy prawne

Przede wszystkim należy podkreślić, że postanowienia *Kodeksu karnego wykonawczego* (dalej k.k.w.) nie ograniczają prawa więźniów lub osób tymczasowo aresztowanych do zawarcia związku małżeńskiego. Odpowiednie postanowienia - w odniesieniu do prawa do zawarcia małżeństwa przez każdego człowieka – zawiera *Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (Dz. U. z 2012 r. poz. 788), (dalej k.r.o.) z dnia 25 lutego 1994 r. oraz *Prawo o aktach stanu cywilnego* (Dz. U. z 2011 r. Nr 212, poz. 1264) z dnia 29 września 1986 r. Ponadto w art. 58 ust. 3 *ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego* przewidziano możliwość zawarcia małżeństwa przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego poza budynkiem urzędu.

Należy wskazać, że w zgoda kierownika jednostki penitencjarnej jest wymagana tylko w związku z wymogami bezpieczeństwa przy organizacji ceremonii zawarcia związku małżeńskiego i nie odnosi się do prawa do zawarcia małżeństwa. Zgoda jest w praktyce

zezwoleń na widzenie w specjalnym celu (tzn. w celu zawarcia małżeństwa lub uczestniczenia w ceremonii zawarcia związku małżeńskiego). Zgodnie z k.k.w. odmowa może mieć miejsce jedynie w przypadku wystąpienia ryzyka, że wizyta może zostać wykorzystana w celu popełnienia przestępstwa albo może spowodować bezprawnego utrudnienie postępowania karnego. Zatrzymany może złożyć odwołanie od decyzji odmownej.

B. Praktyka władz krajowych

Źródłem naruszenia art. 12 Konwencji w tej sprawie zdaje się być nieprawidłowa praktyka władz krajowych. Zdaniem Europejskiego Trybunału istota naruszenia art. 12 Konwencji w niniejszej sprawie nie polega na zakresie uznania polskich władz, ale na arbitralnym sposobie wykorzystania swoich kompetencji przez Sąd Rejonowy w Krakowie. Swoboda sądu w teorii może być bardzo szeroka, jednakże decydujące jest, jak zostaje ona zastosowana w praktyce. W przypadku skarżącego naruszenie Konwencji było spowodowane brakiem ograniczeń w swobodzie wykonywania kompetencji sędziego oraz nieumiejętności znalezienia proporcjonalnej równowagi między interesami publicznymi, a jednostkowymi w zgodzie z Konwencją, bardziej niż w wyniku braku szczegółowych regulacji dotyczących zawierania związku małżeńskiego w jednostce penitencjarnej. Nawet jeśli sąd działał tak, aby zapewnić prawidłowy przebieg postępowania – co było jego uzasadnionym interesem – to stracił z pola widzenia potrzebę wyważenia balansu z poszanowaniem fundamentalnych praw skarżącego zagwarantowanych w Konwencji. W wyniku tego, zastosowany środek osłabił istotę prawa skarżącego do zawarcia związku małżeńskiego. Stanowisko to zostało potwierdzone przez władze już na etapie postępowania karnego w sprawie skarżącego Frasika, w której Sąd Najwyższy stwierdził, że odmowa wydania zgody na zawarcie związku małżeńskiego wraz z jej uzasadnieniem stanowi naruszenie Konwencji.

W celu zapobieżenia podobnym naruszeniom, polskie władze podjęły szereg środków o charakterze upowszechniającym.

W kontekście powyższego należy zaznaczyć, że wyrok został przetłumaczony i opublikowany na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Ponadto w 2011 r. Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało specjalną publikację zawierającą analizę wiodącego orzecznictwa w sprawach polskich *Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, zawierającą odniesienie do wyroku. Publikacja ta została nieodpłatnie rozpowszechniona wśród wszystkich sędziów oraz prokuratorów.

Od 2012 r. informacje o każdym naruszeniu Konwencji stwierdzonym przez Trybunał, które dotyczy praktyki sądów krajowych, przesyłane są do prezesa właściwego sądu oraz prezesa sądu wyższej instancji, jak również do właściwej prokuratury.

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury w dalszym ciągu podejmuje działania mające na celu rozpowszechnienie orzecznictwa Trybunału wśród sędziów i prokuratorów, zarówno w ramach szkolenia wstępnego, jak i jego kontynuacji. Należy zwrócić uwagę na cykl szkoleń o charakterze systemowym, który został zainicjowany w 2012 r. Szkolenia te mają na celu przedstawienie sędziom i prokuratorom informacji dotyczących najczęstszych naruszeń Konwencji stwierdzonych przez Trybunał w sprawach przeciwko Polsce w odniesieniu do spraw z zakresu wymiaru sprawiedliwości. Projekt ten jest w toku; każdego roku, ok. 500-600

sędziów oraz prokuratorów bierze w nim udział. Ostatecznie, w ciągu 5-7 lat wszyscy sędziowie sądów powszechnych oraz prokuratorzy powinni odbyć takie szkolenie. Program szkolenia obejmuje między innymi informacje dotyczące standardów Trybunału w zakresie praw osób pozbawionych wolności, w szczególności – prawa do zawarcia małżeństwa.

Wyroki Trybunału rozpowszechnione zostały także wśród funkcjonariuszy służby więziennej oraz innych pracowników. Przedstawiane są także podczas spotkań szkoleniowych z przedstawicielami jednostek organizacyjnych Służby Więziennej. Orzecznictwo Trybunału jest również przedmiotem szkoleń dla funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz pracowników. Wyroki Trybunału są udostępniane także osobom zatrzymanym oraz aresztowanym.

W związku z rozpowszechnieniem wyroku i działaniami edukacyjnymi praktyka władz krajowych uległa znaczącej zmianie, a obecnie jest w pełni zgodna ze standardem wynikającym z wyroku w sprawie *Frasik p. Polsce*. Od czasu ogłoszenia wyroku nie odnotowano żadnego przypadku odmowy wydania zezwolenia na ceremonię zawarcia związku małżeńskiego wydanego przez Służbę Więzienną.

Ponadto w dniu 11 października 2017 r. Dyrektor Generalny Służby Więziennej wystosował pismo wraz z wytycznymi dotyczącymi sposobu postępowania w przypadku ubiegania się przez osobę pozbawioną wolności o możliwość zawarcia związku małżeńskiego w zakładzie karnym lub areszcie śledczym, w których wyjaśniono, że zatrzymany nie potrzebuje zezwolenia, aby zawrzeć związek małżeński. Zgoda jest wymagana wyłącznie w celu zorganizowania ceremonii i powinna zostać uzyskana zarówno przez zatrzymanego jak również wszystkich uczestników tej ceremonii wizytujących jednostkę zatrzymania, o ile nie jest to sprzeczne z przepisami bezpieczeństwa. W swoim piśmie Dyrektor Generalny zalecił, aby informować każdego zatrzymanego, który chciałby zawrzeć związek małżeński o procedurze, którą należy zastosować. Przypomniał również, że zgodnie z art. 105a k.k.w. właściwym organem do wydania decyzji jest dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego.

Wytyczne zostały rozpowszechnione wśród dyrektorów Okręgowych Inspektoratów Służby Więziennej, z prośbą o przekazanie ich wszystkim dyrektorom aresztów śledczych i zakładów karnych. Dodatkowo informacje o procedurze zostały rozpowszechnione wśród Szefa centralnego Ośrodka szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu i pozostałych ośrodków szkoleniowych Służby Więziennej.

Zmiana dotychczasowej praktyki zgodnie z wytycznymi Generalnej Służby Więziennej pozwala na odwołanie się od:

- odmowy udzielenia widzenia w ośrodku detencyjnym w celu zawarcia związku małżeńskiego, wydana przez właściwy organ (skarga do sądu lub do prokuratora nadrzędnego);
- decyzja odmawiająca zorganizowania ceremonii ślubnej (skarga do dyrektora okręgowego inspektoratu służby więziennej lub do sądu penitencjarnego).

Należy podkreślić ponadto, że przesłanki do odmowy udzielenia widzenia są szczegółowo określone.

2. Naruszenie art. 13 Konwencji

Jak potwierdzają przedstawione poniżej statystyki, sytuacja skarżącego Frasika był natury jednostkowej i podobne problemy nie istnieją już w praktyce.

Zgodnie z danymi przedstawionymi przez Centralny Zarząd Służby Więziennej, w 2014 r. w Polsce wniesiono 7 wniosków przez osoby tymczasowo aresztowane o wydanie zgody na zawarcie związku małżeńskiego w jednostce penitencjarnej, a w 2015 r. – 12. Wszystkie wnioski zostały uznane. W 2016 r. było 12 wniosków złożonych przez osoby tymczasowo aresztowane i wszystkie również zostały uznane. Dane te jasno wskazują, że problem braku zgody na zawarcie związku małżeńskiego w jednostce penitencjarnej nie występuje.

W opinii rządu przedstawione dane dowodzą, że praktyka właściwych władz jest zgodna ze standardami wynikającymi z wyroku Europejskiego Trybunału.

Dodatkowo zostały przeanalizowane obecne przepisy oraz praktyka w zakresie zawierania małżeństw w trakcie aresztowania. Wnioski są następujące:

1. Przepisy k.k.w. z 6 czerwca 1997 r. w żadnej mierze nie ograniczają prawa aresztowanych do zawarcia związku małżeńskiego.
2. Nie ma przepisów, które zobowiązywałyby aresztowanego do występowania o zgodę na zawarcie związku małżeńskiego.
3. Wniosek aresztowanego o pozwolenie na odbycie ceremonii zawarcia związku małżeńskiego w jednostce penitencjarnej jest *de facto* wnioskiem o widzenie w celach specjalnych z przyszłą żoną/mężem. Udzielenie zgody leży w kompetencjach organu, w dyspozycji którego pozostaje osoba aresztowana (tzn. prokurator na etapie postępowania przygotowawczego albo sąd na etapie postępowania sądowego). Pozostali uczestnicy ceremonii są także zobowiązani otrzymać zgodę na widzenie od tego organu.
4. Zgodnie z art. 217 § 1b k.k.w. Odmowa wyrażenia zgody na widzenie może nastąpić wyłącznie wtedy, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że widzenie zostanie wykorzystane w celu bezprawnego utrudnienia postępowania karnego; do popełnienia przestępstwa, w szczególności podżegania do przestępstwa. Tymczasowo aresztowanemu oraz osobom dla niego najbliższym przysługuje zażalenie na decyzję odmowną (art. 217 § 1c k.k.w.).
5. Po uzyskaniu zgody na widzenie wydanej przez organ, w dyspozycji którego pozostaje osoba aresztowana, dyrektor aresztu śledczego podejmuje decyzję w sprawie przyznania takiego widzenia biorąc pod uwagę kwestie bezpieczeństwa i porządku w areszcie śledczym oraz czy widzenie nie będzie im zagrażało.
6. Od odmownej decyzji dyrektora w sprawie przyznania takiej wizyty aresztowanemu przysługuje odwołanie.

3. Naruszenie art. 5 ust. 4 Konwencji

Naruszenie prawa do bezzwłocznego ustalenia przez sąd legalności pozbawienia wolności (art. 5 ust. 4): Przedmiotowa sprawa przejawia podobieństwa do sprawy *Baranowski p. Polsce*, wyrok z dnia 28 marca 2010 r., rezolucja końcowa Komitetu Ministrów RE CM/ResDH(2011)139).

Ponadto rząd chciałby poinformować, że dnia 1 lipca 2015 r. weszła w życie nowelizacja art. 252 *Kodeksu postępowania karnego*. Zmieniony przepis podaje jasny, 7-dniowy termin dla sądu drugiej instancji na rozpatrzenie zażalenia na postanowienie w przedmiocie tymczasowego aresztowania.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są potrzebne w niniejszej sprawie, a środki generalne wprowadzone w związku z naruszeniem art. 12 i art. 5 ust. 4 Konwencji będą wystarczające, aby stwierdzić, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

Odnośnie do naruszenia art. 13 rząd uważa, że obowiązujące przepisy prawne wskazują w sposób jasny i precyzyjny przyczyny odmowy przez organ w dyspozycji, którego pozostaje osoba zatrzymana oraz przez Dyrektora Aresztu Śledczego widzenia z osobą zatrzymaną. Zapewniają one również procedurę odwoławczą w przypadku takiej odmowy (dostępna dla zatrzymanego oraz jego krewnych).

12) Informacja nt. realizacji środków generalnych dotyczących wykonania wyroku *Grabowski p. Polsce*, przekazana w dniu 21 grudnia 2018 r.

W nawiązaniu do 1310 posiedzenia KM-DH (marzec 2018 r.) oraz procesu wykonywania wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 30 czerwca 2015 r. w sprawie *Grabowski p. Polsce* (skarga nr 57722/12), w odpowiedzi na prośbę Komitetu o przekazanie informacji odnośnie do postępu w przyjęciu odpowiedniej nowelizacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, rząd pragnie przedstawić następujące informacje.

Zespół ds. przeprowadzenia analizy dotychczasowych regulacji prawnych w zakresie postępowania w sprawach nieletnich, dostosowania tych regulacji do obecnie obowiązujących standardów i wypracowania nowych rozwiązań prawnych, utworzony w ramach Ministerstwa Sprawiedliwości w celu przygotowania nowego prawa o postępowaniu w sprawach nieletnich zakończył swoje prace i przygotował projekt ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Obecnie projekt oczekuje na wpis do wykazu prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów.

Projekt przewiduje m.in. regulacje dotyczące umieszczenia i przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich. Osadzenie nieletniego w schronisku następować będzie w drodze sądowego postanowienia z uzasadnieniem. Takie postanowienie określać będzie również okres pobytu nieletniego w schronisku, który nie może być dłuższy niż trzy miesiące. Przedłużenie pobytu nieletniego w schronisku będzie mogło nastąpić tylko na oznaczony okres, nie dłuższy niż trzy miesiące. Łączny okres pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich, do prawomocnego zakończenia postępowania rozpoznawczego, nie przekroczy jednego roku. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, sąd okręgowy, w okręgu którego

toczy się postępowanie w sprawie nieletniego, będzie mógł przedłużyć pobyt nieletniego w schronisku ponad rok, na czas oznaczony, każdorazowo nie dłuższy niż trzy miesiące.

Ponadto projekt przewiduje możliwość wniesienia zażalenia na postanowienie o umieszczeniu nieletniego w schronisku dla nieletnich oraz o przedłużeniu jego/jej pobytu w schronisku. Takie zażalenie ma zostać rozpoznane niezwłocznie.

W odniesieniu do projektu nowelizacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich przygotowanej przez Senat RP, który przewiduje obowiązkową okresową kontrolę zasadności pobytu nieletniego w schronisku należy wskazać, że prace nad tym projektem toczą się w Sejmie RP. Projekt został przekazany do Sejmu 18 kwietnia 2018 r., a w dniu 8 maja 2018 r. został skierowany do pierwszego czytania w Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka. W dniu 3 sierpnia 2018 r. Komisja otrzymała stanowisko Rządu RP do projektu, które było pozytywne i rekomendowało przyjęcie proponowanej nowelizacji.

13) Raport z wykonania wyroku *Kącki p. Polsce*, przekazany w dniu 4 kwietnia 2018 r.

Opis sprawy

Kącki p. Polsce, skarga nr 10947/07, wyrok z dnia 04/07/2017, ostateczny w dniu 04/10/2017.

Sprawa dotyczyła naruszenia prawa skarżącego do swobody wypowiedzi (art. 10 Konwencji) z uwagi na uznanie go odpowiedzialnym karnie za zniesławienie polityka.

W grudniu 2006 r. skarżący, będący dziennikarzem, opublikował wywiad zatytułowany „Płaca za seks, wybór należy do pani”, dotyczący „seksafery”, która wyszła na jaw wcześniej w 2006 r. W wywiadzie członkini partii politycznej opisała, że zaproponowano jej płatną posadę w biurze poselskim deputowanego do Parlamentu Europejskiego w zamian za usługi seksualne, lecz ostatecznie pracę dostała córka tego europośła. Europoseł wniósł następnie prywatny akt oskarżenia przeciwko skarżącemu, twierdząc że powinien on ponieść odpowiedzialność karną za oskarżenia o nepotyzm. Sądy krajowe uznały akt oskarżenia za częściowo zasadny – umorzyły warunkowo postępowanie na okres jednego roku i nakazały skarżącemu zapłatę na cel charytatywny.

Pan Kącki zarzucił, że jego prawo do swobody wypowiedzi zostało naruszone z uwagi na uznanie go za winnego zniesławienia.

Trybunał uznał zarzut za zasadny. Stwierdził, iż mimo że ingerencja w prawo skarżącego do wolności wyrażania opinii była niewątpliwie przewidziana przez ustawę, a mianowicie art. 212 *Kodeksu karnego* (dalej: k.k.), i służyła realizacji uprawnionego celu w postaci ochrony dobrego imienia i praw innych osób, jednak nie była proporcjonalna, a sądy krajowe przekroczyły zakres marginesu oceny przyznanego Państwowym członkowskim i nie zachowano rozsądnej proporcji pomiędzy zastosowanymi środkami a realizowanym uprawnionym celem. Dlatego też Trybunał uznał, że sądy krajowe nie zapewniły sprawiedliwej równowagi między poszczególnymi interesami – prawem europośła do dobrego imienia oraz prawem

skarżącego do wolności wyrażania opinii, szczególnie na tematy związane z interesem publicznym.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki o charakterze indywidualnym

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	5 000 euro	-	5 000 euro
Termin płatności: 04/01/2018		Wypłacono: 17/11/2017	

2. Środki indywidualne

Kodeks postępowania karnego (dalej: k.p.k.) przewiduje możliwość wznowienia postępowania karnego. Art. 540 § 3 k.p.k. stanowi, że postępowanie jest wznowiane gdy potrzeba ta wynika z rozstrzygnięcia organu międzynarodowego działającego na mocy umowy ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską. Postępowanie wznowia się na wniosek strony (art. 542 k.p.k.). Skarżący dotychczas nie wykorzystał przysługującego mu uprawnienia złożenia wniosku o wznowienie postępowania w sprawie.

W tej sytuacji, wykonanie wyroku w zakresie środków indywidualnych sprowadza się do wypłaty skarżącemu stosownego zadośćuczynienia przyznanego przez Trybunał.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Trybunał nie podważył w przedmiotowej sprawie zasadności polskich regulacji dotyczących znieśławienia, lecz stwierdził, że przekroczony został wąski margines swobody oceny przyznany państwom oraz że nie wystąpiła rozsądna relacja proporcjonalności pomiędzy zastosowanymi środkami a uzasadnionym celem, którego osiągnięciu miały służyć.

Mając powyższe na uwadze, podjęto szereg działań o charakterze upowszechniającym w celu uniknięcia stwierdzenia podobnych naruszeń w przyszłości. Dlatego też wyrok w sprawie *Kącki* został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Informacja o wyroku została także przesłana do prezesów właściwych sądów.

Dodatkowo, na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (w zakładce „prawa człowieka”) zamieszczone jest opracowanie dotyczące naruszeń art. 10 Konwencji pojawiających się w orzecznictwie sądów polskich. Opracowanie to zawiera standardy orzecznictwa Trybunału w zakresie wolności wyrażania opinii.

Ponadto, informacje o wyrokach Trybunału w sprawach polskich są na bieżąco zamieszczane w zakładce „aktualności” na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości oraz w

newsletterze. Także informacja o wyroku Trybunału w sprawie *Kęcki* została tam opublikowana, wraz ze streszczeniem rozstrzygnięcia, w dniu 6 lipca 2017 r.

Zagadnienia swobody wypowiedzi i postępowania karnego ingerującego w tę swobodę były przedmiotem szkoleń dla sędziów, organizowanych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury. W okresie od dnia 9 maja 2012 r. do dnia 30 października 2015 r. odbyło się 35 takich szkoleń, których przedmiotem było „Postępowanie karne jako forma ingerencji w sferę swobody wypowiedzi i warunki jej dopuszczalności w świetle orzecznictwa Trybunału dotyczącego art. 10 Konwencji”. Zagadnieniu temu poświęconych zostało na każdym szkoleniu po 4 godziny (w 2012 i 2013 r.), po 8 godzin w 2014 r. i po 6 godzin w 2015 r.

Wprawdzie wobec skarżącego zastosowano środek probacyjny w postaci warunkowego umorzenia postępowania, to należy stwierdzić, że na mocy nowelizacji *Kodeksu Karnego, Kodeksu Postępowania Karnego, Kodeksu Karnego Wykonawczego, Kodeksu Karnego Fiskalnego oraz innych ustaw* (Dz.U. z 2009 r., nr 206, poz. 1589) z dnia 5 listopada 2009 r., która weszła w życie w dniu 8 czerwca 2010 r., nastąpiły zmiany w przepisie art. 212 § 1 k.k. polegające na tym, że zniesławienie nie jest już sankcjonowane karą pozbawienia wolności, lecz jedynie karą grzywny albo ograniczenia wolności (np. w postaci nieodpłatnej pracy na cele społeczne). W przypadku natomiast kwalifikowanej formy zniesławienia – dokonanego za pomocą środków masowego przekazu (art. 212 § 2 k.k.), sankcją karną są alternatywnie wymienione kara grzywny, ograniczenia wolności oraz kara pozbawienia wolności, której wymiar został obniżony z kary dwóch lat do jednego roku. Powyższe świadczy o dążeniu państwa do zminimalizowania stopnia kryminalizacji zniesławienia w możliwym zakresie.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki o charakterze generalnym są wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

14) Raport z wykonania wyroków *Kędzior p. Polsce* i *K.C. p. Polsce*, przekazany w dniu 27 marca 2018 r.,

Sprawy

Kędzior p. Polsce, skarga nr 45026/07, wyrok z dnia 16/10/2012, ostateczny w dniu 16/01/2013.

K.C. p. Polsce, skarga nr 31199/12, wyrok z dnia 25/11/2014, ostateczny w dniu 25/02/2015.

Opis spraw

Sprawa *Kędzior p. Polsce* dotyczy pozbawienia wolności skarżącego niezgodnego z art. 5 ust. 1 lit. e Konwencji, a także naruszenia art. 5 ust. 4 Konwencji z powodu braku oceny legalności umieszczenia i przetrzymywania osoby w zakładzie opiekuńczym, takim jak dom pomocy społecznej (dalej: d.p.s.) oraz naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji z uwagi na brak

bezpośredniego dostępu skarżącego do sądu w celu wystąpienia o przywrócenie zdolności do czynności prawnych.

W dniu 22 grudnia 2000 r., na wniosek brata, skarżący został częściowo ubezwłasnowolniony z uwagi na występujące u niego zaburzenia psychiczne (zdiagnozowano u niego schizofrenię).

W dniu 28 sierpnia 2001 r. sąd wyznaczył skarżącemu kuratora w osobie jego brata. Następnie, kurator ten wystąpił do sądu o zmianę wcześniej wydanego postanowienia i całkowite ubezwłasnowolnienie skarżącego. Wniosek ten został uwzględniony.

W 2002 r. na wniosek brata, pomimo swojego sprzeciwu, skarżący został umieszczony w d.p.s. Decyzja o umieszczeniu skarżącego w d.p.s. została podjęta bez uwzględnienia jego opinii w tej sprawie, jak również bez uzyskania uprzedniej zgody sądu w trybie przewidzianym przez art. 156 w zw. z art. 175 *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego* (dalej: k.r.o.).

Pomimo wielu prób, skarżący nie był w stanie zainicjować postępowania przed sądem w sprawie zmiany albo uchylecia orzeczenia o całkowitym ubezwłasnowolnieniu, ani wystąpić z prośbą o zbadanie legalności jego umieszczenia lub dalszego przebywania w d.p.s.

W swoim wyroku z dnia 16 października 2012 r. Trybunał zauważył, że umieszczenie skarżącego w d.p.s. nie zostało orzeczone „zgodnie z prawem” oraz że pozbawienie go wolności nie było uzasadnione treścią art. 5 ust. 1 lit. e Konwencji, gdyż wymóg uzasadnienia jego umieszczenia w d.p.s. poważnym stanem zaburzenia nie został całkowicie spełniony w niniejszej sprawie. Ponadto, Trybunał zauważył braki w ocenie, czy zaburzenia uzasadniające umieszczenie skarżącego w d.p.s. nadal istniały, ponieważ nie poddano go badaniom psychiatrycznym przez blisko 8 lat. W opinii Trybunału przepisy regulujące w tym czasie umieszczanie w d.p.s. osób całkowicie ubezwłasnowolnionych nie dawały niezbędnych gwarancji.

Ponadto Trybunał stwierdził, że art. 5 ust. 4 Konwencji wymaga, aby zastosowana procedura (pozbawienia wolności osoby umysłowo chorej) miała charakter sądowy i zapewniała zainteresowanej osobie gwarancje odpowiednie do rodzaju przedmiotowego pozbawienia wolności; dla stwierdzenia, czy postępowanie zapewnia odpowiednie gwarancje, należy uwzględnić szczególny charakter okoliczności, w jakich się ono toczy.

Trybunał stwierdził, że sądy krajowe nie brały udziału w decydowaniu o umieszczeniu skarżącego w d.p.s., w którymkolwiek momencie, czy w jakiegokolwiek formie. W takich sytuacjach jak sytuacja skarżącego, polskie prawo nie przewiduje automatycznej kontroli sądowej zgodności z prawem przyjęcia osoby i jej przebywania w takiej instytucji, jak d.p.s. Ponadto kontrola taka nie może zostać wszczęta przez zainteresowaną osobę, jeśli została ona pozbawiona zdolności do czynności prawnych. Tym samym skarżący został pozbawiony możliwości niezależnego skorzystania z jakiegokolwiek środka prawnego o charakterze sądowym, by zakwestionować dalsze przebywanie w d.p.s. wbrew własnej woli.

Ponadto Trybunał uznał też, iż w odniesieniu do osób częściowo ubezwłasnowolnionych, art. 6 ust. 1 Konwencji musi być interpretowany, co do zasady, jako gwarantujący takim osobom bezpośredni dostęp do sądu w celu wystąpienia o przywrócenie zdolności do czynności prawnych.

Od kiedy, pomimo nieukończonego procesu legislacyjnego, obowiązuje wyrok Trybunału Konstytucyjnego wyraźnie wzywający sądy niższych instancji, by nie ograniczały praw proceduralnych osób ubezwłasnowolnionych, skarżący jest nadal pozbawiony wyraźnego, praktycznego i skutecznego dostępu do sądu w zakresie starania się o odzyskanie zdolności prawnej. Zatem odrzucenie wniosków skarżącego w okresie pomiędzy marcem i październikiem 2007 r. nie może zostać uznane za usprawiedliwione wdrażanie legalnego ograniczenia proceduralnego prawa skarżącego do dostępu do sądu.

W sprawie K. C. p. Polsce skarżąca została umieszczona w d.p.s. w 2008 r. na tej podstawie, że cierpiała na zaburzenia zdrowia psychicznego.

W dniu 24 marca 1981 r., na wniosek córki skarżącej, Sąd Okręgowy w Zielonej Górze orzekł o częściowym ubezwłasnowolnieniu skarżącej. Sąd ustalił, że skarżąca cierpi na syndrom demencji psycho-organicznej ze stanami paranoi, a nadto ma skłonność do nadużywania alkoholu oraz leków. Sąd uznał, że konieczne jest orzeczenie częściowego ubezwłasnowolnienia skarżącej, ponieważ potrzebuje ona pomocy w podejmowaniu właściwych decyzji, w szczególności dotyczących leczenia oraz wydawania pieniędzy na alkohol.

W dniu 19 grudnia 2007 r. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Żarach wystąpił do Sądu Rejonowego w Żarach o przyjęcie skarżącej do d.p.s. bez jej zgody. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej wskazał, że skarżąca cierpi na zaburzenia natury psychicznej, unika wizyt u lekarza oraz zachowuje się w sposób odstający od „społecznie akceptowalnych norm”, co stanowi zagrożenie dla jej własnego zdrowia i życia.

Do wniosku załączono zaświadczenie lekarskie, opatrzone datą 3 grudnia 2007 r. Zostało ono wystawione przez lekarza psychiatrę na podstawie wyników badania lekarskiego skarżącej przeprowadzonego na oddziale psychiatrii Szpitala Wojskowego w Żarach. Wskazano w nim, że skarżąca cierpi na organiczne zaburzenie osobowości i wymaga stałej opieki. Nie wymaga jednak leczenia szpitalnego.

Sąd Rejonowy w Żarach wyznaczył kilka rozpraw, na których skarżąca się nie pojawiła. W związku z powyższym podjęto decyzję o przesłuchaniu skarżącej w miejscu jej pobytu w dniu 25 marca 2008 r.

W dniu 19 czerwca 2008 r. Sąd Rejonowy w Żarach postanowił o przyjęciu skarżącej do d.p.s. Swoją decyzję sąd oparł na opinii lekarza psychiatry, I.S., który przebadał skarżącą w dniu 8 maja 2008 r., diagnozując chroniczną schizofrenię oraz zaburzenia centralnego układu nerwowego. Sąd rozważał również możliwość pozostawienia skarżącej w jej własnym mieszkaniu i w tym zakresie odniósł się do możliwości zaopiekowania się nią przez osobę trzecią przy wsparciu ze strony Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej. Jednakże nie było członków rodziny lub osób trzecich, które mogłyby zapewnić skarżącej stałą opiekę.

W szczególności, córka skarżącej oświadczyła, że nie chce się nią stale zajmować i nie zabierze matki do siebie. Dlatego też skarżąca została przyjęta do d.p.s. w K. w dniu 10 września 2008r.

Pani K. C. odwołała się od tego postanowienia, ale bez powodzenia. Wniosek jej córki o zmianę środka zastosowanego w stosunku do skarżącej został oddalony w 2009 r., po przesłuchaniu pani K.C. przez sąd. Jej próba zmiany postanowienia o jej przymusowym umieszczeniu w d.p.s. została również oddalona w dniu 6 kwietnia 2010 r.

W dniu 21 listopada 2011 r. Sąd Okręgowy w Zielonej Górze oddalił wniosek skarżącej o przywrócenie terminu na wniesienie skargi kasacyjnej i dlatego nie mogła jej wnieść do Sądu Najwyższego. Tego samego dnia Sąd Okręgowy w Zielonej Górze oddalił wniosek skarżącej o zwolnienie z kosztów sądowych oraz ustanowienie adwokata z urzędu, który przygotowałby oraz wniósł skargę kasacyjną w jej imieniu.

Na podstawie art. 5 ust. 1 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) i art. 5 ust. 4 (prawo do odwołania się do sądu w celu ustalenia bezzwłocznie przez sąd legalności pozbawienia wolności) Konwencji, pani K.C. wniosła skargę na przymusowe umieszczenie i nieprzerwane pozbawienie wolności w d.p.s. oraz na to, że nie dysponowała skuteczną procedurą, dzięki której mogłaby zakwestionować legalność i konieczność pozbawienia wolności.

Jeśli chodzi o naruszenie art. 5 ust. 1 Konwencji, Trybunał odnotował, że przepisy krajowe nie przewidywały obowiązkowych okresowych badań mających na celu ocenę, czy nadal zachodzi potrzeba, by skarżąca pozostawała w d.p.s. Zatem pozbawienie wolności skarżącej w d.p.s. nie było przedłużane „zgodnie z procedurą przewidzianą prawem” oraz że wraz z upływem czasu pozbawienie wolności skarżącej nie było już uzasadnione w świetle litery e) art. 5 ust. 1 Konwencji. Trybunał stwierdził zatem, że miało miejsce naruszenie art. 5 ust. 1 Konwencji.

Jeśli chodzi o naruszenie art. 5 ust. 4 Konwencji, to Trybunał zauważył, że skarżąca odwołała się od postanowienia o umieszczeniu jej w d.p.s. oraz że skorzystała z dostępnej procedury mającej na celu zbadanie legalności jej dalszego pozbawienia wolności. W postępowaniu wszczętym na podstawie użycia tego środka zarządzono badania psychiatryczne skarżącej, a także przesłuchano skarżącą przed sądem z wykorzystaniem pomocy prawnej (zobacz § 26 wyroku Trybunału). Zatem Trybunał stwierdził, że z powyższych ustaleń wynika, iż warunki, które muszą być spełnione zgodnie z art. 5 ust. 4 Konwencji, zostały spełnione w sprawie skarżącej, a zatem nie miało miejsca naruszenie tego przepisu Konwencji.

I. Zapłata słusznego zadośćuczynienia i środki indywidualne

1. Środki indywidualne

Aktualna sytuacja pana Kędziora

W dniu 22 lutego 2016 r. Sąd Rejonowy w Lubaczowie wydał postanowienie zatwierdzające dalsze przebywanie skarżącego w d.p.s. W dniu 15 marca 2016 r. postanowienie to

uprawomocniło się. Zatem skarżący przebywa aktualnie w Domu Pomocy Społecznej w Sośnicy na podstawie postanowienia Sądu Rejonowego w Lubaczowie z dnia 22 lutego 2016 r. Postępowanie zostało wszczęte przez brata skarżącego, który jest również jego opiekunem i który zwrócił się do Rejonowego Sądu Rodzinnego w Lubaczowie o pozwolenie na dalsze przebywanie skarżącego w d.p.s.

Ponadto w dniu 28 kwietnia 2016 r. Sąd Okręgowy w Rzeszowie wydał postanowienie zmieniające wcześniejsze postanowienie o całkowitym ubezwłasnowolnieniu skarżącego na postanowienie o jego częściowym ubezwłasnowolnieniu. Postępowanie to zostało wszczęte przez samego skarżącego. Postanowienie to uprawomocniło się w dniu 20 maja 2016 r.

22 lipca 2016 r. Sąd Rejonowy w Lubaczowie, III Wydział Rodzinny i Nieletnich wydał decyzję ustanawiającą kuratelę nad częściowo ubezwłasnowolnionym Stanisławem Kędziorem, a jako kuratora wyznaczył brata skarżącego. W dniu 17 stycznia skarżący złożył wniosek do Sądu Okręgowego w Przemyślu o zmianę decyzji o jego ubezwłasnowolnieniu częściowym. W tym samym czasie skarżący zażądał dostępu do obrońcy z urzędu. Oba wnioski nie spełniały wymogów formalnych, tak więc 6 lutego 2017 skarżący został wezwany, w celu ich uzupełnienia. W dniu 6 marca 2017 r. skarżący został wezwany w celu uzupełnienia informacji o jego rodzinie oraz sytuacji materialnej. **W dniu 31 sierpnia 2017 r. Sąd Okręgowy w Przemyślu odrzucił wniosek skarżącego dotyczący zmiany postanowienia o jego częściowym ubezwłasnowolnieniu.**

W dniu 2 czerwca 2017 r. skarżący, na swój własny wniosek, opuścił Dom Pomocy Społecznej w Sośnicy i od tego czasu przebywa w swoim domu rodzinnym w Nowym Lublińcu. Nie był hospitalizowany, jego stan zdrowia jest stabilny.

Aktualna sytuacja pani K. C.

Skarżąca jest nadal częściowo ubezwłasnowolniona i nadal przebywa w d.p.s. w K. na swoje życzenie. **Od listopada 2014 r. skarżąca opuszczała d.p.s. w K. w następujących terminach: 29-30.01.2015 oraz 29.04-02.05.2015, kiedy to skarżąca była hospitalizowana.**

Po wydaniu wyroku przez Trybunał, ani skarżąca, ani żadna inna osoba nie wnioskowały o zmianę postanowienia sądu krajowego o umieszczeniu skarżącej w d.p.s. w K. Po wspomnianej dacie skarżąca nie przechodziła sądowych badań psychiatrycznych.

W nawiązaniu do powyższego rząd pragnie podkreślić, że nie przeprowadzono sądowych badań psychiatrycznych, gdyż skarżąca (ani jej córka) nie wszczęły żadnego postępowania o zmianę postanowienia sądu krajowego o umieszczeniu w d.p.s. do czego uprawnia je w każdym czasie art. 41 *ustawy o ochronie zdrowia psychicznego* z dnia 19 sierpnia 1994 r.

2. Szczegóły dotyczące słusznego zadośćuczynienia

W sprawie *Kędzior p. Polsce* Trybunał zasądził na rzecz skarżącego zadośćuczynienie za poniesioną szkodę niemajątkową.

Rząd wypłacił zasądzone przez Trybunał na rzecz skarżącego zadośćuczynienie na rachunek bankowy, założony w tym celu na mocy postanowienia sądu opiekuńczego przez opiekuna skarżącego, który ze względu na obowiązek zabezpieczenia interesów skarżącego, podlega kontroli sądu (wypłata pieniędzy z rachunku może nastąpić do rąk opiekuna wyłącznie na podstawie zezwolenia sądu opiekuńczego, zgodnie z wymogami Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 5 czerwca 2001 r. *ws. zasad i trybu składania przez opiekuna w instytucji bankowej gotówki osoby pozostającej pod opieką*, Dz.U. z 2001 r., nr 64, poz. 649).

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	-	10 000 euro
Termin płatności: 16/04/2013		Wypłacono: 19/03/2013	

W sprawie *K. C. p. Polsce* zadośćuczynienie zasądzone przez Trybunał na rzecz skarżącej zostało wypłacone w terminie.

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	6 000 euro	-	6 000 euro
Termin płatności: 25/05/2015		Wypłacono: 20/05/2015	

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 5 ust. 1 lit. e Konwencji oraz art. 5 ust. 4 Konwencji

A. Obowiązujące prawo

Aktualnie przepisy k.r.o., tj. art. 156 w zw. z art. 175 k.r.o. przewidują każdorazowo obowiązek uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego w przypadku umieszczania w osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej w d.p.s.

Art. 175 k.r.o.: Do opieki nad ubezwłasnowolnionym całkowicie stosuje się odpowiednio przepisy o opiece nad małoletnim (...).

Art. 156 k.r.o.: Opiekun powinien uzyskiwać zezwolenie sądu opiekuńczego we wszelkich ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby lub majątku małoletniego.

Według informacji otrzymanych z Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej powyższa procedura jest co do zasady przestrzegana i takie sytuacje, jak w sprawie skarżącego nie mają miejsca.

Ponadto w celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości Ministerstwo Pracy i Polityki Socjalnej wysłało informację o wyroku Trybunału wraz z listem nakazującym Dyrektorom wszystkich Wydziałów Polityki Socjalnej w Urzędach Wojewódzkich poinformowanie wszystkich Dyrektorów d.p.s. o obowiązku przedstawiania postanowienia sądu o umieszczeniu osoby w d.p.s. wraz ze skierowaniem do takiej placówki.

W dniu 24 listopada 2017 znowelizowano ustawę o ochronie zdrowia psychicznego z dnia 19 sierpnia 1994 r., a w szczególności przepisy regulujące przyjmowanie osób całkowicie ubezwłasnowolnionych przez d.p.s. Z dniem 1 stycznia 2018 r. ustawa weszła w życie.

Nowelizacja ma na celu przyznanie takim osobom szerszych gwarancji ochrony praw człowieka przez odejście od automatycznego uznawania każdej osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej za niezdolną do wyrażenia zgody albo sprzeciwu.

Nowelizacja ma też na celu zagwarantowanie, by w każdym przypadku przyjęcie do d.p.s. osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej uzależnione byłoby od jej zgody (jeśli dysponuje dostatecznym rozeznaniem w kwestii skutków umieszczenia w takiej placówce), a w przypadku jej sprzeciwu lub braku dostatecznego rozeznania w kwestii skutków umieszczenia, mogłoby nastąpić jedynie na mocy orzeczenia sądu opiekuńczego.

Nowelizacja ma również na celu zapewnienie procedury sądowej, która umożliwiłaby osobie ubezwłasnowolnionej samodzielne wystąpienie do sądu opiekuńczego z wnioskiem o zmianę orzeczenia o przyjęciu do d.p.s.

Ponadto planowana nowelizacja przewiduje wprowadzenie obowiązku okresowego badania stanu zdrowia psychicznego osoby przyjętej do d.p.s. w celu uzasadnienia dalszego przebywania tej osoby w d.p.s. Takie badania powinny być przeprowadzane co najmniej co 6 miesięcy.

Ponadto zgodnie z planowanymi zmianami sąd będzie ustanawiał pełnomocnika z urzędu dla osoby, które postępowanie bezpośrednio dotyczy, nawet jeśli ona/on nie będzie wnioskować o pomoc prawną, jeśli nie jest w stanie o taką pomoc wnioskować z powodu swojego stanu zdrowia psychicznego, a sąd oceni, że udział prawnika w postępowaniu jest konieczny. Pełnomocnik z urzędu będzie również ustanawiany dla osoby dla osoby przyjmowanej do szpitala psychiatrycznego, czy d.p.s. bez jej zgody.

2. Naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji

Eliminacja przyczyny naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji została zrealizowana nowelizacją *Kodeksu postępowania cywilnego* (dalej k.p.c.) z dnia 9 maja 2007 r., która weszła w życie w dniu 7 października 2007 r.

Przed tą datą art. 559 k.p.c. miał następujące brzmienie:

§ 1. Sąd uchyli ubezwłasnowolnienie, gdy ustaną przyczyny, dla których je orzeczono; uchylenie może nastąpić także z urzędu.

§ 2. Sąd może w razie poprawy stanu psychicznego ubezwłasnowolnionego zmienić ubezwłasnowolnienie całkowite na częściowe, a w razie pogorszenia się tego stanu - zmienić ubezwłasnowolnienie częściowe na całkowite.

W ramach tej nowelizacji do art. 559 k.p.c. dodano § 3 w brzmieniu:

§ 3. Z wnioskiem o uchylenie albo zmianę ubezwłasnowolnienia może wystąpić także ubezwłasnowolniony.

3. Upowszechnianie wyroku Trybunału i działania szkoleniowe

Od 2011 r. wyrok ten jest przedmiotem szkoleń dla sędziów prowadzonych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury. Część z tych szkoleń dotyczy wyłącznie tego wyroku.

Ponadto w celu zagwarantowania praktyki zgodnej z *ustawą o zdrowiu psychicznym* oraz k.r.o. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zwróciło się do Dyrektorów Wydziałów Polityki Społecznej wszystkich Urzędów Wojewódzkich z prośbą o upowszechnienie wyroku ws. *Kędzior p. Polsce* i informacji o obowiązku przedstawiania postanowienia sądu o umieszczeniu osoby w d.p.s. wraz ze skierowaniem do takiej placówki. List ten stanowił wyraźny sygnał dla nadzorowanych jednostek pomocy społecznej, iż konieczne jest rzetelne przestrzeganie przepisów k.r.o. Tematyka ta była również podnoszona na spotkaniu przedstawicieli ministerstwa z reprezentantami Wydziałów Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich w dniach 26 i 27 czerwca 2013 r.

Przepisy znolizowanej ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego zostały opublikowane w Dzienniku Ustaw w formie elektronicznej.

W tych okolicznościach żadne inne środki o charakterze generalnym nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki o charakterze generalnym będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

15) Informacja nt. realizacji środków indywidualnych dotyczących wykonania wyroków *Kędzior p. Polsce* i *K.C. p. Polsce*, przekazany w dniu 6 kwietnia 2018 r.

W nawiązaniu do raportu z wykonania grupy spraw w sprawie *Kędzior p. Polsce*, przekazanego przez polskie władze w dniu 27 marca 2018 r., rząd chciałby zaprezentować dodatkowe informacje i wyjaśnienia dotyczące środków indywidualnych.

Art. 38 ust. 5 *ustawy o ochronie zdrowia psychicznego* przewiduje obowiązek okresowego badania stanu zdrowia psychicznego osoby przyjętej do domu pomocy społecznej w celu uzasadnienia pobytu tej osoby w domu pomocy społecznej. Badanie takie należy przeprowadzać co najmniej co 6 miesięcy. Przepis ten wszedł w życie z dniem 1 stycznia 2018 r. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez Ministerstwo Zdrowia, badanie stanu zdrowia psychicznego, o którym mowa w art. 38 ust. 5, powinno być przeprowadzone nie później niż 6 miesięcy od daty wejścia w życie nowelizacji z 24 listopada 2017 r. do *ustawy o ochronie zdrowia psychicznego*.

Ponadto, zgodnie z informacjami przekazanymi przez kierownika domu opieki społecznej, w którym przebywa K.C., odpowiednie badanie skarżącej powinno zostać przeprowadzone do końca maja 2018 r., zgodnie z art. 38 ust. 5 *ustawy o ochronie zdrowia psychicznego*.

Poniżej znajdują się odpowiednie postanowienia ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, zmienione w dniu 24 listopada 2017 r., przetłumaczone na język angielski:

Art. 38 stanowi:

1. *Osoba, która wskutek choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego nie jest zdolna do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i nie ma możliwości korzystania z opieki innych osób oraz potrzebuje stałej opieki i pielęgnacji, lecz nie wymaga leczenia szpitalnego, może być za jej zgodą lub zgodą jej przedstawiciela ustawowego przyjęta do domu pomocy społecznej.*
2. *Przyjęcie do domu pomocy społecznej osoby, o której mowa w ust. 1, bez jej zgody a za zgodą jej przedstawiciela ustawowego wymaga orzeczenia sądu opiekuńczego o przyjęciu do domu pomocy społecznej.*
3. *Przyjęcie do domu pomocy społecznej osoby małoletniej lub ubezwłasnowolnionej całkowicie następuje za pisemną zgodą jej przedstawiciela ustawowego. Przedstawiciel ustawy wyraża zgodę po uzyskaniu zezwolenia sądu opiekuńczego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby małoletniej lub ubezwłasnowolnionej całkowicie.*
4. *Jeżeli przyjęcie do domu pomocy społecznej dotyczy osoby małoletniej powyżej 16 roku życia lub osoby pełnoletniej całkowicie ubezwłasnowolnionej, zdolnej do wyrażenia zgody, jest wymagane również uzyskanie zgody tej osoby na przyjęcie. W przypadku sprzecznych oświadczeń w sprawie przyjęcia do domu pomocy społecznej tej osoby i jej przedstawiciela ustawowego, przyjęcie do domu pomocy społecznej wymaga orzeczenia sądu opiekuńczego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania tej osoby.*
5. *Osoba, o której mowa w ust. 1, podlega okresowym badaniom stanu zdrowia psychicznego w zakresie uzasadniającym jej pobyt w domu pomocy społecznej. Badania przeprowadza się co najmniej raz na 6 miesięcy.*

Art. 41 stanowi:

1. *Osoba przyjęta do domu pomocy społecznej, w tym również osoba ubezwłasnowolniona, jej przedstawiciel ustawowy, małżonek, krewni w linii prostej, rodzeństwo oraz osoba sprawująca nad nią faktyczną opiekę, mogą występować do sądu opiekuńczego z wnioskiem o zmianę orzeczenia o przyjęciu do domu pomocy społecznej.*
2. *Z wnioskiem o zmianę orzeczenia o przyjęciu do domu pomocy społecznej może także wystąpić kierownik domu pomocy społecznej, jeżeli uzna, że zmieniły się okoliczności uzasadniające orzeczenie o przyjęciu osoby do domu pomocy społecznej.*
3. *W przypadku gdy osoba nie wyraża zgody na dalsze przebywanie w domu pomocy społecznej i nie została do niego przyjęta na podstawie orzeczenia sądu opiekuńczego o przyjęciu do domu pomocy społecznej, osoba ta, jej przedstawiciel ustawowy, małżonek, krewni w linii prostej, rodzeństwo, osoba sprawująca nad nią faktyczną*

opiekę lub kierownik domu pomocy społecznej mogą wystąpić do sądu opiekuńczego z wnioskiem o zniesienie obowiązku przebywania w domu pomocy społecznej.

Art. 48 stanowi:

1. *Sąd ustanawia dla osoby, której postępowanie dotyczy bezpośrednio, adwokata lub radcę prawnego z urzędu, nawet bez jej wniosku, jeżeli osoba ta ze względu na stan zdrowia psychicznego nie jest zdolna do złożenia wniosku, a sąd uzna udział adwokata lub radcy prawnego w sprawie za potrzebny.*
2. *Sąd ustanawia adwokata lub radcę prawnego z urzędu, jeżeli postępowanie dotyczy bezpośrednio osoby przyjmowanej do szpitala psychiatrycznego albo do domu pomocy społecznej, albo przebywającej w danym podmiocie, bez jej zgody.*

16) Informacja nt. realizacji środków indywidualnych dotyczących wykonania wyroków *Kędzior p. Polsce* i *K.C. p. Polsce*, przekazany w dniu 23 maja 2018 r.

W nawiązaniu do raportu z wykonania grupy spraw w sprawie *Kędzior p. Polsce*, przekazanego przez polskie władze w dniu 27 marca 2018 r., rząd chciałby zaprezentować dodatkowe informacje dotyczące indywidualnej sytuacji pani K. C.

Stosownie do informacji przekazanych przez kierownika domu opieki społecznej, w którym pani K.C. przebywa, badanie stanu zdrowia uzasadniające jej pobyt w domu opieki społecznej zostało przeprowadzone w dniu 28 maja 2018 r., zgodnie z art. 38 ust. 5 *ustawy o ochronie zdrowia psychicznego*. Wyniki badania wskazują, że skarżąca jest w stanie zaspokoić swoich potrzeb z powodu choroby psychicznej i potrzebuje stałej opieki i powinna ona pozostać w domu pomocy społecznej. Jako załącznik przesyłam kopię wyników badań. Dane pani K.C. zostały zakryte z uwagi na ochronę danych osobowych

17) Zaktualizowany raport z wykonania wyroków *Kędzior p. Polsce* i *K.C. p. Polsce*, przekazany w dniu 24 maja 2018 r.

Sprawy

Kędzior p. Polsce, skarga nr 45026/07, wyrok z dnia 16/10/2012, ostateczny w dniu 16/01/2013.

K.C. p. Polsce, skarga nr 31199/12, wyrok z dnia 25/11/2014, ostateczny w dniu 25/02/2015.

Opis spraw

Sprawa *Kędzior p. Polsce* dotyczy pozbawienia wolności skarżącego niezgodnego z art. 5 ust. 1 lit. e Konwencji, a także naruszenia art. 5 ust. 4 Konwencji z powodu braku oceny legalności umieszczenia i przetrzymywania osoby w zakładzie opiekuńczym, takim jak dom pomocy społecznej (dalej: d.p.s.) oraz naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji z uwagi na brak bezpośredniego dostępu skarżącego do sądu w celu wystąpienia o przywrócenie zdolności do czynności prawnych.

W dniu 22 grudnia 2000 r., na wniosek brata, skarżący został częściowo ubezwłasnowolniony z uwagi na występujące u niego zaburzenia psychiczne (zdiagnozowano u niego schizofrenię).

W dniu 28 sierpnia 2001 r. sąd wyznaczył skarżącemu kuratora w osobie jego brata. Następnie, kurator ten wystąpił do sądu o zmianę wcześniej wydanego postanowienia i całkowite ubezwłasnowolnienie skarżącego. Wniosek ten został uwzględniony.

W 2002 r. na wniosek brata, pomimo swojego sprzeciwu, skarżący został umieszczony w d.p.s. Decyzja o umieszczeniu skarżącego w d.p.s. została podjęta bez uwzględnienia jego opinii w tej sprawie, jak również bez uzyskania uprzedniej zgody sądu w trybie przewidzianym przez art. 156 w zw. z art. 175 *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego* (dalej: k.r.o.).

Pomimo wielu prób, skarżący nie był w stanie zainicjować postępowania przed sądem w sprawie zmiany albo uchylecia orzeczenia o całkowitym ubezwłasnowolnieniu, ani wystąpić z prośbą o zbadanie legalności jego umieszczenia lub dalszego przebywania w d.p.s.

W swoim wyroku z dnia 16 października 2012 r. Trybunał zauważył, że umieszczenie skarżącego w d.p.s. nie zostało orzeczone „zgodnie z prawem” oraz że pozbawienie go wolności nie było uzasadnione treścią art. 5 ust. 1 lit. e Konwencji, gdyż wymóg uzasadnienia jego umieszczenia w d.p.s. poważnym stanem zaburzenia nie został całkowicie spełniony w niniejszej sprawie. Ponadto, Trybunał zauważył braki w ocenie, czy zaburzenia uzasadniające umieszczenie skarżącego w d.p.s. nadal istniały, ponieważ nie poddano go badaniom psychiatrycznym przez blisko 8 lat. W opinii Trybunału przepisy regulujące w tym czasie umieszczanie w d.p.s. osób całkowicie ubezwłasnowolnionych nie dawały niezbędnych gwarancji.

Ponadto Trybunał stwierdził, że art. 5 ust. 4 Konwencji wymaga, aby zastosowana procedura (pozbawienia wolności osoby umysłowo chorej) miała charakter sądowy i zapewniała zainteresowanej osobie gwarancje odpowiednie do rodzaju przedmiotowego pozbawienia wolności; dla stwierdzenia, czy postępowanie zapewnia odpowiednie gwarancje, należy uwzględnić szczególny charakter okoliczności, w jakich się ono toczy.

Trybunał stwierdził, że sądy krajowe nie brały udziału w decydowaniu o umieszczeniu skarżącego w d.p.s., w którymkolwiek momencie, czy w jakiegokolwiek formie. W takich sytuacjach jak sytuacja skarżącego, polskie prawo nie przewiduje automatycznej kontroli sądowej zgodności z prawem przyjęcia osoby i jej przebywania w takiej instytucji, jak d.p.s. Ponadto kontrola taka nie może zostać wszczęta przez zainteresowaną osobę, jeśli została ona pozbawiona zdolności do czynności prawnych. Tym samym skarżący został pozbawiony możliwości niezależnego skorzystania z jakiegokolwiek środka prawnego o charakterze sądowym, by zakwestionować dalsze przebywanie w d.p.s. wbrew własnej woli.

Ponadto Trybunał uznał też, iż w odniesieniu do osób częściowo ubezwłasnowolnionych, art. 6 ust. 1 Konwencji musi być interpretowany, co do zasady, jako gwarantujący takim osobom

bezpośredni dostęp do sądu w celu wystąpienia o przywrócenie zdolności do czynności prawnych.

Od kiedy, pomimo nieukończonego procesu legislacyjnego, obowiązuje wyrok Trybunału Konstytucyjnego wyraźnie wzywający sądy niższych instancji, by nie ograniczały praw proceduralnych osób ubezwłasnowolnionych, skarżący jest nadal pozbawiony wyraźnego, praktycznego i skutecznego dostępu do sądu w zakresie starania się o odzyskanie zdolności prawnej. Zatem odrzucenie wniosków skarżącego w okresie pomiędzy marcem i październikiem 2007 r. nie może zostać uznane za usprawiedliwione wdrażanie legalnego ograniczenia proceduralnego prawa skarżącego do dostępu do sądu.

W sprawie K. C. p. Polsce skarżąca została umieszczona w d.p.s. w 2008 r. na tej podstawie, że cierpiała na zaburzenia zdrowia psychicznego.

W dniu 24 marca 1981 r., na wniosek córki skarżącej, Sąd Okręgowy w Zielonej Górze orzekł o częściowym ubezwłasnowolnieniu skarżącej. Sąd ustalił, że skarżąca cierpi na syndrom demencji psycho-organicznej ze stanami paranoi, a nadto ma skłonność do nadużywania alkoholu oraz leków. Sąd uznał, że konieczne jest orzeczenie częściowego ubezwłasnowolnienia skarżącej, ponieważ potrzebuje ona pomocy w podejmowaniu właściwych decyzji, w szczególności dotyczących leczenia oraz wydawania pieniędzy na alkohol.

W dniu 19 grudnia 2007 r. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Żarach wystąpił do Sądu Rejonowego w Żarach o przyjęcie skarżącej do d.p.s. bez jej zgody. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej wskazał, że skarżąca cierpi na zaburzenia natury psychicznej, unika wizyt u lekarza oraz zachowuje się w sposób odstający od „społecznie akceptowalnych norm”, co stanowi zagrożenie dla jej własnego zdrowia i życia.

Do wniosku załączono zaświadczenie lekarskie, opatrzone datą 3 grudnia 2007 r. Zostało ono wystawione przez lekarza psychiatrę na podstawie wyników badania lekarskiego skarżącej przeprowadzonego na oddziale psychiatrii Szpitala Wojskowego w Żarach. Wskazano w nim, że skarżąca cierpi na organiczne zaburzenie osobowości i wymaga stałej opieki. Nie wymaga jednak leczenia szpitalnego.

Sąd Rejonowy w Żarach wyznaczył kilka rozpraw, na których skarżąca się nie pojawiła. W związku z powyższym podjęto decyzję o przesłuchaniu skarżącej w miejscu jej pobytu w dniu 25 marca 2008 r.

W dniu 19 czerwca 2008 r. Sąd Rejonowy w Żarach postanowił o przyjęciu skarżącej do d.p.s. Swoją decyzję sąd oparł na opinii lekarza psychiatry, I.S., który przebadał skarżącą w dniu 8 maja 2008 r., diagnozując chroniczną schizofrenię oraz zaburzenia centralnego układu nerwowego. Sąd rozważał również możliwość pozostawienia skarżącej w jej własnym mieszkaniu i w tym zakresie odniósł się do możliwości zaopiekowania się nią przez osobę trzecią przy wsparciu ze strony Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej. Jednakże nie było członków rodziny lub osób trzecich, które mogłyby zapewnić skarżącej stałą opiekę. W szczególności, córka skarżącej oświadczyła, że nie chce się nią stale zajmować i nie zabierze

matki do siebie. Dlatego też skarżąca została przyjęta do d.p.s. w K. w dniu 10 września 2008r.

Pani K. C. odwołała się od tego postanowienia, ale bez powodzenia. Wniosek jej córki o zmianę środka zastosowanego w stosunku do skarżącej został oddalony w 2009 r., po przesłuchaniu pani K.C. przez sąd. Jej próba zmiany postanowienia o jej przymusowym umieszczeniu w d.p.s. została również oddalona w dniu 6 kwietnia 2010 r.

W dniu 21 listopada 2011 r. Sąd Okręgowy w Zielonej Górze oddalił wniosek skarżącej o przywrócenie terminu na wniesienie skargi kasacyjnej i dlatego nie mogła jej wnieść do Sądu Najwyższego. Tego samego dnia Sąd Okręgowy w Zielonej Górze oddalił wniosek skarżącej o zwolnienie z kosztów sądowych oraz ustanowienie adwokata z urzędu, który przygotowałby oraz wniósł skargę kasacyjną w jej imieniu.

Na podstawie art. 5 ust. 1 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) i art. 5 ust. 4 (prawo do odwołania się do sądu w celu ustalenia bezzwłocznie przez sąd legalności pozbawienia wolności) Konwencji, pani K.C. wniosła skargę na przymusowe umieszczenie i nieprzerwane pozbawienie wolności w d.p.s. oraz na to, że nie dysponowała skuteczną procedurą, dzięki której mogłaby zakwestionować legalność i konieczność pozbawienia wolności.

Jeśli chodzi o naruszenie art. 5 ust. 1 Konwencji, Trybunał odnotował, że przepisy krajowe nie przewidywały obowiązkowych okresowych badań mających na celu ocenę, czy nadal zachodzi potrzeba, by skarżąca pozostawała w d.p.s. Zatem pozbawienie wolności skarżącej w d.p.s. nie było przedłużane „zgodnie z procedurą przewidzianą prawem” oraz że wraz z upływem czasu pozbawienie wolności skarżącej nie było już uzasadnione w świetle litery e) art. 5 ust. 1 Konwencji. Trybunał stwierdził zatem, że miało miejsce naruszenie art. 5 ust. 1 Konwencji.

Jeśli chodzi o naruszenie art. 5 ust. 4 Konwencji, to Trybunał zauważył, że skarżąca odwołała się od postanowienia o umieszczeniu jej w d.p.s. oraz że skorzystała z dostępnej procedury mającej na celu zbadanie legalności jej dalszego pozbawienia wolności. W postępowaniu wszczętym na podstawie użycia tego środka zarządzono badania psychiatryczne skarżącej, a także przesłuchano skarżącą przed sądem z wykorzystaniem pomocy prawnej. Zatem Trybunał stwierdził, że z powyższych ustaleń wynika, iż warunki, które muszą być spełnione zgodnie z art. 5 ust. 4 Konwencji, zostały spełnione w sprawie skarżącej, a zatem nie miało miejsca naruszenie tego przepisu Konwencji.

I. Zapłata słusznego zadośćuczynienia i środki indywidualne

1. Środki indywidualne

Aktualna sytuacja pana Kędziora

W dniu 22 lutego 2016 r. Sąd Rejonowy w Lubaczowie wydał postanowienie zatwierdzające dalsze przebywanie skarżącego w d.p.s. W dniu 15 marca 2016 r. postanowienie to uprawomocniło się. Zatem skarżący przebywa aktualnie w Domu Pomocy Społecznej

w Sośnicy na podstawie postanowienia Sądu Rejonowego w Lubaczowie z dnia 22 lutego 2016 r. Postępowanie zostało wszczęte przez brata skarżącego, który jest również jego opiekunem i który zwrócił się do Rejonowego Sądu Rodzinnego w Lubaczowie o pozwolenie na dalsze przebywanie skarżącego w d.p.s.

Ponadto w dniu 28 kwietnia 2016 r. Sąd Okręgowy w Rzeszowie wydał postanowienie zmieniające wcześniejsze postanowienie o całkowitym ubezwłasnowolnieniu skarżącego na postanowienie o jego częściowym ubezwłasnowolnieniu. Postępowanie to zostało wszczęte przez samego skarżącego. Postanowienie to uprawomocniło się w dniu 20 maja 2016 r.

22 lipca 2016 r. Sąd Rejonowy w Lubaczowie, III Wydział Rodzinny i Nieletnich wydał decyzję ustanawiającą kuratelę nad częściowo ubezwłasnowolnionym Stanisławem Kędziorem, a jako kuratora wyznaczył brata skarżącego. W dniu 17 stycznia skarżący złożył wniosek do Sądu Okręgowego w Przemyślu o zmianę decyzji o jego ubezwłasnowolnieniu częściowym. W tym samym czasie skarżący zażądał dostępu do obrońcy z urzędu. Oba wnioski nie spełniały wymogów formalnych, tak więc 6 lutego 2017 skarżący został wezwany, w celu ich uzupełnienia. W dniu 6 marca 2017 r. skarżący został wezwany w celu uzupełnienia informacji o jego rodzinie oraz sytuacji materialnej. **W dniu 31 sierpnia 2017 r. Sąd Okręgowy w Przemyślu odrzucił wniosek skarżącego dotyczący zmiany postanowienia o jego częściowym ubezwłasnowolnieniu.**

W dniu 2 czerwca 2017 r. skarżący, na swój własny wniosek, opuścił Dom Pomocy Społecznej w Sośnicy i od tego czasu przebywa w swoim domu rodzinnym w Nowym Lublińcu. Nie był hospitalizowany, jego stan zdrowia jest stabilny.

Aktualna sytuacja pani K. C.

Skarżąca jest nadal częściowo ubezwłasnowolniona i nadal przebywa w d.p.s. w K. na swoje życzenie. **Od listopada 2014 r. skarżąca opuszczała d.p.s. w K. w następujących terminach: 29-30.01.2015 oraz 29.04-02.05.2015, kiedy to skarżąca była hospitalizowana.**

Po wydaniu wyroku przez Trybunał, ani skarżąca, ani żadna inna osoba nie wnioskowały o zmianę postanowienia sądu krajowego o umieszczeniu skarżącej w d.p.s. w K.

Do maja 2018 r. nie przeprowadzono żadnego sądowego badania psychiatrycznego, ponieważ nie zostało zainicjowane postępowanie w sprawie zmiany decyzji sądu krajowego w sprawie umieszczenia skarżącej w d.p.s. przez samą skarżącą (lub jej córkę), która zgodnie z art. 41 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. *o ochronie zdrowia psychicznego* jest uprawniona do złożenia takiego wniosku w każdym czasie.

W dniu 21 maja 2018 r., zgodnie z informacjami przekazanymi przez dyrektora domu pomocy społecznej, w którym K.C. przebywa, zostało przeprowadzone badanie stanu zdrowia psychicznego uzasadniające jej pobyt w domu pomocy społecznej, zgodnie z art. 38 ust. 5 ustawy *o ochronie zdrowia psychicznego*, który wszedł w życie w styczniu 2018 r. (zobacz poniżej więcej informacji na temat środków generalnych). Wyniki badania wskazują, że skarżąca nie jest w stanie zaspokoić swoich potrzeb z powodu choroby psychicznej i potrzebuje stałej opieki i powinna pozostać w domu pomocy społecznej.

2. Szczegóły dotyczące słusznego zadośćuczynienia.

W sprawie *Kędzior p. Polsce* Trybunał zasądził na rzecz skarżącego zadośćuczynienie za poniesioną szkodę niemajątkową.

Rząd wypłacił zasądzone przez Trybunał na rzecz skarżącego zadośćuczynienie na rachunek bankowy, założony w tym celu na mocy postanowienia sądu opiekuńczego przez opiekuna skarżącego, który ze względu na obowiązek zabezpieczenia interesów skarżącego, podlega kontroli sądu (wypłata pieniędzy z rachunku może nastąpić do rąk opiekuna wyłącznie na podstawie zezwolenia sądu opiekuńczego, zgodnie z wymogami Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 5 czerwca 2001 r. *ws. zasad i trybu składania przez opiekuna w instytucji bankowej gotówki osoby pozostającej pod opieką*, Dz.U. z 2001 r., nr 64, poz. 649).

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	-	10 000 euro
Termin płatności: 16/04/2013		Wypłacono: 19/03/2013	

W sprawie *K. C. p. Polsce* zadośćuczynienie zasądzone przez Trybunał na rzecz skarżącej zostało wypłacone w terminie.

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	6 000 euro	-	6 000 euro
Termin płatności: 25/05/2015		Wypłacono: 20/05/2015	

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne.

1. Naruszenie art. 5 ust. 1 lit. e Konwencji oraz art. 5 ust. 4 Konwencji.

B. Obowiązujące prawo.

Aktualnie przepisy k.r.o., tj. art. 156 w zw. z art. 175 k.r.o. przewidują każdorazowo obowiązek uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego w przypadku umieszczania w osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej w d.p.s.

Art. 175 k.r.o.: Do opieki nad ubezwłasnowolnionym całkowicie stosuje się odpowiednio przepisy o opiece nad małoletnim (...).

Art. 156 k.r.o.: Opiekun powinien uzyskiwać zezwolenie sądu opiekuńczego we wszelkich ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby lub majątku małoletniego.

Według informacji otrzymanych z Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej powyższa procedura jest co do zasady przestrzegana i takie sytuacje, jak w sprawie skarżącego nie mają miejsca.

Ponadto w celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości Ministerstwo Pracy i Polityki Socjalnej wysłało informację o wyroku Trybunału wraz z listem nakazującym Dyrektorom wszystkich Wydziałów Polityki Socjalnej w Urzędach Wojewódzkich poinformowanie wszystkich Dyrektorów d.p.s. o obowiązku przedstawiania postanowienia sądu o umieszczeniu osoby w d.p.s. wraz ze skierowaniem do takiej placówki.

W dniu 24 listopada 2017 znowelizowano ustawę o ochronie zdrowia psychicznego z dnia 19 sierpnia 1994 r., a w szczególności przepisy regulujące przyjmowanie osób całkowicie ubezwłasnowolnionych przez d.p.s. Z dniem 1 stycznia 2018 r. ustawa weszła w życie.

Nowelizacja ma na celu przyznanie takim osobom szerszych gwarancji ochrony praw człowieka przez odejście od automatycznego uznawania każdej osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej za niezdolną do wyrażenia zgody albo sprzeciwu.

Nowelizacja ma też na celu zagwarantowanie, by w każdym przypadku przyjęcie do d.p.s. osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej uzależnione byłoby od jej zgody (jeśli dysponuje dostatecznym rozeznaniem w kwestii skutków umieszczenia w takiej placówce), a w przypadku jej sprzeciwu lub braku dostatecznego rozeznania w kwestii skutków umieszczenia, mogłoby nastąpić jedynie na mocy orzeczenia sądu opiekuńczego.

Nowelizacja ma również na celu zapewnienie procedury sądowej, która umożliwiłaby osobie ubezwłasnowolnionej samodzielne wystąpienie do sądu opiekuńczego z wnioskiem o zmianę orzeczenia o przyjęciu do d.p.s.

Ponadto art. 38 ust. 5 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego przewiduje obowiązek okresowego badania stanu zdrowia psychicznego osoby przyjętej do d.p.s. w celu uzasadnienia pobytu tej osoby w d.p.s.. Badanie takie należy przeprowadzać co najmniej co 6 miesięcy. Przepis ten wszedł w życie z dniem 1 stycznia 2018 r. Zgodnie z informacjami dostarczonymi przez Ministerstwo Zdrowia, badanie stanu zdrowia psychicznego, o którym mowa w art. 38 ust. 5, powinno być przeprowadzone nie później niż 6 miesięcy od daty wejścia w życie nowelizacji z 24 listopada 2017 r. do ustawy o ochronie zdrowia psychicznego.

Ponadto zgodnie z nowelizacją sąd będzie ustanawiał pełnomocnika z urzędu dla osoby, której postępowanie bezpośrednio dotyczy, nawet jeśli ona/on nie będzie wnioskować o pomoc prawną, jeśli nie jest w stanie o taką pomoc wnioskować z powodu swojego stanu zdrowia psychicznego, a sąd oceni, że udział prawnika w postępowaniu jest konieczny. Pełnomocnik z urzędu będzie również ustanawiany dla osoby dla osoby przyjmowanej do szpitala psychiatrycznego, czy d.p.s. bez jej zgody.

Poniżej znajdują się odpowiednie postanowienia ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, zmienione w dniu 24 listopada 2017 r., przetłumaczone na język angielski:

Art. 38 stanowi:

- 6. Osoba, która wskutek choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego nie jest zdolna do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i nie ma możliwości korzystania z opieki innych osób oraz potrzebuje stałej opieki i pielęgnacji, lecz nie wymaga leczenia szpitalnego, może być za jej zgodą lub zgodą jej przedstawiciela ustawowego przyjęta do domu pomocy społecznej.**
- 7. Przyjęcie do domu pomocy społecznej osoby, o której mowa w ust. 1, bez jej zgody a za zgodą jej przedstawiciela ustawowego wymaga orzeczenia sądu opiekuńczego o przyjęciu do domu pomocy społecznej.**
- 8. Przyjęcie do domu pomocy społecznej osoby małoletniej lub ubezwłasnowolnionej całkowicie następuje za pisemną zgodą jej przedstawiciela ustawowego. Przedstawiciel ustawy wyraża zgodę po uzyskaniu zezwolenia sądu opiekuńczego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby małoletniej lub ubezwłasnowolnionej całkowicie.**
- 9. Jeżeli przyjęcie do domu pomocy społecznej dotyczy osoby małoletniej powyżej 16 roku życia lub osoby pełnoletniej całkowicie ubezwłasnowolnionej, zdolnej do wyrażenia zgody, jest wymagane również uzyskanie zgody tej osoby na przyjęcie. W przypadku sprzecznych oświadczeń w sprawie przyjęcia do domu pomocy społecznej tej osoby i jej przedstawiciela ustawowego, przyjęcie do domu pomocy społecznej wymaga orzeczenia sądu opiekuńczego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania tej osoby.**
- 10. Osoba, o której mowa w ust. 1, podlega okresowym badaniom stanu zdrowia psychicznego w zakresie uzasadniającym jej pobyt w domu pomocy społecznej. Badania przeprowadza się co najmniej raz na 6 miesięcy.**

Art. 41 stanowi:

- 4. Osoba przyjęta do domu pomocy społecznej, w tym również osoba ubezwłasnowolniona, jej przedstawiciel ustawy, małżonek, krewni w linii prostej, rodzeństwo oraz osoba sprawująca nad nią faktyczną opiekę, mogą występować do sądu opiekuńczego z wnioskiem o zmianę orzeczenia o przyjęciu do domu pomocy społecznej.**
- 5. Z wnioskiem o zmianę orzeczenia o przyjęciu do domu pomocy społecznej może także wystąpić kierownik domu pomocy społecznej, jeżeli uzna, że zmieniły się okoliczności uzasadniające orzeczenie o przyjęciu osoby do domu pomocy społecznej.**
- 6. W przypadku gdy osoba nie wyraża zgody na dalsze przebywanie w domu pomocy społecznej i nie została do niego przyjęta na podstawie orzeczenia sądu opiekuńczego o przyjęciu do domu pomocy społecznej, osoba ta, jej przedstawiciel ustawy, małżonek, krewni w linii prostej, rodzeństwo, osoba sprawująca nad nią faktyczną opiekę lub kierownik domu pomocy społecznej mogą wystąpić do sądu opiekuńczego z wnioskiem o zniesienie obowiązku przebywania w domu pomocy społecznej.**

Art. 48 stanowi:

- 3. Sąd ustanawia dla osoby, której postępowanie dotyczy bezpośrednio, adwokata lub radcę prawnego z urzędu, nawet bez jej wniosku, jeżeli osoba ta ze względu na stan zdrowia psychicznego nie jest zdolna do złożenia wniosku, a sąd uzna udział adwokata lub radcy prawnego w sprawie za potrzebny.**
- 4. Sąd ustanawia adwokata lub radcę prawnego z urzędu, jeżeli postępowanie dotyczy bezpośrednio osoby przyjmowanej do szpitala psychiatrycznego albo do domu pomocy społecznej, albo przebywającej w danym podmiocie, bez jej zgody.**

2. Naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji

Eliminacja przyczyny naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji została zrealizowana nowelizacją *Kodeksu postępowania cywilnego* (dalej k.p.c.) z dnia 9 maja 2007 r., która weszła w życie w dniu 7 października 2007 r.

Przed tą datą art. 559 k.p.c. miał następujące brzmienie:

§ 1. Sąd uchyli ubezwłasnowolnienie, gdy ustaną przyczyny, dla których je orzeczono; uchylenie może nastąpić także z urzędu.

§ 2. Sąd może w razie poprawy stanu psychicznego ubezwłasnowolnionego zmienić ubezwłasnowolnienie całkowite na częściowe, a w razie pogorszenia się tego stanu - zmienić ubezwłasnowolnienie częściowe na całkowite.

W ramach tej nowelizacji do art. 559 k.p.c. dodano § 3 w brzmieniu:

§ 3. Z wnioskiem o uchylenie albo zmianę ubezwłasnowolnienia może wystąpić także ubezwłasnowolniony.

3. Upowszechnianie wyroku Trybunału i działania szkoleniowe.

Od 2011 r. wyrok ten jest przedmiotem szkoleń dla sędziów prowadzonych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury. Część z tych szkoleń dotyczy wyłącznie tego wyroku.

Ponadto w celu zagwarantowania praktyki zgodnej z *Ustawą o zdrowiu psychicznym* oraz k.r.o. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zwróciło się do Dyrektorów Wydziałów Polityki Społecznej wszystkich Urzędów Wojewódzkich z prośbą o upowszechnienie wyroku ws. *Kędzior p. Polsce* i informacji o obowiązku przedstawiania postanowienia sądu o umieszczeniu osoby w d.p.s. wraz ze skierowaniem do takiej placówki. List ten stanowił wyraźny sygnał dla nadzorowanych jednostek pomocy społecznej, iż konieczne jest rzetelne przestrzeganie przepisów k.r.o. Tematyka ta była również podnoszona na spotkaniu przedstawicieli ministerstwa z reprezentantami Wydziałów Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich w dniach 26 i 27 czerwca 2013 r.

Przepisy znówelizowanej ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego zostały opublikowane w Dzienniku Ustaw w formie elektronicznej.

W tych okolicznościach żadne inne środki o charakterze generalnym nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki o charakterze generalnym będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

18) Raport z wykonania wyroku *Michał Korgul p. Polsce*, przekazany w dniu 25 stycznia 2018 r.

Sprawa

Michał Korgul p. Polsce, skarga nr 36140/11, wyrok z dnia 21/03/2017, ostateczny w dniu 21/06/2017.

Opis sprawy

Skarga dotyczy stosowania wobec skarżącego rygorów związanych z zakwalifikowaniem go do kategorii tzw. osadzonych niebezpiecznych. Skarżący został zakwalifikowany jako więzień niebezpieczny, pierwszy raz w 2011 r., a następnie w 2012 r., z uwagi na agresywne zachowanie w stosunku do funkcjonariuszy Służby Więziennej.

W skardze do Trybunału skarżący podniósł, że stosowane wobec niego restrykcje (odizolowanie od pozostałych osadzonych, konieczność poruszania się w kajdanach zespolonych na zewnątrz celi, a także rutynowe kontrole osobiste połączone z obowiązkiem rozebrania się) stanowiły poniżające, sprzeczne z art. 3 Konwencji traktowanie. Ponadto zarzucił naruszenie art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji, w związku z pozbawieniem go możliwości dysponowania połową swoich oszczędności, które zostały umieszczone na specjalnym rachunku, do którego nie miał dostępu przed wyjściem na wolność.

Trybunał uznał skargę za zasadną w odniesieniu do pierwszego z podniesionych zarzutów i stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji. Trybunał wskazał, że konieczność poruszania się przez skarżącego w kajdanach zespolonych każdorazowo na zewnątrz celi, a także rutynowe kontrole osobiste, powodowały u niego – biorąc pod uwagę inne stosowane w ramach reżimu środki – poczucie upokorzenia. Ponadto Trybunał podniósł, że łączne stosowanie środków wynikających z reżimu więźniów niebezpiecznych przez okres prawie dwóch lat nie mogło być uzasadnione koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa i tym samym środki te stanowiły dolegliwość, której stopień przekroczył poziom nieodłącznie związany z wykonywaniem wymierzonej kary pozbawienia wolności.

W odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji Trybunał wskazał, że pozbawienie skarżącego możliwości w trakcie osadzenia części swoich oszczędności było przewidziane prawem i wynikało z art. 126 Kodeksu karnego wykonawczego (dalej k.k.w.), a celem tego przepisu jest zapewnienie osadzonym środkom finansowym umożliwiających powrót do społeczeństwa po wyjściu na wolność. Trybunał, uznał że skazani jedynie czasowo mają ograniczoną możliwość swobodnego dysponowania swoim mieniem, nie zostają natomiast jej pozbawieni, oszczędności pozostają bowiem własnością osadzonych. Trybunał podkreślił, że w sprawach dotyczących prawa własności Państwo korzysta z szerszego marginesu uznania. Trybunał uznał, iż państwo może wykorzystywać takie mechanizmy jak

uzna za najbardziej stosowne w celu reintegracji osadzonych ze społeczeństwem po opuszczeniu przez nich zakładu karnego, w tym tych określonych w art. 126 k.k.w. W konsekwencji Trybunał nie stwierdził naruszenia art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji.

W związku z naruszeniem art. 3 Konwencji Trybunał przyznał skarżącemu celem słusznego zadośćuczynienia kwotę 6 000 euro i 1 000 euro tytułem zwrotu kosztów.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki indywidualne

1. Szczegóły dotyczące słusznego zadośćuczynienia przyznanego przez Trybunał

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
	6000 euro	1000 euro	7000 euro
Termin płatności: 21/09/2017		Wypłacono: 03/08/2017	

2. Środki indywidualne

Skarżący Michał Korgul był pozbawiony wolności do dnia 6 sierpnia 2015 r. W okresie od 27 marca 2013 r. nie był zakwalifikowany do kategorii tzw. „więźniów niebezpiecznych”.

W tych okolicznościach dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

W wyroku Trybunał zidentyfikował problem wynikający ze stosowania przepisu art. 212a § 3 k.k.w., zgodnie z którym władze, ze względu na ścisłe i sztywne zasady nakładania specjalnego reżimu i niejasno zdefiniowane „szczególne okoliczności” dla jego zaniechania, nie były zobligowane do rozważania zmian w sytuacji osobistej tymczasowo aresztowanego oraz, w szczególności, połączonych skutków dalszego stosowania kwestionowanych środków, przy jednoczesnym braku dołożenia starań, aby przeciwdziałać skutkom izolacji osadzonych poprzez zapewnienie niezbędnej psychicznej lub fizycznej stymulacji.

Wyrok został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości. Orzeczenie w języku polskim jest także dostępne na stronie internetowej Trybunału.

Informacja o wyroku została przesłana bezpośrednio do prezesów sądów, w których rozpoznawano zażalenia skarżącego na decyzje komisji penitencjarnej tj. do prezesów Sądu Okręgowego w Lublinie i w Rzeszowie oraz do prezesów sądów sprawujących nadzór administracyjny nad działalnością wskazanych sądów okręgowych, tj. do Prezesa Sądu Apelacyjnego w Lublinie i do Prezesa Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie.

Środki generalne przyjęte przez rząd dotyczące skargi w sprawach z zakresu tzw. więźniów niebezpiecznych zostały omówione w raportach w sprawach z grupy *Horych i Piechowicz p. Polsce* oraz w sprawie *Karwowski p. Polsce*.

W uzupełnieniu dotychczas przedstawionych informacji należy dodać, iż Dyrektor Generalny Służby Więziennej pismem z dnia 18 kwietnia 2016 r. wydał dyrektorom okręgowym Służby Więziennej następujące polecenia:

- decyzje o zakwalifikowaniu do reżimu więźnia tzw. „niebezpiecznego i utrzymaniu stosowania tego reżimu należy podejmować ze szczególną rozważą,
- przy przyjęciu i każdorazowej weryfikacji decyzji o uznaniu osadzonego za niebezpiecznego we wniosku komisja penitencyjna ma obowiązek odnieść się do przepisu art. 88a § 2 k.k.w. oraz do zasad określonych w art. 88b § 1 k.k.w., czy są one niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa zakładu, dokonując jednocześnie szczegółowego uzasadnienia i wskazania faktycznych powodów podjętej decyzji,
- w przypadku przedłużania statusu więźnia niebezpiecznego, istotna jest okresowa weryfikacja potrzeby stosowania wszystkich środków określonych w art. 88b § 1 k.k.w.

Dane statystyczne

Na koniec 2016 r. nastąpił dalszy spadek liczby osadzonych zakwalifikowanych do kategorii osadzonych tzw. „niebezpiecznych” – do 123 osadzonych. Na dzień 31 sierpnia 2017 r. było 109 osadzonych w reżimie więźnia tzw. „niebezpiecznego”. W 2016 r. komisje penitencyjne zakwalifikowały do kategorii niebezpiecznych 143 osadzonych (gdy w 2015 r. odpowiednio 164), a 176 zostało z tej kategorii odwołanych (gdy w 2015 r. odpowiednio 171). W 2016 r. najczęstszą przyczyną kwalifikacji był fakt czynnej napaści osadzonego na funkcjonariusza publicznego - 58 przypadków. W pozostałych przypadkach kwalifikację do osadzonych niebezpiecznych stosowano z uwagi na:

- 14 — popełnienie przestępstwa z użyciem broni palnej, materiałów wybuchowych albo łatwopalnych,
- 12 - popełnienie gwałtu, ciężkiego uszczerbku na zdrowiu albo znęcania się nad skazanym, ukaranym lub tymczasowo aresztowanym,
- 10 - popełnienie przestępstwa wzięcia lub przetrzymania zakładnika,
- 9 - uwolnienia się lub jego usiłowania z zakładu karnego typu zamkniętego lub aresztu śledczego albo podczas konwojowania poza terenem takiego zakładu lub aresztu,
- 7 - popełnienie przestępstwa ze szczególnym okrucieństwem,
- 6 - popełnienie przestępstwa w zorganizowanej grupie albo związku mającym na celu popełnienie przestępstw, zwłaszcza z uwagi na jego kierowniczą lub znaczącą rolę w grupie lub związku,
- 5 - organizowanie lub aktywne uczestnictwo zbiorowego wystąpienia w zakładzie karnym lub areszcie śledczym,
- 1 - popełnienie przestępstwa o bardzo wysokim stopniu społecznej szkodliwości,
- 1 - popełnienie innego przestępstwa.

W tych okolicznościach dodatkowe środki ogólne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Zdaniem rządu dalsze środki o charakterze indywidualnym nie są konieczne w niniejszej sprawie, a przyjęte środki o charakterze ogólnym będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

19) Raport z wykonania wyroku *Korzeniak p. Polsce*, przekazany w dniu 10 stycznia 2018 r.

Sprawa

Korzeniak p. Polsce, skarga nr 56134/08, wyrok z dnia 10/01/2017, ostateczny w dniu 10/04/2017.

Opis sprawy

Sprawa dotyczyła prawa do rozpoznania sprawy przez bezstronny sąd oraz zarzutu nadmiernej długości postępowania.

Pod koniec lat 90-tych pan Korzeniak pracował dla polskiej firmy na budowie w Niemczech. W 1999 r. wniósł powództwo cywilne przeciwko byłemu pracodawcy o zapłatę wynagrodzenia. Postępowanie trwało prawie dziewięć lat i toczyło się na różnych poziomach sądów, aż do wydania ostatecznego wyroku przez Sąd Najwyższy w 2008 r.

W trakcie postępowania sąd pierwszej instancji wydał wyrok częściowy, w którym ustalił, że skarżący był uprawniony do określonej stawki wynagrodzenia. Wyrok ten został w dniu 15 listopada 2000 r. uchylony przez Sąd Apelacyjny z powodów proceduralnych, a sprawa przekazana do ponownego rozpoznania, aczkolwiek w końcowej części orzeczenia Sąd Apelacyjny wypowiedział się na temat jednej z kwestii merytorycznych. Skład orzekający Sądu Apelacyjnego składał się z trzech sędziów, w tym z sędziego, który później zasiadał w składzie orzekającym w Sądzie Najwyższym, który wydał wyrok z dnia 14 maja 2008 r. kończący sprawę skarżącego (sędzia ten nie był sprawozdawcą, ani nie przewodniczył żadnej z tych spraw).

W swoim wyroku Trybunał uznał, że obawy skarżącego co do bezstronności Sądu Najwyższego były obiektywnie uzasadnione z uwagi na istnienie związku pomiędzy istotnymi okolicznościami badanymi przez Sąd Apelacyjny podczas rozpatrywania apelacji skarżącego od wyroku częściowego sądu pierwszej instancji, a następnie przez Sąd Najwyższy. W związku z powyższym, Trybunał uznał, że prawo skarżącego do rozpoznania sprawy przez bezstronny sąd, zagwarantowane w art. 6 ust. 1 Konwencji, zostało naruszone.

Skarżący zarzucał także, że postępowanie przed sądami krajowymi było przewlekłe, jednak Trybunał uznał tę część jego skargi za niedopuszczalną z uwagi na niewykorzystanie przez skarżącego środka krajowego w postaci skargi na przewlekłość postępowania na podstawie ustawy z dnia 17 czerwca 2000 r. o skardze na naruszenie **prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki**.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki o charakterze indywidualnym

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	3 300 euro	-	3 300 euro
Termin płatności: 18/07/2017		Wypłacono: 16/05/2017	

Wobec zasądzenia na rzecz skarżącego powyższej kwoty zadośćuczynienia żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Prawo

Kwestię wyłączenia sędziego w zakresie omawianym w wyroku Trybunału reguluje art. 48 § 1 pkt. 5 Kodeksu postępowania cywilnego.

Przepis ten brzmi następująco:

„Art. 48 § 1. Sędzia jest wyłączony z mocy samej ustawy:

5. w sprawach, w których w instancji niższej brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia, jako też w sprawach o ważność aktu prawnego z jego udziałem sporządzonego lub przez niego rozpoznanego oraz w sprawach, w których występował jako prokurator”.

2. Publikacja i rozpowszechnienie wyroku

Wyrok w sprawie *Korzeniak przeciwko Polsce* został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl) oraz w bazie HUDOC. Dodatkowo, informacje o przedmiotowym wyroku zamieszczono w aktualnościach na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości oraz w redagowanym przez MS newsletterze, który jest rozsyłany do wszystkich sądów, prokuratur oraz jednostek organizacyjnych służby więziennej.

Dodatkowo, informacja o przedmiotowym wyroku, wraz z prośbą o jego upowszechnienie wśród sędziów, została przekazana do Sądu Najwyższego z uwagi na fakt, że skarga, w części uznanej przez Trybunał za zasadną, dotyczyła postępowania toczącego się przed tym sądem.

3. Podsumowanie

Należy uznać, że do naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji w niniejszej sprawie doszło wyłącznie na skutek błędnego zastosowania istniejących w prawie krajowych przepisów, chroniących prawa przewidziane w cytowanym wyżej postanowieniu Konwencji.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte, opisane powyżej środki o charakterze generalnym, tj. tłumaczenie, publikacja i rozpowszechnienie wyroku Trybunału, są wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

20) Zaktualizowany raport z wykonania wyroku *Korzeniak p. Polsce*, przesłany w dniu 29 sierpnia 2018 r..

Sprawa

Korzeniak p. Polsce, skarga nr 56134/08, wyrok z dnia 10/01/2017, ostateczny w dniu 10/04/2017.

Opis sprawy

Sprawa dotyczyła prawa do rozpoznania sprawy przez bezstronny sąd oraz zarzutu nadmiernej długości postępowania.

Pod koniec lat 90-tych pan Korzeniak pracował dla polskiej firmy na budowie w Niemczech. W 1999 r. wniósł powództwo cywilne przeciwko byłemu pracodawcy o zapłatę wynagrodzenia. Postępowanie trwało prawie dziewięć lat i toczyło się na różnych poziomach sądów, aż do wydania ostatecznego wyroku przez Sąd Najwyższy w 2008 r.

W trakcie postępowania sąd pierwszej instancji wydał wyrok częściowy, w którym ustalił, że skarżący był uprawniony do określonej stawki wynagrodzenia. Wyrok ten został w dniu 15 listopada 2000 r. uchylony przez Sąd Apelacyjny z powodów proceduralnych, a sprawa przekazana do ponownego rozpoznania, aczkolwiek w końcowej części orzeczenia Sąd Apelacyjny wypowiedział się na temat jednej z kwestii merytorycznych. Skład orzekający Sądu Apelacyjnego składał się z trzech sędziów, w tym z sędziego, który później zasiadał w składzie orzekającym w Sądzie Najwyższym, który wydał wyrok z dnia 14 maja 2008 r. kończący sprawę skarżącego (sędzia ten nie był sprawozdawcą, ani nie przewodniczył żadnej z tych spraw).

W swoim wyroku Trybunał uznał, że obawy skarżącego co do bezstronności Sądu Najwyższego były obiektywnie uzasadnione z uwagi na istnienie związku pomiędzy istotnymi okolicznościami badanymi przez Sąd Apelacyjny podczas rozpatrywania apelacji skarżącego od wyroku częściowego sądu pierwszej instancji, a następnie przez Sąd Najwyższy. W związku z powyższym, Trybunał uznał, że prawo skarżącego do rozpoznania sprawy przez bezstronny sąd, zagwarantowane w art. 6 ust. 1 Konwencji, zostało naruszone.

Skarżący zarzucał także, że postępowanie przed sądami krajowymi było przewlekłe, jednak Trybunał uznał tę część jego skargi za niedopuszczalną z uwagi na niewykorzystanie przez skarżącego środka krajowego w postaci skargi na przewlekłość postępowania na podstawie ustawy z dnia 17 czerwca 2000 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki o charakterze indywidualnym

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	3 300 euro	-	3 300 euro
Termin płatności: 18/07/2017			Wypłacono: 16/05/2017

Wobec zasądzenia na rzecz skarżącego powyższej kwoty zadośćuczynienia oraz biorąc pod uwagę, że w przypadku sprawy skarżącego wydaje się, że jakakolwiek sugestia wznowienia postępowania przed właściwym sądem sprzeciwiałaby się zasadzie pewności prawa, do którego druga strona postępowania cywilnego (w tym przypadku prywatna firma) jest uprawniona, żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Prawo

Kwestię wyłączenia sędziego w zakresie omawianym w wyroku Trybunału reguluje art. 48 § 1 pkt. 5 Kodeksu postępowania cywilnego.

Przepis ten brzmi następująco:

„Art. 48 § 1. Sędzia jest wyłączony z mocy samej ustawy:

5. w sprawach, w których w instancji niższej brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia, jako też w sprawach o ważność aktu prawnego z jego udziałem sporządzonego lub przez niego rozpoznanego oraz w sprawach, w których występował jako prokurator”.

2. Publikacja i rozpowszechnienie wyroku

Wyrok w sprawie *Korzeniak przeciwko Polsce* został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl) oraz w bazie HUDOC. Dodatkowo, informacje o przedmiotowym wyroku zamieszczono w aktualnościach na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości oraz w redagowanym przez MS newsletterze, który jest rozsyłany do wszystkich sądów, prokuratur oraz jednostek organizacyjnych służby więziennej.

Dodatkowo, informacja o przedmiotowym wyroku, wraz z prośbą o jego upowszechnienie wśród sędziów, została przekazana do Sądu Najwyższego z uwagi na fakt, że skarga, w części uznanej przez Trybunał za zasadną, dotyczyła postępowania toczącego się przed tym sądem.

3. Podsumowanie

Należy uznać, że do naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji w niniejszej sprawie doszło wyłącznie na skutek błędnego zastosowania istniejących w prawie krajowych przepisów, chroniących prawa przewidziane w cytowanym wyżej postanowieniu Konwencji.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte, opisane powyżej środki o charakterze generalnym, tj. tłumaczenie, publikacja i rozpowszechnienie wyroku Trybunału, są wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

21) Raport z wykonania wyroku *Kość p. Polsce*, przekazany w dniu 27 lutego 2018 r.

Sprawa

Kość p. Polsce, skarga nr 34598/12, wyrok z dnia 01/06/2017, ostateczny w dniu 01/09/2017.

Opis sprawy

Sprawa dotyczyła naruszenia prawa do poszanowania swobody wypowiedzi skarżącego.

Skarżący, Jarosław Kość, został pozwany w procesie cywilnym o ochronę dóbr osobistych przez Z.M., byłego sołtysa, w związku z pismem wysłanym przez skarżącego do starosty powiatowego w okresie kampanii do wyborów samorządowych, w których obydwójce brali udział, które dotyczyło prowadzenia przez powoda złej gospodarki finansowej. Sądy krajowe stwierdziły, że skarżący nie udowodnił prawdziwości twierdzeń postawionych w piśmie, co naruszyło dobra osobiste Z.M. Pan Kość został zobowiązany do złożenia przeprosin.

Trybunał stwierdził, że doszło do naruszenia art. 10 Konwencji uznając, że ingerencja w wolność słowa skarżącego nie została poparta wystarczającymi powodami oraz była nieproporcjonalna co do słusznego celu chronienia reputacji Z.M. Trybunał podzielił stanowisko skarżącego, iż ogólnym celem jego pisma była prośba o wyjaśnienie oraz udzielenie informacji na co zostały wydane środki publiczne, nie zaś osobisty atak na Z.M oraz że kwestie wyrażone przez skarżącego były drugorzędne i niepozbawione faktycznych podstaw. Ponadto, zakwestionowane oświadczenie zostało złożone w formie listu do starosty powiatowego, bez wyraźnej intencji jego upublicznienia. Trybunał podkreślił także, że zarówno skarżący, jak i Z.M. byli w tamtym czasie osobami publicznymi, kandydatami w lokalnych wyborach samorządowych, zatem zgodnie z orzecznictwem Trybunału ograniczenia dopuszczalnej krytyki były tym samym szersze dla Z.M. a opinie i informacje istotne dla wyborców rozpowszechniane podczas kampanii wyborczej powinny być, co do zasady, traktowane jako część debaty publicznej.

Trybunał przyznał skarżącemu 3 000 euro z tytułu szkody niemajątkowej oraz 1500 euro zwrotu kosztów i wydatków.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki o charakterze indywidualnym

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	3 000 euro	1 500 euro	4 500 euro
Termin płatności: 01/12/2017		Wypłacono: 17/10/2017	

2. Środki indywidualne

Skarżącemu nie przysługują żadne środki natury proceduralnej w odniesieniu do zakwestionowanego postępowania cywilnego o naruszenie dóbr osobistych. W szczególności, wyrok ETPCz nie stanowi ustawowej podstawy wznowienia postępowania

cywilnego, w którym w dwóch instancjach sądy krajowe wydały niekorzystne dla skarżącego rozstrzygnięcia. W konsekwencji, w zakresie środków o charakterze indywidualnym, wykonanie przedmiotowego wyroku sprowadza się do wypłaty skarżącemu przyznanych przez Trybunał sum pieniężnych tytułem słusznego zadośćuczynienia oraz zwrotu kosztów i wydatków.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Trybunał nie zakwestionował przepisów Kodeksu cywilnego dotyczących ochrony dóbr osobistych (art. 24, 448 k.c.). Przyczyną stwierdzonego naruszenia było nieuwzględnienie przez sądy krajowe przy rozstrzygnięciu niniejszej sprawy wypracowanych przez Trybunał standardów odnoszących się do swobody wypowiedzi osób publicznych (w tym przypadku: występujących w roli kandydatów w demokratycznych wyborach lokalnych).

Mając powyższe na uwadze, nie zachodzi potrzeba dokonania zmian o charakterze legislacyjnym w celu wykonania niniejszego wyroku.

Za wystarczające należy uznać działania o charakterze edukacyjnym i upowszechniającym przedmiotowy wyrok wśród sędziów, co zostało dokonane poprzez umieszczenie tłumaczenia wyroku *Kość p. Polsce* na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl) oraz w bazie HUDOC, a także przez zamieszczenie syntetycznej informacji o treści wyroku w redagowanym przez Ministerstwo Sprawiedliwości newsletterze (w wydaniu z dnia 14 czerwca 2017 r.). Przetłumaczony wyrok, wraz z omówieniem standardów konwencyjnych w zakresie art. 10 Konwencji, został także przesłany do sądów pierwszej i drugiej instancji orzekających w sprawie skarżącego.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki o charakterze generalnym są wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

22) Raport z wykonania wyroku *Kuchta p. Polsce*, przekazany w dniu 31 października 2018 r.

Sprawa

Kuchta p. Polsce, skarga nr 58683/08, wyrok z dnia 23/01/2018, ostateczny w dniu 23/04/2018.

Opis sprawy

Sprawa dotyczyła braku możliwości skarżącego do wystarczającego lub odpowiedniego kwestionowania oświadczeń, które stanowiły decydujący dowód przeciwko niemu

w wydaniu wyroku skazującego go w sprawie o współudział w fałszerstwie, co doprowadziło do naruszenia jego prawa do sprawiedliwego procesu (art. 6 ust. 1 i 3(d) Konwencji).

W czerwcu 2006 r. skarżący i siedem innych osób zostało oskarżonych o współudział w fałszerstwie przy zawieraniu umów abonamentowych z operatorem telefonii komórkowej w celu uzyskania telefonów komórkowych po preferencyjnych stawkach, które były przeznaczone dla parafii katolickich. W 2007 r. wszyscy oskarżeni zostali uznani winnymi. Ich wina została ustalona w szczególności na podstawie oświadczenia głównego oskarżonego, P.N., który był przedstawicielem handlowym w firmie telekomunikacyjnej i który potwierdził, że wszyscy współoskarżeni, w tym także skarżący, byli świadomi nieprawidłowości swoich umów (umowy były zawarte w imieniu parafii katolickiej w O. i były opatrzone sfałszowanym podpisem proboszcza, a szczegóły dotyczące współoskarżonych były podane jako dane adresowe).

Na wniosek P.N. zaakceptowany przez sąd, postępowanie sądowe było prowadzone pod jego nieobecność, a jego wyjaśnienia złożone przed Policją zostały odczytane podczas rozpraw.

Trybunał zauważył, że P.N., jako oskarżony, występując z wnioskiem o prowadzenie rozprawy pod swoją nieobecność, skorzystał ze swoich praw proceduralnych zagwarantowanych mu przez przepisy karne.

Ponadto nawet gdyby został wezwany do stawienia się przed sądem, mógłby skorzystać z prawa do odmowy składania zeznań, więc jego pojawienie się niekoniecznie doprowadziłoby do uzyskania nowych informacji. Jednakże uzasadnienie sądów krajowych nie pozwala na jednoznaczne ustalenie, czy zeznania P.N. zostały uznane za decydujące dowody, ani czy sądy dogłębnie zbadały kwestię konsekwencji nieobecności P.N. w kontekście ustalenia stanu faktycznego.

Trybunał zauważył również, że odmiennie niż w sprawie *Riahi p. Belgii*, w której nieobecny świadek został przesłuchany przed rozprawą przez policję i sędziego, P.N. był przesłuchany tylko przez policję, a nie przez prokuratora czy sędziego.

W świetle powyższego Trybunał stwierdził, że prawo skarżącego do sprawiedliwego procesu zostało naruszone. Przyznał skarżącemu 2 000 euro tytułem słusznego zadośćuczynienia oraz 600 euro tytułem zwrotu kosztów i wydatków.

I. Zapłata słusznego zadośćuczynienia i środki indywidualne

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	2 000 euro	600 EURO	2 600 euro
Termin płatności: 23/07/2018			Wypłacono: 09/07/2018

Kodeks postępowania karnego przewiduje możliwość wznowienia postępowania karnego. Art. 540 § 3 k.p.k. wskazuje, że postępowanie zostanie wznowione w sytuacji gdy taka potrzeba wynika z rozstrzygnięcia organu międzynarodowego działającego na mocy umowy międzynarodowej ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską. Postępowanie wznowia się na wniosek strony (art. 542 k.p.k.). Jak dotąd skarżący nie wykorzystał przysługującego mu prawa do złożenia wniosku o wznowienie.

W tej sytuacji, wykonanie środków indywidualnych w niniejszej sprawie sprowadza się do wypłaty skarżącemu słusznego zadośćuczynienia przyznanego przez Trybunał.

W tych okolicznościach żadne inne środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Trybunał nie podważał zasadności polskich rozwiązań prawnych zawartych w przepisach Kodeksu postępowania karnego odnoszących się do możliwości odczytania na rozprawie wyjaśnień czy zeznań złożonych przez oskarżonego czy świadków i rozpoznania sprawy pod ich nieobecność. Jako niewłaściwą uznał praktykę działania sądów krajowych w niniejszej sprawie, a w szczególności uznał że pisemne uzasadnienia orzeczeń sądów były niewystarczające i mało wnikliwie.

Mając powyższe na uwadze, w celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości podjęto szereg działań o charakterze edukacyjnym i upowszechniającym. Dlatego też wyrok w sprawie *Kuchta* został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl) – to tłumaczenie jest dostępne również w bazie orzeczeń Trybunału HUDOC.

Informacja o wyroku została wysłana do prezesów sądów krajowych, które rozpoznawały sprawę skarżącego w celu zapoznania z jego treścią sędziów orzekających w podobnych sprawach.

Ponadto, na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości w zakładce *Prawa Człowieka* zamieszczone jest opracowanie dotyczące art. 6 Konwencji na temat *Standardy Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące przesłuchania świadków na przykładzie wybranych orzeczeń*.

Ponadto, informacje o wyrokach Trybunału w sprawach polskich są umieszczane w zakładce „aktualności” na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości, oraz w newsletterze. Informacja o wyroku w sprawie *Kuchta* wraz z jego streszczeniem została opublikowana tam w dniu 29 stycznia 2018 r.

Należy również wskazać, że zagadnienia standardów dotyczących rzetelnego procesu i postępowania karnego były przedmiotem szkoleń dla sędziów sądów powszechnych organizowanych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury. W okresie od 9 maja 2012 r. do 30 października 2015 r. w ramach szkolenia z zakresu „Ochrony praw człowieka i systemu konwencyjnego” odbyło się 35 szkoleń. Dodatkowo w dniach 16-18 maja 2018 r. Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury zorganizowała szkolenie dla sędziów pełniących funkcje koordynatorów ds. praw człowieka powołanych w poszczególnych okręgach. W czasie tego szkolenia 5 godzin zostało przeznaczonych na omawianie standardów konwencyjnych, w tym dotyczących prawa do rzetelnego procesu.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że środki o charakterze generalnym opisane powyżej będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

23) Raport z wykonania wyroku *Małek p. Polsce*, przekazany w dniu 16 lutego 2018 r.

Sprawa

Małek p. Polsce, skarga nr 9919/11, wyrok z dnia 11/01/2018, ostateczny w dniu 11/01/2018.

Opis sprawy

Sprawa dotyczyła naruszenia domniemania niewinności w stosunku do skarżącego.

Skarżący, pan Michał Małek, został oskarżony o popełnienie przestępstw handlu narkotykami i rozboju. W dniu 16 marca 2011 r. Sąd Apelacyjny w Lublinie, rozpoznając zażalenie na postanowienie Sądu Okręgowego w Lublinie o przedłużeniu w stosunku do skarżącego tymczasowego aresztowania, w uzasadnieniu swojego postanowienia wskazał m.in., że: „(...) za realnością wymierzenia podejrzanemu surowej kary pozbawienia wolności przemawiają również okoliczność popełnienia dwóch pierwszych ze wskazanych wyżej czynów, a w szczególności fakt, że podejrzanym dopuścił się ich popełnienia działając wspólnie i w porozumieniu z innymi osobami, według ustalonego wcześniej planu oraz w celu osiągnięcia korzyści majątkowej”.

W skardze do Trybunału skarżący zarzucił pogwałcenie art. 6 ust. 2 Konwencji poprzez naruszenie jego prawa do domniemania niewinności z powodu wyżej wskazanego zdania zawartego w uzasadnieniu postanowienia Sądu Apelacyjnego w Lublinie, które zdaniem skarżącego miało przesądzać o popełnieniu przez niego zarzucanych przestępstw.

Trybunał przychylił się do zarzutu skarżącego i podkreślił znaczenie doboru sformułowań przez przedstawicieli państwa w orzeczeniach, które formułują, zanim dana osoba zostanie osądzona i uznana za winną popełnienia przestępstwa. Z uwagi na treść i kontekst wypowiedzi Sądu Apelacyjnego w Lublinie, która w okolicznościach sprawy mogła zostać uznana za stwierdzenie, że mimo braku ostatecznego skazania skarżący popełnił zarzucane mu przestępstwo, Trybunał uznał, że doszło do naruszenia art. 6 ust. 2 Konwencji. Równocześnie uznał, że samo stwierdzenie naruszenia stanowi wystarczające słuszne zadośćuczynienie za szkodę niemajątkową poniesioną przez skarżącego.

I. Środki o charakterze indywidualnym

Wobec niezasądzenia przez Trybunał zadośćuczynienia z tytułu naruszenia art. 6 ust. 2 Konwencji i jednorazowego charakteru tego naruszenia, podejmowanie środków indywidualnych nie wydaje się konieczne.

II. Środki generalne

1. Upowszechnienie wyroku

Wyrok w sprawie *Małek* został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Dodatkowo, informacje o przedmiotowym wyroku zamieszczono w redagowanym przez Ministerstwo Sprawiedliwości newsletterze, który jest rozsyłany do wszystkich sądów, prokuratur oraz jednostek organizacyjnych służby więziennej.

Nadto pismo informujące o wydaniu przez Trybunał wyroku w niniejszej sprawie wysłano w dniu 19 stycznia 2018 r. do Prezesa Sądu Apelacyjnego w Lublinie.

2. Inne środki generalne

Zasada domniemania niewinności została wyrażona w art. 42 ust. 3 Konstytucji, który stanowi:

Każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu.

Została ona również wyrażona w art. 5 § 1 Kodeksu postępowania karnego, który brzmi:

Oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki wina jego nie zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem.

Powyższe przepisy nakładają na wszystkich, w tym w szczególności organy wymiaru sprawiedliwości, obowiązek przestrzegania zasady domniemania niewinności.

3. Działania szkoleniowe

Od 2014 r. sędziowie delegowani do Ministerstwa Sprawiedliwości przeprowadzili 40 szkoleń dla około 1,5 tysiąca sędziów w całej Polsce. Szkolenia odbywały się w siedzibach Sądów Apelacyjnych i Sądów Okręgowych. W ich trakcie poruszano m.in. kwestie związane z zasadą domniemania niewinności i bezwzględną koniecznością jej przestrzegania, także w uzasadnieniach wydawanych orzeczeń. Podczas prowadzonych warsztatów omawiane było m.in. orzeczenie Trybunału w sprawie *Finster p. Polsce*, które dotyczy zbliżonego stanu faktycznego.

W 2017 r. Ministerstwo Sprawiedliwości we współpracy z Norweskim Mechanizmem Finansowym przygotowało publikację pt. „Uzasadnianie orzeczeń sądów a Europejski Trybunał Praw Człowieka – jak unikać wyroków stwierdzających naruszenie Konwencji”. Cała publikacja ma charakter bardzo praktyczny – podkreśla wiele zasad ogólnych płynących z orzecznictwa Trybunału, wyjaśnia terminologię oraz pojęcia z Konwencji i orzecznictwa Trybunału, wlicza kryteria oraz kwestie, które powinny być zbadane przez sądy krajowe i przypomina typowe błędy. Wyjaśnia strukturę wyroków Trybunału i informuje na temat zasad jego cytowania. Przedstawia też minimalne wymogi dotyczące uzasadniania orzeczeń krajowych w kontekście m.in. prawa do rzetelnego procesu sądowego. Podaje przykłady niedociągnięć w uzasadnieniach orzeczeń. Publikacja została przygotowana w ramach cyklu seminariów międzynarodowych zorganizowanych w latach 2015-2016 pod nazwą

„Uzasadnienie orzeczeń sądowych w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka jako integralna część metodyki pracy sędziego”. Powyższa publikacja dostępna jest obecnie jedynie w formie papierowej, jednakże w najbliższym czasie planowane jest jej udostępnienie również w wersji elektronicznej na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte, opisane powyżej środki o charakterze generalnym, tj. obowiązujące przepisy oraz tłumaczenie, publikacja i upowszechnienie wyroku Trybunału, a także działania szkoleniowe, są wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

24) Raport z wykonania wyroku *Nawrot p. Polsce*, przekazany w dniu 10 lipca 2018 r.

Sprawa

Nawrot p. Polsce, skarga nr 77850/12, wyrok z dnia 19/10/2017, prawomocny w dniu 5/03/2018.

Opis sprawy

Sprawa dotyczy naruszenia art. 5 ust. 1 Konwencji w związku z bezprawnym umieszczeniem skarżącego w szpitalu psychiatrycznym w okresie od 13 maja 2008 r. do 30 maja 2014 r.

Skarżący, pan Krzysztof Nawrot, odbywał karę 10 lat pozbawienia wolności orzeczoną wobec niego w 2001 r. Wykonanie kary zostało przerwane pomiędzy 13 maja 2008 r. a 30 maja 2014 r. w związku z umieszczeniem go w szpitalu psychiatrycznym na skutek orzeczenia sądu w drugim postępowaniu karnym wszczętym przeciwko niemu za morderstwo.

W sierpniu 2005 r. skarżący został oskarżony o morderstwo obywatela Włoch P.A., o rozbój i posiadanie środków odurzających. W opinii z dnia 18 lipca 2006 r., dwóch psychiatrów i psycholog stwierdzili, że skarżący cierpiał na przewlekłe psychotyczne zaburzenia psychiczne w obrazie zespołu urojeniowego związane ze zmianami w jego ośrodkowym układzie nerwowym oraz zaburzenie osobowości w czasie gdy przestępstwa były popełnione oraz że nie był świadomy znaczenia swoich czynów i nie mógł kontrolować swojego zachowania. Biegli zalecili umieszczenie skarżącego w szpitalu psychiatrycznym z uwagi na fakt, że istniało ryzyko, że mógł on popełnić ponownie podobne przestępstwa. W opinii uzupełniającej z dnia 12 stycznia 2007 r. biegli potwierdzili swoje wcześniejsze ustalenia. Sąd ustalił, że skarżący popełnił zarzucane czyny jednak umorzył postępowanie karne z uwagi na niepoczytalność i orzekł o jego umieszczeniu w szpitalu psychiatrycznym, z uwagi na to, że stanowił zagrożenie dla społeczeństwa.

Jednakże w związku z trzecim postępowaniem karnym przeciwko oskarżonemu (za kilkanaście rozbojów popełnionych w 2005 r.), inni biegli psychiatry wydali w dniu 17 czerwca 2012 r. opinię w której stwierdzili, że skarżący miał pełną zdolność rozpoznania znaczenia swoich czynów w 2005 r.

Począwszy od lipca 2012 r. skarżący kwestionował swoje umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym i składał wnioski o zwolnienie. W 2013 r. dwukrotnie próbował popełnić samobójstwo a w maju 2013 r. poinformował sąd, że symulował chorobę psychiczną. Sądy wzięły pod uwagę stanowisko skarżącego oraz rozbieżności w opiniach biegłych, jednak postanowił kontynuować dalsze pozbawienie wolności skarżącego w szpitalu psychiatrycznym.

Pomimo różnych opinii dotyczących jego stanu psychicznego, skarżący nadal przebywał w szpitalach psychiatrycznych aż do maja 2014 r., kiedy to środek zabezpieczający został uchylony i skarżący został przewieziony do zakładu karnego w celu odbycia pozostałej części kary orzeczonej w 2001 r.

W lipcu 2015 r. w trzecim postępowaniu karnym skarżący został uznany winnym kilku kradzieży popełnionych w 2005 r. i za to został skazany na karę 3 lat pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na 7 lat. Sąd stwierdził, że skarżący był w pełni poczytalny w czasie popełnienia tych przestępstw. W tym samym postępowaniu inna osoba została oskarżona i skazana za morderstwo obywatela włoskiego P.A.

Trybunał stosunkiem pięciu głosów do dwóch uznał, że pozbawienie skarżącego wolności od 17 czerwca 2012 r. do 30 maja 2014 r. naruszyło warunki określone w art. 5 ust. 1 lit. e Konwencji, ponieważ władze krajowe nie ustaliły, że zasadność odosobnienia skarżącego mogła wynikać z utrzymującego się zaburzenia psychicznego o takim rodzaju lub natężeniu, które wymaga obowiązkowego odosobnienia.

Odnosnie do zarzutu skarżącego, że również art. 5 ust. 4 Konwencji Trybunał został naruszony w ten sposób, że skarżący nie miał możliwości skutecznego kwestionowania legalności jego pozbawienia wolności, Trybunał uznał, że nie doszło do naruszenia. Trybunał uznał, że zakres kontroli co do zgodności z prawem pozbawienia wolności skarżącego przeprowadzony przez sądy krajowe był zgodny z wymogami art. 5 ust. 4 Konwencji.

Skarżący otrzymał jako zadośćuczynienie 15 000 euro oraz 550 euro tytułem zwrotu kosztów i wydatków.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki o charakterze indywidualnym

1. Zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	15 000 euro	550 euro	15 550 euro
Termin płatności: 05/06/2018		Wypłacono: 24/04/2018	

2. Środki indywidualne

Środek zabezpieczający w postaci umieszczenia w szpitalu psychiatrycznym, zastosowany wobec skarżącego w drugim postępowaniu karnym, został uchylony w dniu 13 maja 2014 r. Tak więc stan powodujący naruszenie Konwencji przestał istnieć.

W tych okolicznościach żadne inne środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

W niniejszej sprawie, zgodnie z ustaleniami Trybunału, sądy krajowe, przedłużając pozbawienie wolności skarżącego w szpitalu psychiatrycznym, nie rozważyły w wystarczającym stopniu czy skarżący stanowił bezpośrednie zagrożenie dla innych lub dla samego siebie.

Biorąc pod uwagę fakt, że naruszenie wynikało z praktyki władz krajowych, wydaje się, że w celu uniknięcia podobnych naruszeń właściwe będzie opublikowanie i szerokie rozpowszechnienie wyroku Trybunału.

Wyrok został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości. Orzeczenie w języku polskim jest również dostępne na stronie internetowej Trybunału.

Informacja o wyroku została przekazana bezpośrednio do przewodniczących sądów, w których rozpoznano sprawy karne przeciwko skarżącemu i orzekano o zastosowaniu środka zabezpieczającego, tj. do prezesów Sądu Apelacyjnego w Katowicach oraz Sądu Okręgowego w Katowicach z prośbą o zapoznanie wszystkich sędziów z wyrokiem w sprawie *Nawrot*.

W tych okolicznościach żadne inne środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że środki o charakterze generalnym będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

25) Raport z wykonania wyroku *Kacper Nowakowski p. Polsce*, przekazany w dniu 5 stycznia 2018 r.

Sprawa

Nowakowski p. Polsce, skarga nr 32407/13, wyrok z dnia 10/01/2017, ostateczny w dniu 10/04/2017.

Opis sprawy

Sprawa dotyczy ustalenia prawa do kontaktów pomiędzy niepełnosprawnym rodzicem i dzieckiem.

W 2006 r. skarżącemu urodził się syn. W 2007 r. skarżący i matka chłopca rozwiedli się. Sąd ustalił miejsce pobytu 11- miesięcznego wówczas dziecka przy matce, a także określił sposób wykonywania przez skarżącego kontaktów, przyznając mu prawo do widzeń z synem przez dwie godziny w każdym tygodniu. W 2011 r., po ukończeniu przez syna 5 lat, skarżący wystąpił o zmianę kontaktów w taki sposób, aby odbywały się częściej bez obecności matki chłopca. W ocenie skarżącego matka chłopca marginalizowała jego osobę w oczach dziecka i spowodowała, że atmosfera kontaktów stała się nieprzyjazna.

W 2012 r. sąd oddalił wniosek skarżącego. Sąd wskazał, iż jego uwzględnienie kłóciłoby się z dobrem dziecka, między innymi z uwagi na zależność dziecka od matki oraz zapewniane przez nią poczucie bezpieczeństwa w trakcie wizyt, sąd wskazał również barierę komunikacyjną wynikającą z niepełnosprawności skarżącego. Skarżący posługiwał się wyłącznie językiem migowym, dlatego też w ocenie sądu w spotkania zaangażowana musiała być matka chłopca, która także posługiwała się językiem migowym i była w stanie tłumaczyć go na język mówiony, którym posługiwał się syn. Sąd nie uznał za konieczne skierowania skarżącego i matki chłopca na terapię rodzinną, a także oddalił wniosek o zasięgnięcie opinii biegłego z zakresu potrzeb osób głuchoniemych.

W toczącym się równoległe postępowaniu sąd, również powołując się na dobro dziecka, ograniczył władzę rodzicielską skarżącego do współdecydowania w sprawach związanych z edukacją syna.

W skardze skarżący zarzucił, że odmowa rozszerzenia jego kontaktów z synem stanowiła naruszenie prawa do poszanowania życia rodzinnego gwarantowanego przez art. 8 Konwencji. Dodatkowo zarzucił on, że sądy oddaliły jego wniosek tylko na podstawie jego niepełnosprawności, co stanowiło naruszenie art. 14 Konwencji.

Rząd podkreślił, że skarga była niedopuszczalna z uwagi na fakt, że sądy krajowe kierowały się dobrem dziecka, w związku z tym nie doszło do naruszenia Konwencji.

Trybunał wskazał, że sądy krajowe wzięły pod uwagę dwa czynniki, mianowicie konflikt pomiędzy skarżącym i matką chłopca oraz niepełnosprawność skarżącego.

W odniesieniu do pierwszego z wymienionych czynników Trybunał zauważył, że Kodeks rodzinny i opiekuńczy przewiduje rozmaite instrumenty mające łagodzić potencjalne konflikty pomiędzy rodzicami oraz ułatwiać kontakt rodzicowi niesprawującemu bezpośredniej pieczy nad dzieckiem. Niemniej krajowe przepisy nie przewidują mediacji w sprawie z zakresu prawa rodzinnego. Trybunał odwołał się w tym zakresie do Rekomendacji Komitetu Ministrów Rady Europy nr R(98) 1 w sprawie mediacji rodzinnej. Z postanowień rekomendacji wynika m.in. że zastosowanie mediacji rodzinnej może „przyczynić się do poprawy komunikacji między członkami rodziny, obniżenia poziomu konfliktu między zwaśnionymi stronami, osiągnięcia polubownego rozwiązania, zapewnienia ciągłości osobistych kontaktów między rodzicami a dziećmi, a także zmniejszenia

społecznych i ekonomicznych kosztów rozwodów dla zainteresowanych stron i dla państwa”. W ocenie Trybunału, że mediacja rodzinna mogłaby być efektywnym instrumentem implementacji praw wynikających z art. 8 Konwencji. Niemniej Trybunał nie stwierdził potrzeby zastąpienia mediacją środków istniejących w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym.

Trybunał wskazał, że w niewystarczający sposób zajęto się relacją skarżącego i jego byłej żony. Poprawa ich stosunków miałaby zdaniem Trybunału bezpośredni wpływ na dobro dziecka. Sądy krajowe natomiast, pomimo opinii biegłego, odrzuciły możliwość terapii byłych małżonków mającej na celu poprawę ich kontaktów. Powyższe skutkowało z kolei pogorszeniem się relacji skarżącego z synem.

W odniesieniu do drugiego czynnika, mianowicie niepełnosprawności skarżącego, Trybunał zauważył, że żądany przez niego zakres zmiany kontaktów był być może zbyt daleko idący, biorąc pod uwagę jego ograniczony wcześniejszy kontakt. Niemniej w ocenie Trybunału zasadnym byłoby stopniowe rozszerzanie tego kontaktu z synem i zwiększanie jego różnorodności. Trybunał wskazał, że utrzymywanie kontaktu w dotychczasowej ograniczonej formie niosło z upływem czasu ryzyko zerwania relacji skarżącego z synem. W ocenie Trybunału sądy krajowe winny zastosować dodatkowe, bardziej odpowiednie w okolicznościach tej konkretnej sprawy środki.

Trybunał zauważył również, że władze krajowe nie zasięgnęły opinii biegłego z zakresu problemów, jakie mogą napotykać osoby niesłyszące. Biegli skupiali się na istnieniu barier komunikacyjnych zamiast na możliwych sposobach ich rozwiązania. Sądy krajowe nie rozważyły żadnych środków, które mogły ułatwić skarżącemu w pokonywaniu barier wynikających z jego niepełnosprawności.

Mając na uwadze powyższe Trybunał stwierdził, że władze kraje nie podjęły efektywnych środków mających zapewnić kontakt skarżącego z synem, w związku z czym doszło do naruszenia art. 8 Konwencji. Jednocześnie, Trybunał uznał, iż w okolicznościach sprawy nie ma potrzeby badania sprawy pod kątem art. 14 Konwencji.

Tytułem słusznego zadośćuczynienia Trybunał zasądził na rzecz skarżącego kwotę 16.250 euro oraz tytułem zwrotu kosztów kwotę 698 euro.

W niniejszej sprawie zgłoszono dwa zdania odrębne.

W ocenie sędziego Andreasa Sajó z Węgier stwierdzenie naruszenia Konwencji było zasadne, bowiem władze krajowe nie zapewniły właściwych środków umożliwiających skarżącemu wykonywanie kontaktów z synem. Jednocześnie stwierdzenie naruszenia powinno obejmować również art. 14 Konwencji. Sprawą bowiem kluczową, z którą musiał się zmierzyć Trybunał była niepełnosprawność skarżącego. Sądy krajowe traktowały skarżącego na równi z osobą w pełni sprawną. W ocenie sędziego prawa osób niepełnosprawnych nie mogą być efektywnie chronione bez uznania obowiązków pozytywnych władz krajowych zapewnienia zróżnicowanego traktowania.

Podobne stanowisko wyraziła sędzia Iulia Motoc z Rumunii, w ocenie której poprzestanie przez Trybunał na stwierdzeniu naruszenia art. 8 Konwencji stanowi tylko częściową

odpowiedź na skargę. Sędzia podkreśliła, że sprawa niniejsza stanowi przykład szeroko krytykowanej praktyki Trybunału automatycznego pochłaniania art. 14 w przypadku stwierdzenia naruszenia jednego z innych praw i wolności.

I. Zapłata słusznego zadośćuczynienia i środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	16 250 euro	698 euro	16 948 euro
Termin płatności 10/07/2017			Wypłacono 16/05/2017

2. Środki indywidualne

Skarżący jest uprawniony do wniesienia ponownego powództwa o uregulowanie i rozszerzenie kontaktów z dzieckiem — na podstawie przepisu art. 579 Kodeksu postępowania cywilnego (dalej: k.p.c.). Należy podkreślić, że zgodnie z brzmieniem przepisu art. 577 k.p.c. sąd opiekuńczy może zmienić swe postanowienie nawet prawomocne, jeżeli wymaga tego dobro osoby, której postępowanie dotyczy.

Ponadto w przypadku niewykonywania albo niewłaściwego wykonywania przez byłą żonę skarżącego obowiązków wynikających z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, skarżącemu pozostaje możliwość złożenia wniosku o wykonanie kontaktów z dzieckiem, który będzie procedowany na podstawie przepisów art. 598¹⁵ – 598²² k.p.c.

W tych okolicznościach inne środki o charakterze indywidualnym nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Prawo

Ustawa z 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tj. Dz. U. z 2015 r. poz. 2082 z późn. zm., dalej: k.r.o.) stanowi w przepisie art. 113 § 2, iż kontakty z dzieckiem obejmują w szczególności przebywanie z dzieckiem (odwiedziny, spotkania, zabieranie dziecka poza miejsce jego stałego pobytu) i bezpośrednie porozumiewanie się, utrzymywanie korespondencji i korzystanie z innych środków porozumiewania się na odległość, w tym ze środków komunikacji elektronicznej.

Zgodnie z art. 113¹ § 1, jeżeli dziecko przebywa stale u jednego z rodziców, sposób utrzymywania kontaktów z dzieckiem przez drugiego z nich rodzice określają wspólnie, kierując się dobrem dziecka i biorąc pod uwagę jego rozsądne życzenia; w braku porozumienia [pomiędzy rodzicami] rozstrzyga sąd opiekuńczy.

Stosownie do art. 113² 1 k.r.o. jeżeli wymaga tego dobro dziecka, sąd opiekuńczy ograniczy utrzymywanie kontaktów rodziców (jednego lub obu) z dzieckiem. Zgodnie z § 2, sąd opiekuńczy może w szczególności:

- 1) zakazać spotykania się z dzieckiem,
- 2) zakazać zabierania dziecka poza miejsce jego stałego pobytu,
- 3) zezwolić na spotykanie się z dzieckiem tylko w obecności drugiego z rodziców albo opiekuna, kuratora sądowego lub innej osoby wskazanej przez sąd,
- 4) ograniczyć kontakty do określonych sposobów porozumiewania się na odległość,
- 5) zakazać porozumiewania się na odległość.

Ponadto, zgodnie z art. 113⁵ sąd opiekuńczy może zmienić rozstrzygnięcie w sprawie kontaktów, jeżeli wymaga tego dobro dziecka.

Należy podkreślić, że Trybunał wskazał, iż sądy krajowe powinny ustanawiać standardy w zakresie tego jak zapewnić osobom niepełnosprawnym kontakty rodzicielskie uwzględniając specjalne potrzeby rodziców i dzieci.

Trybunał zauważył, że w ustaleniu i zagwarantowaniu powyższych standardów istotna jest mediacja rodzinna, która może przyczynić się do poprawy komunikacji między członkami rodziny, obniżenia poziomu konfliktu między zwaśnionymi stronami, osiągnięcia polubownego rozwiązania, zapewnienia ciągłości kontaktów między rodzicami a dziećmi oraz zmniejszenia społecznych i ekonomicznych kosztów rozwodów dla zainteresowanych stron i dla państwa.

Mimo że przepisy k.r.o. nie przewidują możliwości skierowania sprawy do mediacji rodzinnej, to jednak możliwość taka wynika z brzmienia przepisu art. 570² k.p.c. Z jego treści wynika, że w sprawie, w której zawarcie ugody jest dopuszczalne, sąd może skierować uczestników do mediacji. Przedmiotem mediacji może być także określenie sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej. Jeżeli uczestnicy postępowania nie uzgodnili osoby mediatora, sąd kieruje ich do mediacji prowadzonej przez stałego mediatora, o którym mowa w art. 436 § 4.

Należy podkreślić, że mediacja może być przeprowadzona w tych wszystkich sprawach cywilnych, w których dopuszczalne jest zawarcie ugody (art. 10 k.p.c).

Dlatego też dopuszczalne jest zawarcie ugody i skierowanie uczestników do mediacji w sprawach o uregulowanie osobistych kontaktów z małoletnim dzieckiem (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 października 2005 r., III CZP 75/05, OSNC 2006).

Ponadto ze statystyk opracowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości dotyczących liczby postępowań w sprawach rodzinnych zakończonych w wyniku postępowania mediacyjnego za lata 2012 - pierwsze półrocze 2016 r. wynika, że sądy krajowe korzystają z instytucji mediacji w sprawach o ustalenie kontaktów z dzieckiem. Przykładowo w 2012 r. na mocy ugody zawartej po przeprowadzonym postępowaniu mediacyjnym zakończono 406 tego typu spraw w sądach krajowych. W 2015 r. ugodami zakończyły się 504 sprawy, zaś w pierwszym półroczu 2016 r. - 389 spraw. Powyższe dane dotyczą jedynie spraw zakończonych ugodą, gdyż spraw skierowanych do postępowania mediacyjnego, było znacznie więcej.

Z powyższego wynika, że instytucja postępowania mediacyjnego jest stosowana przez sądy krajowe, ponadto jest to tendencja rosnąca. Dlatego też standardy w zakresie kierowania spraw do mediacji w postępowaniach o ustalenie kontaktów rodziców z dziećmi zgodnie z zaleceniami Trybunału są coraz częściej stosowane.

Mając na uwadze powyższe, w opinii rządu dla wykonania niniejszego wyroku nie jest konieczna zmiana prawa.

2. Publikacja i rozpowszechnienie wyroku

W styczniu 2017 r. Ministerstwo Sprawiedliwości wysłało do Prezesa Sądu Rejonowego w Białymstoku oraz Prezesa Sądu Okręgowego w Białymstoku pisma informujące o wydaniu przez Trybunał wyroku w tej sprawie stwierdzającego naruszenie art. 8 Konwencji. Do pisma dołączono opracowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości *Standardy postępowania w sprawach o kontakty z dzieckiem na tle orzecznictwa Trybunału*.

Wyrok w sprawie *Nowakowski p. Polsce* został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Ponadto informacje o wyroku zostały zamieszczone w aktualnościach na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl) oraz w newsletterze, który jest rozsyłany do wszystkich sądów, prokuratur oraz jednostek organizacyjnych służby więziennej.

Ponadto Ministerstwo Sprawiedliwości również rozważy, na podstawie analizy orzecznictwa przeprowadzonego przez Ministerstwo, możliwość przeprowadzenia szkoleń dla sędziów sądów powszechnych z zakresu orzecznictwa Trybunału.

W tych okolicznościach inne środki o charakterze generalnym nie wydają się być konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że środki o charakterze generalnym opisane powyżej, m.in. publikacja i upowszechnienie wyroku Trybunału przetłumaczonego na język polski, będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

26) Raport z wykonania wyroku *Artur Pawlak p. Polsce*, przekazany w dniu 6 kwietnia 2018 r.

Sprawa

Artur Pawlak p. Polsce, skarga nr 41436/11, wyrok z dnia 05/10/2017, ostateczny w dniu 05/10/2017.

Opis sprawy

Sprawa dotyczyła naruszenia art. 3 Konwencji z uwagi na przedłużające się stosowanie wobec skarżącego rygorów związanych z zakwalifikowaniem go do kategorii tzw. osadzonych

niebezpiecznych, w szczególności poddawaniu skarżącego rutynowej rewizji osobistej w czasie całego okresu, w którym nałożony był status więźnia niebezpiecznego.

Trybunał uznał skargę za zasadną i stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji. Trybunał zauważył, że bezspornym jest, że skarżący był zakwalifikowany jako więzień niebezpieczny przez 4 lata i prawie 5 miesięcy (od 14 września 2009 r. do 12 lutego 2014 r.) i w związku z tym podlegał on surowym środkom bezpieczeństwa i różnorodnym ograniczeniom. Trybunał zauważył dalej, że decyzja nakładająca status więźnia niebezpiecznego na skarżącego była środkiem uzasadnionym wobec jego powtarzającego się agresywnego i destrukcyjnego zachowania. Jednak nie zaakceptował on, że ciągłe, rutynowe i masowe stosowanie pełnego zakresu środków, które stosowały władze w ramach statusu więźnia niebezpiecznego przez ponad cztery lata było konieczne w celu utrzymania bezpieczeństwa w więzieniu lub było zgodne z art. 3 Konwencji, a w szczególności – praktyka codziennych rewizji osobistych, których doświadczał skarżący przez ponad cztery lata, wykraczała poza nieuniknione cierpienie i upokorzenie związane z odbywaniem kary więzienia.

W szczególności Trybunał zauważył, że skarżący, choć rzeczywiście wykazywał powtarzające się zachowania agresywne i destrukcyjne, nie stanowił zagrożenia, jakoby miał dokonać ucieczki z więzienia, a władze nie rozważyły możliwości nałożenia innych, mniej surowych środków, które stanowiłyby odpowiednią odpowiedź na agresję skarżącego. W związku z tym Trybunał uznał, że władze nie wykazały, że połączenie nadzoru i środków bezpieczeństwa nałożonych na skarżącego było rzeczywiście w całości konieczne dla osiągnięcia uzasadnionego celu zapewnienia bezpieczeństwa w więzieniu.

I. Środki o charakterze indywidualnym

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	8 000 euro	-	8 000 euro
Termin płatności: 05/01/2018		Wypłacono: 06/12/2017	

2. Środki indywidualne

Skarżący jest nadal pozbawiony wolności. W dniu 5 maja 2015 r. został ponownie zakwalifikowany jako osadzony niebezpieczny przez komisję penitencjarną, która uznała, że skarżący stwarza realne i poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego, ponieważ dopuścił się czynnej napaści na funkcjonariusza Służby Więziennej. W dniu 1 lipca 2015 r. reżim ten został zniesiony i od tego czasu skarżący nie był kwalifikowany jako osadzony niebezpieczny.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

W wyroku Trybunał zidentyfikował problem wynikający ze stosowania przepisu art. 212a § 3 Kodeksu karnego wykonawczego (dalej” k.k.w.), zgodnie z którym władze, ze względu na ścisłe i sztywne zasady nakładania specjalnego reżimu i niejasno zdefiniowane „szczególne okoliczności” dla jego zaniechania, nie były zobligowane do rozważania zmian w sytuacji osobistej tymczasowo aresztowanego oraz, w szczególności, połączonych skutków dalszego stosowania kwestionowanych środków, przy jednoczesnym braku dołożenia starań, aby przeciwdziałać skutkom izolacji osadzonych poprzez zapewnienie niezbędnej psychicznej lub fizycznej stymulacji.

Wyrok został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości. Orzeczenie w języku polskim jest także dostępne na stronie internetowej Trybunału.

Informacja o wyroku została przesłana bezpośrednio do prezesów sądów, w których rozpoznawano zażalenia skarżącego na decyzje komisji penitencjarnej tj. do prezesów Sądu Okręgowego w Lublinie i w Rzeszowie oraz do prezesów sądów sprawujących nadzór administracyjny nad działalnością wskazanych sądów okręgowych, tj. do Prezesa Sądu Apelacyjnego w Lublinie i do Prezesa Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie.

Środki generalne przyjęte przez rząd dotyczące skargi w sprawach z zakresu tzw. więźniów niebezpiecznych zostały omówione w raportach w sprawach z grupy *Horych i Piechowicz p. Polsce* oraz w sprawach *Karwowski p. Polsce* i *Michał Korgul p. Polsce*.

W uzupełnieniu informacji przedstawionych w powyższych raportach należy dodać, że wprowadzenie nowego mechanizmu, przewidzianego w art., 88b § 2 k.k.w., umożliwi łagodzenie rygorów związanych z odbywaniem kary przez osadzonych niebezpiecznych. Wprowadzona zmiana przepisów w sposób precyzyjny i jednoznaczny określa zadania dla Służby Więziennej w zakresie postępowania z osadzonymi niebezpiecznymi. Komisje penitencjarne, pismem Dyrektora Generalnego Służby Więziennej pismem z dnia 18 kwietnia 2016 r., zostały zobowiązane do stosowania powyższego statusu w wyjątkowo uzasadnionych przypadkach oraz do poddawania szczególnie wnikliwej analizie decyzje dotyczące utrzymywania statusu więźnia niebezpiecznego. Dyrektorom okręgowym Służby Więziennej polecono objąć wzmożonym nadzorem przypadki, w których istnieje konieczność wydłużania tego okresu ponad rok. Wskazano również na potrzebę dołożenia wszelkich starań w celu poprawy wartości merytorycznej decyzji weryfikacyjnych.

Ponadto ośrodki szkolenia podlegające Dyrektorowi Generalnemu Służby Więziennej, w swojej bieżącej działalności związanej z prowadzeniem szkolenia zawodowego dla funkcjonariuszy Służby Więziennej, przekazują wiedzę w zakresie podstaw prawnych wykonywania zadań ustawowych Służby Więziennej w oparciu o programy na bieżąco aktualizowane stosownie do najnowszych zmian legislacyjnych.

W efekcie podjętych do tej pory działań liczba osadzonych niebezpiecznych znacząco zmalała. Według stanu na dzień 1 lutego 2018 r. w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej przebywało 113 takich osadzonych i jest to najniższy poziom od 1999 r.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki o charakterze generalnym są wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

27) Informacja nt. realizacji środków generalnych dotyczących wyroku *P. i S. p. Polsce*, przekazana w dniu 22 czerwca 2018 r.

W nawiązaniu do 1324 posiedzenia KM-DH (wrzesień 2018) oraz procesu wykonywania wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *P. i S. p. Polsce*, rząd chciałby przedstawić następujące informacje otrzymane z Ministerstwa Zdrowia, które stanowią odpowiedź na zagadnienia podniesione w decyzji KM-DH z dnia 21 września 2017 r., przyjętej w tej sprawie.

Ad pkt 2 decyzji KM z dnia 21 września 2017 r.: rozważenie z należytą uwagą środków mających na celu zapewnienie kobietom starającym się o legalną aborcję, właściwych informacji na temat działań jakie powinny podjąć w celu skorzystania z tego prawa, w szczególności gdy ciąża jest wynikiem czynu zabronionego.

Procedura w przedmiotowym zakresie wynika wprost z przepisów ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. *o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach przerwania ciąży*.

Zgodnie z art. 4a ust. 1 ustawy przerwanie ciąży może być dokonane przez lekarza w przypadku gdy:

1. ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej,
2. badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu,
3. zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego.

Przepis art. 4a ust. 5 ww. ustawy wskazuje, że okoliczność, o której mowa w pkt 3 stwierdza prokurator. W sytuacji, gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego w celu uzyskania legalnej aborcji niezbędne jest uzyskanie w tym zakresie stosownego zaświadczenia prokuratora. Przywołane powyżej przepisy ustawy określają precyzyjnie warunki jego uzyskania.

Sytuacja taka miała miejsce w sprawie *P. i S. p. Polsce*. Należy podkreślić, że w przypadku pierwszej ze skarżących zaistniała okoliczność, o której mowa w art. 4a ust. 1 pkt 3 ustawy *o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach przerwania ciąży*, tj. było uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego. Okoliczność ta została stwierdzona przez prokuratora w stosownym zaświadczeniu.

Należy również wskazać, że w sprawie *P. i S. p. Polsce* Trybunał wskazał na potrzebę określenia skutecznej i dostępnej procedury umożliwiającej udowodnienie i egzekucję praw w zakresie dostępu do zgodnych z prawem zabiegów przerywania ciąży.

Skutecznym środkiem ochrony prawnej – m.in. dla kobiet, którym odmówiono przeprowadzenia zabiegu przerywania ciąży (we wszystkich okolicznościach przewidzianych ustawą z dnia 7 stycznia 1993 r. o *planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach przerywania ciąży*), wystawienia skierowania na badania prenatalne, a także w przypadku nieprzeprowadzenia badań prenatalnych, pomimo skierowania – jest sprzeciw wobec opinii albo orzeczenia lekarza. Prawo pacjenta do sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarza zostało wprowadzone do polskiego porządku prawnego przepisami ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, przede wszystkim w celu wykonania wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *Tysiąg p. Polsce*. Prawo to ma jednak charakter generalny, a więc nie zostało zawężone wyłącznie do przypadku odmowy wykonania zabiegu przerywania ciąży w okolicznościach określonych przepisami ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o *planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach przerywania ciąży*. Nadanie tej normie charakteru generalnego było działaniem celowym, którego intencją było zapewnienie ochrony wszystkim pacjentom, w sytuacji w której opinia lub orzeczenie lekarza ma wpływ na prawa lub obowiązki wynikające z przepisów prawa (oraz w sytuacji, w której dla dochodzenia tych praw nie została przewidziana inna droga odwoławcza). Odmowa wykonania przez lekarza zabiegu przerywania ciąży – bez względu na przesłankę warunkującą przeprowadzenie tego zabiegu w danym przypadku, jak również niezależnie od powodu odmowy jego wykonania – wpływa na prawa pacjentki.

Należy przy tym zauważyć, że w celu realizacji konstytucyjnej wolności sumienia i religii lekarz może powstrzymać się od wykonania świadczeń zdrowotnych niezgodnych z jego sumieniem (z wyjątkiem sytuacji, gdy zwłoka w udzieleniu pomocy lekarskiej mogłaby spowodować niebezpieczeństwo utraty życia, ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia)².

Niezależnie od powyższego, fakt ten lekarz ma obowiązek uzasadnić i odnotować w dokumentacji medycznej. Obowiązek ten odnosi się do każdej odmowy wykonania świadczenia niezgodnego z sumieniem lub religią, w tym do wszystkich okoliczności, w których dopuszczalne jest przeprowadzenie zabiegu przerywania ciąży. Każda taka odmowa, w związku z tym, że wymaga uzasadnienia i odnotowania w dokumentacji medycznej, a także z uwagi na fakt, że wpływa na prawo pacjentki do uzyskania świadczenia, powinna być traktowana jako opinia lekarza i może być przedmiotem sprzeciwu.

Sprzeciw zatem jest w każdym takim przypadku mechanizmem odwoławczym, prowadzącym do egzekucji przysługującego prawa do świadczenia

Ponadto, należy wskazać, że ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o *prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*, poza wprowadzeniem prawa do sprzeciwu, powołała również – istotny z punktu widzenia ochrony praw wszystkich pacjentów, w tym również kobiet w ciąży

² Zgodnie z art. 39 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 o zawodzie lekarza i lekarza dentysty (Dz.U. z 2015, poz. 464, z późn. zm.)

mających trudności w dostępie do zabiegu przerwania ciąży – centralny organ administracji rządowej w postaci Rzecznika Praw Pacjenta.

Przedmiotem działania Rzecznika Praw Pacjenta jest ochrona praw pacjenta określonych w rozważanej ustawie oraz w przepisach odrębnych.

Do zakresu działania Rzecznika należy m.in.:

- 1) prowadzenie postępowań w sprawach praktyk naruszających zbiorowe prawa pacjentów;
- 2) prowadzenie postępowań w trybie art. 50-53 ustawy (przepisy te regulują możliwość podjęcia przez Rzecznika postępowania wyjaśniającego, jeżeli poweźmie wiadomość co najmniej uprawdopodobniającą naruszenie praw pacjenta);
- 3) w sprawach cywilnych wykonywanie zadań określonych w art. 55 ustawy;
- 4) współpraca z organami władzy publicznej w celu zapewnienia pacjentom przestrzegania ich praw, w szczególności z ministrem właściwym do spraw zdrowia;
- 5) przedstawianie właściwym organom władzy publicznej, organizacjom i instytucjom oraz samorządom zawodów medycznych ocen i wniosków zmierzających do zapewnienia skutecznej ochrony praw pacjenta;
- 6) współpraca z organizacjami pozarządowymi, społecznymi i zawodowymi, do których celów statutowych należy ochrona praw pacjenta;
- 7) analiza skarg pacjentów w celu określenia zagrożeń i obszarów w systemie ochrony zdrowia wymagających naprawy.

Ponadto, Rzecznik Praw Pacjenta – w odpowiedzi na kierowane pisemne wnioski, zgłoszenia mailowe, a także w związku z osobistymi wizytami pacjentów w siedzibie Biura Rzecznika Praw Pacjenta – udziela informacji związanych z szeroko pojętą problematyką kobiet w ciąży.

W związku z powyższym należy wskazać, że kobieta w ciąży, której odmówiono dostępu do przysługującego jej świadczenia, ma możliwość zwrócenia się w tej kwestii również do Rzecznika Praw Pacjenta, który może podjąć w tej sprawie postępowanie wyjaśniające. Pacjentka, której odmówiono wykonania zabiegu przerwania ciąży może zatem – poza wniesieniem sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarza – również tą drogą egzekwować swoje prawo.

Na marginesie należy zauważyć, że sprawa *P. i S. p. Polsce* odnosi się do sytuacji, która miała miejsce na przełomie maja i czerwca 2008 r., a więc jeszcze przed wejściem w życie ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. *o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*. Skarżące nie miały zatem możliwości skorzystania z ochrony swoich praw – w tym przede wszystkim prawa pierwszej skarżącej do przeprowadzenia zabiegu przerwania ciąży – w oparciu o przepisy i mechanizmy wprowadzone tą ustawą.

Ad. pktu 3 decyzji KM z dnia 21 września 2017 r.: Informacji na temat tego, w jaki sposób, w sytuacji gdy lekarz powołuje się na klauzulę sumienia, zapewnią, że kobiety starające się o legalną aborcję uzyskają pełną i wiarygodną informację na temat dostępu do usług opieki medycznej, do których są uprawnione.

Odnosząc się do przedmiotowej problematyki należy przede wszystkim przywołać obowiązujące obecnie regulacje prawne. Zgodnie z art. 39 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. *o zawodach lekarza i lekarza dentysty* (Dz. U. z 2017, poz. 125, z późn. zm.) lekarz może powstrzymać się od wykonania świadczeń zdrowotnych niezgodnych z jego sumieniem, z zastrzeżeniem art. 30 tejże ustawy (w zakresie, w jakim przewiduje on obowiązek lekarza do udzielenia pomocy lekarskiej w każdym przypadku, gdy zwłoka w jej udzieleniu mogłaby spowodować niebezpieczeństwo utraty życia, ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia). W takich przypadkach ten lekarz ma obowiązek uzasadnić i odnotować taką decyzję w dokumentacji medycznej. Lekarz wykonujący swój zawód na podstawie stosunku pracy lub w ramach służby ma ponadto obowiązek uprzedniego powiadomienia na piśmie swojego przełożonego.

Równolegle należy zaznaczyć, że ustawa w art. 4b przewiduje, że „osobom objętym ubezpieczeniem społecznym i osobom uprawnionym na podstawie odrębnych przepisów do bezpłatnej opieki leczniczej przysługuje prawo do bezpłatnego przerwania ciąży w podmiotach leczniczych”. Wykaz świadczeń gwarantowanych związanych z przerwaniem ciąży jest określony w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra z dnia 22 listopada 2013 r. *w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu leczenia szpitalnego*.

Na uwagę zasługuje fakt, że w świetle obowiązujących przepisów, w tym przede wszystkim rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 8 września 2015 r. *w sprawie ogólnych warunków umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej* (Dz. U. z 2016 r., poz. 1146) wszystkie podmioty lecznicze (szpitale), które zawarły kontrakt z NFZ mają obowiązek udzielania świadczeń w nim przewidzianych – w pełnym zakresie i zgodnie z obowiązującym prawem.

Podpisując umowę o udzielenie świadczeń opieki zdrowotnej, świadczeniodawca zobowiązuje się do realizacji wszystkich świadczeń określonych jako gwarantowane w stosownych rozporządzeniach wykonawczych do ustawy, w danym zakresie i rodzaju świadczeń, na jaki została zawarta umowa.

Ad. pkt 4 decyzji KM z dnia 21 września 2017 r.: Informacja na temat działań podjętych wobec dostawców usług medycznych w związku z nieprzestrzeganiem umów z Narodowym Funduszem Zdrowia w odniesieniu do zabiegów legalnej aborcji oraz na temat ogólnej dostępności do zabiegów legalnej aborcji w polskim systemie opieki zdrowotnej.

Zgodnie z informacjami przekazanymi przez Narodowy Fundusz Zdrowia odmowa przez świadczeniodawcę realizującego umowę w zakresie położnictwo i ginekologia wykonania zabiegu przerwania ciąży w przypadkach określonych w ustawie o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach przerwania ciąży, z równoczesnym niewskazaniem podmiotu leczniczego, gdzie kobieta ma możliwość skorzystania z dostępu do przedmiotowego świadczenia, jest sytuacją nieprawidłowego realizowania zawartej umowy. Wszelkie zgłaszane skargi lub informacje o nieprawidłowym realizowaniu przez świadczeniodawców zawartych umów z Narodowym Funduszem Zdrowia, są podstawą do wszczęcia postępowania wyjaśniającego.

Jak dotąd do Narodowego Funduszu Zdrowia nie wpłynęły skargi od pacjentek odnośnie do odmowy wykonania przedmiotowego zabiegu, pacjentki nie zwracały się również

o udzielenie informacji dotyczących możliwości wykonania ww. zabiegu. Niezależnie od powyższego Narodowy Fundusz Zdrowia wystosował pismo do wszystkich dyrektorów oddziałów wojewódzkich Funduszu o przekazanie informacji, czy na terenie danego województwa została odnotowana odmowa wykonania przerwania ciąży osobie, której przysługuje prawo do przerwania ciąży w przypadkach określonych w ww. ustawie.

W przypadku uzyskania informacji, że na terenie jakiegoś województwa świadczeniodawca realizujący umowę w zakresie położnictwa i ginekologii odmówił wykonania przedmiotowego zabiegu, zostanie ona niezwłocznie przekazana do Ministerstwa Zdrowia, wraz z informacją dotyczącą działań podjętych przez oddział wojewódzki Narodowego Funduszu Zdrowia wobec świadczeniodawcy, który odmówił wykonania zabiegu.

Ad pkt 5 decyzji KM z dnia 21 września 2017 r.: dodatkowe wyjaśnienia, dlaczego istniejący system ochrony danych pacjentów nie był skuteczny w przypadku skarżących i jakie wnioski wyciągnięto w celu zapobieżenia powtórzenia się podobnej sytuacji.

Obowiązek przestrzegania tajemnicy lekarskiej został uregulowany przede wszystkim przepisami:

- 1) ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. *o zawodach lekarza i lekarza dentysty*;
- 2) ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. *o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*;
- 3) ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. *o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*.

Wynika on również z Kodeksu Etyki Lekarskiej.

Zgodnie z art. 40 ustawy z dnia grudnia 1996 r. *o zawodach lekarza i lekarza dentysty* lekarz ma obowiązek zachowania w tajemnicy informacji związanych z pacjentem, a uzyskanych w związku z wykonywaniem zawodu. Zwolnienie z przedmiotowego obowiązku ma miejsce wówczas, gdy:

- 1) tak stanowią ustawy;
- 2) badanie lekarskie zostało przeprowadzone na żądanie uprawnionych, na podstawie odrębnych ustaw, organów i instytucji; wówczas lekarz jest obowiązany poinformować o stanie zdrowia pacjenta wyłącznie te organy i instytucje;
- 3) zachowanie tajemnicy może stanowić niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia pacjenta lub innych osób;
- 4) pacjent lub jego przedstawiciel ustawowy wyraża zgodę na ujawnienie tajemnicy, po uprzednim poinformowaniu o niekorzystnych dla pacjenta skutkach jej ujawnienia;
- 5) zachodzi potrzeba przekazania niezbędnych informacji o pacjencie lekarzowi sądowemu;
- 6) zachodzi potrzeba przekazania niezbędnych informacji o pacjencie związanych z udzielaniem świadczeń zdrowotnych innemu lekarzowi lub uprawionym osobom uczestniczącym w udzielaniu tych świadczeń.

W powyższych sytuacjach ujawnienie tajemnicy może nastąpić wyłącznie w niezbędnym Zakresie; w sytuacji wymienionej w pkt 4 zakres ten może określić pacjent lub jego przedstawiciel ustawowy. Lekarz, z zastrzeżeniem sytuacji, o których mowa w pkt 1-5 powyżej, jest związany tajemnicą również po śmierci pacjenta, chyba że zgodę na ujawnienie tajemnicy wyrazi osoba bliska w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 listopada 2008

r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta. Osoba bliska wyrażająca zgodę na ujawnienie tajemnicy może określić zakres jej ujawnienia. Zwolnienia z tajemnicy lekarskiej po śmierci pacjenta nie stosuje się jednak, jeśli ujawnieniu tajemnicy sprzeciwi się inna osoba bliska. Istotnym jest również, że w świetle komentowanej ustawy lekarz nie może podać do publicznej wiadomości danych umożliwiających identyfikację pacjenta bez jego zgody.

Obowiązek respektowania tajemnicy dotyczy każdego lekarza, niezależnie od prawnej formy wykonywanego przez niego zawodu oraz zajmowanego stanowiska czy pełnionej funkcji.

Ponadto, ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty nakłada na lekarza obowiązek wykonywania zawodu m.in. z zasadami etyki zawodowej, określonych w Kodeksie Etyki Lekarskiej. W art. 23-28 Kodeks Etyki Lekarskiej odnosi się do obowiązku zachowania tajemnicy lekarskiej precyzując, że tajemnicą są objęte wiadomości o pacjencie i jego/jej otoczeniu uzyskane przez lekarza w związku z wykonywanymi czynnościami zawodowymi.

Śmierć pacjenta nie zwalnia od obowiązku dochowania tajemnicy lekarskiej. Ponadto Kodeks Etyki Lekarskiej wskazuje, że nie jest naruszeniem tajemnicy lekarskiej przekazanie informacji o stanie zdrowia pacjenta innemu lekarzowi, jeżeli jest to niezbędne dla dalszego leczenia lub wydania orzeczenia o stanie zdrowia pacjenta. Ponadto Kodeks wymienia enumeratywnie okoliczności, w których może nastąpić zwolnienie z zachowania tajemnicy lekarskiej, co może mieć miejsce:

- 1) gdy pacjent wyrazi na to zgodę;
- 2) jeśli zachowanie tajemnicy w sposób istotny zagraża zdrowiu lub życiu pacjenta lub innych osób, oraz
- 3) jeśli zobowiązują do tego przepisy prawa.

Kodeks Etyki Lekarskiej wskazuje również, że nie jest naruszeniem tajemnicy lekarskiej, jeśli po przeprowadzeniu badania lekarskiego na zlecenie upoważnionego z mocy prawa organu wynik badania zostanie przekazany zleciodawcy; nieodzownym warunkiem jest jednak, aby lekarz przed rozpoczęciem badania poinformował o tym osobę, która ma być zbadana. Wszelkie informacje, które nie są konieczne dla uzasadnienia wniosków wynikających z badania, powinny być nadal objęte tajemnicą lekarską.

Ponadto, lekarz ma prawo do ujawnienia zauważonych faktów zagrożenia zdrowia lub życia w wyniku łamania praw człowieka. Jednocześnie, lekarz powinien czuwać nad tym, by osoby asystujące lub pomagające mu w pracy przestrzegały tajemnicy zawodowej. Dopuszczenie ich do tajemnicy powinno obejmować wyłącznie informacje w zakresie niezbędnym do prawidłowego wykonywania ich czynności zawodowych. Lekarz musi czuwać nad prawidłowym prowadzeniem dokumentacji lekarskiej oraz zabezpieczeniem przed jej ujawnieniem. Dokumentacja lekarska powinna zawierać wyłącznie informacje potrzebne do postępowania lekarskiego. Lekarz i współpracujące z nim osoby są również obowiązane do zabezpieczenia poufności informacji zawartych w materiale genetycznym pacjentów i ich rodzin.

Z obowiązkiem zachowania tajemnicy lekarskiej wiąże się nierozdzielnie prawo pacjenta do tajemnicy informacji z nim związanych, określone przepisami ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. *o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*. Zgodnie z regulacjami zawartymi w tej ustawie pacjent ma prawo do zachowania w tajemnicy przez osoby wykonujące zawód medyczny, w tym udzielające mu świadczeń zdrowotnych, informacji z nim związanych, a uzyskanych w związku z wykonywaniem swoich obowiązków zawodowych.

W celu realizacji powyższego prawa osoby wykonujące zawód medyczny są obowiązane zachować w tajemnicy wszystkie informacje związane z pacjentem, w szczególności ze stanem zdrowia pacjenta. Ponadto ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. *o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta* również zawiera katalog przesłanek wyłączających zachowanie tajemnicy, t.j. w przypadku gdy:

- 1) tak stanowią przepisy odrębnych ustaw;
- 2) zachowanie tajemnicy może stanowić niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia pacjenta lub innych osób;
- 3) pacjent lub jego przedstawiciel ustawowy wyraża zgodę na ujawnienie tajemnicy;
- 4) zachodzi potrzeba przekazania niezbędnych informacji o pacjencie związanych z udzielaniem świadczeń zdrowotnych innym osobom wykonującym zawód medyczny, uczestniczącym w udzielaniu tych świadczeń;
- 5) postępowania przed wojewódzką komisją do spraw orzekania o zdarzeniach medycznych.

Wprawdzie z powyższych regulacji – poza obowiązkiem zachowania tajemnicy lekarskiej – wynika również obowiązek lekarza do czuwania nad tym, by osoby asystujące lub pomagające mu w pracy przestrzegały tajemnicy zawodowej, a prawo pacjenta do tajemnicy informacji z nim związanych odnosi się wprost do wszystkich zawodów medycznych, niemniej jednak należy wskazać, że w przypadku zawodów o tym charakterze innych niż zawód lekarza obowiązek zachowania tajemnicy został uregulowany również w przepisach odrębnych. W odniesieniu do:

- 1) pielęgniarki i położnej – przepisem tym jest art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. *o zawodach pielęgniarki i położnej* (Dz. U. z 2016 r., poz. 1251, z późn. zm.);
- 2) felczera - przepisem tym jest art. 7 ustawy z dnia 20 lipca 1950 r. *o zawodzie felczera* (Dz. U. z 2016 r., poz. 1618);
- 3) diagnosty laboratoryjnego - przepisem tym jest art. 29 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. *o diagnostyce laboratoryjnej* (Dz. U. z 2016 r., poz. 2245);
- 4) farmaceuty - przepisem tym jest art. 21 ustawy z dnia 19 kwietnia 1991 r. *o izbach aptekarskich* (Dz. U. z 2016 r., poz. 1496);
- 5) fizjoterapeuty - przepisem tym jest art. 9 ustawy z dnia 25 września 2015 r. *o zawodzie fizjoterapeuty* (Dz. U. z 2015 r., poz. 1994);
- 6) psychologa - przepisem tym jest art. 14 ustawy z dnia 8 czerwca 2001 r. *o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów* (Dz. U. z 2001 r., nr 73, poz. 763, z późn. zm.)

Ponadto, należy zaznaczyć, że w odniesieniu do czynności podejmowanych na gruncie ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. *o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach przerwania ciąży*, przepis art. 4c ust. 1 wprowadza dodatkowo odrębne zobowiązanie do zachowania tajemnicy, wskazując, że osoby wykonujące czynności wynikające z ustawy są

obowiązane do zachowania w tajemnicy wszystkiego, o czym powzięły wiadomość w związku z wykonywaniem tych czynności, stosownie do odrębnych przepisów. Jak wskazano w raporcie Polski z wykonania wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w *sprawie P. i S. p. Polsce*, naruszenie tajemnicy może skutkować odpowiedzialnością zawodową, pracowniczą, cywilną lub karną.

Art. 53 ustawy z dnia 2 grudnia 2009 r. *o izbach lekarskich* (Dz. U. z 2016 r., poz. 522) stanowi, że członkowie izb lekarskich podlegają odpowiedzialności zawodowej za naruszenie Kodeksu Etyki Lekarskiej oraz przepisów związanych z wykonywaniem zawodu lekarza, zwane dalej „przewinieniem zawodowym” - czyli w omawianym zakresie za naruszenie art. 23-29 Kodeksu Etyki Lekarskiej i art. 40 ustawy.

Odpowiedzialność pracowniczą za nieuprawnione ujawnienie danych objętych tajemnicą lekarską ponosi lekarz zatrudniony na podstawie umowy o pracę w placówce udzielającej świadczeń zdrowotnych. Jako pracownik lekarz ponosi odpowiedzialność wobec swego pracodawcy na podstawie art. 114-122 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. - Kodeks pracy (Dz. U. z 1998 r., nr 21, poz. 94 z późn. zm). Lekarz zobowiązany jest do udzielania świadczeń medycznych zgodnie z posiadanymi kwalifikacjami i uprawnieniami.

Dlatego też przyjmuje się, że obowiązujące lekarza zasady wykonywania zawodu wynikające z ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentysty oraz z Kodeksu Etyki Lekarskiej, czy też aktualnego poziomu wiedzy i sztuki medycznej, stanowią jednocześnie katalog obowiązków pracowniczych, do których przestrzegania zobowiązany jest lekarz, jako pracownik. W tej sytuacji każde naruszenie ogólnie przyjętych reguł postępowania medycznego (np. niezyskanie zgody pacjenta na zabieg, naruszenie tajemnicy lekarskiej, popełnienie w sposób zawiniony błędu w sztuce lekarskiej) będzie traktowane, jako naruszenie obowiązku pracowniczego, czego konsekwencją będzie odpowiedzialność pracownika wobec pracodawcy.

Ujawnienie tajemnicy lekarskiej może skutkować odpowiedzialnością cywilną związaną z naruszeniem dóbr osobistych pacjenta na podstawie art. 23-24 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93, z późn. zm., dalej k.c.) Zgodnie z przywołanym art. 23 k.c. dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach. Ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w k.c. może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny. Jeżeli wskutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa, poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych.

Artykuł 448 k.c. stanowi, że w razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia

pieniężnego za doznaną krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia. Jeżeli przez ujawnienie tajemnicy pacjent poniósł szkodę, możliwa jest także odpowiedzialność na zasadzie odpowiedzialności za czyny niedozwolone (art. 415 k.c.).

Niezależnie od odpowiedzialności cywilnej, nie jest wykluczona także odpowiedzialność karna. Artykuł 266 Kodeksu karnego (dalej k.k.) ustanawia przestępstwo ujawnienia lub wykorzystywania wbrew przepisom odpowiednich ustaw lub przyjętemu na siebie zobowiązaniu informacji, z którą zapoznano się w związku z wykonywaną pracą. Wykorzystaniem informacji będzie takie zachowanie lekarza, które zmierza do użycia posiadanej o pacjencie lub od niego wiedzy w celu nielecniczym. Informacje, które lekarz ujawnia lub wykorzystuje, nie muszą pochodzić bezpośrednio od pacjenta, ale mogą być zaczerpnięte także z dokumentacji medycznej.

Czyn opisany w art. 266 § 1 k.k. jest przestępstwem umyślnym. Lekarz musi więc wiedzieć lub przynajmniej godzić się, że do danej informacji objętej tajemnicą lekarską w wyniku jego postępowania może mieć dostęp osoba niepowołana. Obowiązek dochowania tajemnicy musi ciążyć na sprawcy przestępstwa z art. 266 § 1 k.k. nie tylko w chwili ujawnienia informacji, lecz także w chwili zapoznania się nią. Osoba, która zapoznała się z określoną informacją, zanim dobrowolnie przyjęła na siebie obowiązek jej utrzymania w tajemnicy lub została do tego zobligowana przez przepis ustawy, nie może być podmiotem przestępstwa z art. 266 § 1 k.k., jako że karygodność czynów określonych w tym przepisie wynika bowiem z faktu, iż zobowiązanie do zachowania informacji w tajemnicy i powstający na tym tle stosunek zaufania pomiędzy dysponentem informacji a jej depozytariuszem ułatwia temu ostatniemu uzyskanie informacji, czyniąc zeń szczególnego gwaranta. Czynem zabronionym w myśl tego przepisu jest ujawnienie tajemnicy przez lekarza, niezależnie od tego, w jakich ramach organizacyjnych (np. prywatna praktyka, zatrudnienie w niepublicznym zakładzie opieki zdrowotnej) wykonywał on swój zawód. Przestępstwo to zagrożone jest karą grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do lat dwóch i jest ścigane na wniosek pokrzywdzonego.

Przedstawione wyżej informacje na temat dostępnych środków prawnych wskazują na istnienie przepisów prawnych, które w sposób szczegółowy regulują kwestię obowiązku personelu szpitala zachowania w tajemnicy informacji dotyczących pacjenta oraz kwestie odpowiedzialności za niezachowanie tej tajemnicy.

Reasumując: w przypadku naruszenia obowiązku zachowania tajemnicy lekarskiej, a tym samym prawa pacjenta do tajemnicy informacji z nim związanych, pacjent może złożyć skargę do Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej właściwej Okręgowej Izby Lekarskiej. Postępowanie prowadzone przez organy izb lekarskich, które są właściwe w sprawach dbania o przestrzeganie Kodeksu Etyki Lekarskiej oraz należyte i sumienne wykonywanie zawodu przez lekarzy, ma na celu ustalenie czy w danej sytuacji lekarz popełnił przewinienie zawodowe.

Jednocześnie każdy przypadek naruszenia obowiązku zachowania tajemnicy lekarskiej może być również zgłoszony Rzecznikowi Praw Pacjenta, który może wszcząć w tej sprawie

postępowanie wyjaśniające. W tym celu pacjent powinien skontaktować się z Biurem Rzecznika Praw Pacjenta. Taki krok może również podjąć rodzina pacjenta, jego bliscy lub inna osoba działająca w jego imieniu (przedstawiciel). Jeżeli przekazane informacje co najmniej uprawdopodobniają naruszenie praw pacjenta, Rzecznik wszczyna postępowanie wyjaśniające. Wszelkie dane kontaktowe oraz formy w jakich można przesłać wniosek, dostępne są na stronie internetowej Biura Rzecznika Praw Pacjenta. Na podstawie otrzymanych informacji Rzecznik może także wszcząć postępowanie z urzędu, a nawet żądać wszczęcia postępowania cywilnego, na prawach przysługujących prokuratorowi. Wszyscy pacjenci mogą kontaktować się z Biurem Rzecznika Praw Pacjenta za pośrednictwem ogólnopolskiej bezpłatnej infolinii 800-190-590. Dyżurujący pracownicy na bieżąco przekazują informacje o przysługujących prawach, o tym co należy zrobić w danej sytuacji oraz wskazują przysługujące środki prawne. Infolinia czynna jest od poniedziałku do piątku w godzinach 9.00 – 21.00, więc można się kontaktować także w godzinach popołudniowych i wieczornych.

Odnosząc się do kwestii przyczyn, dla których istniejący system ochrony praw pacjentów nie był skuteczny w przypadku skarżących należy w pierwszej kolejności wskazać w tym zakresie na „czynnik ludzki”. Jednocześnie, należy również zwrócić uwagę, że sprawa *P. i S. p. Polsce* odnosi się do sytuacji, która miała miejsce na przełomie maja i czerwca 2008 r., a więc jeszcze przed wejściem w życie ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta. Skarżące nie miały zatem możliwości skorzystania z ochrony swoich praw - przede wszystkim w odniesieniu do prawa pierwszej skarżącej do procedury przerwania ciąży - w oparciu o przepisy i mechanizmy wprowadzone tą ustawą.

Celem uchwalenia przedmiotowej ustawy było wzmocnienie przestrzegania praw pacjentów. Ustawa po raz pierwszy na poziomie jednego aktu powszechnie obowiązującego formułowała najważniejsze prawa pacjenta. Wcześniej dostęp do – a więc również wdrożenie powyższych praw stanowiło potencjalną trudność zarówno dla pacjentów, jak i podmiotów udzielających świadczeń zdrowotnych.

Ad pktu 6 decyzji KM z dnia 21 września 2017 r.: dodatkowe informacje na temat innych środków generalnych podjętych lub przewidywanych w celu zapewnienia właściwego traktowania nieletnich starających się o legalną aborcję

Kwestia wykonania środków generalnych służących realizacji wyroków w sprawach: *Tysiąc p. Polsce, R.R. p. Polsce* oraz *P. i S. p. Polsce* będzie przedmiotem regulacji w projekcie ustawy o zmianie ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta. Obecnie trwają wstępne prace, mające na celu określenie potrzeb w zakresie nowelizacji ustawy. Wstępny projekt ustawy zostanie przygotowany do końca 2018 r.

28) Informacja nt. realizacji środków generalnych dotyczących wyroku *P. i S. p. Polsce*, przekazana w dniu 21 grudnia 2018 r.

W nawiązaniu do 1324 posiedzenia KM-DH (wrzesień 2018 r.) oraz procesu wykonywania wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *P. i S. p. Polsce*, rząd chciałby przedstawić następujące informacje otrzymane z Ministerstwa Zdrowia, które stanowią

odpowiedź na zagadnienia podniesione w decyzji KM-DH z dnia 21 września 2017, przyjętej w tej sprawie.

Ad. pkt 3 (i) decyzji KM z dnia 20 września 2018 r.: Dostęp do legalnej aborcji w polskim systemie ochrony zdrowia, w szczególności: a) gdy lekarz powołuje się na klauzulę sumienia, b) w przypadku nieprzestrzegania przez dostawców usług medycznych umów z Narodowym Funduszem Zdrowia w odniesieniu do zabiegów legalnej aborcji.

Polska zapewnia kobietom dostęp do zabiegów przerwania ciąży. Został on uregulowany stosownymi przepisami, znajdującymi odzwierciedlenie również w praktyce.

Regulacje dotyczące dopuszczalności przerywania ciąży zostały zawarte w ustawie z dnia 7 stycznia 1993 r. *o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*. Zgodnie z art. 4a ust. 1 ww. ustawy, przerwanie ciąży może być dokonane przez lekarza w przypadku gdy:

- 1) ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej,
- 2) badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu,
- 3) zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego.

W sytuacji, gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego w celu uzyskania świadczenia legalnej aborcji, niezbędne jest uzyskanie stosownego zaświadczenia prokuratora. Natomiast w pozostałych dwóch przypadkach, wystąpienie okoliczności dopuszczających przerwanie ciąży stwierdza inny lekarz niż dokonujący przerywania ciąży, chyba że ciąża zagraża bezpośrednio życiu kobiety.

W Polsce corocznie gromadzone są dane w zakresie liczby przeprowadzanych zabiegów przerwania ciąży, które obrazują praktyczną realizację przywołanych powyżej przepisów. Wynika z nich, że w 2008 r. – kiedy miały miejsce wydarzenia będące podstawą skargi w sprawie *P. i S.* – przeprowadzono 499 zabiegów przerwania ciąży, podczas gdy w 2015 r. wykonano ich już 1040, w 2016 r. – 1098, a w 2017 r. – 1 057. Dane te wskazują, że zabiegi są w kraju przeprowadzane, co więcej obecnie w liczbie dwukrotnie wyższej niż w 2008 r.

Odnosząc się do kwestii tzw. „klauzuli sumienia” należy przede wszystkim przywołać obowiązujące w tym zakresie regulacje prawne. Zgodnie z art. 39 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. *o zawodach lekarza i lekarza dentysty* lekarz może powstrzymać się od wykonania świadczeń zdrowotnych niezgodnych z jego sumieniem, z zastrzeżeniem art. 30 tejże ustawy (w zakresie, w jakim przewiduje on obowiązek lekarza do udzielenia pomocy lekarskiej w każdym przypadku, gdy zwłoka w jej udzieleniu mogłaby spowodować niebezpieczeństwo utraty życia, ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia). Fakt ten lekarz ma obowiązek uzasadnić i odnotować swoją decyzję w dokumentacji medycznej. Lekarz wykonujący swój zawód na podstawie stosunku pracy lub w ramach służby ma ponadto obowiązek uprzedniego powiadomienia na piśmie przełożonego.

Równoległe należy zaznaczyć, że ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. *o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*, w art. 4b przewiduje, że „osobom objętym ubezpieczeniem społecznym i osobom uprawnionym na podstawie odrębnych przepisów do bezpłatnej opieki leczniczej przysługuje prawo

do bezpłatnego przerwania ciąży w podmiotach leczniczych”. Wykaz świadczeń gwarantowanych związanych z przerwaniem ciąży jest określony w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra z dnia 22 listopada 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu leczenia szpitalnego.

Istotnym jest, że w świetle obowiązujących przepisów, w tym przede wszystkim rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 8 września 2015 r. w sprawie ogólnych warunków umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej, wszystkie podmioty lecznicze (szpitale), które zawarły kontrakt z Narodowym Funduszem Zdrowia mają obowiązek udzielania świadczeń w nim przewidzianych – w pełnym zakresie i zgodnie z obowiązującym prawem. Podpisując umowę o udzielenie świadczeń opieki zdrowotnej, świadczeniodawca zobowiązuje się do realizacji wszystkich świadczeń określonych jako gwarantowane w stosownych rozporządzeniach wykonawczych do ustawy, w danym zakresie i rodzaju świadczeń, na jaki została zawarta umowa.

Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej, podmiot wykonujący działalność leczniczą podaje do wiadomości publicznej informacje o zakresie i rodzajach udzielanych świadczeń zdrowotnych. Podmiot wykonujący działalność leczniczą, na wniosek pacjenta, udziela ponadto szczegółowych informacji na temat udzielanych świadczeń zdrowotnych, w szczególności informacji dotyczących stosowanych metod diagnostycznych lub terapeutycznych oraz jakości i bezpieczeństwa tych metod. Zatem w przypadku, kiedy lekarz odmówi pacjentce przeprowadzenia zabiegu przerwania ciąży powołując się na klauzulę sumienia, obowiązek informacyjny odnośnie sposobu realizacji w tym zakresie umowy z Narodowym Funduszem Zdrowia leży po stronie świadczeniodawcy, tj. podmiotu leczniczego, w którym lekarz powstrzymał się od wykonania świadczenia niezgodnego z sumieniem. Na marginesie należy zaznaczyć, że „klauzula sumienia” jest prawem lekarza, nie może powoływać się na nią podmiot leczniczy.

Ponadto, podobnie jak w przypadku pozostałych świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych, informacji na temat podmiotów udzielających świadczeń z zakresu położnictwa i ginekologii udzielają oddziały wojewódzkie Narodowego Funduszu Zdrowia.

Należy również wskazać, że corocznie analizowana jest kwestia korzystania z klauzuli sumienia w kontekście odpowiedzialności zawodowej lekarzy. W latach 2013-2017 okręgowe sądy lekarskie oraz Naczelny Sąd Lekarski nie rozpatrywały spraw związanych z powoływaniem się przez lekarza na klauzulę sumienia w sprawie dotyczącej odmowy wykonania zabiegu przerywania ciąży.

Dodatkowo, w 2014 r. Ministerstwo Zdrowia zebrało informacje na temat korzystania z klauzuli sumienia w szpitalach. W tym celu do 406 szpitali, w których funkcjonowały oddziały ginekologiczne lub ginekologiczno-położnicze, skierowano pismo z prośbą o informacje na temat liczby przypadków, w których w 2013 r. lekarze powoływali się na klauzulę sumienia w odniesieniu do kobiet w ciąży w sytuacji dotyczącej:

- 1) odmowy wykonania zabiegu przerwania ciąży,
- 2) odmowy wystawienia skierowania na badania prenatalne.

Odpowiedzi na pismo Ministerstwa Zdrowia udzieliło 375 podmiotów, z czego tylko 3 podmioty wskazały, że w 2013 r. lekarz powołał się w nich na klauzulę sumienia (we wszystkich 3 przypadkach pacjentce wskazany został inny podmiot leczniczy).

Jak wskazano powyżej odmowa przez świadczeniodawcę realizującego umowę w zakresie położnictwo i ginekologia wykonania zabiegu przerwania ciąży w przypadkach określonych w *ustawie o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*, z równoczesnym niewskazaniem (przez tego świadczeniodawcę, tj. podmiot – a nie konkretnego lekarza) podmiotu leczniczego, gdzie kobieta ma możliwość skorzystania z dostępu do przedmiotowego świadczenia, jest sytuacją nieprawidłowego realizowania zawartej umowy. Wszelkie zgłaszane skargi lub informacje o nieprawidłowym realizowaniu przez świadczeniodawców umów zawartych z Narodowym Funduszem Zdrowia, są podstawą do wszczęcia postępowania wyjaśniającego.

Zgodnie z informacjami uzyskanymi z Narodowego Funduszu Zdrowia dotychczas do Centrali Narodowego Funduszu Zdrowia nie wpłynęły skargi od pacjentek odnośnie odmowy wykonania zabiegu przerwania ciąży, pacjentki nie zwracały się również o udzielenie informacji dotyczących możliwości wykonania ww. zabiegu. Kontrole w tym zakresie były jednak prowadzone w kilku oddziałach wojewódzkich Narodowego Funduszu Zdrowia, m.in. w oddziale opolskim i dolnośląskim.

W oddziale opolskim kontrola została zrealizowana w 2016 r. w związku z pismem Rzecznika Praw Pacjenta i dotyczyła dwóch podmiotów leczniczych. W jednym z nich lekarze odmówili pacjentce zabiegu przerwania ciąży powołując się na klauzulę sumienia. W tym przypadku pacjentka została przekazana do szpitala o III stopniu referencyjności. W drugim z kontrolowanych podmiotów lekarz genetyk wydał pozytywną opinię wskazując przesłanki do przeprowadzenia u pacjentki zabiegu przerwania ciąży z tym, że w jego ocenie należało przed zabiegiem wykonać pogłębioną diagnostykę. Postępowanie kontrolne wykazało, że zastosowane wobec pacjentki procedury medyczne w okresie jej hospitalizacji były odpowiednie do stanu zdrowia jej i płodu. Terminacja ciąży została przeprowadzona bez zbędnej zwłoki. Pacjentce udzielano wszystkich informacji związanych z jej hospitalizacją, w miarę ich uzyskiwania przez personel medyczny. Kontrola obu podmiotów wykazała, że w przypadku pacjentki zasady postępowania były zgodne z obowiązującymi przepisami.

Z kolei w dolnośląskim oddziale wojewódzkim Narodowego Funduszu Zdrowia w bieżącym roku w jednym przypadku udzielono informacji dotyczących wskazania miejsca, gdzie możliwe jest wykonanie zabiegu przerwania ciąży.

W pozostałych województwach w ostatnim czasie oddziały Narodowego Funduszu Zdrowia nie odnotowywały odmowy wykonania przerwania ciąży osobie, której przysługuje do tego prawo, jak również nie wpływały skargi i zapytania pacjentek w kwestii miejsca, gdzie możliwe jest wykonanie takiego zabiegu.

Ad pkt 3 (ii) decyzji KM z dnia 20 września 2018 r.: Wyjaśnienie, dlaczego istniejący mechanizm ochrony danych osobowych pacjentów nie był skuteczny w przypadku skarżących.

Obowiązujące w Polsce przepisy prawne w sposób szczegółowy regulują kwestię obowiązku personelu medycznego zachowania w tajemnicy informacji dotyczących pacjenta oraz kwestie odpowiedzialności za niezachowanie tej tajemnicy. Obowiązek przestrzegania tajemnicy lekarskiej został uregulowany przede wszystkim przepisami:

- 1) ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. *o zawodach lekarza i lekarza dentysty*;
 - 2) ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. *o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*;
- Wynika on również z Kodeksu Etyki Lekarskiej.

Wprawdzie z powyższych regulacji – poza obowiązkiem zachowania tajemnicy lekarskiej – wynika również obowiązek lekarza do czuwania nad tym, by osoby asystujące lub pomagające mu w pracy przestrzegały tajemnicy zawodowej, a prawo pacjenta do tajemnicy informacji z nim związanych odnosi się wprost do wszystkich zawodów medycznych, niemniej jednak należy wskazać, że w przypadku zawodów o tym charakterze, innych niż zawód lekarza, obowiązek zachowania tajemnicy został uregulowany również w przepisach odrębnych. W odniesieniu do:

- 1) pielęgniarki i położnej – przepisem tym jest art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. *o zawodach pielęgniarki i położnej* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1251, z późn. zm.);
- 2) felczera - przepisem tym jest art. 7 ustawy z dnia 20 lipca 1950 r. *o zawodzie felczera* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1618);
- 3) diagnosty laboratoryjnego - przepisem tym jest art. 29 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. *o diagnostyce laboratoryjnej* (Dz. U. z 2016 r. poz. 2245);
- 4) farmaceuty - przepisem tym jest art. 21 ustawy z dnia 19 kwietnia 1991 r. *o izbach aptekarskich* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1496);
- 5) fizjoterapeuty - przepisem tym jest art. 9 ustawy z dnia 25 września 2015 r. *o zawodzie fizjoterapeuty* (Dz. U. poz. 1994, z późn. zm.);
- 6) psychologa - przepisem tym jest art. 14 ustawy z dnia 8 czerwca 2001 r. *o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów* (Dz. U. poz. 763, z późn. zm.).

Ponadto, należy zaznaczyć, że w odniesieniu do czynności podejmowanych na gruncie ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. *o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*, przepis art. 4c ust. 1 tej ustawy wprowadza dodatkowo odrębne zobowiązanie do zachowania tajemnicy, wskazując, że osoby wykonujące czynności wynikające z ustawy są obowiązane do zachowania w tajemnicy wszystkiego, o czym powzięty wiadomość w związku z wykonywaniem tych czynności, stosownie do odrębnych przepisów.

Wzmocnienie ochrony danych osobowych pacjentów stanowi wejście w życie przepisów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych). Jest ono bezpośrednio stosowane we wszystkich Państwach Członkowskich Unii Europejskiej i wprowadza jednolite normy ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych, jako jednego z praw podstawowych.

Odnosząc się do praktycznej realizacji ww. przepisów należy wskazać, że w zakresie odpowiedzialności zawodowej lekarzy w latach 2008-2016 okręgowe sądy lekarskie

prowadziły łącznie 28 spraw w przedmiocie złamania tajemnicy lekarskiej. W 17 z tych spraw orzeczono karę upomnienia, w 4 – nagany, a w 7 sprawach sąd orzekł o uniewinnieniu. Naczelny Sąd Lekarski orzekał w tym okresie w 17 takich sprawach, z których w 5 przypadkach orzekł karę upomnienia, w 1 – karę nagany, a w 1 – karę pieniężną. W 5 przypadkach orzekł o uchyleniu orzeczeń okręgowych sądów lekarskich, w 3 przypadkach o uniewinnieniu, a w 2 o umorzeniu.

Prawo pacjenta do tajemnicy informacji jest jednym z praw, których przestrzeganie na podstawie podjętych interwencji i stwierdzonych naruszeń analizuje również Rzecznik Praw Pacjenta. Zgodnie z danymi Rzecznika naruszenie tego prawa stwierdzono w 2013 r. w 2 przypadkach, w 2014 r. - w 4, w 2015 r. - w 11, w 2016 r. – w 7 i w 2017 r. w 8 przypadkach (co stanowiło odpowiednio od 1%-2% wszystkich naruszeń stwierdzonych w wyniku przeprowadzonych w tych latach postępowań wyjaśniających). Prawo pacjenta do tajemnicy informacji jest uznawane przez Rzecznika Praw Pacjenta za, co do zasady, przestrzegane.

W związku z powyższym, należy uznać, że przypadki naruszenie tajemnicy lekarskiej mają charakter incydentalny, spowodowany czynnikiem ludzkim. Taki charakter miało również naruszenie tajemnicy lekarskiej w sprawie *P. i S. p. Polsce*.

Ad. pkt 3(iii) decyzji KM z dnia 20 września 2018 r.: Wyjaśnienie, w jaki sposób władze planują zapewnić poszanowanie praw nieletnich chcących przeprowadzić zabieg legalnej aborcji, tak aby zapobiec nowym naruszeniom art. 3.

Przepisy ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. *o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży* mają charakter generalny, dotyczą zatem wszystkich pacjentek, w tym również małoletnich. Normy szczególne mające zastosowanie wobec tej grupy pacjentek odnoszą się do kwestii zgody na przeprowadzenie zabiegu. Zgodnie z art. 4a ust. 4 ww. ustawy w przypadku małoletniej do przeprowadzenia zabiegu przerywania ciąży jest wymagana pisemna zgoda jej przedstawiciela ustawowego. W przypadku małoletniej powyżej 13. roku życia jest wymagana również jej pisemna zgoda. W przypadku małoletniej poniżej 13. roku życia jest wymagana zgoda sądu opiekuńczego, a małoletnia ma prawo do wyrażenia własnej opinii. W razie braku zgody przedstawiciela ustawowego, do przerywania ciąży jest wymagana zgoda sądu opiekuńczego.

Kwestia przekazywania pacjentkom małoletnim informacji o ich stanie zdrowia i dostępnych procedurach została uregulowana – również w sposób generalny (tj. odnoszący się do wszystkich sytuacji udzielania świadczeń, a więc również związanych z przerywaniem ciąży) – przepisami ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta. Zgodnie z art. 9 ww. ustawy pacjent, w tym małoletni, który ukończył 16 lat, lub jego przedstawiciel ustawowy mają prawo do uzyskania od osoby wykonującej zawód medyczny przystępnej informacji o stanie zdrowia pacjenta, rozpoznaniu, proponowanych oraz możliwych metodach diagnostycznych i leczniczych, dających się przewidzieć następstwach ich zastosowania albo zaniechania, wynikach leczenia oraz rokowaniu, w zakresie udzielanych przez tę osobę świadczeń zdrowotnych oraz zgodnie z posiadanymi przez nią uprawnieniami.

Skutecznym środkiem ochrony prawnej m.in. dla kobiet, którym odmówiono przeprowadzenia zabiegu przerwania ciąży - bez względu na przesłankę warunkującą przeprowadzenie tego zabiegu, jak również niezależnie od powodu odmowy jego wykonania - jest prawo pacjenta do sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarza. Prawo to zostało wprowadzone do polskiego porządku prawnego przepisami ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, przede wszystkim w celu wykonania wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *Tysiąc p. Polsce*. Ma ono charakter generalny, zapewnia zatem ochronę wszystkim pacjentom (w tym również małoletnim) w sytuacji, w której opinia lub orzeczenie lekarza ma wpływ na ich prawa lub obowiązki wynikające z przepisów prawa (oraz w sytuacji, w której dla dochodzenia tych praw nie została przewidziana inna droga odwoławcza).

Zgodnie z informacjami przekazanymi przez Rzecznika Praw Pacjenta liczba sprzeciwów rozpatrywanych przez Komisję Lekarską w latach 2013-2017 przedstawia się następująco:

2013 r. – Komisja Lekarska rozpatrzyła 2 sprzeciwy, jeden z nich dotyczył wskazań do zabiegu przerwania ciąży. Został on uznany przez Komisję Lekarską za bezzasadny;

2014 r. – Komisja Lekarska rozpatrzyła 5 sprzeciwów, z których 2 dotyczyły braku wskazań do zabiegu przerwania ciąży. Obydwa sprzeciwy zostały uznane za bezzasadne;

2015 r. – Komisja Lekarska rozpatrzyła 1 sprzeciw, dotyczył on braku wskazań do wykonania zabiegu przerwania ciąży. Sprzeciw został uznany za bezzasadny;

2016 r. – Komisja Lekarska rozpatrzyła 2 sprzeciwy. Jeden z nich wpłynął pod koniec 2015 r. i odnosił się do orzeczenia lekarskiego wskazującego na brak wskazań do wykonania zabiegu przerwania ciąży. Komisja Lekarska orzekła jednogłośnie bezzasadność sprzeciwu;

2017 r. – Komisja Lekarska rozpatrzyła 1 sprzeciw, który nie odnosił się on odmowy przeprowadzenia zabiegu przerwania ciąży.

Należy również zaznaczyć, że od 2011 r. informacje w zakresie prawa pacjenta do zgłaszania sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarza, w szczególności na temat wynikających z przepisów prawa wymogów formalnych wniesienia sprzeciwu, są dostępne na stronie internetowej Rzecznika Praw Pacjenta www.bpp.gov.pl w zakładce „Prawo do zgłoszenia sprzeciwu”. Na początku 2015 r. zamieszczone w zakładce informacje zostały doprecyzowane i rozszerzone, aby pacjenci mieli pełniejszą wiedzę na temat zasad i warunków wnoszenia sprzeciwu.

Jednocześnie, zgodnie z ustawą o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta pacjent ma prawo do informacji o prawach pacjenta określonych w tej ustawie oraz w przepisach odrębnych, uwzględniającej ograniczenia tych praw określone w tych przepisach. Podmiot udzielający świadczeń zdrowotnych udostępnia tę informację w formie pisemnej, poprzez umieszczenie jej w swoim lokalu, w miejscu ogólnodostępnym. Obowiązek podmiotu w tym zakresie dotyczy wszystkich praw pacjenta, w tym także prawa do sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarza

Dodatkowo, należy wskazać, że poza wprowadzeniem instytucji prawa sprzeciwu, ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o *prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*, powołała – istotny z punktu widzenia ochrony praw wszystkich pacjentów, w tym również kobiet w ciąży

mających trudności w dostępie do zabiegu przerwania ciąży (także małoletnich) – centralny organ administracji rządowej w postaci Rzecznika Praw Pacjenta.

Przedmiotem działania Rzecznika Praw Pacjenta jest ochrona praw pacjenta określonych w rozważanej ustawie oraz w przepisach odrębnych.

Do zakresu działania Rzecznika należy m.in.:

- 1) prowadzenie postępowań w sprawach praktyk naruszających zbiorowe prawa pacjentów;
- 2) prowadzenie postępowań w trybie art. 50-53 ustawy (przepisy te regulują możliwość podjęcia przez Rzecznika postępowania wyjaśniającego, jeżeli poweźmie wiadomość co najmniej uprawdopodobniającą naruszenie praw pacjenta);
- 3) w sprawach cywilnych wykonywanie zadań określonych w art. 55 ustawy;
- 4) współpraca z organami władzy publicznej w celu zapewnienia pacjentom przestrzegania ich praw, w szczególności z ministrem właściwym do spraw zdrowia;
- 5) przedstawianie właściwym organom władzy publicznej, organizacjom i instytucjom oraz samorządom zawodów medycznych ocen i wniosków zmierzających do zapewnienia skutecznej ochrony praw pacjenta;
- 6) współpraca z organizacjami pozarządowymi, społecznymi i zawodowymi, do których celów statutowych należy ochrona praw pacjenta;
- 7) analiza skarg pacjentów w celu określenia zagrożeń i obszarów w systemie ochrony zdrowia wymagających naprawy.

Ponadto, Rzecznik Praw Pacjenta – w odpowiedzi na kierowane pisemne wnioski, zgłoszenia mailowe, a także w związku z osobistymi wizytami pacjentów w siedzibie Biura Rzecznika Praw Pacjenta – udziela informacji związanych z szeroko pojętą problematyką kobiet w ciąży. Dodatkowo, w celu ułatwienia kontaktu z Biurem Rzecznika Praw Pacjenta prowadzona jest ogólnopolska bezpłatna infolinia 800-190-590. Dyżurujący pracownicy na bieżąco przekazują informacje o przysługujących prawach, o tym co należy zrobić w danej sytuacji oraz wskazują przysługujące środki prawne. Infolinia czynna jest od poniedziałku do piątku w godzinach 9.00 – 21.00, więc można się kontaktować także w godzinach popołudniowych i wieczornych.

W świetle powyższego, kobieta w ciąży, w tym także małoletnia, której odmówiono dostępu do przysługującego jej świadczenia lub naruszono inne jej prawo, ma możliwość zwrócenia się w tej kwestii również do Rzecznika Praw Pacjenta, który może podjąć w tej sprawie postępowanie wyjaśniające. Pacjentka, której odmówiono wykonania zabiegu przerwania ciąży może zatem – poza wniesieniem sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarza – również tą drogą egzekwować swoje prawo.

Należy przy tym zauważyć, że sprawa *P. i S. p. Polsce* odnosi się do sytuacji, która miała miejsce na przełomie maja i czerwca 2008 r., tj. jeszcze przed wejściem w życie ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. *o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*. Skarżące nie miały zatem możliwości skorzystania z ochrony swoich praw w oparciu o przepisy i mechanizmy wprowadzone tą ustawą.

Konkludując należy zaznaczyć, że kierując się szczególną troską o sytuację małoletnich, a także wsłuchując w głosy społeczeństwa obywatelskiego od 2016 r. wprowadzono zmiany w sposobie gromadzenia danych dotyczących przerwania ciąży. Dotychczasową kategorię

wiekową „poniżej 20 r.ż.” rozbito na dwie kategorie, tj.: „18-20 lat” i „poniżej 18 r.ż.”, w celu zobrazowania liczby zabiegów przeprowadzanych u małoletnich. Zgodnie z prowadzoną w ten sposób statystyką w 2017 r. przeprowadzono 18 zabiegów przerwania ciąży u pacjentek poniżej 18 r.ż., a w roku 2016 wykonano 31 takich zabiegów. Dane z poprzednich lat obejmują kategorię wiekową „poniżej 20 r.ż.”, w ramach której w 2013 r. przeprowadzono 15 zabiegów przerwania ciąży, w 2014 r. – 44, a w 2015 r. – 56.

Ad. pkt 4 decyzji KM z dnia 20 września 2018 r.: Informacje w odniesieniu do przyjętych środków mających na celu zapewnienie kobietom starającym się o legalną aborcję odpowiedniego rozważenia [ich przypadku] oraz właściwych informacji na temat działań, jakie powinny podjąć w celu skorzystania z tego prawa, w szczególności gdy ciąża jest wynikiem czynu zabronionego.

Dostęp pacjentek do zabiegu przerwania ciąży – wynikający przede wszystkim z przepisów ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. *o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży* – został opisany powyżej.

Odnosząc się do kwestii odpowiedniego rozważenia każdego przypadku pacjentki starającej się o legalną aborcję należy podkreślić, że w świetle ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. *o zawodach lekarza i lekarza dentysty*, jednym z podstawowych obowiązków lekarza jest wykonywanie zawodu, zgodnie ze wskazaniem aktualnej wiedzy medycznej, dostępnymi metodami i środkami zapobiegania, rozpoznawania i leczenia chorób, zgodnie z zasadami etyki zawodowej oraz z należytą starannością. Ta zasada o charakterze generalnym ma również zastosowanie do sytuacji udzielania świadczeń zdrowotnych pacjentce w ciąży, w odniesieniu do której wypełnione zostały przesłanki określone w art. 4a ust. 1 ustawy *o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*.

Ponadto, zgodnie z art. 37 ustawy *o zawodach lekarza i lekarza dentysty*, w razie wątpliwości diagnostycznych lub terapeutycznych lekarz z własnej inicjatywy bądź na wniosek pacjenta lub jego przedstawiciela ustawowego, jeżeli uzna to za uzasadnione w świetle wymagań wiedzy medycznej, powinien zasięgnąć opinii właściwego lekarza specjalisty lub zorganizować konsylium lekarskie.

Gwarantuje to każdemu pacjentowi, w tym również kobiecie w ciąży, odpowiednie rozważenie jej sytuacji klinicznej.

Stosowne regulacje gwarantujące właściwe rozważenie sytuacji w sprawie zostały przewidziane również w zakresie stosowania prawa pacjenta do sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarza. Zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 10 marca 2010 r. *w sprawie Komisji Lekarskiej działającej przy Rzeczniku Praw Pacjenta*, pacjent lub jego przedstawiciel ustawowy może uczestniczyć w posiedzeniu Komisji Lekarskiej, z wyjątkiem części posiedzenia, w trakcie której odbywa się narada i głosowanie nad orzeczeniem, oraz udzielać informacji i wyjaśnień w sprawie.

Odnosząc się do kwestii odpowiedniego informowania pacjentów, należy wskazać, że polskie przepisy regulują zarówno prawo pacjenta do informacji, jak i związany z nim obowiązek informacyjny lekarza.

Jak wskazano powyżej, ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o *prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta* w art. 9 wskazuje, że pacjent, w tym małoletni, który ukończył 16 lat, lub jej/jego przedstawiciel ustawowy, ma prawo do informacji o swoim stanie zdrowia. Po uzyskaniu takich informacji, pacjent ma prawo przedstawić osobie wykonującej zawód medyczny swoje zdanie w tym zakresie. Pacjent małoletni, który ukończył 16 lat, ma prawo do uzyskania informacji o procesie diagnostycznym i terapeutycznym.

Obowiązek informacyjny lekarza wynika natomiast z art. 31 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o *zawodach lekarza i lekarza dentysty*, zgodnie z którym lekarz ma obowiązek udzielać pacjentowi lub jego przedstawicielowi ustawowemu przystępnej informacji o jego stanie zdrowia, rozpoznaniu, proponowanych oraz możliwych metodach diagnostycznych, leczniczych, dających się przewidzieć następstwach ich zastosowania albo zaniechania, wynikach leczenia oraz rokowaniu. Obowiązek ten dotyczy także pacjentów, którzy ukończyli 16 lat. Natomiast, jeżeli pacjent nie ukończył 16 lat lub jest nieprzytomny bądź niezdolny do zrozumienia znaczenia informacji, lekarz udziela informacji osobie bliskiej w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o *prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*. Pacjentowi, który nie ukończył 16 lat, lekarz udziela informacji w zakresie i formie potrzebnej do prawidłowego przebiegu procesu diagnostycznego lub terapeutycznego i wysłuchuje jego zdania.

Konkludując, należy podkreślić, że polskie przepisy regulują również kwestię informowania pacjentek o przysługujących im świadczeniach – odpowiedzialność w tym zakresie spoczywa na podmiocie leczniczym. Jak wskazano wcześniej, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o *działalności leczniczej*, podmiot leczniczy jest zobowiązany do podawania do wiadomości publicznej informacji o zakresie i rodzajach udzielanych świadczeń zdrowotnych, a na wniosek pacjenta, udziela dodatkowo informacji szczegółowych na temat tych świadczeń (w tym na temat stosowanych metod diagnostycznych lub terapeutycznych oraz jakości i bezpieczeństwa tych metod).

29) Raport z wykonania wyroku *Porowski p. Polsce*, przekazany w dniu 30 stycznia 2018 r.

Sprawa

Porowski p. Polsce, skarga nr 34458/03, wyrok z dnia 21/03/2017, ostateczny w dniu 21/06/2017.

Opis sprawy

Sprawa dotyczyła bezprawności oraz nadmiernej długości tymczasowego aresztowania.

Skarżący był tymczasowo aresztowany od 2000 r. do dwóch różnych spraw. W pierwszym postępowaniu został prawomocnie skazany w 2003 r. na karę pięciu lat pozbawienia wolności. Na poczet kary zaliczono mu okres stosowania środka zapobiegawczego i w 2005 r.

zakończył jej odbywanie. W drugim postępowaniu został prawomocnie skazany w 2009 r. na karę 6 lat pozbawienia wolności. Na poczet kary zaliczono mu okres stosowania środka zapobiegawczego od 2005 r., bowiem okres tymczasowego aresztowania stosowanego w latach 2000-2005 podlegał zaliczeniu tylko na poczet kary wymierzonej w ramach pierwszego postępowania.

W skardze do Trybunału skarżący zarzucił, że stosowany w ramach drugiego postępowania środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania był bezprawny z uwagi na fakt jego przedłużania ponad dwuletni okres przewidziany w prawie krajowym (art. 263 § 3 Kodeksu postępowania karnego). Skarżący zarzucił także, że sądy krajowe nie wskazały odpowiednich i wystarczających powodów przedłużając jego aresztowanie. Ponadto poskarżył się, że jego korespondencja z obrońcą i Trybunałem była cenzurowana.

Trybunał nie uwzględnił zarzutu naruszenia art. 5 ust. 1 Konwencji, zauważając w wyroku, że w świetle ówczesnej jednolitej praktyki sądów krajowych (tj. do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 czerwca 2008 r. i zmiany Kodeksu postępowania karnego w 2009 r.), ustawowy dwuletni okres tymczasowego aresztowania był uznawany za obejmujący jedynie rzeczywisty okres pozbawienia wolności, stosowanego na mocy postanowienia o tymczasowym aresztowaniu wydanego w toku tego konkretnego postępowania. W konsekwencji tak długo jak osadzony równolegle pozostawał tymczasowo aresztowany lub odbywał karę pozbawienia wolności w ramach innej, wcześniejszej sprawy karnej, uznawano, że ustawowy okres tymczasowego aresztowania w drugiej sprawie nie rozpoczął biegu. Biorąc zatem pod uwagę stan prawny obowiązujący w czasie tymczasowego aresztowania skarżącego w ramach drugiej sprawy karnej, Trybunał uznał, że stosowanie przedmiotowego środka zapobiegawczego było przedłużane zgodnie z obowiązującym prawem i jednolitą praktyką krajową.

Trybunał stwierdził natomiast naruszenie art. 5 ust. 3 Konwencji z uwagi na to, że przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania nie były właściwe i wystarczające dla uzasadnienia całego okresu jego trwania, a także naruszenie art. 8 Konwencji z uwagi na cenzurowanie korespondencji skarżącego z jego obrońcą i Trybunałem.

I. Wypłata słusznego zadośćuczynienia oraz środki o charakterze indywidualnym

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	6 500 euro	400 euro	6 900 euro
Termin płatności: 21/09/2017		Wypłacono: 03/08/2017	

Wobec zasądzenia na rzecz skarżącego powyższej kwoty zadośćuczynienia żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. W zakresie naruszenia art. 5 ust. 3 Konwencji

Z uwagi na związek pomiędzy naruszeniem stwierdzonym w ramach wyroku *Porowski p. Polsce* a w wyrokach z grupy *Trzaska*, działania o charakterze generalnym podjęte w ramach wykonania wyroków z tamtej grupy znajdują zastosowanie do wykonania wyroku w niniejszej sprawie.

Podjęte przez władze działania oraz ich rezultaty zostały szczegółowo przedstawione w raporcie z wykonania wyroków z grupy spraw *Trzaska p. Polsce*, przekazanym Komitetowi Ministrów Rady Europy w dniu 23 października 2014 r. Na jego podstawie Komitet Ministrów przyjął w dniu 4 grudnia 2014 r. rezolucję końcową CM/ResDH(2014)268 zamykającą nadzór nad wykonaniem wyroków z grupy *Trzaska*, pozytywnie oceniając podjęte przez rząd działania mające na celu zapobieżenie podobnym naruszeniom w przyszłości.

Przepisy krajowe

Działania podjęte dla zaradzenia nadmiernej długości tymczasowego aresztowania są kontynuowane. W dniu 27 września 2013 r. została uchwalona ustawa o zmianie Kodeksu postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2013, 1247). Na mocy tej ustawy z dniem 1 lipca 2015 r. m.in. wprowadzono istotne zmiany w procedurze dotyczącej stosowania tymczasowego aresztowania, takie jak:

- Wprowadzenie zasady wskazywania w orzeczeniu o zastosowaniu lub przedłużeniu tymczasowego aresztowania podstaw dowodowych stosowania tego środka, przy czym muszą być to dowody jawne dla podejrzanego lub obrońcy;
- określenie szczególnych wymogów, jakie spełniać powinno uzasadnienie wniosku prokuratora o zastosowanie tymczasowego aresztowania, a także uzasadnienie postanowienia sądu o zastosowaniu tego środka – w tym ostatnim wskazuje się na dodatkowy wymóg wykazania istnienia w danej sprawie także konkretnych okoliczności wskazujących na określone zagrożenia ze strony podejrzanego dla prawidłowego toku procesu lub na możliwość popełnienia przez niego nowego ciężkiego przestępstwa;
- przyspieszenie procedury odwoławczej dotyczącej środków zapobiegawczych (nie później niż przed upływem 7 dni od przekazania zażalenia sądowi odwoławczemu);
- uzupełnienie przepisów dotyczących warunkowego tymczasowego aresztowania – na wniosek oskarżonego lub jego obrońcy sąd będzie mógł przedłużyć termin złożenia poręczenia majątkowego;
- ograniczenie możliwości stosowania tymczasowego aresztowania w sprawach błahszej natury;
- podniesienie granicy zagrożenia, przy których środek ten byłby niedopuszczalny do lat 2;
- wprowadzenie dalszych ograniczeń przy przedłużaniu tymczasowego aresztowania w sprawach o przestępstwa mniejszej wagi - przy czasie trwania tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym ponad 1 roku wprowadzono zakaz dalszego jego przedłużania gdy realnie grożąca kara *in concreto* nie przekracza 3 lat

pozbawienia wolności, zaś w stadium sądowym - przy przedłużaniu aresztowania na ponad 2 lata jeżeli nie przekroczy ona 5 lat pozbawienia wolności;

- skrócenie do 3 miesięcy możliwości stosowania tymczasowo aresztowania wobec sprawcy niepoczytalnego, po wydaniu rozstrzygnięcia o zastosowaniu środka zabezpieczającego.

Aktualnie obowiązujące unormowania dotyczące tymczasowego aresztowania wprowadzone ustawą z dnia 11 marca 2016 r., która weszła w życie w dniu 15 kwietnia 2016 r., akcentują samodzielność przesłanki zastosowania środka zapobiegawczego z uwagi na zagrożenie surową karą (art. 258 § 2 Kodeksu postępowania karnego), wskazując na dotychczasową praktykę orzeczniczą sądów krajowych, z której wynika, że przesłanka ta stanowi samodzielną i wystarczającą podstawę stosowania tymczasowego aresztowania, zawierającą domniemanie, że podejrzany może podejmować próby różnych bezprawnych działań mających destabilizować prawidłowy tok postępowania, co zwalnia z powinności wykazywania konkretnych zachowań utrudniających postępowanie. Zagrożenie surowością kary jako samodzielna podstawa stosowania tymczasowego aresztowania występuje w licznych państwach europejskich.

Działalność szkoleniowa

W latach 2013-2015 Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury kontynuowała szkolenia dotyczące problematyki stosowania tymczasowego aresztowania w świetle standardów orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka gdzie jednym z tematów było zagadnienie nadmiernej długości tymczasowego aresztowania. Szkolenia te były skierowane do prokuratorów i sędziów orzekających w sprawach karnych (50-70 osób uczestniczących w poszczególnych szkoleniach) i odbywały się w każdej z 11 apelacji w latach 2013-2014 – raz do roku oraz dwukrotnie w 2015 r. Dodatkowo, w 2016 r. przeprowadzono szkolenie pt. "Ochrona Praw człowieka i zakaz dyskryminacji", które jest kontynuacją rozpoczętego w 2015 r. etapu szkoleń systemowych z zakresu ochrony praw człowieka i systemu konwencyjnego skierowanego do sędziów i prokuratorów, na którym omówiona została także tematyka nadmiernego stosowania tymczasowego aresztowania i sądowej kontroli legalności pozbawienia wolności.

Niezależnie od działań szkoleniowych KSSiP, od 2014 r. sędziowie delegowani do Ministerstwa Sprawiedliwości (Departament Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka) prowadzą szkolenia dla sędziów sądów powszechnych, które uwzględniają konkretne potrzeby zidentyfikowane w poszczególnych apelacjach/okręgach sądowych w oparciu o prowadzone na bieżąco przez MS analizy orzecznictwa Trybunału dotyczącego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Zajęcia odbywają się w formie warsztatów, w siedzibach poszczególnych sądów. Podczas zajęć sędziowie rozwiązują kazusy opracowane w oparciu o stany faktyczne wynikające ze spraw rozpoznanych w danym okręgu, w których Trybunał stwierdził naruszenie postanowień Konwencji. Podczas każdego ze szkoleń zwracana jest także uwaga na problem nadmiernego stosowania środka w postaci tymczasowego aresztowania, a także na problem warunków osadzenia (w kontekście rozstrzygnięć sądów cywilnych dotyczących powództw osadzonych o zadośćuczynienie i odszkodowanie).

Dane statystyczne za lata 2014-2016

- Z danych statystycznych dotyczących tymczasowego aresztowania za lata 2014-2016 wynika, że w 2016 r. nastąpił nieznaczny - w stosunku do roku ubiegłego - wzrost liczby wniosków prokuratorów o zastosowanie tymczasowego aresztowania (przy czym w porównaniu do lat ubiegłych wciąż odnotowywany jest spadek). W 2014 r. było ich 18 726, w 2015 r. - 13 533 zaś w 2016 r. - 15 241.
- W zakresie liczby wniosków prokuratorów uwzględnionych przez sądy – w 2014 r. sąd zastosował tymczasowe aresztowanie wobec 16 298 podejrzanych, w 2015 r. wobec 11 951, natomiast w 2016 r. wobec 12 804.
- W porównaniu do danych za lata 2008-2013, w zdecydowany sposób zmniejszyła się liczba osób, wobec których omawiany środek zapobiegawczy stosowano. W 2014 r. tymczasowe aresztowanie stosowano wobec 11 558 osób, w 2015 r. wobec 8 619 osób, zaś w 2016 r. wobec 7 874.
- W porównaniu do danych za lata 2008-2013 nadal zadowalające są dane dotyczące liczby osób, wobec których tymczasowe aresztowanie w toku postępowania sądowego stosowane było dłużej niż dwa lata. Na koniec 2014 r. w sądach okręgowych takich osób było 370, w sądach rejonowych - 44, zaś na koniec 2015 r. - 276 tymczasowo aresztowanych ponad dwa lata w sądach okręgowych, w sądach rejonowych – 28, zaś na koniec 2016 r. 242 tymczasowo aresztowanych ponad dwa lata w sądach okręgowych, w sądach rejonowych – 15.

Przedstawione wyżej informacje ukazują pozytywne trendy i wykazują, że wdrożone środki osiągnęły oczekiwane rezultaty - ograniczenie stosowania tymczasowego aresztowania, przy jednoczesnym skracaniu czasu jego trwania.

2. W zakresie naruszenia art. 8 Konwencji

Naruszenie art. 8 Konwencji stwierdzone w przedmiotowej sprawie dotyczy cenzury korespondencji skarżącego z jego obrońcą w okresie 2001-2003 oraz z Trybunałem w okresie 2001-2002. Naruszenie powyższe jest wynikiem nieprawidłowej praktyki, ukształtowanej jeszcze na gruncie przepisów Kodeksu postępowania karnego z 1969 r. Obecnie kwestia monitorowania korespondencji osób pozbawionych wolności regulowana jest przepisami Kodeksu karnego wykonawczego z 1997 r., wraz ze zmianami wprowadzonymi w 2003 i 2012 r.

Obowiązujące przepisy krajowe w pełni zapewniają przestrzeganie zakazu ingerowania i cenzurowania korespondencji osób osadzonych, zgodnie z Europejską Konwencją Praw Człowieka. Przewidują one, że korespondencja skazanego pozbawionego wolności z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym nie podlega cenzurze, nadzorowi oraz zatrzymaniu i powinna być bezzwłocznie przekazywana do adresata (art. 8a § 2 Kodeksu karnego wykonawczego). Ta sama zasada znajduje zastosowanie do korespondencji z: organami ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innymi organami państwowymi, organami samorządu terytorialnego, Rzecznikiem Praw Obywatelskich, Rzecznikiem Praw Dziecka, organami powołanymi na podstawie ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka oraz z przedstawicielem niebędącym adwokatem ani radcą prawnym, który został zaaprobowany przez Przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do reprezentowania skazanego przed tym Trybunałem.

Natomiast korespondencję tymczasowo aresztowanego z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym, z Rzecznikiem Praw Obywatelskich, Rzecznikiem Praw Dziecka oraz organami powołanymi na podstawie ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka przesyła się, co do zasady, bezpośrednio do adresata (art. 217b § 1a i 2 Kodeksu karnego wykonawczego).

Przystawione wyżej zmiany prawa przeprowadzone przez Polskę, jak również liczne działania informacyjne i upowszechniające wyrok Trybunału w podobnej sprawie dotyczącej cenzury korespondencji osadzonych, *Klamecki nr 2*, a także działania szkoleniowe przyniosły oczekiwany rezultat w postaci zapobieżenia podobnym naruszeniom. Zostało to potwierdzone przez Komitet Ministrów, który w dniu 20 listopada 2013 r. przyjął rezolucję końcową CM/ResDH(2013)228, w której uznał za wykonane przez Polskę 57 wyroków z tzw. grupy *Klamecki nr 2*, w których Trybunał stwierdził naruszenie art. 8 Konwencji z powodu cenzury korespondencji osadzonych.

Należy podkreślić, że z gromadzonych przez Służbę Więzienną danych dotyczących monitorowania korespondencji osadzonych wynika, że naruszenia w przedmiotowym zakresie zdarzają się jedynie w nielicznych przypadkach. W 2017 r. na 158 skarg osadzonych zarzucających nieprawidłowości w zakresie nadzoru, cenzury i zatrzymania korespondencji, które zostały rozpatrzone przez kierowników jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, żadna nie została uznana za zasadną. W 2016 r. za zasadną uznano jedną skargę, natomiast w latach 2011-2015 na ogólną liczbę 1624 skarg za zasadne uznano jedynie 7.

Zatem upowszechnienie wśród funkcjonariuszy Służby Więziennej wyroku *Porowski* powinno zostać uznane za wystarczające dla wykonania tej części wyroku.

3. Upowszechnienie wyroku

Wyrok został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl) oraz w bazie HUDOC. Dodatkowo, informacje o przedmiotowym wyroku zamieszczono w redagowanym przez Ministerstwo Sprawiedliwości newsletterze, który jest rozsyłany do wszystkich sądów, prokuratur oraz jednostek organizacyjnych służby więziennej.

Informację o powyższym wyroku, w zakresie stwierdzonego naruszenia art. 5 ust. 3 Konwencji przesłano także prezesom Sądu Rejonowego w Jarosławiu, Sądu Okręgowego w Przemyślu i Sądu Okręgowego w Płocku. Natomiast informacja w zakresie naruszenia art. 8 Konwencji została przesłana do Centralnego Zarządu Służby Więziennej, zostanie także przedstawiona w ramach informacji rocznej dotyczącej orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach odnoszących się do systemu penitencjarnego w Polsce. Wyrok w sprawie *Porowski* zostanie także omówiony w ramach corocznej narady organizowanej przez Departament Wykonywania Orzeczeń i Probacji w Ministerstwie Sprawiedliwości dla sędziów penitencjarnych, a także przedstawiony ministrowi sprawującemu nadzór nad służbą więzienną.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte, opisane powyżej środki o charakterze generalnym, tj. tłumaczenie, publikacja i upowszechnienie wyroku Trybunału, są wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

30) Raport z wykonania wyroku *Sępczyński p. Polsce*, przekazany w dniu 29 października 2018 r.

Sprawa

Sępczyński p. Polsce, skarga nr 78352/14, wyrok z dnia 26/04/2018, ostateczny w dniu 26/07/2018.

Opis sprawy

Sprawa dotyczyła nieadekwatnej opieki medycznej w zakładzie karnym w związku z faktem, że skarżący, który wymagał rehabilitacji, nie otrzymał jej w trakcie pobytu w zakładzie karnym, co doprowadziło do pogorszenia jego stanu zdrowia. Sprawa dotyczyła również nieproporcjonalnej ingerencji w prawo skarżącego do spokojnego korzystania z własności, w związku z faktem, że musiał ponieść koszty sądowe w wysokości wyższej niż zadośćuczynienie przyznane mu w postępowaniu krajowym dotyczącym nieadekwatnej opieki medycznej.

Skarżący, który w 2010 r. miał wypadek motocyklowy, był osadzony pomiędzy 28 marca a 26 lipca 2011 r. Podczas osadzenia został zbadany przez lekarza, który stwierdził, że skarżący powinien przejść rehabilitację. Skarżący nie został poddany żadnemu zabiegowi rehabilitacyjnemu w trakcie aresztowania. Skarżący wniósł pozew przeciwko Skarbowi Państwa na naruszenie jego dóbr osobistych twierdząc m.in., że system opieki zdrowotnej w areszcie nie zapewnił mu właściwej opieki medycznej. Jego pozew został uwzględniony przez sądy obu instancji – sąd pierwszej instancji przyznał skarżącemu zadośćuczynienie za szkodę niematerialną w wysokości 23 000 zł i zobowiązał go do zapłaty kosztów procesu i sądowych w kwocie 14 118 zł. Sad odwoławczy zmniejszył wysokość zadośćuczynienia do 13 000 zł i pozostawił bez zmian rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów.

Trybunał stwierdził, że osadzenie skarżącego bez adekwatnej opinii medycznej – fakt, który był potwierdzony przez sądy krajowe, stanowiło poniżające traktowanie w naruszeniu art. 3 Konwencji. Trybunał zauważył również, że pomimo stwierdzenia naruszenia Konwencji i przyznania zadośćuczynienia w postępowaniu krajowym, wysokość zadośćuczynienia została w całości skonsumowana przez koszty sądowe, więc skarżący nie stracił statusu ofiary w zakresie naruszenia art. 3 Konwencji w związku z brakiem odpowiedniej opieki medycznej.

Trybunał uznał również, iż doszło do naruszenia art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji przyznając, że znaczące zmniejszenie wartości roszczenia wynikające z obowiązku zapłacenia kosztów procesu stanowi ingerencję w prawo do spokojnego korzystania z własności. Trybunał mając na uwadze zasady dotyczące kosztów sądowych i kosztów procesu,

wskazanych w art. 98 Kodeksu postępowania cywilnego, przypomniał art. 102 K.p.c., który przyznaje sądom krajowym pewną swobodę uznania w zakresie podziału kosztów w przypadku częściowego sukcesu w trakcie postępowania i wskazał, że w sprawie skarżącego sądy nie rozważyły wystarczająco kwestii szczególnych okoliczności skarżącego (roszczenie o odszkodowanie z tytułu szkody niematerialnej powstałej w wyniku braku opieki medycznej w areszcie, a nie zwykłego sporu cywilnoprawnego między prywatnymi stronami).

Trybunał zasądził na rzecz skarżącego kwotę 3500 euro jako słuszne zadośćuczynienie oraz 1 800 euro tytułem zwrotu kosztów i wydatków.

I. Zapłata słusznego zadośćuczynienia i środki indywidualne

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	3 500 euro	1 800 euro	5 300 euro
Termin płatności: 26/07/2018		Wyplacono: 12/06/2018	

Skarżącemu nie przysługują żadne środki natury proceduralnej w odniesieniu do postępowania krajowego dotyczącego naruszenia jego dóbr osobistych, w tym zwłaszcza odnośnie do kwestii jaką jest rozstrzygnięcie o kosztach. Ponadto nie ma podstaw do wznowienia postępowania cywilnego w sprawie skarżącego na podstawie wyroku Trybunału. Dlatego też wykonanie środków o charakterze indywidualnym w niniejszej sprawie sprowadza się do wypłaty skarżącemu przyznanych przez Trybunał sum pieniężnych tytułem zadośćuczynienia, jak również zwrotu kosztów i wydatków.

W niniejszej sytuacji inne środki o charakterze indywidualnych nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Trybunał nie zakwestionował przepisów Kodeksu postępowania cywilnego dotyczących kosztów postępowania (art. 98 i nast. K.p.c.). Stwierdził, że w niniejszej sprawie sądy krajowe nie zastosowały tych przepisów zgodnie ze standardami konwencyjnymi, w szczególności nie uwzględniły szczególnej sytuacji skarżącego i nie zastosowały art. 102 k.p.c. co doprowadziło do nieproporcjonalnej ingerencji w prawo skarżącego do poszanowania jego mienia i skutecznie pozbawiło go zadośćuczynienia zasądzonego przez sądy krajowe.

Mając powyższe na uwadze, nie zachodzi potrzeb. w wykonaniu wyroku Trybunału dokonania zmian o charakterze legislacyjnym.

W opinii rządu działania o charakterze edukacyjnym i upowszechniającym niniejszy wyrok w celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości należy za wystarczające. Wyrok w sprawie *Sępczyński* został przetłumaczony na język polski i umieszczony na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl) – to tłumaczenie jest również dostępne w bazie orzecznictwa HUDOC. Informacja o wyroku została zamieszczona w newsletterze Ministerstwa Sprawiedliwości (edycja z czerwca 2018). Została również przesłana do prezesów sądów krajowych, które orzekały w sprawie skarżącego, wraz z omówieniem standardów konwencyjnych w zakresie art. 1 Protokołu 1 do Konwencji.

W związku z faktem bezspornego naruszenia art. 3 Konwencji w niniejszej sprawie z uwagi na brak zapewnienia skarżącemu adekwatnej opieki medycznej (potwierdzonym również w postępowaniu krajowym) wyrok Trybunału został dodatkowo upowszechniony w ramach Centralnego Zarządu Służby Więziennej celem zapoznania z jego treścią funkcjonariuszy.

W tej sytuacji, inne środki o charakterze generalnym nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że środki o charakterze generalnym opisane powyżej będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

31) Zaktualizowany raport z wykonania wyroku *Stowarzyszenie Wietnamczyków w Polsce „Solidarność i Przyjaźń” p. Polsce, przekazany w dniu 11 września 2018 r.*

Sprawa

Stowarzyszenie Wietnamczyków w Polsce „Solidarność i Przyjaźń” p. Polsce, skarga nr 7389/09, wyrok z dnia 02/05/2017, ostateczny w dniu 02/05/2017.

Opis sprawy

Skarga wniesiona przez Stowarzyszenie Wietnamczyków w Polsce „Solidarność i Przyjaźń” dotyczyła prawa do pokojowego zgromadzenia.

Skarżący Stowarzyszenie Wietnamczyków w Polsce „Solidarność i Przyjaźń” to stowarzyszenie, które reprezentuje interesy wietnamskich przedsiębiorców, którzy wynajmują stoiska sprzedaży detalicznej w centrum handlowym. Skarżące stowarzyszenie zamierzało zorganizować demonstrację w celu protestu przeciwko praktykom biznesowym firmy X.

Skarżące stowarzyszenie poinformowało wójta o zamiarze zorganizowania zgromadzenia dnia 19 maja 2008 r. Wójt gminy wydała decyzję, w której zakazała demonstracji ze względu na fakt, że zaproponowana lokalizacja zgromadzenia spowodowałaby nadmierne trudności dla ludzi i samochodów poruszających się w pobliżu centrum handlowego. Skarżące stowarzyszenie złożyło odwołanie od decyzji. Zgromadzenie nie odbyło się, ponieważ Wojewoda Mazowiecki nie rozpatrzył odwołania przed planowaną datą demonstracji.

Dnia 16 maja 2008 skarżące stowarzyszenie poinformowało wójta gminy o ich zamiarze zorganizowania zgromadzenia w tym samym miejscu, dnia 26 maja 2008 r. Wójt gminy wydała decyzję, w której zakazała demonstracji. Skarżące stowarzyszenie odwołało się od decyzji. Planowane zgromadzenie nie odbyło się. Wojewoda Mazowiecki wydał swoją decyzję dnia 24 lipca 2008 r. uchylając decyzję wójta i umarzając sprawę.

W dniu 1 września 2008 r. skarżące stowarzyszenie poinformowało wójta gminy o zgromadzeniu planowanym na 2 października 2008 r. Wójt zakazała demonstracji z powodów identycznych do tych, które podała we wcześniejszych decyzjach w sprawie. Po odwołaniu stowarzyszenia, dnia 18 września 2008 r. Wojewoda Mazowiecki uchylił decyzję wójta. Podkreślał wagę konstytucyjnie chronionego prawa do zgromadzeń. Podsumowując, nie było podstaw do zakazu zgromadzenia w związku z czym demonstracja odbyła się w dniu 2 października 2008 r.

W dniu 24 października 2008 r. skarżące stowarzyszenie wniosło skargę do Trybunału Konstytucyjnego. Powołało się na art. 57 Konstytucji, który gwarantuje wolność zgromadzeń. 9 maja 2009 r. Trybunał Konstytucyjny odmówił rozpatrzenia skargi. Odwołanie skarżącego stowarzyszenia od tej decyzji zostało ostatecznie odrzucone.

Skarżące stowarzyszenia zarzuciło na mocy art. 13 Konwencji, w związku z art. 11 Konwencji, że nie dysponowało skutecznym środkiem odwoławczym przeciwko domniemanemu naruszeniu jego wolności zgromadzeń. Stwierdziło w szczególności, że nie dysponowało żadną procedurą umożliwiającą mu uzyskanie ostatecznej decyzji przed terminem planowanych demonstracji.

Trybunał stwierdził, że skargi wniesione przez skarżącego są uzasadnione. Uzasadniając swoją decyzję, Trybunał wskazał, że decyzje wydane przez władze krajowe zakazujące zgromadzeń zaplanowanych w dniach 19 i 26 maja 2008 obowiązywały w dniach planowanych demonstracji. W tych okolicznościach, decyzji skarżącego stowarzyszenia o ich nieprzeprowadzaniu nie należy rozumieć jako wycofania się z zamiaru demonstrowania.

Trybunał uznaje również za znamienne, że dwie decyzje wójta wydane 19 i 21 maja 2008 są oparte na tych samych argumentach. Trybunał zauważa, że w drugim zawiadomieniu o demonstracji planowanej na 29 maja 2008 r. skarżące stowarzyszenie wskazało, że istnieją alternatywne drogi jako rozwiązanie dla rozładowania korka na drodze, zapewniło wójta, że służby ratunkowe będą miały umożliwiony przejazd i ograniczyło demonstrację do niewielkiej części drogi. Zaproponowało ponadto krótszy czas planowanej demonstracji.

Trybunał powtarza, że pojęcie skutecznego środka odwoławczego implikuje możliwość otrzymania decyzji dotyczącej zatwierdzenia danego wydarzenia przed datą planowanej imprezy. Jednakże w danej sprawie władze nie miały żadnego obowiązującego terminu na wydanie ostatecznych decyzji przed datą planowanej demonstracji. W rezultacie, Trybunał uznaje zatem, że w przedmiotowej sprawie środek odwoławczy dostępny skarżącemu stowarzyszeniu miał charakter post hoc i skarżące stowarzyszenie było pozbawione skutecznego środka odwoławczego.

Trybunał przyznał skarżącemu stowarzyszeniu 5 000 euro tytułem słusznego zadośćuczynienia za szkody niematerialne oraz 750 euro tytułem kosztów i wydatków poniesionych przed Trybunałem.

I. Wypłata zadośćuczynienia i środki indywidualne

1. Szczegóły dotyczące słusznego zadośćuczynienia przyznanego przez Trybunał

Stowarzyszenie Wietnamczyków w Polsce „Solidarność i Przyjaźń”

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	5 000 euro	750 euro	5 750 euro
Termin płatności: 02/08/2017		Wypłacono: 30/11/2017	
W związku z brakiem kontaktu ze skarżącymi dnia 28 lipca 2017 r. Polski MSZ złożył wniosek do odpowiedniego krajowego sądu, by ten otworzył rachunek depozytowy na powyższą sumę. Jednak tej dacie skarżące stowarzyszenie skontaktowało się z MSZ i przedłożyło dane dotyczące rachunku bankowego, dlatego też w dniu 30 listopada 2017 r. zadośćuczynienie przyznane przez Trybunał tytułem szkody niemajątkowej zostało zapłacone skarżącemu stowarzyszeniu.			

2. Środki indywidualne

Zgromadzenie zaplanowane na dzień 2 października 2008 odbyło się.

Ponieważ 28 lipca 2017 r. Polski MSZ złożył wniosek do odpowiedniego krajowego sądu, by ten otworzył rachunek depozytowy na powyższą sumę przyznaną skarżącemu, żadne inne środki indywidualne nie wydają się konieczne.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

W dniu składania zawiadomienia o zamiarze odbycia zgromadzenia, obowiązywała ustawa z dnia 5 lipca 1990 r. – *Prawo o zgromadzeniach*. Jednakże w 2015 r. stan prawny uległ zmianie i sprawy związane z zasadami i trybem organizowania, odbywania oraz rozwiązywania zgromadzeń są uregulowane w ustawie z dnia 24 lipca 2015 r. – *Prawo o zgromadzeniach*.

Zgodnie z art. 6 i 7 ust.1 ustawy *Prawo o zgromadzeniach*, postępowania w sprawach zawiadomienie o zamiarze zorganizowania zgromadzenia należy do zadań zleconych gminy, na obszarze której zostanie zorganizowane zgromadzenia. Organ gminy musi zostać zawiadomiony przez organizatora o zamiarze zorganizowania zgromadzenia. Zawiadomienie powinno zostać dostarczone organowi nie wcześniej niż na 30 dni i nie później niż na 6 dni przed zgromadzeniem. Zgodnie z art. 7 ustawy *Prawo o zgromadzeniach*, po otrzymaniu zawiadomienia, organ gminy udostępnia niezwłocznie na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej informację o miejscu i terminie organizowanego zgromadzenia.

W proponowanym akcie przewiduje się możliwość zawiadomienia o zamiarze zorganizowania zgromadzenia na wiele sposobów: pisemnie, za pomocą faksu, ustnie

(opisane w protokole) lub za pomocą środków komunikacji elektronicznej w rozumieniu art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. *o świadczeniu usług drogą elektroniczną*.

Rejestracja wniesienia zawiadomienia następuje z uwzględnieniem daty, godziny oraz minuty, które decydują o kolejności wniesienia zawiadomienia. W przypadku wniesienia zawiadomienia o zamiarze zorganizowania zgromadzenia ustnie do protokołu, o kolejności wniesienia zawiadomienia decyduje data, godzina oraz minuta rozpoczęcia sporządzenia protokołu, która zamieszcza się w protokole. W przypadku wniesienia zawiadomienia o zamiarze zorganizowania zgromadzenia za pomocą środków komunikacji elektronicznej, o kolejności wniesienia tego zawiadomienia decydują data, godzina oraz minuta wprowadzenia zawiadomienia do systemu teleinformatycznego gminy (art. 9 ust. 1-4).

Organ gminy wydaje decyzję o zakazie zgromadzenia nie później niż na 96 godzin przed planowana data zgromadzenia, jeżeli:

- 1) Jego cel narusza wolność pokojowego zgromadzania się, odbycie narusza art. 4 lub zasady organizowania zgromadzeń albo cel zgromadzenia lub jego odbycie naruszają przepisy karne;
- 2) jego odbycie może zagrażać życiu lub zdrowiu ludzi albo mieniu w znacznych rozmiarach, w tym gdy zagrożenia tego nie udało się usunąć w przypadkach, o których mowa w art. 12 lub art. 13;
- 3) zgromadzenie ma się odbyć w miejscu i czasie, w których odbywają się zgromadzenia organizowane cyklicznie, o których mowa w art. 26a (art. 14).

Organy gminy udostępnią niezwłocznie tę decyzję na stronie podmiotowej w Biuletynie Informacji Publicznej i jednocześnie przekazuje ją organizatorowi zgromadzenia za pomocą środków komunikacji elektronicznej wraz z informacją o jej udostępnieniu. Jednocześnie organ gminy przekazuje decyzję o zakazie zgromadzenia wraz z aktami sprawy właściwemu sądowi okręgowemu (art. 15 ust. 1).

Organizator ma 24 godziny na wniesienie odwołania od decyzji do sądu okręgowego od jej udostępnienia w Biuletynie Informacji Publicznej. Sąd okręgowy rozpatruje odwołanie od decyzji o zakazie zgromadzenia w postępowaniu nieprocesowym niezwłocznie, nie później niż w terminie 24 godzin od wniesienia odwołania. Na postanowienie sądu okręgowego przysługuje w terminie 24 godzin od jego wydania zażalenie do sądu apelacyjnego, które rozpoznaje je w terminie 24 godzin. Od postanowienia sądu apelacyjnego nie przysługuje skarga kasacyjna i podlega ono natychmiastowemu wykonaniu (art. 16 ust. 1, 3 i 7 ustawy).

Prawo o zgromadzeniach upraszcza sposób doręczeń w sprawach związanych ze złożonym zgłoszeniem o zamiarze odbycia zgromadzenia, a także terminy na rozpatrzenie składanych w trakcie postępowania pism określone w dniach i godzinach powodują, że odwołanie od decyzji o zakazie zgromadzenia zostanie rozpoznane przez sąd powszechny przed planowaną jego datą.

Należy również zwrócić uwagę, że w ustawie *Prawo o zgromadzeniach* zostało uregulowane postępowanie uproszczone w sprawach zgromadzeń (art. 21- 26) oraz wprowadzona została definicja zgromadzenia spontanicznego.

Możliwość dokonania zgłoszenia w trybie uproszczonym występuje w przypadku gdy organizator zgromadzenia uzna, że planowane zgromadzenie nie będzie powodować utrudnień w ruchu drogowym, a w szczególności powodować zmiany w jego organizacji (art. 21).

Prawo o zgromadzeniach definiuje zgromadzenie spontaniczne, jako zgromadzenie, które odbywa się w związku z zaistniałym nagłym i niemożliwym do wcześniejszego przewidzenia wydarzeniem związanym ze sferą publiczną, którego odbycie w innym terminie byłoby niecelowe lub małym istotne z punktu widzenia debaty publicznej (art. 3 ust. 2).

Decyzja o zakazaniu zgromadzenia nie jest wydawana w postępowaniu uproszczonym i w przypadkach związanych ze zgromadzeniami spontanicznymi.

Nowe *Prawo o Zgromadzeniach* uchwalone 24 lipca 2015 r. weszło w życie 14 października 2015 r. Przepisy ustawy w pełni odpowiadają zaleceniom Trybunału w aspekcie problemu, który stanowił kanwę powołanego orzeczenia.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie, a przyjęte środki generalne są wystarczające aby stwierdzić, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

32) Raport z wykonania wyroku *Wizerkaniuk p. Polsce*, przekazany w dniu 27 marca 2018 r.

Sprawa

Wizerkaniuk p. Polsce, skarga nr 18990/05, wyrok z dnia 05/07/2011, ostateczny w dniu 05/10/2011.

Opis sprawy

Sprawa dotyczy skazania redaktora naczelnego i współwłaściciela lokalnej gazety za publikację w maju 2003 r. wywiadu z lokalnym posłem bez uzyskania jego wcześniejszej autoryzacji (naruszenie art. 10 Konwencji).

W październiku 2004 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu utrzymał w mocy wyrok pierwszej instancji z kwietnia 2004 r., w którym stwierdzono, iż skarżący dopuścił się występku z art. 14 w związku z art. 49 ustawy *Prawo prasowe z 1984 r.* z uwagi na opublikowanie wywiadu mimo odmowy autoryzacji.

Europejski Trybunał Praw Człowieka zauważył, iż akt oskarżenia przeciwko skarżącemu został wniesiony przez prokuratora, a nie w formie prywatnego aktu oskarżenia, jak w sprawach dot. przestępstw o mniejszej wadze (§ 74 wyroku). Sądy krajowe nałożyły sankcję karną na

skarżącego, mimo że nie było wątpliwości, że nie zaistniała z jego strony próba matactwa, gdy starał się przeprowadzić wywiad (§ 75 wyroku).

Ponadto, na żadnym etapie postępowania nie zostało wykazane, że treść tego, co zostało powiedziane przez posła lub forma jego uwag, dosłownie opublikowanych przez skarżącego, zostały w jakikolwiek sposób zniekształcone. Nic nie wskazuje na to, że przedstawienie słów posła nie było dokładne.

Sądy nie odniosły się ani do treści oświadczenia opublikowanego przez gazetę skarżącego, ani do tego, co zostało powiedziane podczas wywiadu. Kwestionowane przepisy miały zastosowanie ogólne, niezależnie od statusu osoby, z którą przeprowadzono wywiad. W rezultacie sądy krajowe, rozpoznając sprawę karną przeciwko skarżącemu nie musiały odnosić się do faktu, że osoba udzielająca wywiadu była miejscowym posłem (§ 77-79 wyroku).

Na koniec Trybunał zauważył, że ustawa "daje osobom, z którymi przeprowadzono wywiad nieograniczone prawo (*carte blanche*) zapobiegania opublikowaniu przez dziennikarza wywiadu uznanego za kłopotliwy lub niepoehlebny, niezależnie od tego jak jest prawdziwy lub dokładny.". Trybunał podkreślił, że polskie "przepisy prawne (...) mogą mieć inne negatywne konsekwencje poprzedzające publikację, w ten sposób, że mogą sprawić, iż dziennikarze będą unikać stawiania wnikliwych pytań z obawy, że ich rozmówca może później zablokować publikację całego wywiadu odmawiając autoryzacji lub wybierać rozmówców uznanych za współpracujących, ze szkodą dla jakości debaty publicznej."

Trybunał uznał sankcję karną, nałożoną na dziennikarza za opublikowanie wywiadu bez autoryzacji, za nieproporcjonalną i nadmierną. Ponadto Trybunał stwierdził, że ustawa powinna określać termin zakończenia udzielania autoryzacji. Zgodnie ze stanowiskiem Trybunału, „wiadomość jest towarem łatwo ulegającym popsuciu i opóźnienie jej publikacji, nawet przez krótki okres czasu, może pozbawić ją całkowitej wartości i zainteresowania nią (...). W związku z tym dziennikarz nie może być w zasadzie zobowiązany do odraczania publikowania informacji na temat leżący w interesie ogólnym, bez zaistnienia istotnych powodów dotyczących interesu publicznego lub ochrony praw innych osób.” Jednocześnie Trybunał skonstruował, że „postępowanie karne wszczęte przeciwko skarżącemu i nałożona na niego sankcja karna, bez dbałości o precyzyjność i przedmiot opublikowanego tekstu i mimo jego niekwestionowanej staranności w celu zapewnienia, żeby opublikowany tekst odpowiadał rzeczywistym wypowiedziom parlamentarzysty, była nieproporcjonalna do okoliczności.”

I. Środki indywidualne.

1. Słuszne zadośćuczynienie.

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
256 euro	4 000 euro	4 119 euro	8 375 euro
Termin płatności: 05/01/2012		Wyplacono: 21/12/2011	

2. Środki indywidualne.

Art. 540 § 3 *Kodeksu postępowania karnego* (dalej k.p.k.) przewiduje możliwość wznowienia postępowania karnego w następstwie wyroku Trybunału. Trybunał przyznał skarżącemu słuszne zadośćuczynienie za poniesione szkody majątkowe oraz niemajątkowe.

W tych okolicznościach dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne.

1. Środki legislacyjne

W celu wykonania niniejszego wyroku Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego przygotowało projekt *ustawy o zmianie ustawy – Prawo Prasowe* (druk nr 1604). Projekt ustawy został uzupełniony o sugestie parlamentarzystów. Ustawa została przyjęta w dniu 27 października 2017 r. Nowelizacja ustawy weszła w życie 12 grudnia 2017 r.

Celem nowelizacji jest zmiana przepisów zakwestionowanych przez Europejskie trybunał Praw Człowieka. Trybunał stwierdził, że zakwestionowanych „postanowień nie można uznać za zgodne z zasadami demokratycznego społeczeństwa i ze znaczeniem, jakie wolność słowa ma w kontekście takiego społeczeństwa.”

Najważniejszą zmianą jest kwestia wyjaśnienia obowiązku uzyskania autoryzacji. Zgodnie ze zmienionym art. 49b, cytowanie bez autoryzacji jest wykroczeniem podlegającym grzywnie (a nie przestępstwem, jak poprzednio).

Szczegóły autoryzacji są uregulowane w art. 14a. Obecna zasada, zgodnie z którą dziennikarz nie może odmówić osobie, z którą przeprowadza wywiad, autoryzacji wypowiedzi dosłownie cytowanej, została utrzymana.

Poza tym jeśli wypowiedź została już opublikowana, autoryzacja nie jest wymagana. Jednocześnie został wprowadzony inny wyjątek; zgodnie z nowelizacją autoryzacja nie jest wymagana także jeśli wypowiedź została przedstawiona publicznie, na przykład podczas konferencji prasowej lub innej wypowiedzi publicznej osoby, z którą przeprowadzany jest wywiad.

Zasady postępowania dziennikarza oraz osoby, z którą wywiad jest przeprowadzany, zostały również zawarte w tym przepisie. Z uwagi na fakt, że Trybunał podkreślił, że ustawa powinna wskazywać ramy czasowe, kiedy powinna zostać dokonana autoryzacja, zostały ustalone następujące terminy:

- 6 godzin dla dziennika
- 24 godziny dla czasopism

Ramy czasowe mogą być zmieniane (wydłużane lub skracane) za obopólną zgodą.

Zgodnie z art. 14a ust. 6, zadawanie nowych pytań, dodawanie informacji lub zmiana chronologii wypowiedzi nie jest traktowana jako autoryzacja. Zgodnie z tym przepisem, dziennikarz ma prawo opublikować oryginalne wypowiedzi, mimo że osoba, z którą przeprowadzono wywiad zaproponowała zadanie nowych pytań, dodanie informacji lub

odpowiedzi lub zmianę chronologii wypowiedzi, po upływie terminów określonych w ust. 3. Ta zmiana stanowi wykonanie wyroku Trybunału, w którym Trybunał zauważył, że w obecnym stanie prawnym „przepisy prawne (...) mogą mieć inne negatywne konsekwencje poprzedzające publikację, w ten sposób, że mogą sprawić, iż dziennikarze będą unikać stawiania wnikliwych pytań z obawy, że ich rozmówca może później zablokować publikację całego wywiadu odmawiając autoryzacji lub wybierać rozmówców uznanych za współpracujących, ze szkodą dla jakości debaty publicznej.” Po wprowadzeniu nowelizacji takie negatywne konsekwencje nie będą możliwe. W przypadku upływu terminu na udzielenie autoryzacji, dokonania istotnej zmiany w wypowiedzi lub odmowy jego autoryzacji, dziennikarz będzie uprawniony do opublikowania oryginalnej wypowiedzi.

Ponadto, w związku z faktem, że sankcja karna przewidziana przez poprzednią ustawę *Prawo prasowe* została uznana za nieproporcjonalną i nadmierną, nowelizacja z dnia 12 grudnia 2017 wprowadziła częściową depenalizację. Odpowiedzialność karna została zastąpiona odpowiedzialnością za wykroczenia. Zgodnie z art. 49, publikacja dosłownie cytowanej wypowiedzi bez umożliwienia osobie, z którą przeprowadzono wywiad jej autoryzacji, zgodnie z art. 14a, podlega karze grzywny. Jednocześnie ust. 2 stanowi, że ktokolwiek publikuje wypowiedź - identyczną z tym, co już powiedział rozmówca - bez autoryzacji, nie podlega karze grzywny. Ustęp 2 oparty jest na domniemaniu, że dziennikarz nie powinien podlegać sankcjom za opublikowanie wypowiedzi w pełni zgodnej z pierwotną, nawet jeśli dziennikarz narusza obowiązek jej autoryzacji. Trybunał podkreślił w swoim wyroku, że „postępowanie karne wszczęte przeciwko skarżącemu i nałożona na niego sankcja karna, bez dbałości o precyzyjność i przedmiot opublikowanego tekstu i mimo jego niekwestionowanej staranności w celu zapewnienia, żeby opublikowany tekst odpowiadał rzeczywistym wypowiedziom parlamentarzysty, była nieproporcjonalna do okoliczności”. Proponowane rozwiązanie zastąpienia odpowiedzialności karnej odpowiedzialnością za wykroczenie, która następnie może zostać wykluczona jeśli dziennikarz wykaże należytą staranność a jego/jej tekst będzie spójny z oryginalną wypowiedzią, stanowi wykonanie wyroku.

Zgodnie z nowym art. 54c, działanie opisane w art. 49b jest klasyfikowane jako wykroczenie a kwestie dotyczące przedmiotu sprawy będą procedowane na podstawie Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2016 r., poz. 1713 z późn. zm.).

2. Tłumaczenie i rozpowszechnienie wyroku

Wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego: www.mkidn.gov.pl oraz na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości: (www.ms.gov.pl).

Ponadto na stronie internetowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego opublikowana jest Konwencja wraz z Protokołami, a także wyroki Trybunału dotyczące przedmiotu działań Ministerstwa. Są tam także odnośniki do innych stron internetowych, które dotyczą Konwencji i orzecznictwa Trybunału. Ministerstwo organizuje także szkolenia dla pracowników w zakresie praw człowieka.

Zgodnie z Zarządzeniem Kierownictwa Ministerstwa wszystkie departamenty zobowiązane są do weryfikowania swoich decyzji oraz projektów aktów prawnych pod względem ich zgodności z Konwencją i orzecznictwem Trybunału. Ponadto w każdej jednostce organizacyjnej wyznaczona jest przynajmniej jedna osoba, która systematycznie przegląda bazę orzeczeń Hudoc w celu znalezienia nowych wyroków dotyczących przedmiotu podlegającego Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W maju 2012 r. Prokuratura Generalna rozesłała powyższy wyrok do wszystkich prokuratorów apelacyjnych z prośbą o poinformowanie wszystkich podległych prokuratorów o istocie rozstrzygnięcia, celem rozważenia możliwości rezygnacji ze ścigania karnego w podobnych sprawach (odmowa wszczęcia lub umorzenie postępowania przygotowawczego).

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki o charakterze generalnym będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.